

EL PARE COLL, DOMINIC

FRANCESC COLL I GUITART, SANT FUNDADOR
DE LES DOMINQUES DE L'ANUNCIATA

VITO T. GÓMEZ GARCÍA, O.P.

EDIBESA

VITO T. GÓMEZ GARCÍA, O.P.
postulador general de l'orde de Predicadors

**EL PARE COLL,
DOMINIC**

**Francesc Coll i Guitart,
sant fundador de les dominiques
de l'Anunciata**

EDIBESA

MADRID, 2009

ÍNDEX GENERAL

PRÒLEG de fra Carlos A. Azpiroz Costa, O.P., mestre de l'orde

INTRODUCCIÓ

ABREVIATURES

I. INFÀNCIA A GOMBRÈN

Espai geogràfic
Família
Marc religiós
Panorama social
Trets del futur sant

II. SEMINARISTA A VIC

Acollit a Puigseslloses
Estudi del llatí i de la filosofia
Formació literària i espiritual
Crida a la vida religiosa
Petició d'ingrés al convent de Vic

III. DOMINIC A GIRONA

Convent de l'Anunciata
Preparació per al noviciat
Incorporat a la província d'Aragó
Noviciat
Professió religiosa

IV. ESTUDIANT DE TEOLOGIA

Estudi de la teologia fonamental
Cantor de la comunitat
En contacte amb sant Tomàs
Impuls renovador en vigílies de l'exclaustració

V. FORMACIÓ DEL PREDICADOR

Les coses humanes al servei de les divines
La gràcia com a perfecció
Lector de fra Luis de Granada
Cridat a la predicació

Recepció d'ordes

VI. EL VENDAVAL DE L'EXCLAUSTRACIÓ

Antecedents

Sotsdiaca i diaca

L'exclaustració a Girona

Frare exclaustrat

De nou a Puigseslloses

Ordenació presbiteral, 28 de maig de 1836

En espera de tornar al convent

VII. APOSTOLAT PARROQUIAL

Vicari a Artés

Vicari a Moià

Al cor dels moianesos

Missioner apostòlic

Sermó del rosari

VIII. «APÒSTOL DELS TEMPS MODERNS», MISSIONS PER LA DIÒCESI D'URGELL

Campanya missional 1849 -1850

A Organyà

Sort, Llessui, Esterri d'Àneu...

A la Conca de Tremp, i Quaresma a Solsona

Salàs i Areny de Noguera, a la Franja de Ponent

IX. NOU PROJECTE, I CONTINUA LA PREDICACIÓ

Director del tercer orde dominicà a Catalunya

Altra vegada per terres d'Urgell

A Ollana, Agramunt, Ivars d'Urgell

X. PER LA DIÒCESI DE VIC

A Igualada

Provisió de doctrina, formació permanent

Doctrina per a les missions

Predicació escrita

XI. RECLAMAT PER DIFERENTS DIÒCESIS EN 1852 I 1853, «COM EN ELS TEMPS DE SANT VICENÇ FERRER»

Vilanova de les Avellanes

Missió a Balaguer

Missió a les Borges Blanques

Bagà, la Pobla de Lillet, Gombren, Ribes de Freser

XII. PER LES DIÒCESIS DE BARCELONA, VIC I LLEIDA, 1853 - 1856

Predicació a Barcelona el 1853
Missió a Manlleu
A Roda de Ter
Atenció als malalts de còlera a Moià
Predicació a Lleida
A Vic, Barcelona, Sallent i Lleida

XIII. CAP A LA CONGREGACIÓ DE GERMANES DOMINIKES DE L'ANUNCIATA

Els preàmbuls
Habitatge al Call Nou
Incorporació de les servites
Acceptació de la regla del tercer orde dominicà
Noves terciàries dominiques per Catalunya

XIV. UNA OBRA FORMADA DE LA POLS DE LA TERRA

Formació de les germanes
Carta al pare Orge
Complement a la regla del tercer orde
Compra d'una casa i primeres professions
«Com a la casa de Natzaret»
«La borrasca d'oposicions i passanties»
Fidel al carisma professat

XV. NOVES FUNDACIONS I REGLAMENTACIÓ DE VIDA

Primeres mestres
Perfecciona la reglamentació
Rosa Santaeugenia, priora general
Fi i mitjans de la congregació
Fundació a Lleida i expansió cap a altres llocs
La Revolució de Setembre del 1868

XVI. DIRECTOR DEL BEATERI DE SANTA CATERINA DE VIC I RELACIÓ AMB ALTRES COMUNITATS DOMINICANES

Nomenament
Reglament per a les germanes «d'obediència»
Acceptació de la vida comuna a Santa Caterina
Relació amb el convent de Santa Clara de Vic
Sermó a Santa Clara de Manresa

XVII. L'EVANGELITZACIÓ COM A NECESSITAT

Missions populars
Predicador de quaresmes
Mesos de maig, novenaris, tridus
Predicació a Sant Domènec de Vic
Mirant cap a Amèrica

XVIII. PREDICACIÓ DES DEL SILENCI I L'ESPERANÇA

Projecte de constitucions

Novenari a Sallent

Nomenament d'un coadjutor

Mort

Procés de canonització

EPÍLEG

FONTS I BIBLIOGRAFIA

CRONOLOGIA

PRÒLEG

Són molts els motius d'alegria i d'acció de gràcies en aquest temps de preparació per al VIII Centenari de la confirmació de l'orde que celebrarem, si Déu vol, l'any 2016. Laics, monges contemplatives, germanes de vida apostòlica, frares i tots els que de diverses maneres conformem la família dominicana estem cridats a renovar el propòsit inicial de sant Domènec, que el dugué a fundar un orde que s'anomenés i fos realment de predicadors. Així, poques setmanes després de la butlla del 22 de desembre de 1216, el papa Honori III cridava Domènec i els seus primers companys «freres predicadors» i els donava aquesta missió: «Preguem i exhortem... que us entregueu, confirmats en el Senyor, més i més a la predicació de la Paraula de Déu, insistint a temps i a deshora. I així complireu la tasca d'evangelistes...» (butlla del 21 de gener de 1217).

La canonització de fra Francesc Coll i Guitart, fixada pel papa Benet XVI per a l'11 d'octubre d'enguany, constitueix un moment particularment significatiu en el camí vers aquesta celebració jubilar. Com expressa bellament la nostra litúrgia dominicana en el prefaci dels sants de l'orde, el record d'aquells germans nostres que seguint l'ideal de sant Domènec arribaren a la santedat, ens convida a seguir els seus exemples i a refermar-nos en el carisma de la nostra vocació (cf. MISSAL O.P., Prefaci dels sants de l'orde de Predicadors).

Fra Francesc Coll va ser, sens dubte, un fill exemplar de sant Domènec, hereu del seu fervor i zel apostòlic, i continuador de la seva mateixa missió. El nostre nou sant visqué en un context de conflicte social i polític. L'Església, amenaçada exteriorment per governs que no en volien reconèixer la llibertat, també estava afeblida interiorment per fatigues i temors. Quan molts es lamentaven de les adversitats i conflictes del moment i s'acontentaven només amb uns fruits ben magres en la gran vinya del Senyor, en aquestes mateixes circumstàncies, fra Francesc hi descobrí una oportunitat per a una nova sembra i per a una collita més abundant. Amb una gran lucidesa va percebre la necessitat d'una predicació incisiva, d'una catequesi profunda i del ministeri de la reconciliació. Com Jesús i els apòstols, i també com van fer després sant Domènec i els seus primers companys, començà a anar per viles i pobles «predicant i anunciant la bona nova del Regne de Déu» (Lc 8,1).

Són molts els ensenyaments que podem recollir llegint aquesta vida de fra Francesc Coll. Són presentats amb interès i encert per fra Vito Gómez, el qual no tan sols ha estudiat des de fa anys tots els detalls de la seva vida, sinó que, com a postulador general de l'orde, ha tirat endavant la causa de canonització. La millor felicitació per a ell serà la lectura i l'aprofitament que puguem fer d'aquest llibre, que ens revela detalls molt significatius de la seva personalitat, amb lliçons molt valuoses avui per a nosaltres.

Certament, les circumstàncies de Catalunya en la segona meitat del segle XIX no són pas les mateixes d'ara. Tot i això, les seves intuïcions i exemples són d'una gran actualitat, ja que no fan sinó reviure l'ideal primitiu de Domènec i concretar-lo en les situacions particulars que li tocà de viure. Les seves notes característiques són les típiques de la predicació dominicana: missió itinerant, pobresa i senzillesa de vida, predilecció pels llocs postergats i més necessitats, estil comunitari, preocupació per l'ensenyament de la doctrina, llenguatge accessible, amor a Maria i al

rosari. ¿És que no són un estímul també per a nosaltres avui? Fra Vincent de Couesnongle, en una conferència amb motiu de la seva beatificació, justament es preguntava si no n'hauríem d'aprendre aquesta lliçó de predicació itinerant: «Hi ha alguna cosa apassionant en aquest ministeri de la paraula: auditoris nombrosos i diversos, situacions noves, necessitat d'inventiva, alegria de proposar el missatge d'una gràcia nova. A més, una predicació actualitzada i segons l'estil dominicà, ¿no arribaria a suscitar vocacions entre els joves, donant-los a conèixer un dels aspectes més característics de l'orde?» (FRAY VINCENT DE COUESNONGLE, «La beatificación de Fray Francisc Coll ¿tiene un sentido para sus hermanos de hoy?», *El coraje del futuro*, Bogotá, 1978, p. 114).

No es pot pas presentar, ni que sigui breument, la vida de fra Francisc Coll sense esmentar la fundació de les que avui coneixem com a germanes dominiques de l'Anunciata. Ell va tenir un paper singular en el naixement d'aquesta congregació, formant personalment les primeres germanes, escrivint-ne la regla de vida, orientant les primeres fundacions i, sobretot, assenyalant clarament la seva finalitat i raó de ser. Amb molta clarividència volgué que, fidels a l'esperit de sant Domènec, es dediquessin amb eficàcia i competència a l'educació, aportant la llum de la fe i promovent la vida cristiana integral. Per això les germanes s'havien de distingir pel tracte assidu de la Paraula de Déu en el silenci de la contemplació, el conreu de les ciències humanes i la sensibilitat a la realitat social en què havien d'exercir la seva missió. En l'escola de Maria, va voler que tinguessin com a pròpia la pregària del rosari. Déu vulgui que l'exemple de fra Francisc Coll ens estimuli cada cop més a una més gran complementarietat i valoració de cada una de les branques de la nostra família, apreciament particularment tot el que les germanes estan cridades a aportar en l'obra evangelitzadora de l'Església.

També és interessant remarcar que la canonització de fra Francisc Coll tindrà lloc en el transcurs d'un any sacerdotal, especialment dedicat a redescobrir la gràcia i la responsabilitat del ministeri presbiteral. Després d'haver celebrat els darrers anys la canonització de dos germans cooperadors (sant Martí de Porres i sant Lluís Bertran), d'una monja i una mare de família (santa Margarida d'Hongria i santa Zedislava de Lemberk) i de nombrosos màrtirs (sant Domènec Ibáñez de Erquicia, sant Ignasi Delgado, sant Francisc Fernández de Capillas, sant Pere Màrtir Sans, sant Pere Almató, amb els seus companys), la Providència ens permetrà enguany integrar un nou sant pastor en el calendari dominicà, cosa que no passava des de la canonització de sant Albert Magne el 1931. En Fra Francisc Coll brillen d'una manera especial les virtuts pròpies del prevere, la unió personal amb Crist i la caritat apostòlica, manifestades en el seu servei als germans a través de la predicació, l'administració dels sagraments i un servei preferencial pels més pobres. També és digna de notar la seva dedicació als mateixos preveres, que constitueix un element fonamental de la seva metodologia missionera, com descriu fra Vito fil per randa.

En la conferència ja esmentada, fra Vincent de Couesnongle parla de «la tenacitat d'una vocació dominicana» com d'un missatge de la màxima actualitat en la vida del nostre nou sant (cf. ibídem, p. 115 ss.). Les difícils situacions que li va tocar viure no foren pas per a ell motiu de queixa o desànim, i encara menys de conformisme o resignació, sinó de creativitat i entrega generosa. «Estem prou convençuts de l'apostolat que fem? M'agradaria parlar aquí de l'esperança apostòlica d'una Província, d'un convent, d'un religiós, volent designar aquest interès i entusiasme que, amb el sentiment de fer alguna cosa pel Regne de Déu, ens han d'animar» (cf. ibídem, p. 121). No continua sent també per a nosaltres una gran lliçó? Que la intercessió de fra Francisc Coll ens obtingui del Senyor aquesta mateixa esperança, aquest coratge, aquesta generositat i entrega, aquest gran amor per a dedicar la nostra vida, com ell, a la predicació de l'Evangeli.

FRA CARLOS ASFONSO AZPIROZ COSTA, OP

Mestre de l'orde

INTRODUCCIÓ

LA FIGURA de Francesc Coll i Guitart introdueix necessàriament en l'època del liberalisme vuitcentista a Espanya. Va néixer el 1812 i morí, a seixanta-dos anys, el 1875. La seva vida es desplegà íntegrament a Catalunya, amb una sortida puntual a la Franja de Ponent, banyada per la Noguera Ribagorçana. Aquesta concentració de l'existència en un escenari geogràfic que pot semblar reduït, no li va enxiquir pas els horitzons, sinó que el portà a forjar-se una visió universal, i a una continuada aspiració a fer el bé per tot el món. Va utilitzar amb soltesa, de paraula i per escrit, tant la seva llengua catalana, com la castellana, en la gramàtica de la qual s'introduí tot just aconseguit l'ús de raó. La mare de totes dues llengües és el llatí, que va estudiar a fons i manejà amb perícia. La llengua del Laci li obrí les portes de la literatura clàssica, la història, la filosofia, el dret i, sobretot, la teologia escolàstica, i així va poder estudiar directament l'obra de sant Tomàs d'Aquino, en particular la *Summa theologiae*, que mantingué com a llibre de consulta indispensable. El llatí li va facilitar l'accés assidu a la Bíblia, en la seva versió de la Vulgata, de la qual es prenen els textos que des de molt jove feia servir per a pregar, cantar i celebrar la fe, tant per mitjà del missal, com del breviari en el ritu dominicà. Molts textos llatins de la Sagrada Escripura van passar a la seva bona memòria, i li donaren recursos per a una comunicació constant amb els altres.

No es pot pas traçar la seva biografia sense evocar l'època en què va viure, amb les seves característiques polítiques, socials, culturals i, evidentment, religioses. Visqué en el seu temps i col·laborà per millorar-lo, i passar-lo enriquit a les generacions següents. Va suportar penalitats des del seu naixement, en una Espanya ocupada, un regne que més tard intentà tornar als ideals propis de l'antic règim i, poc després, es va bolcar, en nom de conquestes liberals, a una repressió del que portés la marca religiosa. Va patir guerres i n'experimentà les seqüeles. Però tot això no el conduí pas a replegar-se en ell mateix, cercant zones de seguretat i progrés personal. No es fabricà una torre de marfil per a esbargir-s'hi. Amb un esperit generós i acceptant el sacrifici, va sortir a l'encontre de les necessitats, encarnades en persones de carn i ossos, amb noms i cognoms que s'esforçà a aprendre, i sobretot a oferir-los les solucions que tenia a l'abast.

No tenia or ni plata i, evidentment, no podia repartir tresors materials. Va ser pobre per naixement i més encara per elecció. Tampoc no es posà al capdavant del desenvolupament industrial incipient, ni s'hi introduí amb la seva tasca. No estava en la seva mà arrabassar les armes dels que les feien servir contra els seus germans, ni les teies incendiàries que deixaven tants contemporanis sense aliment ni casa, sense pares, fills o germans. Però tampoc no tenia les mans buides, i el que tenia en abundància ho va repartir fins a la mort.

Era ric de fe i confiança en qui anomenava normalment el «bon Déu». Va experimentar i

comunicar el convenciment que els treballs i les tribulacions no tan sols són suportables, sinó fins i tot fàcils d'afrontar amb el record que Déu és Pare per a tots i en tota circumstància. Fou com un volcà d'amor, sense descans en l'afany de difondre la seva lava incandescent fins a l'altre cap del món. La força de l'esperança l'aguantava, i així posà el cor en els béns del Regne de Déu i confià en l'omnipotència divina. Aquestes forces, que certament són humanes però tenen l'origen en Déu, el van enriquir, i aquesta era la riquesa que repartia.

Enrobustit per l'exercici de la virtut i amb una preparació doctrinal molt bona anà a trobar els que desitjaven un canvi que deixés enrere tants odis inveterats, lluites entre germans, falsedat en les relacions, tebiesa en la fe, abandó de la pràctica religiosa, pèrdua de valors ètics, debilitament del zel apostòlic, intransigència per al lliure exercici de les conviccions religioses, insolidaritat, desànim davant el repte dels grans ideals, abatiment davant la injustícia, la pobresa vergonyant, ignorància de qualsevol mena, que afectava sobretot les anomenades classes populars, i en primer lloc les dones. La intuïció el va guiar a pobles i ciutats, sense estalviar-se sacrificis. Comprovà que la societat del seu temps volia enriquir-se amb el valor de la pau, la fortalesa per al perdó, el retorn a l'evangelí com a camí nou d'una humanitat renovada, la solidaritat, el treball honrat per a millorar la família i la societat, la formació en el saber i en el conreu de la riquesa immensa que tota persona té per a créixer, l'orientació de tot vers Déu. Només aquesta sintonia perfecta entre la demanda sincera i l'oferta d'òptima qualitat que feia explica la gentada que aconseguia reunir, mainada i ancians, matrimonis i solters, religiosos i capellans. Una munió de gent va correspondre a l'esforç generós del nou sant, que fins i tot tenia el do de transformar amb rapidesa una minoria d'enemics en autèntics amics.

A la distància de més d'un segle i mig hi veiem els trets d'un apòstol que contribuï amb eficàcia a renovar la societat i la religiositat del seu temps. Un profeta que va escoltar i comunicar tot el que el Senyor li encarregava de transmetre al seu poble. La providència ha volgut que la seva canonització tingui lloc en un any especialment dedicat al sacerdoci. És un bon model de vida i missió sacerdotal. És, per descomptat, un amic entranyable dels preveres, als quals dedicava un temps especial, abans d'adreçar-se al poble on l'havien cridat. Ho feia per mitjà d'exercicis espirituals, abans de començar les missions populars. Foren centenars, i de diferents diòcesis, els capellans que escoltaren la seva veu i se li obriren en aquelles trobades de recés que els dedicava com a primícia dels seus treballs esgotadors. El consultaven tant els que ocupaven parròquies rurals, com els que atendien la feligresia de les grans ciutats.

Després de la trobada amb els pastors organitzava el tracte directe amb els integrants del laïcat, de totes les edats i condicions. Tots, com tindrà ocasió de comprovar qui continuï endinsant-se en les pàgines d'aquest llibre, hi trobaven paraules de vida eterna, el regal de la misericòrdia de Déu i de la trobada pacífica i justa amb els altres. No s'oblidava dels ancians, impeditos, malalts, presos i tants pobres com llavors recorrien els camins o vagaven per ciutats i viles.

Els nens i nenes, particularment, li van robar el cor. Coneixia les seves carències i, sobretot, confiava en les possibilitats que tenien. Eren un sòlid fonament de la vida familiar i social. Per a la infància i joventut necessitada va planificar l'apostolat de la seva congregació, reunida per oferir camins de perfecció i apostolat a moltes noies pobres amb vocació religiosa. Animà les religioses en el seu camí. I proposà a la seva congregació de dominiques de l'Anunciata el mateix ideal de sant Domènec: servir a la taula de la doctrina cristiana amb la llum de la teologia.

Després d'un llarg procés de canonització, l'Església ha volgut oferir-lo a tot el Poble de Déu i a totes les persones de bona voluntat, que per a ell eren totes, almenys totes estaven cridades a descobrir l'amor de Déu, indefectible i transformador. A tots farà bé repassar la seva vida i missatge als començaments del tercer mil·lenni de la història cristiana. La present biografia és una proposta que s'uneix a d'altres ja realitzades des de fa cent anys. Es basa en múltiples fonts, que recullen

fonamentalment dues obres editades per nosaltres amb anterioritat: Francisco Coll, O.P., *Testimonios* (1812-1931), València 1993 (= T), i Francisco Coll, O.P. (1812-1875), *Obras Completas*, València 1994 (= O). La bibliografia completa és recollida en aquestes dues obres, a les quals remetem per no fatigar els lectors. Aquí oferim només una bibliografia succinta i una cronologia per a situar amb més facilitat les etapes de la seva vida.

Ens resta agrair, i ho fem amb gust, a fra Carlos A. Azpiroz Costa, mestre de l'orde de Predicadors, la deferència que ha tingut en prologar aquesta obra. Gràtitud a tot l'orde i la seva Província d'Aragó, que entreguen a l'Església una nova figura santificada en el camí obert per sant Domènec de Guzmán. Gràcies d'una manera particular a la Congregació de germanes dominiques de l'Anunciata, fundada per ell, que s'esforça per seguir-ne les petjades i mantenir-ne l'esperit en quatre continents.

ABREVIATURES

EV, *Escritos del Vedat*, anuari de la Facultat de Teologia Sant Vicent Ferrer. València.

G GARGANTA, José Maria de, *Francisco Coll, fundador de las Dominicas de la Anunciata*, València 1976, 485 ps.

GG GÓMEZ GARCIA, Vito-Tomás, *El cardenal Fr. Manuel García y Gil, O.P., obispo de Badajoz, arzobispo de Zaragoza (1802-1881)*, València 1990, 994 ps.

O Francisco COLL, O.P. (1812-1875), *Obras Completas*, ed. Vito-Tomás GÓMEZ GARCÍA, O.P., València, Germanes Dominiques de l'Anunciata, 1994, XXXVII + 1127 ps.

T Francisco COLL, O.P., *Testimonios* (1812-1931), ed. Vito-Tomás GÓMEZ GARCÍA, O. P., València, Germanes Dominiques de l'Anunciata, 1993, XCIV + 1228 ps.

I

INFANTESA A GOMBRÈN

La consideració de l'àmbit concret que acull i acompanya una persona en el seu primer creixement té la seva importància. Hi ha elements que es reben d'una manera molt marcada en la infantesa i perduren després al llarg de la vida. Francesc Coll i Guitart va néixer en una zona rural, en temps de moltes dificultats i proves, respirà un clima de fe no sense intensos combats i reptes, de molt petit va quedar sense pare, experimentà la urgència del treball quotidià per a viure, al capdavant, amb estretor. Fou víctima de les seqüeles d'una guerra i valorà l'esforç que es feia a favor d'una pau estable i reparadora de ferides dins d'una societat convulsa, d'altra banda amb desig de progrés i obertura a nous horitzons.

Espai geogràfic

Nasqué a Gombrèn, un poblet de la comarca del Ripollès pertanyent a la diòcesi de Vic. Els cims del Prepirineu són coberts de neu bona part de l'hivern. És una zona solcada per valls d'acusats pendents, rica en deus i rierols que desguassen al petit riu Merdàs, que al seu torn aboca les aigües al Ter. Aquest paisatge muntanyós avui és densament poblat d'arbres, sobretot pins. Abans, però, hi predominaven les pastures, amb una vegetació formada per alzines i roures, i a les obagues, per frondosos faigs. La riquesa principal dels pagesos consistia en la ramaderia, el bestiar de llana sobretot, que aprofitava prats i matolls abundants. S'artigaven camps pràcticament robats a la muntanya, en feixes escalonades. Cultivaven l'imprescindible per a mantenir una economia domèstica autosuficient. Sembraven patates, llegums, blat de moro, cereals i algunes verdures, ben sovint al voltant mateix de la població, al costat de les cases. Acostumaven a valer-se de cavalleries per al conreu i el transport.

Els habitants de Gombrèn no es concentraven només en el nucli de la població, que mostra encara restes de fortificacions i elements arquitectònics medievals, en forma d'arcs ogivals i murs de gruix considerable, restes que es remunten a l'època de l'assentament en ple segle XIII, quan en general els habitants d'Europa deixaven els camps per agrupar-se a recer de ciutats o pobles. Encara avui les cases s'apleguen en tres carrers que condueixen en pendent a l'antiga plaça presidida per l'església. Totes són de pedra, generalment de grans dimensions, algunes llueixen espaioses galeries amb balustrades de fusta de roure. Darrere el temple les cases resseguien el camí que s'enfila a la

muntanya.

Dins el municipi hi ha altres petits nuclis de població, i moltes masies amb els seus estables, escampades pel territori, rodejades de prats i conreus, a l'ombra de roures o alzines centenàries. El poble, a 900 metres d'altitud, és cap del municipi, al qual pertanyen els llogarets d'Aranyonet, Puigbò, el Cortal, Montgrony i Xorigueres. Les famílies, majoritàriament nombroses, sumaven al començament del segle XIX una població d'uns cinc-cents habitants. Es coneixien tots i ben sovint estaven emparentats entre ells.

El principal mitjà de comunicació amb l'exterior consistia en un estret camí que, des del poble, baixava cap a la vall. Un cop travessat el riu Merdàs buscava un bon terreny al vessant de la muntanya per a davallar a Campdevàrol i d'allí a Ripoll, capital de la comarca, centre de mercats i fires, població sorgida a l'ombra de l'antic monestir benedictí. Aquest camí acabava pròpiament a Gombrèn, però no hi moria del tot. En trobar-se amb la població es reduïa a un corriol que, serpentejant, portava a la muntanya de Montgrony, de tanta importància històrica no sols per als gombrenesos, sinó també per a tots els habitants d'aquelles muntanyes i valls. Altres comunicacions es reduïen a estrets camins de ferradura, o bé a petits viaranyes que a través dels boscos anaven a diferents pobles cap a la conca del Llobregat: Castellar de n'Nug, la Pobla de Lillet, Sant Jaume de Frontanyà, Borredà, les Llosses...

A la darrerria del segle XIX una carretera va millorar les comunicacions de la contrada. Valent-se d'una infinitat de revolts va salvant valls profundes i vessants de muntanyes. Fou traçada per a unir Solsona amb Ribes de Freser. Des d'aquesta última població s'arriba al santuari marià de Núria per mitjà d'un tren cremallera. La carretera de Solsona a Ribes partí en dos el poble de Gombrèn. Destruí també una part del cementiri i de l'antiga plaça enllosada, on hi havia una senzilla font al costat de l'escala de pedra que conduïa a l'església; tenia forma triangular, i tres canelles abocaven un bon raig d'aigua en un abeurador. En temps de collita aquesta plaça es feia servir per a batre, amb els inconvenients fàcilment imaginables enmig d'una població.

El clima és de tipus continental extrem, humit, amb hiverns molt llargs. Aviat la neu blanqueja els cims de les muntanyes. Al llarg del mes de novembre baixa i cobreix boscos i prats, tan abundants en herba i flors durant l'última part de la primavera i l'estiu. Les gelades retenen molt de temps les congestes als cims més alts, molts cops tapats per la boira. Quan es formen tempestes, l'escenari geogràfic afavoreix un efecte multiplicador de l'estrèpit dels trons i dona una especial intensitat als llampecs. Aleshores els rierols formen cascades i es precipiten ràpidament cap a la vall, arrossegant al seu pas terres, brossa i fins i tot arbres.

A l'estiu i a la primera part de la tardor es gaudeix d'un clima ideal, amb temperatures suaus que ajuden a madurar les collites, a fer créixer el farratge, a engreixar els ramats, a esquil·lar les ovelles, a multiplicar els bolets, sobretot els rovellons, que arrepleguen en artístiques cistelles de vímet molts boletaires que arriben de lluny. També recol·lecten per a ús domèstic diverses plantes medicinals, per a infusions o per a cuinar, com la til·la, la camamilla, el poliol i l'orenga. Crida l'atenció la varietat d'ocells i papallones, amb què s'han format riques col·leccions, intercanviades de vegades amb altres de procedents d'altres països, com la que es va poder admirar durant anys a Montgrony.

Família

El nostre sant va néixer el 18 de maig de 1812; era l'últim fill de Pere Coll i Portell, i Magdalena Guitart i Anglada, casats des de feia vint-i-cinc anys. S'havien casat el 7 d'agost de 1786, any en què nasqué sant Joan Maria Vianney, rector d'Ars, tres anys abans del començament

de la Revolució Francesa. Pere era fill de Gombrèn i s'havia casat en segones noccs amb Magdalena, que, tot i no haver nascut al poble, hi vivia des de feia un quant temps. Magdalena havia nascut a Vallcebre, poblet que avui no arriba a tres-cents habitants, a la comarca del Berguedà i diòcesi de Solsona. D'aquest matrimoni nasqueren onze fills: Pere (1787), Josep (1790), Maria (1793), un altre *Josèp* (vers 1794-1795), Francesc (1796), Manuela (1799), Manuel (1802), Teresa (1804), Marià (1806), Joan (1809) i, l'últim de tots, Francesc Coll i Guitart.

Les biografies més ben informades indicaven que Francesc era l'últim de *deu* germans, i per a assegurar-ho es basaven en els llibres de baptismes de la parròquia, diligentment revisats pel seu recordat rector Mn. Marià Castells. En aquestes fonts documentals, certament, només ha quedat constància de deu fills de Pere i Magdalena. Tot i això, per dos testaments del primer, és segur que existí un altre fill anomenat *Josèp*, nascut després de 1794. El seu naixement i baptisme potser es va produir fora —a Vallcebre?— i així no consta, com passa a vegades, en cap dels llibres parroquials, perquè ni contragué matrimoni, ni morí a Gombrèn.

Pere Coll i Portell, segurament més conegut pel segon cognom que pel primer, perquè a Gombrèn hi havia una altra família Coll, es va casar en primeres noccs amb Teresa Garrós i Piques, filla de Borredà, comarca del Berguedà i diòcesi de Vic. Aquest primer matrimoni se celebrà a Gombrèn el 25 de febrer de 1772. Pere i Teresa tingueren cinc fills: Marià (1773), els bessons Pere i Agustí (1776), Josep (1778) i un altre Josep (1782). Cap dels cinc fills no arribà a complir tres anys, a excepció del primogènit, Marià, que portava el nom del seu avi patern. El 1787 va ser padrí de baptisme del seu mig germà Pere. Morí el 1795 a vint-i-dos anys.

Pere Coll, o Pere «Portell», com sembla que li deien, era fill de Marià Coll i Capdevila, anomenat Xesc, i de Maria Anna Portell i Orriols. Nasqué el 6 de setembre de 1746 a Gombrèn i fou batejat l'endemà. L'any 1812, quan va néixer el seu fill Francesc —el futur sant— tenia, doncs, seixanta-sis anys. Li va sobreviure tan sols quatre anys, ja que morí sense haver arribat als setanta. Vivien llavors set dels seus fills: Pere, l'hereu, Josep —que no consta en els llibres parroquials—, Marià, Joan, Manuela, Teresa i Francesc.

Magdalena Guitart i Anglada havia nascut, com hem dit, a Vallcebre. Quan es casà amb Pere Coll el 7 d'agost de 1786 era fadrina. En aquella data el seu pare, Francesc Guitart, ja havia mort, però la seva mare, Maria Anglada, encara vivia. Ben poc més podem saber d'aquesta família, ja que l'arxiu parroquial de Vallcebre va desaparèixer en la persecució que patiren també els documents religiosos el 1936. Magdalena complí plenament els seus deures d'esposa i mare.

Pel que fa a la família, com hem apuntat, el petit Francesc passà aviat una prova ben dura. Abans de fer quatre anys moria el seu pare. Era l'1 d'abril de 1816. Ja havia estat en perill de mort a l'octubre de 1809, però superà la gravetat i visqué després poc més de sis anys. Tot i això, el 7 de març de 1816 va tornar a posar-se molt greu, i un mes després la malaltia el portà al sepulcre.

En morir, Pere Coll i Portell va deixar en usdefruit els béns que posseïa a Magdalena, la seva muller, mentre guardés el seu nom i es mantingués viuda. Amb aquests béns s'obligava a alimentar els fills i filles que havien tingut el temps que treballassin per la casa paterna. Magdalena es manifestava plena de vida i enfortida pels treballs i les lluites amb què s'havia hagut d'enfrontar fins aleshores. La seva filla Maria, nascuda el 1793, moria poc després; visqué tan poc que ni tan sols en quedaren traces en els registres de defuncions. L'any següent, 1794, va plorar la mort del segon dels seus fills, que portava el nom de Josep. Només tenia quatre anys. Com era costum en aquests casos se celebrà la Missa d'*Angelis*, perquè un nou «àngel» s'incorporava al Regne del cel. El 1803 la mort tornava a trucar a la porta de «cal Xesc», la casa de Pere i Magdalena, aquesta vegada per endur-se Manuel, un menut de tretze mesos fets. En fi, un any més tard, el 1804, les campanes de la parròquia tornaven a repicar a «glòria» anunciant el dolor que afectava la família de Pere i Magdalena per la mort de Francesc, a l'edat de set anys i a conseqüència de la rosèola,

malaltia caracteritzada per l'aparició de petites taques a la pell. Magdalena Guitart va haver de parlar moltes vegades a l'últim dels seus fills d'aquell altre Francesc, de qui havia heretat el nom.

Així, doncs, quan Pere Coll va morir quedaven a cura de Magdalena els set fills supervivents, sis d'ells a casa, el menor de tots Francesc, amb quatre anys encara no complerts; el més gran, Pere, en tenia vint-i-nou. Es va casar amb Maria Riu i, pel que es dedueix del testament que féu a Gombrèn el 7 de febrer de 1831, no tenia descendència. Un altre fill de Pere i Magdalena, Josep, del qual, com hem dit, no recullen el nom els llibres parroquials, l'any 1816 feia de sabater a Ribes de Freser, cap del partit judicial a què pertanyia Gombrèn; llavors ja era casat. Continuaven a casa, a més de Pere, Manuela, Teresa, Marià, Joan i Francesc.

Manuela es va casar amb Joan Massanas, pagès del poble de Saldes, del bisbat de Solsona. Aviat quedà viuda i va acompanyar molts anys el seu germà Francesc, compartint-hi casa a Vic, a vegades també amb alguna de les seves filles i nebodes, així com amb mossèn Joaquim Soler i amb estudiants pobres. Teresa era soltera i visqué amb el seu germà Francesc a Moià; passà l'última etapa de la seva vida a Vic. Marià es va casar amb Graciana Surroca i exercí de moliner a Ripoll. El 28 de juliol de 1837, ferit de gravetat, va fer testament a Gombrèn. Havia rebut la ferida en alguna topada de la Guerra Carlina? La veritat és que moria dos dies després, a trenta-un anys i, segons sembla, sense fills. El seu germà era ja dominic exclaustrat, i s'havia acollit a l'hospitalitat de la família Coma de Puigseslloses, a uns cinc quilòmetres de Vic.

Joan, igual que Pere, el germà gran, seguí l'ofici del pare. Era cardador de llana, també a Gombrèn. Es va casar amb Maria Peix i tingué, com a mínim, cinc filles: Maria, Josefa, Dolors, que visqué un temps amb el seu oncle Francesc i ingressà en el beateri de Santa Caterina de Vic, Maria Tomasa, que fou dominica de l'Anunciata, i Magdalena, que morí el 1846, a dotze anys. Joan va fer testament l'any 1845 i nomenà marmessor el seu germà, el «pare Francesc». Un nét de Joan fou el Dr. Ramon Puig i Coll, catedràtic de teologia moral al seminari de Vic i màrtir de la fe en la persecució religiosa de 1936.

La casa natal del nostre sant era l'aleshores anomenada cal Xesc. El seu avi patern, Marià, era conegut amb el nom de Xesc. Anys després s'ha donat el nom de cal Xesc a una altra casa de Gombrèn, situada a la plaça, on va viure Joan, germà del pare Coll. L'antiga cal Xesc era i és l'última del carrer de Baix, situada a ponent, a la sortida del poble cap a la vall i al costat mateix del rierol que baixa de la serra de Montgrony i desemboca pocs metres més avall al riu Merdàs. L'edifici constava de planta i dos pisos; la façana donava a un hortet, avui a una placeta tancada. A la planta baixa, arran de terra, s'obrien dues grans portes, amb una rampa que hi accedia des del carrer. Tot fa pensar que aquest espai es feia servir com a estable, celler i potser dipòsit de la petita indústria domèstica.

El primer pis, el principal, quedava a l'altura del carrer i hi donava la porta de la casa pròpiament dita. A la façana hi havia dues finestres i un balcó amb una balustrada de fusta de roure; la finestra de l'esquerra corresponia a una habitació, convertida avui en capella juntament amb la cuina, on s'ha conservat l'enllosat primitiu. El paviment de les altres estances és un empostissat de roure. Al segon pis hi havia tres finestres que donaven a la façana, dues a la dreta i una a l'esquerra. Aquesta façana actualment s'ha remodelat una mica, sobretot a la part corresponent al segon pis. Avui s'obre a un pati jardí presidit per l'estàtua del pare Coll, obra de l'escultor Ramón Lapayese (Madrid 1928 - Miami 1994). Adossada a la banda esquerra s'hi ha edificat de nova planta una acollidora casa d'espiritualitat, que ocupa una part de l'antiga propietat i d'una altra adquirida amb aquest objectiu.

Era una casa gran, de pedra, sòlida i amb bona ventilació. A més de les sis finestres que donaven a la façana de migdia, n'hi havia tres més a la de ponent, una d'elles corresponia a la cuina.

La cuina, a les contrades rurals i sobretot en terres fredes i humides, era l'espai que centrava la vida domèstica. És tradició que hi va néixer Francesc. Sovint comunicava amb l'habitació que ocupava el matrimoni, i així era en aquest cas. L'última inquilina que va ocupar la casa abans que fos comprada per la Congregació de dominiques de l'Anunciata, per remodelar-la i convertir la cuina i l'habitació esmentada en capella. A l'extrem esquerre i tocant a la paret hi havia la llar de foc, arran de terra, amb una campana per a recollir el fum. El terra era enllosat amb pedra rústica, com pot veure's encara. Rebia llum i ventilació d'una finestra relativament gran que mirava a ponent i recollia l'agradable remor del rierol durant tot l'any. Aquesta finestra avui ha estat transformada en porta d'una petita sagristia. A l'habitació hi havia un rebost, i a l'angle esquerre col·lateral a la llar de foc de la cuina, una taula raconera de forma triangular. L'esmentada inquilina, mare de família, apreciava molt aquella taula, no tant pel servei que feia, sinó perquè era tradició que hi havien col·locat el petit Francesc tot just nascut. Afegia que, quan es començaren les obres per a transformar l'espai en capella, va buscar la taula raconera en va: havia desaparegut amb la resta de les runes.

Marc religiós

És indubtable que el clima creat per la Il·lustració va afectar no tan sols les ciutats i viles, sinó també les zones rurals de tot Espanya. Per molts mitjans —un d'ells la predicació— es presentava el pensament il·lustrat i els seus plans per al futur de la humanitat. Ben segur que a Gombren arribaven dominics a predicar quaresmes i novenes. D'això en quedava constància aquí i allà en el full de mèrits que presentaven a vegades per als capítols provincials. Però la literatura de la Il·lustració arribà directament a Espanya. En una masia de les contrades barcelonines, en la dècada de 1960, hem vist completa l'*Enciclopedia de la Ilustración*, i feia molts anys que hi era. Entre la gent del camp català corria la veu dels projectes que perseguien els enciclopedistes: es proposaven escombrar el cristianisme de la societat moderna. Coincidint amb l'època del «gran terror» travessaven sovint els Pirineus nobles catòlics, religiosos i preveres cercant refugi, fugint d'una mort segura. Trobaven acollida en cases cristianes, rectories i comunitats religioses. Uns anys més tard tindran ocasió de manifestar gratitud als que, des de Catalunya, eren conduïts presoners per terres de França.

No faltaven rectors ben informats que comentaven als seus feligresos el trist desenllaç del papa Pius VI, mort a finals d'agost de 1799 en una presó de França, a Valence. I igualment informaven de l'elecció del seu successor, Pius VII, que no es va poder fer a Roma, ocupada com estava per les tropes napoleòniques, sinó a l'illa de San Giorgio de Venècia. Els mateixos soldats de Napoleó es presentaren a Catalunya a la primavera del 1808. El poblet de Gombren, quan va néixer Francesc l'any 1812, es trobava dins de l'establert departament francès del Ter. La guerra posà la societat, famílies, individus, comunitats religioses, en una situació de veritable tragèdia, especialment en l'aspecte religiós.

Tanmateix, tal com havia succeït a França, el poble senzill no es va deixar arrabassar fàcilment la fe. La mantingué en gran manera enfront dels atacs i la defensa amb tots els mitjans al seu abast. A Gombren es va destacar com a pastor zelós en defensa del seu ramat el rector Anton Roquer, ajudat pel coadjutor o vicari Josep Prat. Aquest darrer administrà el baptisme al nostre sant el 19 de maig de 1812, l'endemà de venir al món en plena ocupació napoleònica. Li imposà els noms de Francesc, Josep i Miquel. Actuaren de padrins Pere Puigbò i Teresa Casadesús, tots dos solters i veïns de Gombren.

Rebé les aigües de la regeneració cristiana en una senzilla pila baptismal de pedra, doblement perforada amb buits en forma semiesfèrica. Allí havia estat batejat també el seu pare, i nou dels germans que el van precedir, perquè Josep, el que s'establí més tard a Ribes de Freser, va

rebre el baptisme en un altre lloc. Hi foren batejats igualment els seus cinc mig germans, o germans només per part del pare, i una llarga cadena d'avantpassats de la línia paterna.

L'acta baptismal donava fe de la seva incorporació a l'antiga parròquia de Sant Pere de Montgrony, que tenia l'església mare a la part alta de la muntanya, sobre un altiplà de prats escalonats, ben fonamentada en roca ferma i resistint el pas del temps des de feia més de sis-cents anys. Allí continua el vell temple parroquial, romànic, restaurat, amb un bell absis llombard al final de l'única nau, i dos de més petits que clouen les dues capelles laterals; aquestes capelletes ofereixen al conjunt un cert aspecte de planta de creu llatina. No és gran, té 11 metres de llarg per 6,30 d'ample i la volta és de mig punt. A la banda de migdia s'alça una espadanya per a les campanes. La porta d'entrada és precedida per un atri de tres arcs. Aquesta parròquia va estar integrada en el sistema feudal de l'«església pròpia», sota el senyoratge dels Mataplana, primer, dels Urtx, després, del comte de Pallars, de la baronia de Mataplana, de nou, i, finalment, dels canonges regulars de Sant Joan de les Abadesses.

Però, en el seu laconisme, la partida baptismal al·ludida treu de tot dubte: el nadó no va ser pas dut a l'església de Sant Pere, a la muntanya, sinó a la pila baptismal de l'església de Santa Magdalena de Gombren. En virtut d'una *carta de poblament* atorgada per Blanca d'Urtx, l'any 1278 va poder ser construït a redós del nou assentament urbà i per al seu servei. Segurament era d'estil gòtic i sembla que en resta encara algun llenç de paret incorporat al nou temple neoclàssic, alçat a partir del primer quart del segle XVIII. Efectivament, l'església que va conèixer Francesc començà a construir-se el 1724. Dirigí les obres l'arquitecte de Vic Josep Morató. És prou espaiosa, amb una nau ampla i capelles laterals. Té capella del Santíssim o capella fonda, costum molt generalitzat a Catalunya. En aquesta església, doncs, va rebre el baptisme. La pila baptismal és decorada actualment amb una reixa i una làpida que recorda el fet.

En el terme municipal s'alçaven altres esglésies o capelles. El temple amb una devoció popular més arrelada era el santuari de la Mare de Déu de Montgrony, a molt pocs metres de l'església de Sant Pere. S'hi arriba des de l'antiquíssima parròquia després de baixar una escala de 78 esglaons. En realitat és una petita ermita construïda a l'abric de la roca. La imatge de la Mare de Déu era romànica, sedent, amb el Nen Jesús a la falda, coberta per un mantell que n'ocultava les característiques d'estil. Avui s'hi venera una reproducció de l'original, malmesa el 1892, en una fornícula, sota un arc de pedra i separada de la nau per una artística reixa. L'ermita té un petit cor elevat. Baixant l'escala que dona a la porta del santuari s'arriba a l'antiga hostatgeria de pelegrins. L'esmentaven de vegades els bisbes de Vic en les notes que deixaven en el llibre de visita pastoral; al seu costat, i formant un pati tancat, hi ha la casa del capellà custodi. Des d'aquest pati es veu amb nitidesa l'imponent massís del Pedraforca, la muntanya del poble natal de Magdalena Guitart, Vallcebre. Vora el pati hi ha una font. Segons la tradició s'hi descobrí la imatge de la Mare de Déu al començament del segle IX, amagada potser durant l'ocupació musulmana. El santuari de la Mare de Déu de Montgrony és des de fa segles un important lloc de pelegrinatge. El nou sant era un dels seus devots.

Podem esmentar altres esglesioles dins el terme municipal. La sufragània de Sant Martí de Puigbò, a uns cinc quilòmetres cap al sud-oest del nucli urbà de Gombren. Era una esglesieta romànica, de la qual encara queda un absis en ruïnes. Tenia un frontal d'altar, avui al museu episcopal de Vic, amb un Crist Pantocràtor representat al mig i, a la seva dreta, sant Martí de Tours, muntat a cavall i partint la capa amb l'espasa per donar-ne la meitat a un pobre, que resultà ser el mateix Crist. L'església, oberta al culte quan Francesc era petit, fou construïda a finals del segle XVIII.

Tocant al terme de la Pobla de Lillet hi ha l'església de Sant Romà d'Aranyonet, que guarda alguna resta del seu estil romànic original. Tirant vall endins, a l'esquerra del modern camí que puja

a Montgrony es troben les ruïnes del castell medieval de Mataplana. Gairebé contigua hi ha l'església romànica de Sant Joan de Mata. Avui està restaurada, però Francesc la conegué en situació d'abandó. El bisbe Corcuera la trobà convertida en magatzem de fulles d'om destinades a engreixar porcs. El 1859 va ser restituïda al culte. Tampoc no estava prou cuidada la capella de Santa Magdalena de Solallong, abans de Sant Esteve, a la capçalera del riu Merdàs; és també d'estil romànic.

Francesc Coll va conèixer aquelles esglésies, però, com és natural, freqüentà assíduament la de Santa Maria Magdalena, que venia a ser ja l'autèntica parròquia.

Panorama social

Gombrèn era, doncs, cap de municipi, llavors amb les dificultats pròpies de l'ocupació francesa, que, almenys segons els documents, incorporà tota la regió com un departament més dins el territori gal: el departament del Ter. No cal dir que aquesta situació no va ser realment acceptada. És coneguda la lluita que esclatà a tot Espanya contra les tropes napoleòniques i també la que es desfermà a Catalunya. Va haver-hi joves i no tan joves que s'enrolaren als exèrcits regulars i a la «guerrilla», expressió que tindria llarga fortuna per diferents parts del món. El clergat i els religiosos no en quedaren al marge. Tot al contrari, de vegades animaren i sostingueren la lluita de paraula i d'obra, amb la seva implicació personal i aportant-hi béns salvats de la rapinya dels ocupants.

No podem pas quantificar el cost amb què va contribuir el municipi en aquella llarga guerra, que no s'acabà fins al retorn del rei Ferran VII de la presó a França, el qual va entrar per la ciutat de Girona —pel Pont Major— el març de 1814, quan Francesc estava a punt de fer dos anys. Fer balanç de la sagnia que sofrí Gombrèn en persones i béns durant la Guerra del Francès és del tot impossible, perquè tot allò no va passar als documents i ni tan sols els morts entraven en els llibres oficials de defuncions. En els civils perquè encara no existien, i en els eclesiàstics perquè, si morien o eren enterrats fora de la parròquia, no s'hi registrava la partida de defunció. Com que, d'altra banda, tampoc no s'escrivien cròniques parroquials, les persones que, de grat o per força, van lluitar i van perdre la vida o la salut resten en l'anonimat.

A la propera ciutat de Manresa, per exemple, pertanyent a la mateixa diòcesi de Vic, s'inicià pròpiament l'alçament del Principat de Catalunya contra Napoleó, amb el famós gest de la «crema del paper segellat», en què s'havia substituït el nom de Ferran VII pel de Murat, lloctinent de Napoleó. Aquesta crema tingué lloc el 2 de juny de 1808, sota el crit de fidelitat al rei Ferran, que llavors estava ja en una presó de França. Aleshores es va formar la «junta de govern de Manresa». Asseguraven que era la primera que es constituïa a Catalunya, i animà la resistència a les poblacions veïnes. Dies més tard hi hagué els combats del Bruc, al peu de la muntanya de Montserrat.

El primer d'aquests combats va esclatar el 6 de juny de 1808. El grup de resistents, compost per sometents de Manresa, gent de pobles veïns i de la ciutat d'Igualada, també a la diòcesi de Vic, s'enfrontà a la columna del general Duhesme, composta per 3.800 soldats, en bona part procedents de terres d'Itàlia, també ocupades. Aquesta resistència i, sobretot, l'alçament popular, convocat a la batalla amb les campanes al vol va sorprendre l'exèrcit francès. Aquella fou la primera victòria d'un poble alçat en armes contra la invasió. Però les tropes franceses tornaren al Bruc el 13 de juny disposades a esclafar els insurrectes del dia 6. Llavors se n'hi havien sumat altres de comarques més allunyades, i així aconseguiren la victòria per segona vegada, i van fer possible la creació d'un exèrcit regular. Però Manresa no quedà lliure d'incursions durant la Guerra de la Independència. Va ser ocupada fins a sis vegades, i el 5 d'octubre de 1810 hi cremaren unes quaranta cases. Mesos més tard, a finals de març, els francesos hi destruïren més de set-cents habitatges.

Els ocupants van dividir el territori català en quatre departaments: el del Ter, amb capital a Girona; el de Montserrat, amb capital a Barcelona; el de Boques d'Ebre, amb capital a Lleida; i el del Segre, amb capital a Puigcerdà. Cal advertir, però, que no van tenir pas gaire efectivitat. Només el del Ter, on controlaven uns quatre-cents pobles, entre ells Gombrèn, s'organitzà una mica. Els costos de la guerra foren molt elevats en tots els aspectes. Girona, que llavors tenia uns vuit mil habitants, va perdre quasi la meitat de la població. A Tarragona es comptaven al final uns onze mil morts. Molts moriren per la fam i la pesta. D'altra banda, a la Catalunya rural van implantar uns impostos molt alts, que enfonsaren molta gent en la misèria. Els mals s'agregaren a causa dels saquejos, robatoris i tota mena de violències. De 1809 a 1812, la ciutat de Vic fou envaïda sis vegades.

No és difícil imaginar les conseqüències desastroses que aquesta guerra ocasionà a la terra natal del pare Coll. Molts homes hàbils per al treball es van haver d'enrolar als exèrcits o a la guerrilla. Altres no podien col·locar els productes de les seves petites indústries domèstiques. Ben sovint robaven les collites i els ramats. Sens dubte, foren uns anys molt durs per a la gent de muntanya. El clima de guerra afectà Gombrèn, i qui sap si no va malmetre també la salut de Pere Coll i Portell, que, com hem dit, el 1809 estava malalt de gravetat. No ens podem endinsar en la biografia de Francesc sense tenir en compte aquest aspecte de la societat del seu temps que enfonsà en l'angoixa i l'extrema pobresa una multitud de famílies. Precisament l'any del seu naixement, 1812, va ser conegut com l'any de la «gran fam».

La guerra paralitza molt la producció, la indústria, el comerç. Incidí en la cultura i en el fet religiós. Gombrèn vivia fonamentalment del bestiar, sobretot ben sovint a robatoris. La indústria del cardatge de la llana o de la seva transformació en filatures i teixits no podia prosperar. Llavors molts veïns eren paraires o cardadors de llana. Un d'ells el seu propi pare, i també alguns dels seus germans, parents i veïns. Fins i tot hi hagué una fàbrica de barragans, amb telers per a confeccionar vestits de llana impermeable. En condicions normals exportaven els productes d'aquesta petita indústria. A la vora del riu hi havia també alguns molins fariners, però funcionaven només si s'obtenien les collites. Per informacions provinents de testaments se sap que a Gombrèn hi havia sastre i fins i tot fideuer o fabricant de pastes.

La situació va anar canviant a partir de 1814, en què Ferran VII, el tan «desitjat» el 1808, es proposà curar ferides, encara que sense aconseguir-ho com desitjaven els seus súbdits. És conegut el seu propòsit d'eleva el nivell cultural. Per a això demanà col·laboració als ordes religiosos, i animà a obrir escoles als convents o, com a mínim, que aquests donessin suport a centres educatius ja existents. El monarca desitjava que la infància espanyola canviés a un ritme ràpid. Ho manifestava en un reial decret que va firmar el 19 de novembre de 1815. Alguns religiosos contestaren descrivint les angúnies que passaven després de la guerra. Alguns manifestaven que necessitaven «centenars de milers de rals per a les seves cases»!. No faltaven convents on la palla i pertrets militars omplien encara les aules. De vegades no podien comprometre's més enllà d'oferir vestit i aliment per a alguns infants.

No se sap quina mena d'escola tenia Gombrèn. Potser alguns nens eren ensenyats pel coadjutor a la mateixa rectoria. Encara avui hi ha l'antiga entrada, tot i que queda amagada als ulls del qui passa pel carrer. És a pocs metres de la plaça, al mateix carrer que puja des de la casa natal del pare Coll. Els pocs infants que freqüentaven l'escola ho feien en el temps que no eren urgents els treballs que els demanava la família, d'ajudar als camps o de guardar els ramats. Aprenien en català, un català potser lleugerament diferent del que avui s'estudia normalitzat, el que aquella gent de muntanya havia enriquit en el vocabulari i les expressions durant segles. El pare Coll va escriure bastant en català. A l'escola estudiaven castellà i altres assignatures, i alguns segurament s'iniciaven ja en la gramàtica llatina, com va poder ser el seu cas. Les fonts més antigues informen que era un

dels primers de la classe.

Trets del futur sant

A prop ja del terme de la seva vida va establir a Gombren una comunitat de la congregació fundada per ell. Les germanes, com és natural, preguntaven als veïns què recordaven del seu fundador. També n'hi hagué algunes nascudes al poble, que n'havien rebut notícies al si de la seva pròpia família o en contacte amb altres veïns. Les indagacions, però, no van ser fetes amb rigor científic, ni d'una manera exhaustiva. Tanmateix, sí que salvaren per a la posteritat alguns trets de la seva manera de ser, almenys els que més el caracteritzaven.

Tenia una psicologia sana, bona salut, facilitat per a la relació i l'amistat, simpatia, vitalitat desbordant, espontaneïtat en el parlar i en l'acció, però sempre d'una manera mesurada i reflexiva. De petit li agradaven els jocs i li costava molt estar-se sense fer res; col·laborava amb la família fent totes les feines que li demanaven. Era de temperament dòcil i constant quan empenia una cosa. La germana Rosa Paret i Roca, nascuda precisament a Gombren, explicava:

«El caràcter del pare Coll durant tota la seva vida va ser emprenedor, inquiet, tal com és el zel. Aquest mateix caràcter tenia ja des de petit. Inquiet i bulliciós, li agradaven aquestes diversions innocents, pròpies d'una edat en què bull la sang i el temperament obre els camins de la vida. No s'estava mai quiet. La seva piadosa mare, molestada per aquell moviment continu, l'instava a estar tranquil. El petit Francesc obeïa; però, com que no hi ha res que es mantingui per força, ben aviat tornava als seus embolics, veritables centres de la seva activitat. La seva mare, veient finalment que amb les reflexions no n'hi havia prou per a contenir-lo, solia exclamar: "Fill, tant de bo rebentis d'amor de Déu!"» (T, 742).

Tot i això, els aspectes religiosos són els que quedaren gravats més intensament en el record dels que el van conèixer aleshores.

«Sé que de petit tenia ja molta afició a les coses santes i de religió, i que amb cadires feia trones, des d'on predicava als altres nens. Tanta era la inclinació que ja llavors tenia a la predicació!», sentenciava la germana Rosa Miró i Carbó, mestra de novícies i fundadora de la casa d'Albacete (T, 730).

Va posar la seva bona condició al servei de la fe. El ritual dels sagraments en vigor en el seu temps establia que els infants fossin batejats com més aviat millor, i que rectors i predicadors recordessin sovint als fidels aquesta greu obligació. Ell fou batejat el 19 de maig de 1812, l'endemà de venir al món. Els padrins, Pere Puigbò i Teresa Casadesús, com era de llei, havien complert ja els catorze anys. Tant l'un com l'altra eren fadrins, coneixien els rudiments de la fe i sabien perfectament que contreïen amb el seu fillol un vincle espiritual. S'havien d'ocupar amb diligència de tots els aspectes que es referien a la seva educació cristiana.

La tradició cristiana secular insistia sempre en el paper rellevant que corresponia als padrins, com pot veure's en un escrit medieval de pedagogia degut a la ploma del dominic del segle XIII, Guillem de Tournai. El van transcriure perquè tots els convents dominicans que aleshores hi havia al món el tinguessin. Aquest autor de la regió de Valònia, a Bèlgica, deia que els padrins, per haver rebut els seus fills espirituals en la font baptismal, s'havien de preocupar de la seva formació perquè estimessin la justícia, no fossin usurers, mals comerciants ni lladres. Era obligació seva, igualment, exhortar a la caritat, a l'amor de Déu i a anar sovint a l'església, on havien d'acudir tots, grans i petits, perquè és casa de refugi contra les incursions del mal.

Els padrins, en efecte, van portar per primera vegada el nadó a les portes de l'església de Santa Magdalena i, abans d'entrar-hi, demanaren per a ell el baptisme. Mossèn Josep Prat segurament no es va imaginar que el seu nom passaria a la història especialment pel baptisme que administrava aquell dia. Els padrins tampoc no pensaven pas que se'n parlaria tants anys després. Per la seva boca, el menut va demanar a l'Església el regal de la fe que atorga la vida eterna. Per mitjà d'ells també es comprometé a guardar els manaments, al mateix temps que rebia l'alè del capellà per a alliberar-se del mal. El signe de la creu que el mossèn li traçà amb el polze al front i al pit l'obria a la fe, i rebia ànims per a portar un estil de vida que el convertís en temple de Déu. Tot i que encara no havia entrat a l'Església, consideraven l'infant com un elegit, amb el segell de Crist crucificat imprès per sempre en l'ànima i custodiat perpètuament amb la força de Déu. En les oracions que precedien el ritu es demanava que el poder diví li tragués del cor tota mena de ceguesa, estigués lliure dels llaços del mal i veiés obertes de bat a bat les portes de la divina misericòrdia. Li posaren sobre la llengua uns grans de sal i van demanar per a ell fortalesa, goig en l'esperança i disponibilitat perpètua per a l'entrega al servei del nom de Déu. Tot seguit, amb la imposició de la mà del prevere sobre el cap, pregaren que davallés sobre el candidat al baptisme llum per a la intel·ligència, ciència veritable, ferma esperança, recte consell i santa doctrina. Ben bé que tot això ho cercà amb perseverança tota la vida, aquell nen!

Llavors mateix, el menut, que ja es deia Francesc, Josep i Miquel, va ser convidat a entrar a l'església. L'hi entraren mentre el capellà li posava sobre el cap l'extrem de l'estola on hi ha la creu. El guià cap a la font baptismal. Van recitar el credo en llatí, llengua en què se celebrava tot el ritu, s'exorcitzà l'esperit del mal, i convidaren el nadó a obrir les oïdes i l'olfacte a la paraula i al perfum que procedeixen del que és diví. A continuació hi hagué les «renúncies», la unció amb l'oli dels catecúmens, una confessió resumida de la fe, i per fi es va arribar al baptisme pròpiament dit. Llavors els padrins, Pere i Teresa, el van sostenir. Amb una triple infusió d'aigua sobre el cap el prevere pronuncià aquests solemnes paraules: «Francesc Josep Miquel, jo et batejo en el nom del Pare, i del Fill, i de l'Esperit Sant». La unció al cap amb el crisma, oli beneït pel bisbe a la missa crismal del dijous sant, rubricava la regeneració per l'aigua i l'Esperit que havia rebut, i la remissió dels pecats en virtut de la gràcia de Crist que li obria la vida eterna. Sobre el cap li van posar una caputxa blanca, que havia de conservar immaculada fins a arribar davant el tribunal de Crist. Finalment el mossèn entregà un ciri encès al padrí, alhora que animava el nadó acabat de batejar a conservar irrepreensible el sagrament rebut.

La gràcia baptismal es va anar desplegant en aquest nen, inclinat per naturalesa a les coses de Déu, el seu creador i redemptor. Magdalena, la mare, hi tingué una part molt important. L'animava a comportar-se com cal quan el temperament posava en evidència la seva desbordant vitalitat. En els seus jocs infantils imitava les predicacions que escoltava a la parròquia, i potser algun predicador que venia de fora. Alguns veïns ho recordaven, i aviat ho va escriure un bon sacerdot, terciari dominic, el canonge de Vic Jaume Collell, que havia pogut sentir-ho en boca del pare Coll, de qui fou escolà a l'església del Roser o de Sant Domènec de Vic. El 1875 escrivia:

«Nascut a Gombrèn, poble de l'alta muntanya, el 1812, va començar ja des de petit a donar evidents senyals de la seva vocació a la predicació evangèlica, perquè quan els seus pares l'enviaven a la font s'hi enfilava i exhortava els circumstants a la virtut amb els ingenus recursos de l'eloqüència infantil» (T, 431-432).

La font que li servia de trona és la que hi havia a la plaça, tocant a l'escala que pujava a l'església. Francesc s'enfilava sobre el petit mur en què es recolzava la font per assajar els sermons del futur.

Documents antics asseguren que també predicava, dret sobre cadires i bancs, i que

organitzava processons amb els seus companys de jocs, manifestant així l'atracció que sentia per les celebracions que vivia a l'església i la pietat que compartia en família. Segurament fou escolà quan ja va tenir prou forces per a traslladar el voluminós missal del costat de l'epístola al de l'evangeli, és a dir, de la dreta a l'esquerra de l'altar, sense ometre la genuflexió en passar d'una banda a l'altra. Així començà a guardar en la memòria textos llatins i a pronunciar-los en el moment oportú, a prestar atenció per a recollir el bonet del capellà, a oferir-li les canadelles i el lavabo, i fer tots els altres serveis que es demanaven a un bon escolà, normalment fent parella amb un altre una mica més gran que ell. L'atreia el cant sagrat, del qual tant se serviria en la celebració litúrgica i en el ministeri apostòlic.

El que més es gravava en la seva excel·lent memòria eren les homilies o sermons que escoltava i que li donaren la clau per a endinsar-se en el coneixement de l'Evangeli, instrucció que completava amb el catecisme en català que havia editat el bisbe franciscà Ramon Strauch i Vidal. Un any i un altre tornaven les mateixes lectures bíbliques repartides en els diferents temps litúrgics i en les celebracions dels sants. Tot es llegia o cantava en llatí, a excepció dels goigs que resumien vides dels sants i altres himnes populars. Cantaven igualment a ple pulmó el símbol de la fe: «Crec en un Deu, Pare totpoderós».

Francesc va donar mostres de créixer en gràcia al mateix temps que en edat, i l'impuls li vingué principalment de la parròquia i de casa. Les lectures de l'Evangeli a l'Advent l'instruïen sobre els signes que hi hauria al final dels temps i l'acostament de la salvació definitiva. Presentaven la figura de Joan Baptista, que enviava els seus deixebles a interrogar Jesús mentre batejava al Jordà. Els textos bíblics presentats al poble pel capellà l'ajudaren a meditar sobre el testimoni donat per Joan, com a resposta als sacerdots i levites de Jerusalem. Per Nadal tot girava entorn de l'encarnació del Fill de Déu i el seu naixement entre els homes, l'adoració dels pastors i els mags, la fugida de la Sagrada Família a Egipte, la degollació dels infants innocents. Les nades i representacions pastorals, «els pastorets», contribuïen a fixar profundament al cor tants aspectes que apuntaven en la litúrgia.

La Quaresma s'oferia com a temps de repàs de la doctrina cristiana i a vegades d'examen de catecisme, sense exceptuar-ne els grans. Els diumenges anomenats de septuagèsima, sexagèsima i quinquagèsima precedien l'auster cicle penitencial. En aquests diumenges es recordava la paràbola del pare de família que va sortir a diverses hores del dia a contractar operaris per al seu camp, o aquella altra que tractava del sembrador que tirava bona llavor, però no tota queia en una terra igualment ben disposada. Es llegia també l'anunci que Jesús va fer als deixebles de la seva passió i mort en pujar a Jerusalem. La imposició de la cendra en la missa que recordava l'estació a Santa Sabina de Roma fixava l'autèntic sentit del dejuni i l'esforç necessari per a atresorar béns que no es fan malbé ni poden ser robats. Es repassaven després les temptacions de Jesús al desert, la transfiguració al cim de la muntanya, es recordava la necessitat de pertànyer al Regne de Déu i s'aprofundia en el sentit de la multiplicació dels pans i els peixos.

A pesar dels desafiaments i combats que suportava la fe cristiana, a Gombrèn es continuava celebrant la Setmana Santa amb intensitat, començant per la processó del segon diumenge de passió pels carrers del poble, en què portaven rams procedents d'arbres de fulla perenne de la muntanya. Tot això anava calant en la ment, el cor i la sensibilitat d'aquell nen eixerit que, temps a venir, compartiria les seves vivències amb milers de persones i en les més diverses contrades. És possible que ben aviat aprenguéssin l'himne a Crist Rei que es cantava en aquesta processó de rams, i que començava així: «Glòria, alabança i honor siguin a tu, Rei Crist Redemptor». La lectura o cant de la passió del Senyor ambientava la celebració de tota la setmana, amb el relat de la institució de l'Eucaristia, l'ofici de tenebres a què es convocava, no al so de les campanes, perquè durant unes hores emmudien, sinó per mitjà de carraques i matraques, instruments de fusta de fabricació casolana, que feien les delícies de petits i grans, segons que les llengüetes voltessin sobre una o

diverses rodes, o les maces colpeguessin la taula que els servia de suport.

Aviat Francesc va incorporar la devoció al Crist sofrent. L'eccehomo va ser un dels seus estendards missioners. Amb tot, l'espiritualitat que assimilà des de petit el submergí en la glòria de la resurrecció. La litúrgia llançava missatges ben explícits respecte a això. El duel de vida i mort en Crist es va saldar amb la victòria de la vida, que convertí el Senyor en amo de la vida, en manifestar-se el seu regnat enfront de la mort. Els Evangelis de les aparicions del Ressuscitat, així com els relats continguts en els Fets dels Apòstols proporcionaven aliment als fidels durant la cinquantena pasqual. Les festes de l'Ascensió del Senyor al cel, Pentecostès i Corpus Christi estaven arrelades en l'ànima d'aquella gent tan treballada pel patiment. La processó de Crist Eucaristia pels carrers, Francesc la va reproduir una infinitat de vegades, i la considerava el millor mitjà per a expressar gratitud i assegurar un fruit durador per a les seves missions.

A Gombrèn honoraven d'una manera especial els patrons de les seves esglésies: sant Pere, santa Magdalena, sant Martí, sant Joan de Mata. Sobretot honoraven Maria, sota les advocacions del Roser i de Montgrony, la imatge de les quals descrivia el dominic Narcís Camós a mitjan segle XVII, com a «moreneta de cara i mirant al poble». La festa principal era el 8 de setembre, la Nativitat, però hi pujaven també en processó el dia de l'Ascensió i a primers de juliol. I s'hi unien molts fidels de la rodalia.

La devoció a la Mare de Déu va apuntar ben aviat en el nostre sant, com recollia un membre de la família, que vessà la sang per Crist, el Dr. Puig i Coll:

«Amb prou feines les seves tendres manetes sabien desplegar els dits, que ja feia senyals a la seva estimada Mare de Déu de Montgrony des de casa seva. Situada al final del carrer i del poble, podia ben bé adreçar la mirada al santuari que com un núvol resplendent es destaca majestuós en les escarpades roques de la serralada dels Pirineus. Ensinistrat per la seva piadosa mare en la devoció a l'augusta Senyora, anhelava pujar com més aviat millor a la muntanya per vessar el cor en presència de l'imant que tan fortament l'atreia» (T, 462).

Aviat donà senyals de vocació sacerdotal, i aquests indicis foren valorats per les persones del seu entorn, el rector, Mn. Anton Roquer, i amb tota seguretat la seva mare, que el va animar a «estudiar llatí» i a anar al seminari. La idea li agradava, però volia que la mare li donés uns pantalons nous. D'aquesta manera manifestava fins a quin punt eren normals les seves aspiracions. Sobretot en temps de pobresa tenia tot el dret a alegrar-se quan estrenava una peça de vestir.

«Contava ell —escriu la germana Rosa Miró i Carbó— que, ansiosa la seva mare que s'apliqués i estudiés, l'exhortava en aquest sentit, però que ell va contestar que per a això necessitava uns altres pantalons. Va accedir la mare als seus desitjos, i començà els estudis a Vic» (T, 730).

A la família, de la banda dels avis paterns, va haver-hi un capellà, rector de la parròquia de Sant Joan d'Horta, llavors als afores de Barcelona. Es deia Martí Orriols. Cada any el seu avi, Marià, encarregava dues misses d'aniversari en sufragi per l'ànima d'aquest sacerdot i per la dels seus propis pares. Ben sovint les mares dels preveres tenen una part considerable en la consagració i ministeri dels seus fills. Encara que la seva no el veié ordenat, sí que li posà els fonaments sacerdotals. Li va ensenyar sobretot el camí de la caritat, el gust per l'Evangelí, l'amor a la pregària, la devoció eucarística i mariana, i el fidel compliment del deure.

El 17 d'agost de 1818, a sis anys, el bisbe d'Urgell Bernardo Francés y Caballero el va confirmar. Aquest prelat havia nascut a Madrid el 1774; es va doctorar en teologia a la universitat

d'Almagro (Ciudad Real), on entrà en contacte amb els dominics. De la diòcesi d'Urgell passà a la metropolitana de Saragossa el 1824. L'any 1835 i en plena Guerra Carlina fou perseguit. Va haver de buscar refugi a França. El 13 de desembre de 1843 moria a Bordeus sense haver pogut tornar a la seva seu. El seu sepulcre fou col·locat durant l'episcopat del cardenal Manuel García y Gil a la capella de Sant Brauli del Pilar de Saragossa. Francesc rebé el sagrament de la confirmació a l'església del monestir benedictí de Santa Maria de Ripoll. Aleshores, segur que per primera vegada, tingué l'oportunitat de veure una comunitat de religiosos. En la seva ànima sensible hi devia deixar una impressió duradora, no tan sols la cerimònia d'administració del sagrament, sinó també el marc esplèndid de l'església i el claustre. Va fixar per primera vegada l'atenció en la portalada romànica, autèntic arc de triomf, història sagrada en pedra. Segurament li van fer notar tants elements decoratius que cridaven poderosament l'atenció de les persones senzilles. En aquesta església serà batejada més tard la primera de les seves religioses elevada als altars, la beata Ramona Fossas i Romans, màrtir.

El bisbe demanà per al ja regenerat pel baptisme els dons de l'Esperit Sant: saviesa i intel·ligència, consell i fortalesa, ciència i pietat, esperit de temor de Déu. Assegut, duent la mitra i amb el bàcul a la mà esquerra, el bisbe Francés y Caballero rebé aquell infant, que se li va agenollar als peus. Li preguntà com es deia i, amb el dit polze impregnat en l'oli del crisma, li traçà sobre el front el senyal de la creu, tot pronunciant aquestes paraules: «Francesc, et signo amb el senyal de la creu. I et confirmo amb el crisma de la salvació: En el nom del Pare, i del Fill, i de l'Esperit Sant. Amén. La pau sigui amb tu». El ritu es tancava amb una petició per al confirmat: que l'Esperit Sant es dignés de bon grat habitar-hi com en un temple i que així s'anés perfeccionant.

Un any després, a l'agost de 1819, tornà a veure un altre bisbe, aquesta vegada en visita al seu poble. Era el prelat de Vic Ramon Strauch i Vidal. El rector Roquer i la feligresia al voltant seu el van rebre amb el ceremonial del cas. D'aleshores ençà, els dies festius i abans de l'ofertori començaren a fer-se els actes de fe, esperança i caritat, amb resposta dels fidels. D'aquesta manera es donava a Déu el culte degut i es purificava el poble de les seves imperfeccions. El bisbe manà que en la missa dominical s'expliqués un punt de doctrina després de la proclamació del sant Evangeli. Instà els encarregats o administradors seglars de la «fàbrica» de les esglésies integrades en la parròquia a tenir cura de la dignitat dels temples, vasos sagrats, cementiris, i a portar al dia els llibres d'administració. En els altars havien de venerar-se crucifixos grans. Fou el bisbe Strauch qui s'estranyà de l'«irregular i irreligiós costum del poble de batre el blat ben bé al davant de la casa del Senyor, amb un manifest menyspreu del temple». I va manar al magnífic ajuntament que triés un altre lloc més a propòsit per a la batuda (T, 138-139).

II

SEMINARISTA A VIC

A DEU ANYS va prendre una decisió important: començar els estudis que el portarien al sacerdoci. Per això es traslladà a Vic, seu de la diòcesi. La regia el ja anomenat bisbe Strauch i Vidal, nascut a Tarragona el 1760 i ingressat als franciscans de la província de Mallorca. Normalment, el curs al seminari començava entre octubre i novembre, però aquell any 1822, en ple Trienni Liberal o Constitucional, la situació sociopolítica era prou complicada. De fet, les classes no començaren fins al 7 de gener de 1823. Potser l'aspirant a seminarista va retardar el seu viatge fins aleshores.

Acol·lit a Puigseslloses

En aquell temps els alumnes dels seminaris eren majoritàriament externs. Vivien a casa seva o acollits en altres famílies, els nois que eren de fora. A Vic, en concret, dotzenes d'estudiants rebien hospitalitat a les masies de la Plana, rodona com una moneda o com una pedra de molí, tal com la contemplava el poeta Jacint Verdaguer. Anaven diàriament a les classes. Al vespre tornaven a casa de la família que els hostatjava, a canvi d'alguna retribució en diners o espècies o, més sovint, a canvi d'ensenyar les primeres lletres i la doctrina cristiana als infants. Acostumaven a dirigir el rés del rosari a la nit i, en determinats temps, feien repàs del catecisme per a tots, incloent-hi els amos.

Les notícies sobre on s'hostatjava al primer temps d'incorporar-se al seminari no són gaire precises. Sembla que al començament estigué en una casa de pagès, propietat de la família Coma, de Puigseslloses, anomenada can Pa Negre i, abans o després, a la ciutat. Algunes germanes de la seva congregació donaren alguns detalls referents a aquesta etapa, però força imprecisos. Al principi va patir privacions.

Tot i això, aviat fou rebut a la masia de Puigseslloses, al terme de Folgueroles, a uns cinc quilòmetres del seminari. La família que l'acollia era la que havien format Pere Coma i Maria Rosa Masferrer, casats l'1 de maig de 1810, dos anys abans que nasqués Francesc. Pere Coma era l'hereu, propietari del mas Puigseslloses. El seu pare, Joan Coma, era pagès del mas Coma de Sant

Pere de Falgars, o de Falgars d'en Bas, a la carretera de Vic a Olot, però dins la diòcesi de Vic. La seva mare es deia Caterina Guàrdia. La muller, Maria Rosa Masferrer, havia nascut a la parròquia de Sant Esteve de Granollers, o Granollers de la Plana, prop de Vic. Van tenir com a mínim set fills: Caterina (4-II-1811), Maria Antònia (3-I-1813), Francesca (2-III-1815), Teresa (9-XII-1816), Segimon (12-IV-1818), Ignàsia (15-V-1821) i Jacinta (9-I-1823). Però el matrimoni durà només tretze anys, perquè Pere moria l'any 1823, i és probable que el nostre sant no l'hagués arribat a conèixer. Fou Maria Rosa qui el va rebre com un fill i li entregà els seus propis fills com a germans, i de debò que ho van ser, particularment l'hereu, Segimon, sis anys més petit que ell. Com Francesc, havia quedat orfe de pare quan era ben petit.

Va ensenyar les primeres lletres a aquests infants, amb els quals es portava molt pocs anys, i també la doctrina cristiana, valent-se del catecisme editat pel bisbe Strauch el 1820, escrit en català en forma de preguntes i respostes. En el pròleg es recordava als pares l'obligació que tenien de ser els primers apòstols dels seus fills.

A Puigseslloses, doncs, trobà una segona família, amb la qual va intimar profundament i es va relacionar tota la vida. I ells li han conservat sempre una veritable estima i devoció. La casa, gran, tenia llavors gairebé tres-cents anys d'existència i la mestressa era una dels principals propietaris de Folgueroles. Tenia terrenys tot al voltant, camps de conreu, zona de pastures i rouredes. Cuidaven amb tota atenció l'ermita de Sant Jordi, situada al cim d'un pujol, amb un dolmen prehistòric davant de l'entrada. Cada dia hi passava ben a prop per baixar al seminari, per camins i corriols fins a travessar el riu Mèder, afluent del Ter.

Dintre la casa hi havia i hi ha una altra capella, dedicada a la Sagrada Família de Natzaret. Francesc hi pregava i més tard hi celebrà la missa moltes vegades. Era al pis on vivien, al costat de l'àmplia sala d'estar que presideix una artística imatge de la Mare de Déu del Roser. En aquesta sala dirigia el rés del rosari en família, potser ajudant-se al començament de l'esmentat catecisme de Strauch, en què es recordava, abans d'oferir l'enunciat dels misteris en català i de la lletania en llatí, que els bons cristians han de resar cada dia el sant rosari en família o, almenys, a soles, perquè aquesta pràctica devota agrada molt a la Mare de Déu i de tots.

A Puigseslloses hi passava els mesos de classe, però de juny a octubre tornava al seu poble i ajudava la família, la seva mare i els germans, a fer la feina. Els llibres parroquials de Gombrèn el mencionen alguna vegada com a testimoni de celebració de sagraments durant l'època d'estiu: «Francesc Coll, estudiant», escrivien. Ajudava en la feina del camp, el cardatge de la llana, l'atenció als ramats, la recollida d'herba. Una vegada, quan era ja missioner popular, es va desorientar abans d'arribar al poble a causa de la boira. Aleshores, admirat davant del seu company de viatge, comentà: «Tantes vegades que he vingut per aquests camins a recollir llenya i fems, i avui m'he perdut!». En donava fe Marc Heras, fill de Borredà, que l'acompanyava amb una cavalleria (T, 727). La germana Rosa Farrés, nascuda a Pardines (Girona), aportava també records de la infància que els transmetia el mateix pare Coll. Li ho explicava, a més, com si fos una glòria: recollia fems per carrers i camins (T, 707). En una zona amb tants ramats, sobretot on s'estejaven les ovelles, no era difícil trobar fems per a adobar els horts. La llenya era necessària per a cuinar cada dia i per a temperar la casa a l'hivern, tan llarg i cru.

Estudi del llatí i de la filosofia

Podem consignar algunes dades concretes sobre els primers anys d'estudi al seminari de Vic. El jesuïta Ignasi Casanovas, per a escriure la biografia de Jaume Balmes, va poder consultar encara arxius del seminari, abans que fossin destruïts el 1936. La seu del centre era en un vell casalot, prop de la catedral. Va ser residència de jesuïtes fins a la supressió de la Companyia de Jesús a finals del

segle XVIII. S'hi entrava pel carrer de Sant Just. En el segle XIX s'hi afegiren nous cossos d'edifici. Tenia una capella amb la portada al carrer esmentat. Al retaule barroc que hi havia s'hi apreciaven les imatges de sant Joaquim, santa Anna, i la Sagrada Família de Natzaret. Qui sap si no va ser aquí on Francesc va fer la primera comunió, que en aquell temps s'acostumava a celebrar cap als dotze anys.

El curs 1822-1823 començà el primer de llatí. Hi havia 213 alumnes matriculats: 30 teòlegs, 89 filòsofs, 22 retòrics i 72 gramàtics. Durant tot el temps que va estar al seminari tingué com a rector Francesc Traveria. En els primers cursos podien freqüentar les aules no tan sols els que aspiraven al sacerdoci, sinó també altres estudiants que no pretenien ingressar en l'estament clerical. L'estudi del llatí estava programat per a cinc cursos: tres de gramàtica i dos de retòrica. Es pretenia, sobretot, perfeccionar els alumnes perquè estiguessin ben preparats en els cursos de filosofia i teologia, així com en el rís i les celebracions litúrgiques pròpies del seu ministeri. No disposaven encara del diccionari que compongué el seu contemporani burgalès Raimundo de Miguel, però n'hi havia d'altres, encara que no tan ben fets. Se centraven sobretot en la declinació i conjugació, encoratjats per la màxima repetida tantes vegades: «Qui bé conjuga i declina sap la llengua llatina».

En el curs 1823-1824, el seu segon any de gramàtica, les classes van començar al novembre i van acabar a finals de maig. Els alumnes eren en total 366: 68 teòlegs, 165 filòsofs, 20 retòrics i 113 gramàtics. El curs següent començà el 5 d'octubre i acabà al juny. El total de matrícula va ser de 412: 97 teòlegs, 139 filòsofs, 20 retòrics i 156 gramàtics. Aquell any acabà l'estudi de la gramàtica, i Jaume Balmes la filosofia. En els cursos 1825-1826 i 1826-1827 va estudiar els dos anys de retòrica, entesos com a complementaris en la perfecció del llatí, que es procurava per mitjà d'exercicis de traducció i aprenentatge de la sintaxi superior. Encara que l'estudi preponderant era el de la llengua del Laci, també estudiaven, naturalment, matèries humanístiques.

El curs 1827-1828 inicià el trienni filosòfic, segons sembla, ajudat pel manual compost per Fèlix Amat, *Institutiones Philosophiae*, en tres volums, que era llibre de text al seminari de Barcelona. Amat va néixer a Sabadell, el 1750, i morí a Barcelona el 1824. Fou professor al seminari de Barcelona i canonge a Tarragona. El 1803 va rebre l'ordenació episcopal i poc després el rei Carles IV el nomenà confessor seu. Des de 1814 fins a la seva mort visqué retirat, ocupat en l'estudi i en les seves publicacions. El pla del manual d'Amat començava per la lògica; venien després les matemàtiques (aritmètica i geometria); a continuació passava a tractar de la metafísica i l'ètica; i finalitzava amb la física general i particular. Francesc va dedicar tres anys a la filosofia, fins al juny del 1830.

Era company seu Benet Vilamitjana Vila, més tard bisbe de Tortosa i arquebisbe de Tarragona, de la seva mateixa edat, nascut a Sant Vicenç de Torelló. Reberen també l'ordenació sacerdotal el mateix any. Tots dos van conèixer i apreciar sant Antoni M. Claret, més gran en edat, però que seguia cursos inferiors al seminari. Jaume Balmes anava més avançat. Segurament participà en l'ordenació episcopal de Vilamitjana a la catedral de Vic, el 4 de maig de 1862. Actuà com a consagrant el bisbe de Barcelona Josep-Domènec Costa i Borràs. En els cursos superiors hi havia també Marià Puigllat i Amigó, nascut a Tona el 1804, estudiant als escolapis de Mojà i seminarista a Vic a partir del curs 1822-1823, que morí a Roma durant la celebració del concili Vaticà I, en el qual participava com a bisbe de Lleida. En aquell temps el nou sant va tractar també un altre seminarista que es deia Alemany, el qual, temps a venir, seria igualment pare conciliar i primer arquebisbe de San Francisco de Califòrnia. Era fra Josep Sadoc Alemany i Conill, nascut a Vic el 1814, també estudiant al col·legi d'escolapis de Mojà. Demanà l'ingrés al convent dominicà de Vic el mateix any que Francesc. La relació entre tots dos va ser molt estreta fins al final de la vida. Al seminari féu bones amistats. Molts dels seus companys, ja preveres, li obriren les portes de la parròquia per a la predicació.

Formació literària i espiritual

Al llarg dels anys de seminarista va destacar per l'aplicació, bondat, tracte amable i vida de pietat. Solia arribar a Vic una hora abans del començament de les classes, i pregava en alguna església silenciosa. Al migdia, com altres estudiants i pobres, acudia a la porteria d'algun convent per rebre una ració de sopa o algun potatge. A la ciutat hi havia convents de franciscans observants, carmelites calçats, mercedaris descalços, trinitaris descalços, caputxins i dominics. A aquests s'hi afegien tres monestirs de religioses: carmelites calçades, carmelites descalces i dominiques. Des de finals del segle XVII hi havia el beateri de Santa Caterina de Siena, de terciàries dominiques. Els felipons tenien també una casa contigua a l'església de Sant Felip Neri.

Va arribar al seminari en ple Trienni Liberal, que començà el 1820 amb el jurament de la Constitució de les Corts de Cadis (1812) per part del rei Ferran VII. A Vic es va alçar un monument a aquesta Constitució al bell mig de la plaça major. La seva proclamació a la ciutat tingué lloc el primer de març. Des del primer moment, els constitucionals la prengueren amb el bisbe Strauch, decidit defensor dels interessos de l'Església. El van capturar i després l'assassinaren a la rodalia de Vallirana, el 16 d'abril de 1823, quan Francesc feia tres mesos que era seminarista. En aquest mateix any, el 20 d'agost, moria el papa Pius VII, que tantes simpaties havia despertat en l'Església per les humiliacions que havia patit i la valentia amb què s'enfrontà a Napoleó.

L'any 1823 Ferran VII tornava a regnar com a monarca absolut. A Catalunya la situació política no millorà pas. Les sequeres repetides afectaren la gent del camp, que es veié obligada ben sovint a emigrar a les zones industrials. D'altra banda, es va produir una baixada de preus dels productes agrícoles, però les contribucions a la hisenda pública no ho tenien en compte i carregaven sobre els pagesos en dificultats. Aquí i allà es detectava un moviment contra el monarca regnant Ferran VII. Molts posaven les simpaties i esperances en el seu germà Carles. També estaven en contra dels francesos que havien format part de l'exèrcit denominat dels Cent Mil Fills de Sant Lluís, que havia arribat a Espanya per restablir la sobirania absoluta de Ferran VII. Alguns d'aquests soldats restaven encara a Catalunya. Carles era considerat més favorable als interessos catòlics.

Al final del Trienni, alguns bisbes espanyols presentaren un balanç de situació en la seva diòcesi pel que fa a la qüestió religiosa. La visió de tots ells coincidia molt. En general opinaven que els fidels eren profundament religiosos, però que en els últims temps s'havia experimentat una considerable corrupció de costums, particularment entre les classes d'economia forta i influents en la societat. Aquí i allà es difonien doctrines poc sanes. Es valien per a això de qualsevol mena de publicacions, amb l'objecte de crear odi i aversió als eclesiàstics, tant seculars com regulars: capellans i religiosos. Els mestres de la filosofia del moment, lluny de plantejar una guerra oberta a la religió, n'anaven minant sensiblement els fonaments. Tot i això, no faltaven entre els nobles i il·lustres, persones que es mantenien fidels a la fe i als costums cristians tradicionals. La massa del poble, tot i les seves flaqueses, conservava les creences i es mostrava dòcil als consells de rectors i confessors. Es vivia una crisi de vocacions sacerdotals i religioses, i expressaven un fervent desig que augmentés el nombre d'operaris a la vinya del Senyor, perquè la collita pogués ser abundant.

El 1827 s'organitzaren partides armades per Catalunya, anomenades dels Malcontents. Es proposaven proclamar rei D. Carles. Els pagesos s'hi allistaven sense dificultat, perquè rebien pagues molt superiors als guanys que podien obtenir de la terra. Tota aquesta problemàtica afectà també les terres de Vic. Els Malcontents van ser reprimits amb violència.

En la seva formació espiritual, Francesc es beneficià de l'impuls que el bisbe Corcuera va

donar al seminari. L'hi ajudaren altres persones, especialment professors. Pau de Jesús Corcuera i Caserta hi arribà a l'agost de 1825 —any sant en l'Església decretat per Lleó XII— per succeir a l'assassinat bisbe Strauch. Havia nascut a Cadis el 1776 i havia estat formador de seminaristes a Sigüenza (Guadalajara). Es dedicà amb afany a la formació dels aspirants al sacerdoci. Els coneixia i hi tenia un tracte freqüent per mitjà de xerrades i exercicis espirituals. En va fer uns grans catequistes, perquè, de fet, aquesta era l'especialitat del nou bisbe.

Les sessions que organitzava el diumenge a la tarda a l'espaiosa catedral, llavors sense la impressionant decoració amb què es presenta avui, deguda als pinzells de Josep M. Sert (Barcelona 1876 - París 1945), es van fer famoses. El temple s'omplia de gom a gom de fidels atrets per la metodologia especial que introduí i, en particular, per la profunditat amb què es tractaven les matèries. Sota la seva presidència, dos seminaristes dels cursos de llatí, col·locats en llocs destacats a banda i banda de la nau central, declamaven preguntes i respostes d'un fragment del catecisme prèviament seleccionat. Així venia novament a la memòria de l'auditori un tema concret que es pretenia desplegar després. A continuació dos seminaristes de l'última etapa de la teologia pujaven a les dues trones. Un teòleg tenia la missió d'exposar inquietuds i objeccions relacionades amb la doctrina repassada del catecisme. L'altre seminarista s'encarregava d'aclarir i respondre les qüestions plantejades, que eren les que preocupaven l'auditori i li interessaven. Entre els dos estudiants se suscitaven autèntics debats dialèctics. Els qui han donat notícies sobre aquesta original manera de difondre la doctrina cristiana asseguraven que quan el bisbe tocava la campaneta per donar l'acte per acabat, els fidels manifestaven un cert disgust, perquè desitjaven que el debat s'allargués més estona. I es tractava d'un repàs de doctrina cristiana en una tarda de diumenge!

Crida a la vida religiosa

Abans de complir quinze anys, en passar un dia per la rambla de Santa Teresa de Vic, a prop del monestir de carmelites descalces, un desconegut li va dir: «Tu, Coll, t'has de fer dominic». Tot i que sembla que no s'ho havia plantejat mai, d'aleshores ençà no s'ho pogué treure del cap. En aquelles paraules hi veié una manifestació de la voluntat divina. Però no era una persona fàcilment impressionable, ni amiga de prendre resolucions ràpides, i encara menys quan es tractava de qüestions tan importants com decidir el futur. Es va prendre temps per a pregar, reflexionar i consultar. Dedicà uns tres anys a assegurar-se de la seva autèntica vocació: de 1827 a 1830. Mentrestant continuava l'estudi de la filosofia. La germana Teresa Creus, que l'havia conegut directament, va donar notícia d'aquesta crida:

«Abans de tenir quinze anys, passant pel carrer de Santa Teresa, trobà un home que li va dir: "Tu, Coll, t'has de fer dominic". Ell li va dir que no havia pensat a ser-ho; però ens deia: "D'aleshores ençà no em vaig poder treure del cap aquest pensament: t'has de fer dominic, t'has de fer dominic"» (T, 700).

Segurament l'interlocutor que va trobar en el camí s'havia fixat més d'una vegada en ell, que habitualment arribava molt d'hora, sense importar-li el fred, la pluja o la boira, companya fidel de la plana de Vic, i entrava en alguna església a pregar. Algunes vegades devia anar a Sant Domènec, temple que es distingia per la predicació, que tant l'atreia. Qui sap si aquell home misteriós que entrà en la seva vida amb aquella invitació, que més aviat sonava com una ordre, havia observat les seves maneres a l'església dels dominics, així com l'interès amb què seguia les exposicions doctrinals que s'hi feien. La veritat és que el seminarista que anava o venia de Puigseslloses no va poder oblidar aquella frase imperativa: «T'has de fer dominic!».

La decisió d'entrar per a tota la vida en l'estat religiós normalment no és fàcil, però encara menys en aquelles circumstàncies, perquè hi havia persecucions des de l'exterior i, al mateix temps,

encara que els murs dels convents eren sovint ben gruixuts, sempre deixaven alguna escletxa perquè els de fora endevinessin més d'una crisi interna. Per desgràcia, les crisis prou es van manifestar ben clarament durant el Trienni Constitucional i l'etapa següent en què es trobaven.

A punt d'acabar-se l'any 1827 tingué un pressentiment que a la seva mare li passava alguna cosa greu a Gombren. Havia estat amb ella feia poc més d'un mes, i se n'havia acomiadat per començar les classes per la festa de Tots Sants. Poc després de tenir aquest pressentiment va rebre una carta en què li feien saber que havia mort. Les comunicacions eren les pròpies del temps, encara més lentes a l'hivern, per les freqüents nevades. Quants dels lectors d'aquestes pàgines podran donar fe que a vegades resulta impossible arribar a Gombren a principis de desembre, o en tot cas, quan neva. Magdalena Guitart i Anglada moria el 9 de desembre de 1827. Segons l'acta d'enterrament, a cinquanta-vuit anys d'edat més o menys. Va rebre tots els sagraments, i el seu cadàver fou enterrat al cementiri contigu a l'església parroquial el dia 11. Se celebraren tres oficis funerals amb assistència de cinc sacerdots (T, 111). El 9 de desembre d'aquell any va ser segon diumenge d'Advent, i esperaren al dimarts per al funeral de sepultura, però no se sap quan hi va poder acudir el seu fill. Rebé, sens dubte, el consol dels seus germans i de l'estimada família de Puigseslloses, amb Maria Rosa Masferrer al capdavant.

Pel febrer de 1829 va participar en els funerals que se celebraren a la catedral per la mort del papa Lleó XII. En el mateix mes i per ordre reial se celebrà una altra missa per demanar al Senyor un digne successor a la seu de Pere. Fou elegit Pius VIII, que tingué un pontificat molt breu. Li va succeir al febrer de 1831 Gregori XVI.

Petició d'ingrés al convent de Vic

Segur de la seva vocació dominicana, demanà l'ingrés a Sant Domènec de Vic. Els dominics feia més de dos-cents anys que eren en aquesta ciutat, és a dir, des de finals del segle XVI. El capítol general celebrat a Roma el 1571 va acceptar per a la província d'Aragó aquesta fundació, sota l'advocació de la Mare de Déu del Roser. Havien arribat de Barcelona a ocupar un antic convent de franciscans conventuals o no reformats, que quedà, però, reduït a un munt de runes en traçar un pla de fortificació de la ciutat al començament del segle XVII. El nou convent, situat entre el dels trinitaris i el dels mercedaris, és d'aquest mateix segle. L'edifici encara existeix actualment, destinat a escola d'arts i oficis, i també a exposicions. L'església, avui parròquia de Sant Domènec, la va començar el bisbe Francesc Crespí de Valldaura, antic prior del convent de Predicadors de València, i més tard provincial d'Aragó. El 1654 rebé el nomenament per a la seu de Vic, però no va poder veure acabat el temple, perquè moria el 1662. Un cop acabada l'església hi rebé sepultura, però les obres s'anaren retardant fins que el mestre de l'orde, Tomàs Ripoll, fill del convent de Santa Caterina de Barcelona, les impulsà amb eficàcia.

L'església de la Mare de Déu del Roser de Vic té una nau molt espaiosa, amb creuer, capelles laterals i capella del Santíssim Sagrament, on Francesc passava hores. També hi anava molt sant Antoni M. Claret, tal com testifica un monument que hi ha col·locat la seva congregació. Quadrava plenament amb els espais de silenci i retir que buscava Francesc Coll. Després va preparar allí moltes vegades la predicació, la que tenia a la mateixa església del Roser, o bé en altres llocs. Sobre la part central del creuer construïren una cúpula semiesfèrica. La imatge de la Mare de Déu del Roser —vinculada a la devoció de l'Immaculat Cor de Maria— ocupa el lloc central sobre l'altar major. Al voltant es poden admirar grans quadres que representen quinze misteris del rosari. Entre els altars laterals destacava el de sant Tomàs d'Aquino, on la mare de Jaume Balmes portava el seu fill petit per encomanar-lo al sant i animar-lo a demanar virtut i ciència.

El convent es conserva en bon estat; és molt capaç; té un claustre quadrangular amb sis arcs

a cada costat sostinguts per columnes de pedra. Els capitells són decorats amb motius florals i figurats. A principis del segle XVII hi vivien deu frares. L'any 1820, és a dir, al començament del Trienni Liberal, fou suprimit per les lleis aprovades per les Corts. La mateixa sort van córrer molts altres convents d'Espanya, per no tenir més de dotze religiosos professors. Un dels seus frares es distingí fins i tot pel zel constitucional. Es deia Silvestre Puig i li encarregaren una càtedra amb la comesa d'ensenyar la Constitució de les Corts de Cadis. Com és natural, el fet es comentava àmpliament i les opinions que la gent en tenia eren diverses.

Durant els primers mesos de l'estada de Francesc a Vic, el convent continuava tancat. Llavors desposseïren els frares d'una finca que era el principal suport econòmic de la comunitat. L'ajuntament va arribar a proposar que els franciscans del convent del Remei passessin a ocupar el suprimit convent de Sant Domènec, però els dominics es reuniren novament en tornar Ferran VII al sistema de govern absolut el 1823. Començava el que alguns han qualificat de Dècada Ominosa.

El 1830, any en què va demanar ingressar en l'orde dominicà al convent de Sant Domènec de Vic, la comunitat tenia només vuit religiosos sacerdots. A més, les seves possibilitats de personal es trobaven molt disminuïdes. Dos dels frares eren considerats invàlids, perquè no podien ni celebrar missa. Un altre no havia cursat res més que l'anomenada carrera eclesiàstica breu, amb estudis mínims de filosofia i teologia. Això comportava una restricció respecte al ministeri, perquè no rebia autorització per a predicar i exercir el ministeri del confessor. Un altre, probablement en les mateixes circumstàncies, era organista. Finalment, un, el pare Josep Viñes, encara que era mestre en teologia, a causa dels anys i de les xacres ja no podia ajudar gaire els tres que quedaven amb forces per al treball pastoral. La situació no havia millorat dos anys més tard, el 1832. Aleshores formaven la comunitat set sacerdots i dos germans cooperadors.

El quadre que presentava el convent de Sant Domènec, en el context de la vida religiosa, no oferia, com es veu, grans atractius per a qui considerés les coses només des de criteris racionals. Però Francesc deixava que la raó s'obris a la llum de la fe, i així la seva decisió en aquells moments fou quasi una «professió». D'aquesta manera se situava en la mateixa línia de grans figures que havien entrat a l'orde els primers temps, com Jordà de Saxònia o Enric de Colònia, que feren «professió» a París, fins i tot abans de rebre l'hàbit. Va plantejar, doncs, la seva admissió en aquest convent cap al final dels estudis filosòfics, és a dir, a la primavera de 1830. Avançar pel camí de la pobresa fou una constant en la seva vida. L'estimà entranyablement, per les riqueses que li aportava en contrapartida.

Els llibres del convent de Vic desaparegueren en l'època de l'exclaustració, però es pot assegurar que llavors no hi havia novicis ni estudiants residents en la comunitat. Els que s'hi incorporaven anaven a fer el noviciat i els estudis a altres convents. Tanmateix, el 25 de febrer de 1830 la comunitat va elevar una petició al mestre de l'orde perquè els seus formands poguessin restar a Vic. La súplica fou acollida favorablement i el 5 de març obtenien el permís. Era prior Jaume Pontí i Vilaró, fill del convent de Girona, que també impartia classes al seminari de Vic. La súplica és a l'arxiu general de l'orde de Predicadors, a Santa Sabina de Roma. Bé mereix ser conegut sencer el text que el mateix prior va escriure al respecte:

«Des que vaig arribar a aquest convent no he pogut mirar amb indiferència l'escassetat d'individus que tenim per al cor, confessor i púlpit, en una església tan concorreguda pel poble, majorment des que totes les festes es predica, després d'explicat el rosari. Som vuit sacerdots, és veritat, però en tenim dos d'invàlids que ni missa celebren; altres dos que no són confessors ni ho seran mai, un per ser organista i un altre per no haver estudiat. I un altre, el pare mestre Viñes, que de molt poc serveix. He practicat diligències per aconseguir alguns religiosos més, però tot és en va, per la falta que n'hi ha en tots els convents. Un sol mitjà trobem amb què

podria remeiar-se aquesta necessitat, si era del grat de la vostra excel·lència reverendíssima.

»Aquest remei consisteix en el fet que la vostra excel·lència reverendíssima es digni a concedir a aquest convent el permís de tenir noviciat, com a mínim per al temps que durin els estudis dels joves que tenim en els cursos, i dels que vestirem enguany. Perquè d'aquesta manera tindríem gent per al cor i cant de les misses, que formen el principal emolument d'aquesta casa d'ençà que el govern li va vendre la bona i única heretat que tenia, sense veure's obligats els confessors a alçar-se del confessional per a assistir a les hores i cant de les misses, deixant la gent sense confessar, com passa cada dia. El cor aniria millor, les funcions es farien amb la deguda solemnitat, el poble estaria més ben servit, i s'augmentaria l'ingrés de misses cantades i enterraments, que em sembla estrany que en tinguem tants amb un cant tan miserable com aquest, compost la major part de les vegades de només dos. No hi ha dubte, doncs, que el noviciat seria de grandíssim avantatge per a aquest convent i ciutat.

»Ho seria igualment per als altres convents, ja que la plana de Vic dona frares a tot Catalunya, i en donaria molts més a la nostra Religió tenint noviciat en aquest convent a la vista de l'estudiantina que tant abunda en aquesta terra. A més d'això, hi ha poc a desitjar en aquest convent en punt d'observança regular per al bon exemple dels novicis. Els religiosos no surten de casa al matí, ni tampoc en tot el dia festiu, d'acord amb allò que ha previst la vostra excel·lència reverendíssima. N'hi ha alguns que tot l'any fan de peix, i dejenen els set mesos sencers. Cada dia tenim oració mental després de matines. Ningú no usa, ni té cap camisa de lli; ni he vist fins ara en el convent visites de dones. De consegüent em sembla, excel·lentíssim i reverendíssim pare general, que els novicis poden tenir en aquesta casa tan bons exemples d'observança com en qualsevol altra de Catalunya, si no millors. La veritat és, que tots els que conec dels que actualment estan cursant, que van passar el noviciat en aquest convent, tenen sentiments religiosos, que es manifesten en el seu vestir, tracte i costums. Tant de bo poguéssim dir a la vostra excel·lència reverendíssima el mateix dels que he governat al noviciat de Girona.

»El tros de convent que ha servit uns quants anys de noviciat, és el segon pis, molt còmode, i separat de tota la resta de la casa, que amb facilitat es pot tornar a tancar amb porta i campana com estava. No trobant, doncs, un altre recurs que l'indicat per a fer tornar ara per ara aquest convent en aquell estat de lluïment i estima que s'havia guanyat de tota aquesta ciutat abans de les passades guerres i trastorns polítics; SUPLICO en nom d'aquesta comunitat que la vostra excel·lència reverendíssima es digni a tenir en consideració aquest convent, i concedir-li la facultat de tenir noviciat per tot el temps que sigui del grat de la vostra excel·lència reverendíssima» (T, 149-150).

L'aspirant a dominic tenia raons per a conèixer bé el pare Pontí i Vilaró, sobretot pel ministeri de la predicació que exercia a l'església de la Mare de Déu del Roser, i per les seves activitats acadèmiques al seminari. Entre els seus alumnes hi figurà també Jaume Balmes. En les classes i en la predicació comunicava moltes idees que tenia a la ment sobre religió, societat, cultura i fins i tot amb relació a l'economia i el comerç. Una part del seu pensament és conegut pels seus escrits. El mes d'abril de 1832 va editar una obra en català, titulada: *Iglésia de Cristó desde Adam fins a nosaltres*. A finals del segle XIX se'n féu una edició en castellà, i es publicà a les illes Filipines. Pontí i Vilaró es proposava formar els seus compatriotes en els grans temes de la religió catòlica. Confessava que en tornar a Espanya després del Trienni Liberal, a finals de 1823, va quedar esgarriat pels estralls provocats en tres anys de llicència desenfrenada. El poble no s'hauria deixat arrossegar pel mal si hagués tingut una clara i sòlida idea de la religió.

Va escriure en català perquè, segons el seu parer, faltaven en aquesta llengua compendis per

a formar en la fe. Comprovava que la gent del camp no sabia un borrall de castellà. Tres quartes parts dels artesans i la resta de treballadors tampoc no l'entenien. També el mogué a escriure en català veure que els francesos il·lustrats difonien les seves idees en català, i les editaven en territori francès, prenent així la feina als impressors de Catalunya.

En primer lloc hi exposava temes de l'Antic Testament, com la creació, caiguda dels primers pares, diluvi, vocació d'Abraham, promulgació de la llei al Sinaí, etc. Passava després al Nou Testament, i hi tractava del naixement de Crist, l'elecció dels Apòstols, miracles, passió, mort i resurrecció del Senyor. Acabava amb una succinta exposició de la vida de l'Església al llarg de la història, en què tractava àmpliament de la situació social i religiosa del seu temps. Ho feia valent-se d'abundants anotacions al final del llibre. En les seves notes combatia els filòsofs de la Il·lustració i els liberals del seu temps, que volien fer desaparèixer els religiosos, el clergat i els seus béns temporals. Desitjava que els espanyols consumissin articles fabricats a Espanya. Posava en guàrdia davant la difusió del protestantisme. D'altra banda, va fer un elogi de l'activitat missionera dels religiosos a Amèrica i l'Extrem Orient. A aquest respecte mencionava el col·legi dominicà d'Ocaña (Toledo), on passaven el noviciat i estudiaven els que volien incorporar-se a les missions de la província del Santíssim Rosari a l'Orient Llunyà.

El seminarista Francesc Coll va plantejar el seu desig de ser dominic a aquest pare, Jaume Pontí i Vilaró. La petició fou ben acollida, sobretot en aquelles circumstàncies d'escassetat de vocacions per a la vida religiosa, i després de la súplica de la comunitat que coneixem demanant noviciat per al propi convent, per als *que es disposaven a entrar aquell any 1830*. Fou, doncs, rebut a examen i aprovat. Tot i això, a l'hora de formalitzar l'ingrés no va ser acceptat. Segurament fou el consell conventual qui no abonà el prior. La raó era que aquell jove de divuit anys amb els estudis de filosofia acabats no podia pagar-se la pensió que s'exigia als novicis durant el primer any de prova. El convent se sostenia dels ingressos provinents del ministeri en l'Església, que segurament eren reduïts. Ja que la gairebé única heretat d'importància que tenia la hi havien arrabassat durant el Trienni Constitucional.

Certament, a la província d'Aragó hi havia el costum de demanar als novicis el pagament d'una pensió, però també hi ha constància que no eren pocs els que desitjaven que es revisés aquesta exigència. Ho expressava així el mateix prior provincial, Gonçal Ferragut, en carta de 12 de juny de 1827 al mestre de l'orde:

«Són molts els frares que es lamenten que els novicis que van entrant en la religió, hagin de pagar els aliments de l'any de noviciat, perquè diuen que això retrau molts joves pobres de voler ser frares, perquè no els poden pagar. Però encara que veig que això és verdaderament un obstacle gran per a la repoblació dels convents en aquests temps, en què són tan pocs els joves que demanen el nostre sant hàbit, com que, d'altra banda, tots els convents estan retardats en les temporalitats, tampoc no he volgut alterar el costum que han tolerat els meus antecessors, perquè no en resultés algun altre mal major» (T, 22).

Encara que, com suposem, foren els consellers els que s'oposaren a la voluntat del prior, decidit a rebre'l al convent de Vic, Pontí i Vilaró no es va donar per vençut i l'encaminà al seu propi convent de Girona. Sembla que aconseguir també d'un amic que l'ajudés econòmicament. El convent de Girona tenia una situació material més bona que el de Vic. En aquest últim sí que van admetre aquell any el ja esmentat Josep Sadoc Alemany, futur provincial als Estats Units d'Amèrica del Nord i bisbe a Califòrnia. Però l'experiència del noviciat a Vic va ser efímera: el desembre de 1832 no continuava obert.

S'acomiadà de la seva entranyable família de Puigseslloses i, com acostumava a fer a les

vacances, se'n va anar a passar una temporada al seu poble amb els seus germans.

III

DOMINIC A GIRONA

El 1830 trucava a la porta d'un convent venerable i destacat entre les diferents cases dominicanes llavors disperses per bona part del món.

Convent de l'«Anunciata»

Va ser fundat només trenta anys després de la mort de sant Domènec (1221) i divuit anys després de la seva canonització per Gregori IX (1234). L'acceptació d'aquesta casa, que havia anat acompanyant la vida de Girona, la féu el capítol general de Bolonya, celebrat el 1252. Està a la part alta de la ciutat antiga, a l'abric de la muralla, que limita amb el recinte conventual. Al voltant s'hi construí una universitat. Avui el mateix convent és seu universitària. En deien el convent de l'Anunciata, perquè tenia com a titular el misteri de l'Anunciació de l'arcàngel Gabriel a Maria.

Francesc Coll escoltà, de boca dels religiosos més ancians, relats de la història del convent, també de les proves i calamitats que havien patit en temps de la Guerra de la Independència, sobretot. Alguns relats es poden endevinar, perquè ja estaven recollits en una crònica que havia demanat el prior provincial d'Aragó, no sols als frares de Girona, sinó també als de la resta de la província dominicana. Les diferents narracions foren transcrites en les qüestions fonamentals per dos religiosos valencians, Marià Rais i Lluís Navarro. Amb elles es publicà un llibre titulat *Historia de la provincia de Aragón, Orden de Predicadores*, des de l'any 1808 fins al 1818; supressió i restabliment dels seus convents; i serveis fets per l'orde a la religió i la pàtria. Fou imprès a Saragossa el 1819.

El novici Francesc coneixia aquest llibre. Podem donar per segur que el va llegir personalment, i és probable que li toqués llegir-ne fragments entre les lectures que es feien al refetor. En aquesta obra hi ha relats veritablement commovedors. Però més impressionants eren quan els ampliaven alguns protagonistes dels fets que encara vivien a la comunitat. Pel que es refereix a Girona, hi hagué dominics que contribuïren a la defensa patriòtica en els dos setges memorables que patí la ciutat, del 21 de juliol al 17 d'agost de 1808, i del 6 de maig de 1809 fins a mitjan desembre del mateix any. Aleshores les tropes manades pel governador militar, general Mariano Álvarez de Castro (Burgo de Osma 1749 – Figueres 1810), es rendiren als francesos. Els religiosos no sols confortaven ferits, que durant un temps havien trobat refugi dins el recinte conventual, sinó que col·laboraren amb diners i queviures. Es van dedicar a fabricar bales i alguns

empunyaren les armes, allistats en la companyia d'«eclesiàstics regulars», de la qual fou tinent el també dominic Josep Tomàs i Pi, que Francesc va conèixer perfectament i fins tingué de prior el 1833.

Els que no pogueren prendre les armes acudiren a auxiliar els rectors, que, per la multitud de malalts, no podien atendre espiritualment tothom. Es distingiren en l'ajuda dels ferits alguns frares que formaven part de la comunitat que trobà Francesc: el seu mateix mestre de novicis, Josep Posa, i el pare Pere Màrtir Piguillem. Altres religiosos que tractà a partir de 1830: Josep Martí, Antoni Sendil, ferit en una cama, Jeroni Miró, el germà cooperador Francesc Pagès, també ferit, estigueren implicats en la defensa. En tots dos setges obriren les portes del convent «a tots els que hi acudien per a més seguretat; homes i dones, rics i pobres, nens i ancians, sans i malalts, i la comunitat sencera de religiosos de Santa Clara van trobar-hi un asil. Bombes i bales queien espesses com una pluja sobre l'edifici; mes els religiosos, sense fer cas de la destrossa, consolaven i encoratjaven tothom» (T, 159).

Un cop desbaratada la defensa de l'heroica ciutat, van ser capturats diversos religiosos, començant pel prior, Joan Costabella. En una de les sessions de la junta de defensa de la ciutat, l'any 1808, havia sentenciat solemnement: «Senyors: cal imitar l'exemple de Numància; sepultem-nos sota les ruïnes, abans que entregar-nos a la discreció d'un tirà». I els cronistes de començaments del segle XIX postil·laven: «Qui sap si aquestes paraules no foren l'origen de les proeses dels valents de Girona...». Però, arribat el moment, manifestà sentiments d'humanitat i es va comportar escrupolosament d'acord amb el dret de gents, quan salvà la vida a un comissari de guerra francès i al seu secretari en un alçament popular contra ells. Els va tenir amagats al convent durant quinze dies, fins que pogueren sortir com a presoners de guerra i amb garanties de ser tractats justament.

Un cop els assaltants van haver conquerit la ciutat, alguns dominics estigueren tancats i vigilats uns quants dies en un racó del convent. La nit del 19 al 20 de desembre del mateix any 1809 els ajuntaren amb altres religiosos de diversos ordes. Reunits tots a l'església de Sant Francesc resaren el rosari en veu alta, «i reberen per mitjà de l'oració una tranquil·litat d'esperit que els va fer superiors a tots els perills». La nit del 20 de desembre conduïren els frares capturats en unes condicions molt penoses cap a terres de França. Alguns hi trobaren la mort. Van passar per Perpinyà, on en les primeres vint-i-sis hores no prengueren ni un mos. Al castell de la ciutat estigueren detinguts catorze dies, estesos sobre palla pudenta i plena d'insectes. La set i la pudor els eren difícils de suportar.

Era digne de ser recordat el comportament del pare Francesc Bigues, dominic de setanta-dos anys, que enmig de tantes dificultats conservà la serenitat i dolçor que havia adquirit amb la pràctica de la virtut i la lectura contínua de les obres de sant Francesc de Sales. A la presó de Perpinyà, menjat per la misèria i sense poder dormir ni un moment, passava el dia i la nit sense proferir una queixa. Només parlava per inspirar als altres la conformitat que el posseïa. «Procurem —deia als seus companys— no ofendre Déu, i pensem el que va passar Crist a la muntanya del Calvari» (T, 162). Va morir en el camí, en travessar els Alps, en un hostal, a l'entrada d'un estable i a poc tros dels peus dels cavalls.

La columna de presoners religiosos era saludada a vegades amb crits d'aclamació i els proclamaven confessors de la fe. De Perpinyà els portaren cap a Narbona, Besiers, Nîmes, Gap, fins a arribar a Embrun, de ple als Alps, una mica al sud de Briançon. El prior Costabella, pel seu valor i coneixement de la llengua francesa, va ser elegit representant dels superiors religiosos de diversos ordes que anaven cap a l'exili. Als de Girona s'uní un bon nombre de dominics procedents de València. El bisbe de Digne va intercedir perquè poguessin celebrar missa i exercitar-se en altres pràctiques de pietat, però dins la caserna. El clergat de Lió va escriure una carta de gratitud per l'acollida que els eclesiàstics d'aquesta diòcesi havien rebut a Espanya en créixer la persecució al

començament de la Revolució Francesa. Els adjuntaren també uns diners. Vuit mesos després deixaren Embrun. Era el 26 de setembre de 1810. Van ser conduïts per Grenoble, Lió, Màcon, fins al castell de Montmedy, en el territori actual de Luxemburg, on s'estigueren des del 27 d'octubre de 1810 fins al retorn de Ferran VII a Espanya l'any 1814.

Els que tornaren —sis van morir a l'exili— trobaren el convent de l'Anunciata en estat ruïnós, destruïda la biblioteca, «que era molt copiosa i triada». Les poques obres que aparegueren estaven truncades i rara era la que hi havia sencera d'una mateixa impressió. Estaven convençuts amb raó que no podrien refer-la en molts anys. Feren esforços gairebé sobrehumans per habilitar un espai on es poguessin recollir els religiosos a finals de 1814. El jove novici i estudiant, a partir de 1830 va conviure amb alguns dels que havien tornat: els mestres en teologia Francesc Roger i Francesc Rigat, Pere Màrtir Piguillem, titulat també en teologia, els professors Josep Martí i Antoni Sendil, i el germà cooperador Francesc Pagès.

Preparació per al noviciat

Amb temps, ho havia anat disposant tot per ingressar a l'Anunciata de Girona. El 19 d'agost de 1830, amb els estudis humanístics i de filosofia acabats, des de Gombrèn se n'anà a la parròquia del monestir benedictí de Ripoll. Recordem que el 1818 l'hi havia confirmat el bisbe d'Urgell, feia exactament dotze anys. El monestir no estava sota la jurisdicció de cap diòcesi. La seva secular exempció arribava fins aquí. El prevere hebdomadari de l'església parroquial major de Sant Pere, Ignasi Bruno, lliurà el certificat que li demanava el jove seminarista,. Efectivament, va comprovar que en un llibre manuscrit, ben guardat a l'arxiu i relligat en pergamí, que es titulava «Dels Confirmats», a les pàgines corresponents a les confirmacions administrades en aquell reial monestir pel bisbe Bernardo Francés y Caballero el 17 d'agost de 1818, hi havia notícia de l'administració del sagrament a Francesc, fill de Pere Coll i Magdalena Guitart. Fou Agustí Viva qui havia deixat constància entre les partides d'aquest fet.

Sens dubte demanà aquest certificat per entregar-lo al convent a l'hora de prendre l'hàbit, juntament amb la partida de baptisme. No sabem quan va rebre l'hàbit, encara que probablement fou el 15 d'octubre, festa de Santa Teresa, si hem de fer cas de les referències donades per al seu connovici Domènec Coma. La cerimònia amb què s'ingressava a l'orde s'acostumava a fer a l'església o a la sala capitular. Tots dos espais, ja restaurats, podien haver acollit l'entrega generosa que aquell jove pletòric de fe i d'entusiasme feia d'ell mateix. L'any 1830 el convent aconseguí llicència del mestre de l'orde per a rebre vuit novicis. Aquestes llicències es van expedir en dos moments: al mes d'abril per a sis candidats i a l'octubre per a dos més. Les concessions per a aquesta última data foren segurament a favor de Francesc Coll i Domènec Coma. El certificat de confirmació és un bon document per a assegurar-ho.

Arribà, doncs, a Girona al llarg del mes de setembre. Li obriren les portes conventuals els pares Pau Tomàs Genovès i Josep Posa, prior i mestre de novicis, respectivament. El primer havia estat rector del col·legi per a religiosos dominics dedicat a sant Vicenç Ferrer i sant Ramon de Penyafort a Barcelona. El 1826 fou també prior del convent de Lleida, on intentà d'engegar un noviciat. Però a l'agost del 1827 era ja al capdavant de la comunitat de Vic, i Francesc el va poder conèixer al seu convent de Sant Domènec, a través del ministeri que exercia a l'església de la Mare de Déu del Roser.

El pare Genovès era una persona reflexiva i serena. A Vic es va trobar amb la insurrecció dels anomenats reialistes purs o Malcontents, tal com escrivia al superior general de l'orde el mes d'agost. Llavors no es tenia una idea clara del problema, o almenys confessava que ell no la tenia. Eren partides que anaven armades per aquelles terres, i no se sabia ben bé qui les promovia ni què

intentaven. L'exèrcit de Ferran VII n'havia dispersat a centenars per la part de Girona. Explicava que en tenia informació per la lectura del *Diari de Barcelona*. El mes d'octubre informava que hi havia eclesiàstics implicats en aquest moviment, i que no eren pas pocs els que es manifestaven simpatitzants d'aquells rebels que, d'altra banda, no presentaven batalla oberta a l'exèrcit. Francesc començava llavors els estudis filosòfics.

Josep Posa, el mestre de novicis, tenia també experiència de govern en la vida religiosa. Tenia una seixantena d'anys, i ja havia estat prior a Castelló d'Empúries, Sant Magí de Brufaganya i Manresa. En aquest últim convent fou elegit prior per segona vegada consecutiva el 1826. El 1829 es va haver de reintegrar a Girona.

La ciutat de l'Onyar i del Ter per força havia d'impressionar el nostre novici. Els dos rius hi barregen les aigües, provinents en part de terres de Gombren i de Vic. Segurament anava a Girona per primera vegada. N'havia sentit, però, moltes coses referides a la seva història recent. Sobretot sobre la defensa heroica contra la invasió napoleònica al començament de la Guerra de la Independència. Els gironins, com hem dit, van organitzar la defensa formant diverses companyies: d'estudiants, paisans, frares, clergues. Cada una era integrada per vuitanta-vuit combatents. També les dones constituïren la seva pròpia, sota el patrocini de santa Bàrbara. Portaven com a divisa una cinta vermella al braç dret. El setge va durar set mesos, i es deia que els francesos hi perderen de quinze a setze mil soldats, però la població de la ciutat disminuï en més d'un terç.

Quan Francesc Coll hi arribà el 1830, els habitants de Girona eren uns sis mil cinc-cents. La ciutat estava construïda, en part, al vessant d'un tossal. La resta s'estenia a l'altre costat de l'Onyar. En el conjunt de la ciutat murallada destacava la grandiosa catedral, amb una llarga escalinata davant la façana principal. És d'una sola nau, d'estil gòtic, i al costat es conserva un valuós claustre romànic. La primera església de la diòcesi tenia fama per la digna celebració dels oficis litúrgics. Al seu servei, segons el dret, hi havia més d'un centenar de clergues entre canonges i beneficiats. No gaire lluny hi ha la col·legiata de Sant Fèlix, temple de tres naus dividides per robustes pilastres. Té una torre octogonal molt vistosa, construïda el segle XIV. En una capella lateral amb parets revestides de marbre de color, s'hi pot visitar el sepulcre del patró de Girona, sant Narcís. A l'altre costat de l'Onyar hi havia la parròquia de Santa Susanna, més coneguda com a església del Mercadal.

A la ciutat hi havia molts convents: de carmelites calçats i descalços, franciscans, agustins, mercedaris, caputxins, mínims de sant Francesc de Paula, el seu sant patró, i, evidentment, de dominics. Aquest darrer era grandios; no era gaire lluny de la catedral i s'hi accedia per una escalinata llarga i ampla. L'església era i és un magnífic exemplar del gòtic típic dels ordes mendicants, amb una nau àmplia i capelles laterals. Aquell mateix any va entrar al noviciat dels franciscans —foren connovicis rigorosos— el pare Pere Gual, nascut a Canet de Mar, i després de l'exclaustració, comissari i visitador de convents franciscans en uns quants països americans, entre ells el Perú i l'Equador. Va assistir al concili Vaticà I com a procurador de l'arquebisbe de Lima i fou director espiritual de santa Narcisa de Jesús Martillo y Morán, canonitzada per Benet XVI el 12 d'octubre del 2008.

A Girona hi havia també monestirs de bernades, clarisses, caputxines, terciàries dominiques, que tenien el convent sota el patrocini de santa Caterina de Siena. L'edifici era de dimensions reduïdes, però s'ho componien per acollir-hi moltes nenes, a les quals donaven instrucció primària gratuïta i formaven també en tasques domèstiques. Des del 1825 regia la diòcesi el bisbe Dionisio Castaño y Bermúdez, procedent de Toledo; havia nascut l'any 1769, va ser rector de l'església de San Salvador de Madrid, i morí el 24 d'abril de 1834, quan Francesc Coll cursava estudis teològics. D'ell va rebre ordes sagrats. Integraven la comunitat dominicana un poc més de quaranta religiosos. El 1830 aquest convent rebia un dels fills més il·lustres de la seva història.

Incorporat a la província d'Aragó

La presa d'hàbit l'introduí a la província dominicana d'Aragó, amb més de cinc-cents anys d'existència. A la segona part del segle XIII havia anat guanyant terreny la idea de fer una nova província, a partir de la divisió de la d'Espanya. En el capítol general de Bordeus del 1287 es va tractar de la divisió de províncies, però els tràmits per a la partició definitiva no començaren fins al cap de deu anys. El 1298 se celebrà capítol a la ciutat de Metz, en les actes del qual es recollia una «incoació», o principi de resolució, del tenor següent: «Incoem que es divideixi la província d'Espanya. La dividim en dos, de manera que Castella, Lleó, Galícia i Portugal siguin una província i es digui província d'Espanya, i tinguí el primer lloc a la dreta. Aragó, Catalunya i Navarra serà l'altra, i es dirà província d'Aragó, i tindrà lloc al cor dret, immediatament després de la província de Grècia». El 1300 es va confirmar la divisió incoada.

En el capítol de 1301, reunit aquesta vegada a Colònia, la divisió passà a ser constitucional. En el Regne d'Aragó hi havia els convents de Saragossa (Predicadors, **h.** 1221), Osca (Predicadors, 1254), i Calataiud (Sant Pere Màrtir, 1255). A Catalunya, els de Barcelona (Santa Caterina, V. i M., **h.** 1219-1221), Tarragona (Predicadors, 1250), Girona (l'Anunciata, **h.** 1253), Lleida (Predicadors, 1230), la Seu d'Urgell (Predicadors, acceptat per l'orde el 1266, per consell de sant Ramon de Penyafort, i fundat el 1273). En el Regne de València hi havia dos convents: València (Predicadors, 1239) i Xàtiva (Predicadors, 1291). A les illes Balears, Palma de Mallorca (Predicadors, 1230). Al Regne de Navarra: Pamplona (Santiago, 1242), Estella (Predicadors, 1260) i Sangüesa (Predicadors, 1299). Quinze convents en total. Els de Navarra van pertànyer a la província fins al 1568, en el regnat de Felip II. Fou aquest rei qui pressionà per aconseguir la separació, i que les comunitats navarreses tornessin a la província d'Espanya.

Al llarg del temps s'anaren incrementant els convents, de manera que, quan entrà Francesc Coll, només a Catalunya n'hi havia 21. Als esmentats s'hi afegiren els de Perelada, Castelló d'Empúries, Vic, Puigcerdà, Tremp, Manresa, Cervera, Balaguer, Ciutadilla, Sant Magí de Brufaganya, Sant Ramon del Penedès, la Mare de Déu del Roser i Sant Francesc de Tortosa, Ulldecona, Sant Ramon i Sant Vicenç de Barcelona, Solsona, Sant Domènec i Sant Jordi de Tortosa.

En vigílies del seu ingrés se celebrà capítol provincial a València a partir del 9 de maig de 1829, en el qual fou elegit prior de tota la província Josep Casaurán, a qui Francesc va conèixer perquè visità el convent de Girona el març de 1833. El superior general escrivia un elogi d'aquest provincial a la carta d'aprovació de les actes del capítol. En destacava la religiositat, l'amor a l'observança i a l'estudi, el caràcter i l'enteresa per a tornar la província a la seva antiga esplendor. Un bon moment per a remuntar, pensava ell, que coincidia amb la beatificació de la mare de sant Domènec, Joana d'Aza.

El capítol es basà en una àmplia legislació promulgada per capítols generals anteriors. Es volia restaurar la disciplina regular, i es va exhortar a celebrar íntegrament i devotament l'ofici diví, especialment la missa, practicar comunitàriament deu dies d'exercicis espirituals cada any, establir temps per a l'oració mental, resar el rosari en comunitat, tenir cada mes una conferència sobre rúbriques de les celebracions litúrgiques, nomenar per a les esglésies conventuals confessors de vida aprovada, prudents i doctes, disposats a atendre pacientment els fidels. S'hi animà també a la pràctica de l'obediència, bona administració, bona ocupació del temps i a un comportament digne dels religiosos.

Reberen encàrrecs diversos frares que es trobà a la comunitat com a formadors: Josep Antoni Verneda va ser un dels nomenats entre els examinadors de llibres que imprimien els frares a

Catalunya, Francesc Rigat rebé el nomenament de missioner. Com a possibles mestres de novicis per a Girona, assenyalaven l'esmentat pare Rigat i també els pares Josep Martí, Pere Màrtir Piguillem i Josep Posa. Per al convent de Lleida indicaven com a idoni al pare Pau Tomàs Genovès, però Francesc el trobà a Girona com a prior. A d'altres els van atorgar títols o els presentaren com a candidats a rebre'ls. Del pare Antoni Sendil se'n recordava l'entrega a l'ensenyament de la filosofia al convent de Girona de 1814 a 1817. L'any 1829 continuava exercint aquesta càtedra.

Noviciat

La presa d'hàbit de Francesc Coll i de Domènec Coma tingué lloc probablement el 15 d'octubre de 1830. Així es desprèn d'un catàleg de religiosos dominics de Catalunya inclòs en un *ordo* destinat a la pregària litúrgica. Els llibres d'ingressos pertanyents a aquest convent no s'han localitzat. En el capítol XIII de la distinció primera de les constitucions s'establia amb poques paraules l'ordre que cal seguir en una presa d'hàbit. Enmig de la sala capitular els acceptats per a ingressar al noviciat es prostraven a terra davant del prelat i la comunitat, i demanaven la misericòrdia de Déu i la del representant de l'orde. Una vegada alçats, el president els exposava les austeritats pròpies de la vida dominicana, per a interrogar-los, a continuació, si estaven disposats a abraçar-les. Obtinguda una resposta afirmativa, el prior pronunciava aquests paraules: «El Senyor que ho ha començat, ell mateix ho perfeccionarà». Llavors, desposseïts de les vestidures pròpies de seglars, eren revestits amb l'hàbit: túnica blanca cenyida per una corretja amb un rosari penjant a la banda esquerra, escapulari i caputxa del mateix color, capa i caputxa negres. Mentrestant, el cor invocava l'Esperit Sant amb l'himne «Veni, Creator Spiritus», cant gregorià que va fer les delícies del nostre sant i que repetí una infinitat de vegades per on predicà.

Vestits amb l'hàbit, tot seguit s'organitzava una processó a l'església, on es col·locaven davant les grades de l'altar major, per prostrar-se novament a terra. Es cantava el *parenostre* i una oració a l'Esperit Sant, acabada la qual el mestre de novicis demanava als que acabaven d'ingressar a l'orde que s'aixequessin. El prior els descobria el cap, que duïen cobert per la caputxa i els l'aspersia amb aigua beneïda. A continuació els feia l'abraçada de benvinguda, i passaven a rebre-la de tota la comunitat, mentre es cantava el «Te Deum» en acció de gràcies. Aquesta cerimònia commovia no pas pocs. Va emocionar fra Francesc Coll, a qui semblà haver pujat de sobte al més alt dels cels. Ho recordava ell mateix amb molta gràcia, i una germana, Sabina Morer, primera priora de la casa mare de la seva congregació, ho va recollir:

«Vestit el sant hàbit fou tan gran el seu goig que li semblava que ja era al cel, i s'oblidava fins de senyar-se i d'encomanar-se a Déu. Això ho contava ell amb el somriure als llavis» (T, 737). I la germana Teresa Creus abundava en el mateix: «Era tal la seva innocència, que ja no pensava a senyar-se, ni a encomanar-se a Déu en anar-se'n a dormir i en llevar-se, pensant que ja no podia perdre's, fins que per les advertències del mestre de novicis va comprendre que no estava tan segur» (T, 700).

D'acord amb les constitucions, el mestre de novicis, el pare Josep Posa, havia de fomentar en els seus formands al llarg del noviciat un esperit autènticament religiós, i presentar-los amb claredat les obligacions que adquirien en fer la professió dels consells evangèlics. S'havia d'esforçar per guanyar-se la seva confiança, animar-los a la pràctica del bé, corregir-los els defectes, ensenyar-los el camí de la humilitat, la renúncia de la pròpia voluntat, l'obediència, la manera de fer oració, modèstia, mortificació, i tot el que es refereix a l'ofici diví, incloent-hi el cant sagrat. Era el responsable que en el noviciat hi regnés un clima de silenci i de fraterna convivència. Havia d'ensenyar la història de l'orde i particularment la seva hagiografia. En aquesta darrera tasca trobava una bona ajuda en el *Compendio histórico de las vidas de los santos canonizados y beatificados de la orden de Predicadores*, publicat a Madrid el 1829 pel pare Manuel Amat. L'autor

havia dedicat aquesta obra al mestre de l'orde Joaquín Briz.

El 1827 fou reeditat a València un llibre en castellà en què s'incloïa el text de la regla de sant Agustí, un compendi de les constitucions, tractat explicatiu dels vots i estat de perfecció religiosa. Es reproduïa també el *Tractat de la vida espiritual*, de sant Vicenç Ferrer, i un resum de l'obreta sobre les *Nou maneres de pregar de sant Domènec*. Aquesta obra constituï un valuós auxiliar per a la formació dels novicis a la província d'Aragó, i ben segur que Francesc Coll se'n va beneficiar.

El pare Posa l'ajudà a centrar-se en les exigències de la vocació dominicana, els components bàsics de les quals són indicades clarament en les constitucions: estudi assidu de la veritat sagrada, zel per la salvació de les ànimes, dedicació constant a l'ofici diví i a la pregària, i insistència en la predicació evangèlica per a difondre pel món la llum de la doctrina divina. En el convent, els novicis ocupaven un lloc a part. Tenien cel·les o habitacions individuals. Participaven amb tota la comunitat en la pregària al cor i al refetor. S'iniciaven en els oficis litúrgics, cerimònies i cants propis del ritu de l'orde.

Començaven la jornada amb la recitació del petit ofici de la Mare de Déu, en l'oratori del noviciat. Aquest ofici, però, no es resava quan se celebraven festes de ritu doble, o de més solemnitat; tampoc en les octaves solemnes o quan l'ofici era de la Mare de Déu. A continuació es traslladaven al cor alt de l'església per a l'ofici diví. Era un ofici llarg, com es pot comprovar repassant el breviari llavors en ús.

L'esquema d'horari no diferia gaire del que indiquem, en vigor en noviciats dominicans durant el segle XIX. Es regien per l'hora solar. Es llevaven entre les quatre i dos quarts de cinc, i a continuació anaven a pregar al cor. L'esmorzar era a tres quarts de set. Després els novicis i estudiants tornaven al cor per a les hores de tèrcia, sexta, nona i la missa conventual, que cada dia acostumava a ser cantada. De dos quarts de nou a dos quarts de deu i de dos quarts d'onze a dos quarts de dotze tenien les classes. A dos quarts de dotze sonava la campana per al dinar, seguit d'una hora de recreació, fins a la una, i migdiada fins a les dues. A un quart de tres recitaven vespres al cor. Abans d'aquesta hora els novicis i estudiants havien tingut les vespres i completes del petit ofici de la Mare de Déu. De les tres a les quatre tenien classe, i després passeig fins a l'hora de les completes, que es cantaven a les cinc, seguides del rosari i meditació. A les sis començava un temps d'estudi, ben sovint a la claror d'una llumenera d'oli. A dos quarts de nou sopaven. A dos o tres quarts de deu, segons el temps, anaven a l'exercici de la nit i cadascú es retirava a la seva habitació.

Aleshores no es combregava cada dia. En els temps d'Advent i Quaresma rebien la comunió el diumenge i, durant l'any, almenys cada quinze dies. Quedava a l'arbitri del superior determinar en quines altres festes podien acostar-se a combregar. A més de l'ofici litúrgic normal, un cop la setmana resaven el de difunts. Així, doncs, una bona part de la jornada dels novicis transcorria dedicada a la pregària al cor.

Un altre eix entorn del qual girava la vida del noviciat era l'estudi personal i les classes del mestre. Havien d'estudiar la regla de sant Agustí i les constitucions. Corresponia al mestre ensenyar els camins de la pregària, rúbriques de l'ofici diví, manera de celebrar els capítols de culpes, manera de comportar-se amb ells mateixos i amb els altres, pràctiques de modèstia, forma d'aprofitar el temps, diferents serveis que havien de prestar, manera de confessar-se, i com viure sense coses pròpies, etc. Des de les primitives constitucions, que es remunten a sant Domènec, hi havia sobretot dues coses a què el mestre estava obligat a exhortar els novicis: a no murmurar, ni pensar malament del proïsme, perquè «el criteri humà s'equivoca», i a estudiar de dia i de nit, a casa i de camí. Es recomanava la lectura de determinats autors espirituals, com sant Bernat, el comentari del venerable Humbert de Romans a la regla de sant Agustí, el *Tractat de la vida espiritual* de sant Vicenç Ferrer i les obres de fra Luis de Granada.

El mestre també tenia assignada una altra tasca: aconseguir que els seus novicis apreciessin el silenci, i fins i tot en gaudissin. Com es llegia en molts convents: «El silenci és el pare dels Predicadors». S'havia d'observar al claustre, al dormitori, a les cel·les, al refector i a l'església. Una inscripció en el claustre de Girona, que avui encara existeix, recordava el valor del silenci amb paraules del profeta Isaïes: «Trobareu la força en la calma i en la confiança» (Is 30,15). Durant el dinar i el sopar llegien des de la trona del refetor. Entre les observances de l'orde destacava també l'abstinència de carn i el dejuni, que durava des del 14 de setembre, festa de l'Exaltació de la Santa Creu, fins al dia de Pasqua de Resurrecció, amb alguns dies més durant la resta de l'any.

El nostre sant es va sentir feliç en aquell ambient, per al qual sens dubte anava ben preparat. El llarg discerniment fet per provar l'autenticitat de la crida havia valgut la pena. Alguns dels formands que coincidiren amb ell eren: fra Pere Prat, fra Pere Anglada, fra Gregori Gironella i Pi, que morí a la diòcesi de Girona el 1878, fra Jaume Colomer i Figueras, difunt el 1876 a la mateixa diòcesi, fra Domènec Coma, mort el 1896, i fra Felip Benesat. Tots ells van professar. Fra Domènec Coma recordava el seu connovici com a amant del silenci i de la soledat, de posat humil i rialler. No necessità correcció en els capítols de culpes i va ser un fidel complidor dels consells evangèlics, piadós, expansiu, pacífic.

L'«esperit de família» arrelà en la seva ànima. Només així s'explica l'heroisme amb què va viure la vocació religiosa. Els convents tenien un règim àmpliament autònom, quant a l'economia, estudi, afiliació de les noves vocacions. El seu, anomenat de l'«Anunciata», tenia una llarga història. Les restes monumentals ho evidenciaven. Tant a l'església com a la sala capitular, la part baixa del claustre antic, amb alguns capitells historiatos a partir de relats bíblics, mostrava el gòtic propi dels ordes mendicants. El refetor era neoclàssic, amb una inscripció a la porta d'entrada: *Edent pauperes et saturabuntur* («en menjaran els humils fins a saciar-se») (Sl 21,27). El claustre de la cisterna, a la banda del noviciat, no tenia cap estil especial.

El sentit de pertinença al convent, i a través d'ell a la província i a l'orde, es fomentava amb el coneixement de la història. En algunes dates determinades es llegia en comunitat, dins l'ofici diví, el nom de religiosos que havien mort aquell dia. Així els novicis i frares de Girona recordaven tants noms, als quals s'afegia una succinta notícia de la seva vida. Es recordaven persones eminents en santedat, com Dalmau Siurana i Venerable Domènec, predicadors, bisbes, professors, escriptors, inquisidors, com Nicolau Eimeric, missioners, sobretot a l'Extrem Orient. Destacava entre aquests últims Benet Llobresols, evangelitzador per terres del Vietnam, després de formar-se al convent a partir del 1745. Estudià filosofia a la universitat de Cervera. Acabà els seus dies com a mestre de novicis, predicador i confessor a la seva comunitat de Girona. Va escriure un llibre en llengua tonkina, titulat *La bona llavor*, que serví a diverses generacions per a aprofundir en la doctrina cristiana. Va traduir i editar, a més, en aquella mateixa llengua, el *Tratado de la oración y meditación* de fra Luis de Granada, i el *Prontuario de moral* del pare Francesc Lárraga. Les cròniques lamentaven la pèrdua d'una obra seva molt apreciada. No la trobaren entre les ruïnes a què va quedar reduït el convent en l'últim setge de la ciutat. Era un comentari a la Sagrada Escripura valent-se dels Sants Pares i de sant Tomàs.

La figura més recordada era Dalmau Moner «sant Dalmau», el sepulcre del qual es venerava a l'església conventual. Va ser el primer fruit de santedat de la recentment fundada província d'Aragó. Havia nascut a Santa Coloma de Farners. Estudià i exercí el seu ministeri docent i de predicació per Montpeller, Tarragona, València, Castelló d'Empúries, Cervera, Balaguer, Saint-Maximin, a la Provença, i, naturalment, a Girona, on exercí el càrrec de mestre de novicis, entregat a la vida contemplativa i penitent. Al final de la vida obtingué permís per a passar una gran part de la jornada en una cova dins el recinte conventual, però simultaniejant el retir amb la vida comunitària. En aquella inhòspita cova moria el 24 de setembre de 1241, a cinquanta anys. Els llocs

que en el convent recordaven «sant Dalmau» eren molt familiars per a Francesc Coll. La seva cova penitencial era vora la cinta de la muralla que emmarcava una part de l'hort de la comunitat.

Els novicis tenien una bona estona de recreació, que a vegades destinaven a jocs que exigien exercici físic. Un d'ells, compatible amb l'espai de què gaudien, era el frontó. Era normal que en dies determinats anessin a passejar, i ho fessin en grup, amb el seu hàbit. Els boscos d'alzines i sureres pròxims a la ciutat, especialment els de la Creu de Palau, constituïen un bon espai per a prendre noves forces. El convent tenia, a més, dues heretats, que van poder restaurar després de la Guerra de la Independència. Una l'anomenaven Torre del Pla, al terme de Palau-sacosta, i l'altra era Mas Bertran, a Vilablareix.

Professió religiosa

En acostar-se el final del noviciat va manifestar la seva clara decisió de tirar endavant. Estava manat que si el novici volia deixar la vida religiosa rebés totes les facilitats per a fer-ho. Se li tornava tot el que hagués aportat al convent. Francesc es mostrava plenament centrat en la seva vocació i desitjava professar com més aviat millor. Cap al mes d'agost de 1831 passà l'examen que demanaven les constitucions per a provar-ne la idoneïtat i les disposicions. Aquest examen solia centrar-se sobre el coneixement adquirit de la regla de sant Agustí, les constitucions, rúbriques de l'ofici diví, epístoles de sant Pau, i també sobre les motivacions que tenia el candidat per a abraçar la vida religiosa. Havia de manifestar una voluntat prompta de tendir vers l'ideal, no com ho visquessin aquí o allà, sinó com es veia realitzat en sant Domènec i era indicat en el sistema constitucional.

Un cop acceptat pel consell i el capítol conventuals i completat l'any de noviciat, podia passar a emetre la professió. Va haver de signar prèviament un document en què deixava constància que coneixia perfectament les obligacions que contraïa, i el seu propòsit de complir-les fidelment, perquè en les constitucions s'hi respirava l'Esperit del Senyor, com recordava santa Caterina de Siena en el *Diàleg*. Al llarg de la vida posà de manifest sense ambigüitats que les havia assumides plenament. Professà cap al 16 d'octubre de 1831, que era diumenge, a l'església o al capítol. Tenia dinou anys. Feia professió solemne, no per a un temps, sinó per a tota la vida. Coneixia perfectament tot el que contenia l'edició de les constitucions llavors en vigor: que la professió solemne el posava en estat de perfecció, com a deixeble que no ha d'abandonar aquesta escola encoratjadora de progrés, que pronunciava els seus vots fent una mena d'«homenatge» solemne, de genolls, posant les mans en les del superior i sostenint el llibre obert de les constitucions. Amb aquest gest se significava la fermesa de l'acte, que es feia des de la llibertat més plena, sense temor, coacció o violència, i amb determinació per a perseverar.

La fórmula que pronuncià en llatí, amb veu clara i intel·ligible, tal com estava manat, va ser aquesta: «Jo, fra Francesc Coll i Guitart, faig professió i prometo obediència a Déu, a santa Maria, a sant Domènec, i a vós, fra Pau Tomàs Genovès, prior del convent de l'Anunciata de la Mare de Déu de Girona, en nom de fra Joaquín Briz, mestre de l'orde de frares predicadors i els seus successors, segons la regla de sant Agustí, i les constitucions dels frares predicadors, que us seré obedient a vós i als vostres successors fins a la mort».

Després va col·locar l'escapulari de l'hàbit sobre el seu cap i el prior el beneí i l'aspergí amb aigua beneïda. En l'oració que seguia aquest ritu sacramental es demanava a Crist que, ja que ell s'havia dignat revestir-se de la mortalitat humana, beneís aquella peça religiosa que significava innocència i humilitat, perquè així el qui la portés merescués revestir-se del mateix Senyor. Llavors es feia només una professió, que era solemne, per sempre. En conseqüència, si va professar amb Domènec Coma, des del 16 d'octubre de 1831 es va consagrar a Déu per a tota la vida en l'orde de

Predicadors, perquè és segur que Domènec Coma i Lacot professà aquest dia.

Ja hem dit que els frares eren «fills» dels convents per als quals prenen l'hàbit. Francesc va ser fill del convent de l'Anunciata de Girona, pertanyent a la província d'Aragó. L'orde es regia en aquella època per la butlla «Inter graviores» del papa Pius VII (1804). Aquest document fou obtingut pel rei Carles IV, d'objectius obertament regalistes. En sintonia amb una mentalitat política molt difosa, també aquest monarca considerava que l'Església havia de ser un organisme d'alguna manera estatal, sotmès a un minuciós control, també en el camp religiós. Pius VII va determinar per mitjà de l'esmentada butlla posar els dominics espanyols, com s'havia fet abans amb altres ordes, sota l'autoritat de superiors estatals. La unitat de govern sota un sol superior, entre els dominics, no es va recuperar fins el 1872.

En la lletra de la butlla pontifícia es desitjava salvaguardar la unitat i amb aquest objectiu s'establia que, quan el superior dels espanyols tingués el títol de vicari general, el de la resta dels dominics rebés la denominació de mestre general. Quan, al contrari, el dels espanyols ostentés el títol de mestre general, el resident a Roma per als altres seria vicari general. Tant per als mestres com per als vicaris s'establia un període de govern de sis anys. El vicari havia de demanar la seva confirmació i facultats al mestre. El mestre espanyol o, si era el cas, el vicari espanyol, residia a Espanya. En la pràctica, tots dos exerciren el càrrec amb independència l'un de l'altre.

Consegüentment va tenir un superior general espanyol, resident a Madrid, que es deia Joaquín Briz, fill del convent de Predicadors de Saragossa. De fet va ser l'únic que pel sistema de l'al·ludida butlla portà el títol de mestre general. El seu mandat durà de 1825 a 1831. Uns dies després de la professió de Francesc Coll, el 25 d'octubre de 1831, el presentaren per al bisbat de Segòvia. Li succeí amb el títol de vicari general Francisco Usagre (1832-1834). A la seva mort va ser vicari Vicente Bernaldos de Quirós (1834-1838). Per la situació especial creada arran de l'exclaustració a partir de 1835, la Santa Seu nomenà comissaris apostòlics. El primer de tots va ser el pare Joan Genís, del convent de Santa Caterina de Barcelona (1838-1856). A continuació fou nomenat el pare Antonio Orge y Corbacho (1856-1867). Li va succeir amb el mateix títol de comissari apostòlic el pare Vicente Romero (1868-1872), connotat a València del bisbe i màrtir al Vietnam sant Jeroni Hermosilla. Durant el seu mandat es tornà a la unitat de govern de tot l'orde, sota un sol mestre resident a Roma (1872). Ho era llavors el pare Alejandro Vicente Jandel.

IV

ESTUDIANT DE TEOLOGIA

EL FRARE profés no deixava el noviciat fins a la seva ordenació sacerdotal. Els anomenats «estudiants» formaven comunitat a banda dels novicis pròpiament dits, és a dir, els de l'any canònic de noviciat i encara no professors. Però tots vivien en l'àmbit del noviciat sota l'autoritat del mateix mestre, que era encara el pare Josep Posa. És veritat que hi havia l'ofici de mestre d'estudiants, però la seva missió era purament acadèmica. Exercia les funcions de secretari d'estudis. Normalment era professor de l'àrea de filosofia.

Francesc Coll va estudiar tres anys de filosofia a Vic, a més de cinc cursos de llatí i humanitats. Entre els dominics espanyols no se seguia pas la pràctica de convalidar automàticament els estudis de filosofia o teologia que es cursaven als seminaris diocesans. Solia fer-se un examen per a comprovar la suficiència i, només si la prova resultava satisfactòria, passaven a ratificar algun curs, o bé la totalitat dels anys estudiats. Si no es feia aquest examen podia demanar-se al mestre de l'orde la dispensa oportuna. Aquestes pràctiques quedaven reflectides en el registre de gràcies del pare Briz, manuscrit que es guarda a l'arxiu general de l'orde. Però ni en aquest registre, ni en el del superior general que li succeí no consta que es demanés cap dispensa a favor seu. Això vol dir que el van trobar idoni per a començar l'estudi de la teologia el curs 1831-1832.

Estudi de la teologia fonamental

En el cicle de teologia es dedicava el primer any a posar-ne els fonaments. Per a això utilitzaven el text de Melchor Cano, O.P., titulat *De locis theologicis*. D'aquell any en deien popularment el de «Cano», o «de Locis». En el programa general d'estudis per a l'orde s'establia que els alumnes havien d'assimilar a fons aquesta obra, i mirar d'adquirir la seva nítida i elegant llatinitat. Els cercles o actes acadèmics del curs s'inspiraven també en aquesta obra. Com és sabut, Melchor Cano va plasmar en el seu tractat *De locis* el mètode renovador de la teologia que utilitzava el seu mestre Francisco de Vitoria a les aules de la Universitat de Salamanca, en tornar de París.

Els alumnes s'habituen a identificar i valorar els llocs teològics i a establir entre ells un ordre jeràrquic. Melchor Cano recordava els «llocs idonis», sobretot per treure'n arguments de prova, o que servissin per a refutar tesis contràries. Considerava que els «llocs d'autoritat» eren deu, i que per aquests camins havia d'anar el treball teològic: 1. L'autoritat de la Sagrada Escriptura, que conté els llibres canònics; el mestre Vitoria atorgava a la Sagrada Escriptura la importància de ser «medul·la de la teologia». 2. La tradició apostòlica, tradicions no escrites, però que havien passat de boca en boca, d'oïda a oïda. 3. L'autoritat de l'Església Catòlica. 4. Els concilis, especialment

generals o ecumènics, en els quals resideix l'autoritat de l'Església Catòlica. 5. L'Església romana, que per un privilegi diví és i s'anomena apostòlica. 6. Els sants antics. 7. Autoritat dels teòlegs escolàstics, als quals s'agreguen els pèrits en dret pontifici. 8. La raó natural, com queda ben patent en tot l'àmbit de les ciències investigades per mitjà de la intel·ligència humana. 9. L'autoritat dels filòsofs, que segueixen la guia de la raó natural; entre els quals sens dubte hi ha els juriscònsults imperials, que professen la veritable filosofia. 10. La història humana; l'escripta per autors dignes de fe, transmesa dels uns als altres, no supersticiosament, o a manera de relats inconsistents, sinó per mitjà d'una raó greu i constant.

En aquesta obra de metodologia teològica es donava, doncs, el desè lloc a la història humana, però no a qualsevol història, sinó a l'escripta per autors dignes de tot crèdit, acceptada pel comú de la gent, depurada de tota falla, basada en «una raó greu i constant». Cano considerava que aquesta història no tan sols era útil, sinó també necessària per al teòleg. Els doctes estaven d'acord a considerar que aquells pensadors sobre les coses de Déu en els treballs dels quals no hi hagués raonament històric serien molt rudes. Però això, a més d'afectar els teòlegs, afectava també tota persona que passés per erudita; no podria considerar-se culte qui ignorés les gestes antigues. La ciència històrica proporciona moltes riqueses dels grans tresors que conté. Si no existissin aquestes fonts de riquesa, la teologia i les altres ciències s'empobririen. D'altra banda, ignorar la història fa caure en molts errors.

Francesc Coll va donar mostres de valorar la història. En situar la seva congregació davant els desafiaments de la modernitat, en el primer capítol de la regla que edità per a les germanes, ho remarcà ben bé. L'estudi de la teologia fonamental l'ajudà a preparar les bases per a la seva activitat posterior. De Melchor Cano va aprendre a considerar la història com a mitjà per a aconseguir una bona intel·ligència de la Sagrada Escripura i solidesa en l'argumentació, tan necessària per al predicador. Si es desconeix la història, com es podrà argumentar amb eficàcia? Cal tenir en compte, ve a dir el teòleg de Salamanca, la condició dels autors i, en concret, la seva solvència científica. De la mateixa manera, s'ha de considerar el seu enginy i la serietat que mostren en el treball. Un no es pot basar en autors ignorants, sinó en els que narren coses autèntiques i certes. Igualment, el teòleg ha de ser capaç de fer una crítica històrica.

Els estudiants dominics, d'acord amb el pla de formació vigent, havien de celebrar cercles o controvèrsies públiques cada setmana. Als «de Locis» corresponia la tercera setmana del mes. Prèviament s'havia assignat a un alumne la defensa d'algun tema concret i, en el dia assenyalat, havia d'exposar-lo davant de professors i alumnes. Li calia provar el seu raonament utilitzant el sil·logisme, en llengua llatina, ben concatenada l'argumentació, sense deixar fissures per a la rèplica en cap de les premisses. Un altre estudiant, també oficialment nomenat i usant la mateixa llengua i en forma sil·logística, argüia en contra de la tesi defensada pel ponent. Després els assistents eren convidats a presentar de la mateixa manera les seves objeccions al defensor del cercle. Ordinàriament argüien els condeixebles, però ho podien fer també els que pertanyien a altres cursos, o fins i tot els professors.

Aquests debats públics exercitaven d'una manera extraordinària estudiants i lectors o professors en la dialèctica, en l'art d'exposar, distingir, precisar, argumentar i raonar ordenadament. Eren una bona ocasió per a estimular l'enginy, i preparaven per a les actuacions en públic. També podien ser font d'acalorades discussions, que el regent d'estudis, que hi tenia l'última paraula, havia de moderar. Era una de les tasques més difícils per als estudiants, que no sempre estaven disposats a fer uns esforços tan exigents. Formava part de la normalitat. Dos anys abans de l'ingrés de Francesc al noviciat de Girona un dels estudiants, amoïnats per aquestes qüestions, s'adreçà intrèpidament al superior general cercant un suport davant les exigències del regent. Aquest alumne atrevit es deia Joan Boadella i s'expressava en aquests termes:

«El molt apreciat i per sempre respectable pare mestre regent, sigui per complir exactament les ordres rebudes, o per estar penetrat d'un zel molt gran pels nostres progressos en els estudis, mana que tota la Quaresma es tinguin tres conferències cada setmana. No sembla que sigui aquesta la intenció de la vostra excel·lència, perquè, havent confirmat l'antic pla d'estudis, entre altres excepcions conté la Quaresma. Fins que la vostra excel·lència s'hagi dignat manar escriure quatre lletres manifestant-nos la seva voluntat, continuarem les conferències, lluitant tant com ens sigui possible contra la llei enganxada als nostres membres i oposada a la de l'enteniment. Sabent que la vostra excel·lència és del nombre d'aquells herois que no perdonen més que les injúries, descansa ja el meu cor palpitant, pensant que atindrà a la simplicitat d'un tendre jove, passant per alt les errades de la seva ploma errant» (Archivum Generali Ordinis Prædicatorum, Roma, XIII, 21115).

El pare Domènec Coma assegurava que fra Francesc Coll era molt estudiós. Preguntava als lectors o professors sense insistir, és a dir, sense mostrar obstinació en els seus propis punts de vista. No s'acalorava mai en els cercles o conferències acadèmiques, ni preguntava per qüestions polítiques, que més d'una vegada dividien les comunitats religioses. A l'estudi conventual hi acudien també joves de la ciutat que es preparaven per al sacerdoci i optaven per seguir els cursos entre el professorat i l'alumnat dominicà. Després es presentaven al bisbe per a l'ordenació.

Cantor de la comunitat

També fou el pare Coma qui va informar del seu nomenament com a cantor tot just després de la professió religiosa. Recordava, a més, que tenia una veu dolça i sonora que dominava el cor. Aprofitava les recreacions per a ensenyar cant pla i assajar l'ofici de les festes. Va ser també pedagog o ajudant del mestre, durant la malaltia del qui tenia aquest càrrec.

En la vida d'una comunitat nombrosa com la de Girona, l'ofici de cantor era molt important. Mantenien una relació freqüent amb el prior, a qui havia de demanar que tot l'ofici del cor se celebrés correctament. En el cas que el president de la comunitat s'hi mostrés reticent, ho havia de posar en coneixement dels superiors majors perquè s'esmenés del defecte. S'havia d'ocupar també de l'atenció dels llibres litúrgics, mantenir-los nets, folrats, si calia, i en bon ús. S'obligava a introduir-hi ell mateix o amb l'ajuda d'altres, les correccions oportunes, sobretot quan canviava el ritu d'una celebració o s'hi afegien noves festes.

Li corresponia aprendre's de memòria moltes coses, com els diversos tons dels salms, el començament d'antífones i himnes que es cantaven fora del cor. Sobretot havia de memoritzar el que li corresponia a ell relacionat amb les rúbriques. La bona disposició de l'armari en què es guardaven els llibres litúrgics era també responsabilitat seva. Hi havia edicions de missals, llibres per a processons, per a la Setmana Santa, graduals, antifonaris, completoris, leccionaris, i ell els havia de distribuir oportunament al cor. El cantor assenyalava els oficis de la setmana per a les celebracions i notava les peculiaritats que les acompanyaven. Li corresponia demanar al prior que determinades rúbriques que comportaven una dificultat especial es llegissin al refector. Als cantors se'ls aconsellava, sobretot, el repàs de les celebracions de la Setmana Santa.

No acabava aquí la responsabilitat del nostre cantor; també se li demanava que escrivís les cartes que calgués per a demanar sufragis a altres llocs, al mateix temps que comunicava les defuncions de religiosos a la resta de convents de la província. També li arribaven les que remetien les altres comunitats. Les llegien quan es proclamava la *kalenda*, és a dir, quan es llegia el santoral del dia del llibre anomenat martirologi.

El frare que tenia encomanada una lectura o un cant especial havia d'assajar davant del cantor. Si es mostrava descuidat, aquest havia de procurar corregir-lo per mitjà del prior. Quan resultava complicada la interpretació d'alguna peça del cant, la seva obligació era convocar la comunitat a l'hora que el superior cregués oportuna per a tenir un assaig comú. En les festes i els dies que hi assistien més fidels designava el prevere més a propòsit per a presidir la missa. En el repartiment dels oficis havia de buscar la participació de tots, almenys en els aspectes per als quals tinguessin qualitats.

A tots aquests detalls al·ludia el llibret, annex a les constitucions, titulat *De la instrucció dels oficials de l'orde de Predicadors*. Per tot el que hem recordat és fàcil comprendre que el cantor tenia un paper delicat, i més quan aquest ofici es confiava a un que acabava de professar, perquè, ordinàriament, solia ser-ho un prevere. No és estrany que passés els seus compromisos, com es desprèn de la següent informació de la germana Teresa Creus:

«Al convent aviat el van posar de cantor. Al cap de poc temps d'exercir l'ofici li semblà que patia del pit, i fins va creure que ja feia sang. Ho digué al seu confessor, el qual li va preguntar: "Qui l'ha posat de cantor?". "L'obediència", contestà. "Doncs l'obediència, va replicar el confessor, li conservarà la salut". Des d'aleshores, a pesar de tant de cantar i predicar, no va patir mai del pit. "Quina cosa és l'obediència!", ens deia. Fou nomenat cantor major, i si els altres no portaven el que per al servei del cor era menester, com per exemple, la llanterna, ell va dir que mai no havia deixat de portar el que calia» (T, 700-701).

A propòsit de l'obediència explicava també a les germanes que, quan va ingressar al noviciat, no li agradaven les bledes ni les olives. A penes intentava menjar-les li produïen vòmit. El mestre de novicis se n'adonà i li preguntà per què no menjava d'aquells aliments; sentida la resposta, li va manar que en mengés sense aprensió, encara més, que sempre que servissin a la taula bledes o olives les barrejés amb altres menjars, i que no tastés aquests si no barrejats amb el que no li agradava. Obeí immediatament sense mostrar cap estranyesa i es van acabar per sempre les seves repugnàncies (T, 744).

La germana Lluïsa Mumbrú, filla de Sant Feliu de Codines, s'expressava així:

«Va ser model de novicis i religiosos en aquell convent, perquè el pare Planes, que hi havia conviscut en aquella comunitat, m'havia referit a mi mateixa que les germanes terciàries dominiques de l'Anunciata teníem per fundador un sant, i que durant el temps del noviciat el pare Coll no havia faltat mai al silenci, i que al llarg de la seva estada al convent havia exercit amb fidelitat els càrrecs de vetllador del silenci i de cantor major; i afegia que, segurament per provar la seva paciència, li havien confiat un novici sense veu i sense oïda perquè l'ensenyés a cantar, cosa que complí amb tota escrupolositat, fins que els superiors li van dir: "Prou"» (T, 977).

La veritat és que en el ministeri parroquial, en els exercicis i en les missions populars es va ajudar del cant. El ritu amb què se celebraven les funcions religioses en el seu convent era el dominicà, que es remunta al segle XIII. Per la seva antiguitat de més de dos-cents anys sobrevisqué a la reforma litúrgica ordenada per sant Pius V per a aplicar el concili de Trento. La melodia gregoriana amb què s'interpretaven les diferents parts de la missa o de l'ofici diví tenia les seves peculiaritats. El nou cantor, habituat al ritu romà des de petit, va haver d'endinsar-se en tot el que demanava el ritu dominicà. Hi havia també textos propis i cerimònies peculiars de la seva família religiosa.

Les processons eren freqüents, en festes del Senyor, de la Mare de Déu i dels sants. Cada

setmana es feia una processó pel claustre recordant els religiosos, familiars, benefactors i amics difunts. Uns diumenges determinats organitzava la processó la confraria del Nom de Jesús; els tercers diumenges de mes sortia en processó la confraria de l'Eucaristia, o de la Minerva, dita així perquè la confraria mare era a l'església de Santa Maria *sopra Minerva* de Roma. El primer diumenge estava reservat a la confraria del Roser. És segur que la devoció del rosari va prendre amb força a Girona i s'estengué per tota la ciutat.

El 1601 el papa Climent VIII recollia en una butlla la súplica que li havia fet el prior i els frares del convent de l'Anunciata. Elevaven la seva petició al papa en nom dels confreres del Roser. Informaven que el primer diumenge de mes tenien processó per la nau de la seva església i també al llarg del primer claustre. Però era tal l'afluència de fidels d'ambdós sexes que s'originava una certa confusió, perquè quan els últims que eren a l'església encara no havien sortit al claustre, els de la capçalera de la processó ja l'havien recorregut del tot, i havien d'esperar que sortissin tots per a entrar novament al temple per la mateixa porta per on havien sortit. En l'exposició que feien al papa aclarien que el convent tenia un segon claustre contigu —el de la cisterna— i que si la processó hi accedia, s'acabaria aquella confusió. Climent VIII va concedir que es pogués allargar la processó al segon claustre. Hi podien accedir tots els fidels, tant homes com dones, sense cap mena d'escrúpol.

A vegades les processons eren de rogatives o d'acció de gràcies i s'hi cantaven les lletanies dels sants, entre els quals hi havia els canonitzats de l'orde de Predicadors, a més de sant Domènec: Pere Màrtir de Verona, Pius V, Tomàs d'Aquino, Vicenç Ferrer, Antoní de Florència, Jacint de Polònia, Ramon de Penyafort, Lluís Bertran, Caterina de Siena, Rosa de Lima i Agnès de Montepulciano.

En contacte amb sant Tomàs

L'any acadèmic 1832-1833 començà l'estudi de la *Summa Theologiae* de sant Tomàs d'Aquino. El mestre de l'orde Joaquín Briz s'havia preocupat de fer-ne una nova edició per als espanyols. El jove estudiant se'n va servir i la conservà fins al final de la vida. Aquesta nova edició pretenia donar suport a un programa renovador dels estudis a Espanya. Els religiosos dominics havien d'estudiar el curs fonamental de *Locis*, a què hem al·ludit, i quatre anys més de teologia per a la *Summa* de sant Tomàs. Només així podien obtenir llicències per a confessar i predicar. Òbviament no atorgaven el títol de lector o professor a ningú que no tingués aquests cursos, a més de complir altres exigències.

El primer de novembre de 1826 Briz escriví una carta a l'orde sobre l'«estudi de la sagrada saviesa». Hi deia que, a més del goig de veure restablerta la normalitat de la vida religiosa després de la sacsejada del Trienni Constitucional, i tornats en part els béns arrabassats als frares gràcies al rei Ferran VII, li sorgien uns sentiments de tristesa en contemplar tants estralls en la vida regular i, sobretot, l'abandó o menor estima de la doctrina de sant Tomàs. Recordava que feia un segle, el mestre de l'orde Joan Tomàs de Boxadors, havia respost als mals propis de l'època de la Il·lustració, publicant una altra carta encíclica dirigida a les províncies d'Espanya l'any 1762. El pare Briz confessava que en un principi havia pensat escriure una nova circular dedicada al tema de la reforma d'estudis, però, després d'una profunda reflexió, el que li semblava més encertat era reproduir la mateixa carta de Boxadors. Els mals que els afectaven llavors ja existien el segle XVIII i, en concret, el filosofisme, la incredulitat, l'ateisme, la lluita contra l'altar i el tron, tant per part dels filòsofs com dels jansenistes i de les societats maçòniques.

A Briz li semblava que la crida de Boxadors a un rearmament amb la doctrina de sant Tomàs havia produït els seus fruits en el camp de la filosofia, la moral i la història de l'Església. Després de les angoixes del Trienni volia també mirar al futur i reparar les ruïnes de l'observança regular i

de l'estudi. Per a això volia valdre's del programa de Boxadors, del qual els estudiants es recordaven amb prou feines. En conseqüència, manava que l'encíclica del segle XVIII es tornés a llegir ara, en públic, i amb una certa periodicitat. Francesc Coll la va llegir o, almenys, la sentí llegir al refector de Girona més d'una vegada. Joan Tomàs de Boxadors havia estat fill del convent de Barcelona i estigué al capdavant de l'orde dominicà durant vint anys. Va rebre el cardenalat de Pius VI i fou titular de la basílica presbiteral de Sant Sixt, al costat de les termes de Caracal·la, en la qual fou enterrat. El mestre de l'orde Baltasar de Feixes li dedicà un elogi escrit a la làpida que cobreix la tomba, on es destaca la seva obra en favor de la restauració tomista i la seva projecció vers el món dels pobres.

La *Summa Theologiae* s'estudiava cíclicament i així tots els alumnes participaven de les mateixes classes de dogmàtica i de moral especulativa. D'una banda s'economitzaven professors i, de l'altra, sent el grup d'alumnes més nombrós, les classes adquirien més nivell i riquesa. Boxadors manava, i Briz ho ratificava, que els lectors de teologia interessessin els alumnes, tant per la figura, com per la doctrina de sant Tomàs. En la breu història de l'orde que acompanyava l'edició del llibre de les constitucions, els novicis trobaven ja diferents al·lusions al sant d'Aquino, el seu ingrés a l'orde, anys de professorat per França i Itàlia, i la mort a l'abadia cistercenca de Fossanova el 1274, quan es dirigia al concili unionista de Lió. I moltes vegades repassaven fragments de la butlla «Redemptionem misit Dominus», amb què el papa avinyonès Joan XXII el va inscriure el 1323 en el catàleg dels sants.

Per mitjà de la butlla papal, els estudiants dominics, orientats per Boxadors i Briz vers una renovació tomista, recordaven, auxiliats pels seus professors, els trets més sobresortints del qui tenien per mestre principal en els estudis teològics. Comprovaven que sant Tomàs s'havia mantingut allunyat de les ambicions de la terra i s'havia llançat a la consecució de les realitats del cel. S'havia entregat a l'estudi que condueix a Déu. De fet situava les coses divines per damunt de totes les altres, i això ho transmetia en el seu ensenyament. Cada dia, abans de pujar a la càtedra, i abans d'ocupar-se d'altres coses, celebrava una missa i n'oïa una altra. En l'Eucaristia i en altres moments de la seva pregària assídua es manifestava la devoció a Déu, per al qual no hi ha res amagat. Excel·lia per la castedat. La moderació li custodiava la humilitat, i totes dues es nodrien de la sobrietat. S'acontentava amb un aliment i un vestit ordinaris. Era humil en el posat, afable per la benignitat, misericordiós per la pietat, submís per la humilitat. Coronat de virtuts, menyspreava l'arrogància dels honors. No era pagat de si mateix, ni es mostrava superior als altres, ni disputador, ni jactancios o ampul·lós, ni busca-raons, encara que es veiés atacat per altres.

Francesc Coll prengué una sincera estima per sant Tomàs d'Aquino i es llançà de ple a l'estudi de la seva doctrina. L'hàbit de l'estudi que tenia, així com la preparació en llengua llatina i en matèries filosòfiques li van permetre assimilar un pensament teològic sublim, que tant podria ajudar-lo en la predicació. El curs de teologia fonamental que havia fet tot just acabat el noviciat el motivà i li facilità enormement introduir-se en les qüestions i els articles de la *Summa Theologiae*.

La doctrina de sant Tomàs, que tenia la fortuna d'estudiar directament en els seus mateixos textos, i no sols a través de manuals, intèrprets o comentaristes, contribuï a forjar-li un esquema mental molt ben encaixat. L'encoratjà a anar sempre a l'arrel de les qüestions, a distingir l'essencial de l'accessori, a reflexionar amb respecte sobre les opinions dels altres. El va introduir en l'amor a la saviesa i el guià vers una bona intel·ligència de la Sagrada Escriptura, amb estima per la filosofia i la tradició doctrinal de tots els temps. Sant Tomàs l'animà en el seu amor a l'Església i li va proporcionar estímul i bagatge per a dedicar-se amb intensitat a l'acció apostòlica. Hi descobrí el valor que té la teologia de la ment i del cor, que és la que baixa a la vida concreta i dóna impuls per a entregar-se a un apostolat sense fronteres. El segell d'universalitat de la doctrina de sant Tomàs es va gravar per sempre en la intel·ligència, voluntat i sensibilitat d'aquell jove estudiant posseït pels ideals més nobles. Guardava en la memòria moltes expressions de sant Tomàs d'Aquino, que

després li vindran oportunament als llavis a les basíliques o les places, en les xerrades dirigides a preveres i religiosos, o que transmetrà a moltíssimes persones que acudien a agenollar-se davant del confessional buscant reconciliació i consell.

En el curs 1833-1834 va estudiar el segon any de *Summa*, i el següent, el tercer. Tingué temps per a repassar els grans tractats, sobre el misteri de Déu u i tri, la seva projecció com a creador de totes les coses, govern providencial del món, l'encarnació i redempció realitzada per Crist, el misteri de l'Església, lloc de Maria en l'obra de la redempció, sagraments, escatologia. Se li va gravar bé en la intel·ligència l'enfocament que sant Tomàs donava a la moral, com a camí de resposta a la gràcia que floreix en virtuts, i ajuda a la superació del pecat i del vici. Naturalment, a l'estudi de la *Summa* de sant Tomàs, hi afegien altres disciplines, com dret eclesiàstic, història de l'Església, oratòria sagrada, moral casuística. Els estudiants per aquella època tenien recomanada la lectura de les obres del Filòsof Ranci, com era anomenat el dominic Francisco Alvarado (1756-1814). Havien de llegir sobretot les seves *Cartas aristotélicas*. Aquest autor es va distingir per la defensa de la religió catòlica contra els filòsofs il·lustrats.

Impuls renovador en vigílies de l'exclaustració

A partir del 27 d'abril de 1833 hi hagué capítol provincial al convent de Predicadors de Saragossa, situat a la vora de l'Ebre, no lluny del Pilar. Francesc Coll feia un mes que havia rebut els ordes menors. Fra Pere Barri, catedràtic de teologia a la universitat de Cervera, fou elegit per a presidir la província. En els informes arribats en aquesta assemblea provincial s'acreditava el compliment d'allò manat sobre la pràctica dels exercicis espirituals cada any. Es copiava un decret de la congregació de reforma, publicat per mandat de Pius VII el 22 d'agost de 1814. Aquest decret tractava de la renovació dels ordes, quan es començava a tractar de la «restauració» d'Europa. De tots era ben conegut que, amb tants perseguidors, els religiosos havien patit grans penes i pèrdues. Alguns ordes, es deia, estaven al caire de l'extermini. Els capitulars de Saragossa copiaren també una carta que els havia enviat el vicari general, el pare Francisco Usagre, datada el 16 d'abril de 1833.

Usagre assegurava que el seu objectiu principal era renovar la predicació de la divina Paraula. Detectava, en general, que s'havia descurat l'estudi de l'oratòria sagrada i d'altres matèries relatives a l'exercici d'aquesta part essencial del carisma dominicà. Tanmateix, reconeixia que la província d'Aragó feia esforços en aquest camp, sobretot per precisar bé les exigències i qualitats que havien de tenir els que rebessin el títol de predicadors. Però calia establir un pla ben precís perquè els predicadors s'hi ajustessin. Esperava enlairar la predicació a la seva antiga grandesa i, per a aconseguir-ho, pensava establir predicadors conventuals. Volia que tots els convents tinguessin una persona idònia per a assumir principalment la responsabilitat d'acostar la Paraula de Déu al poble i coordinar les tasques apostòliques dels altres.

Es va prestar una atenció especial als estudis, perquè els capitulars estaven convençuts de la importància de la doctrina en l'orde dominicà. A les cases d'estudi s'establí indispensablement la celebració de conclusions setmanals, i diàriament una disputa o cercle. També conferències comunes diàries fins a la vigília de Sant Joan Baptista, exceptuats els acostumats dies de vacances. Cap professor o estudiant durant les funcions escolàstiques no podia anar per la ciutat, llevat que fos per una causa greu, que seria examinada cada vegada pel prior i dos consellers. Les vacances anaven des de la vigília de Santa Magdalena (22 de juliol), fins a la festa de l'Exaltació de la Santa Creu (14 de setembre). Insistien d'una manera concreta en l'estudi de la Sagrada Escripura, que tant la naturalesa com el fi de l'orde exigien. L'oratòria s'havia d'estudiar durant dos anys.

En aquest capítol s'informava amb alegria de l'acceptació per part de la Santa Seu del culte

que feia segles que es tributava als beats Enric Suso (Heinrich Seuse) i Joan Dominici. Efectivament, Gregori XVI beatificà el primer el 22 d'abril de 1831, i el cantor de l'Anunciata de Girona, tal com li exigia el càrrec, va incorporar els textos propis de l'ofici i la missa als llibres litúrgics en ús. Suso havia estat deixeble del mestre Eckhart, i era qualificat de servidor de la saviesa i trobador de la passió del Senyor. La seva obra *Relotge de la saviesa* era un dels llibres d'espiritualitat més llegits abans de l'aparició de la *Imitació de Crist*. Va morir a la ciutat alemanya d'Ulm, el 1366. Joan Dominici fou beatificat el 9 d'abril de 1832. Pertanyia a l'escola renovadora de santa Caterina de Siena. Com a cardenal assistí al concili de Constança, on s'aconseguí donar unitat a l'Església després del cisma d'Occident. Moria el 1419, any també de la mort de sant Vicenç Ferrer.

A Saragossa es determinà que el següent capítol se celebraria al convent de Santa Caterina de Barcelona a partir del 15 d'abril de 1837. Aquest any, però, ja no hi haurà cap convent de la província obert, com a conseqüència de l'exclaustració. En aquest capítol proposaven la reducció del nombre de vocals per a reunions futures, pels dispendis econòmics i perquè el freqüent anar i venir de frares pels camins suscitava a vegades reaccions de burla d'algunes persones. Els capitulars eren de l'opinió que així es tancarien moltes boques sacrílegues, que s'obrien en veure passar nombrosos frares, s'entén de diferents ordes, i reaccionaven amb blasfèmies, insults i mofes.

V

FORMACIÓ DEL PREDICADOR

UNA CONSTANT va resseguir tota la vida del nostre sant: la crida i l'entrega incondicional a la predicació. En els seus jocs infantils ja hi era com una llavor, s'anà desplegant en l'exercici de la catequesi durant el temps de seminarista, va prendre unes bases sòlides en els anys de formació teològica, i es mostrava en ple desenvolupament a partir de 1839, ja ordenat prevere i projectat a l'evangelització per moltes contrades. La mateixa fundació de les dominiques de l'Anunciata es presentava com una projecció i prolongació del seu zel apostòlic. La identitat del predicador es mantingué amb força a l'última etapa, sense que es deixés vèncer per la malaltia. Va continuar pràcticament fins al final l'obra de transmissió de l'Evangelí, sublimada ara pel sacrifici i la renúncia. Díficilment hauria seguit aquesta crida en les circumstàncies que envoltaren la seva vida si no hagués refermat la seva vocació sobre bases fermes i profundes. És el que va fer a Girona, seguint la mateixa línia de les etapes anteriors.

Les coses humanes al servei de les divines

És veritat que el cristianisme no es pot reduir a un pur humanisme, a l'àmbit de les qualitats humanes, com si l'individu aconseguís d'arribar a la realització de si mateix sense obrir-se a valors que el transcendeixen, que van més enllà de la seva condició natural. Com si l'ésser humà pogués perfeccionar-se sense acceptar lliurement els valors sobrenaturals que Déu ha volgut compartir amb els seus fills d'adopció. Tot i això, és veritat que el cristianisme pressuposa l'humanisme i el necessita imperiosament. La gràcia de Déu ve a perfeccionar la naturalesa —moltes vegades ho reflexionava guiat per sant Tomàs—, i el creixement en la vida cristiana, si és autèntic, camina a l'uníson amb el veritable creixement humà.

En la seva època havia adquirit molta força una antropologia filosòfica que es presentava amb poders per a perfeccionar l'home alliberant-lo de la fe, de la creença en Déu, de l'acceptació del camí de la redempció realitzada per Crist. Aquests corrents filosòfics es difonien de moltes maneres, i no tan sols entre les classes dirigents, sinó també en els estaments populars. La filosofia de la Il·lustració, que tant d'influx va tenir en el segle XVIII, afirmava que el món seria més bonic sense cúpules ni campanars a les esglésies, sense festes de Nadal o de Pasqua. En una paraula, tot tindria més sentit quan es fes taula rasa dels misteris que constitueixen el nucli de la fe cristiana. Aquesta filosofia va trobar un ampli espai en el liberalisme del segle XIX i es pot afirmar ben bé que ha desembocat en l'ateisme i indiferentisme contemporanis. El concili Vaticà II dedicà una atenció especial a aquest fenomen en la constitució pastoral *Gaudium et Spes*: «... molts dels nostres contemporanis no copen de cap manera o fins refusen explícitament aquesta unió íntima i vital amb Déu, talment que l'ateisme s'ha de considerar entre les més greus realitats d'aquest temps i s'ha de sotmetre a un examen molt atent» (GS, 19).

Davant d'aquesta concepció de l'home, tancat al misteri de Déu, d'aquest ideal de l'humanisme ateu, el concili oferia uns punts per a la revisió dels cristians. «Perquè l'ateisme, considerat integralment, no és quelcom d'espontani, sinó que més aviat s'origina de causes diverses, entre les quals es compta també la reacció crítica contra les religions i, en algunes regions, sobretot contra la religió cristiana. Per aquesta raó, en aquesta gènesi de l'ateisme, els creients hi poden tenir una bona participació, en tant que per una negligent educació de la fe, o per una exposició fal·laç de la doctrina, o fins també pels defectes de la seva vida religiosa, moral i social, cal dir que més aviat *velen* que no pas *revelen*, el rostre autèntic de Déu i de la religió» (GS, 19).

Aquest punt, abans de ser formulat en el segle XX, fou tema de reflexió de Francesc Coll i en va treure elements per a un programa d'actuació en conseqüència. Entenia que per al cristià no hi pot haver plenitud humana al marge de Déu. Però també que el cristià ha d'assumir tot el que és humà, i obrir-ho a l'acció benèfica del Déu restaurador i glorificador, que actua en la història per mitjà de la providència i de la gràcia. Entenia que els valors humans són fonament i base dels específicament cristians. Són camp necessari perquè fructifiqui l'obra de la salvació.

Aquests valors *humans* són pràcticament infinits, però en podem recordar alguns que cultivava i consolidava ja en aquesta etapa conventual que ens ocupa: amor a la veritat, lleialtat, respecte als altres, responsabilitat, sentit de justícia, fidelitat a la paraula donada, amicitat, comprensió, obertura a la compassió, coherència amb la pròpia identitat, judici equilibrat i comportament. Se li advertia una capacitat de relació amb els altres, facilitada per l'afabilitat, la sinceritat, prudència, objectivitat, una disponibilitat per al servei i una sensibilitat al valor de la comunió. Aquest és un dels trets o signes més eloqüents i una de les vies més eficaces per a donar pas al missatge evangèlic. És a dir, és un pressupost o preàmbul de gran transcendència per a obrir-se a l'evangeli, tal com reflexionava Joan Pau II en la seva exhortació apostòlica «Pastores dabo vobis», de 25 de març de 1992 (43).

En un clima de silenci ben acceptat i aprofitat, entregat a l'oració litúrgica i privada, es dedicà assíduament a l'estudi i la lectura. Estigué obert a la vida comunitària, i va anar posant les bases d'un sòlid humanisme que li serví molt per a connectar amb tota mena de persones, sense que ningú es veiés discriminat per ell, i sí tots valorats i estimats.

Ja en aquest temps destacava per l'amor a la veritat, que és, com se sap, el lema de l'orde dominicà, «Veritas», de la qual va trobar una definició acadèmica en els estudis: *És l'adequació de la ment amb la realitat*. Adequar significa igualar, anivellar, aconseguir que la ment entri efectivament en la realitat, que es posi al seu nivell per integrar-la en l'esfera del pensament i dels sentiments. Si no es dona aquesta adequació es viu en un subjectivisme, amb tot el colorit o atractiu que es vulgui, però, en definitiva, que allunya la persona en el camp de l'irreal, l'inautèntic, i l'ancora en l'error. De l'estudi de sant Tomàs posà en clar que pot haver-hi una veritat de les paraules i una veritat de les obres. I es va llançar a la conquesta de totes dues. Hi ha veritat en els llavis quan el que pronuncien posa de manifest el que es pensa, el que hi ha a la ment o al cor. Hi ha veritat en les obres quan s'ajusten al que demana la condició humana o la identitat que es configura a partir de la fe.

És indubtable que l'amor a la veritat es va manifestar en ell amb paraules i obres. Aviat es posà de manifest en el període de formació. S'entregava amb afany a la recerca de la veritat. Anhelava configurar la ment i la voluntat d'acord amb ella, amb les llavors de veritat i de bé que creixien al seu voltant i que ell feia fructificar. S'advertia en el seu comportament un clar interès per traduir fidelment la veritat en obres. Era tan autèntic en el pensar i l'obrar, en el fet d'ajustar-se a la veritat, que no li calgué correcció, encara que l'hauria rebuda amb humilitat i fins amb gratitud.

Destacava per la seva capacitat de relació amb els altres. Acol·lia tothom amb humilitat i alegria. Els humans porten impresa en el fons de l'ésser la urgència de la relació, per a projectar-se vers una comunitat de vida amb els altres, com a requisit imprescindible per a perfeccionar-se. Tancats en si mateixos es van buidant a poc a poc. En comunicació constructiva amb els altres es van enriquint segons la qualitat de la seva donació. La capacitat de relació es garanteix i se sosté per mitjà d'una constel·lació de valors humans. El nou sant tenia i cultivava el do de la comunicació. Es relacionava espontàniament amb els del seu voltant. Els enriqueixia tots, i s'enriqueixia amb el tracte de tots. No deixava que els sentiments d'ambició, afany de dominar, simulació o falsedat s'apoderessin d'ell. Era alegre i expansiu, jovial, diàfan en les seves intencions, sempre orientades a buscar amb desinterès el bé dels altres. Era exigent amb ell mateix i benigne amb els altres. En un sermó de sant Pere Crisòleg que l'ofici diví recollia en temps de Quaresma trobava aquest pensament: «Perquè no perdís a força de guardar, recull a força de repartir; en donar al pobre —als altres— et fas almoïna a tu mateix: perquè el que deixis de donar a l'altre no ho tindràs tampoc per a tu» (Sermó 43, PL 52, 322). No es mostrava aferrat a les coses i per això es feia tan accessible i proper a tots.

Estimava la pau. Això mateix es va afirmar de sant Domènec quan recordaven la seva vida al sud de França. Tant l'un com l'altre visqueren en un món en conflicte permanent, entre persones víctimes de la guerra o que l'havien provocada. La beata Teresa de Calcuta assegurava sense gaires teories que: «Només dedicant-se als altres es pot trobar la pau». És el que va fer el pare Coll, sense reserves, discriminacions o prejudicis. La pau era un tret que el definia. No el veien enfadat, sinó serè i en concòrdia amb ell mateix i amb els altres. Més tard els seus sermons començaran ben sovint desitjant la pau a l'auditori, una pau que havia estat tan allunyada d'aquelles terres.

En els anys d'estudiant no preguntava ni suscitava discussions polítiques. Sabia fins on es pot pertorbar la pau per aquest camí, tan propici per a originar passions i enfrontaments. Multitud de documents, publicats o no, testimonis d'aquell temps, evidencien que les posicions polítiques havien arruïnat comunitats religioses senceres, enfrontat els capellans entre ells i moltes famílies. Pel que fa als religiosos bastaria repassar els centenars d'expedients omplerts per a l'abandó de la vida regular a la primera part del Trienni Constitucional (1820-1823), o els informes que a vegades partien dels convents contra determinats superiors al començament de la Guerra dels Set Anys, la Guerra Carlina. El primer biògraf, Lesmes Alcalde, pogué escoltar encara un condeixible del pare Coll i va escriure: «Segons em digué el seu connovici el pare Coma, no va ser mai motiu de discòrdia, ni entre els propis, ni estranys per cap acte imprudent» (T, 886). Això no vol pas dir que no estigués en la realitat sociopolítica del seu temps i, com és natural, que no tingués les seves preferències, però havia pres una resolució ferma: contribuir a la pau i l'harmonia entre tots. Aquesta resolució li forjà el caràcter i orientà la seva activitat.

Va servir la comunitat amb jovialitat i un esperit expansiu. Exercí el càrrec de cantor amb puntualitat i bon gust, i contribuï així a la bona marxa d'un dels aspectes més importants, el de la digna celebració litúrgica, austera en la seva solemnitat, a l'estil dominicà. En el tracte es mostrava constructiu. Sabia agrair les atencions que els altres li tenien. Sense fer-se notar, cuidava el seu aspecte pel que fa a la netedat de l'hàbit. Es mostrava responsable i digne de confiança. Tot això ho avala el testimoni del pare Domènec Coma, donat el 1895:

«En els quatre anys que vaig estar amb ell al noviciat de Girona, no el vaig veure mai faltar al silenci, sense que aquesta escrupolositat a observar el silenci el fes estrany ni ridícul; perquè el seu exterior sempre era humil i rialler. No va necessitar mai correcció, ni va ser denunciat en el capítol, ni es va queixar en les correccions [...]. No es mostrava gens aferrat a les coses, rebia el que li donaven, sense mostrar estranyesa en cap sentit i expressava agraïment per tot el que li oferien, ell mateix es rentava els hàbits i posava una certa atenció a anar net [...]. Sempre duia la vista baixa; no preguntava mai per assumptes polítics [...]. Quan assistia a la recreació, era expansiu. De caràcter pacífic, no es torbava per

res; en els arguments de càtedra no s'immutava mai; no prenia part en les criaturades i quan jo, portat del meu humor, me li enfilava al damunt, deia: "Home, deixa'm en pau". Dotat d'una veu dolça i sonora, que dominava el cor, tot just professor, va ser nomenat cantor, i aprofitava les recreacions per a ensenyar cant pla i assajar l'ofici de les festes. Era puntual en tots els actes de comunitat [...]. Després de professar, la seva conducta va ser tal, que els superiors es franquejaven amb ell i fins el nomenaren vigilant i pedagog interí durant la malaltia de l'efectiu» (T, 696-697).

La gràcia com a perfecció

No van ser només les qualitats humanes les que contribuïren a forjar-li una personalitat sòlida, amb uns punts de referència fermes. La gràcia, com s'ha vist, començà a desplegar-se a penes arribat al món i, entrat en l'ús de raó, els hàbits de les virtuts començaren a arrelar-se més i més gràcies a practicar-les repetidament, tant les teològals, com les morals o cardinals.

El clima d'oració que visqué els anys del seminari es va intensificar en l'alumnat dominicà. La pregària de la comunitat resseguia tota la jornada i ell hi afegia estones d'oració personal, com un eco de l'estudi de la teologia, de la ciència de Déu, i com a mitjà perquè la saviesa prengué possessió del seu cor. A l'estudi acadèmic, del rendiment del qual havia de donar compte a les classes, exercicis escolàstics i exàmens de les diferents matèries, hi afegia un estudi personal que s'orientà clarament al creixement espiritual. No li bastava la reflexió filosòfica i teològica. Volia anar més enllà, perquè la seva ambició en els dominis de l'esperit no tenia límits. Desitjava aclarir el dinamisme de la gràcia en l'ànima que respon dòcilment a les mocions divines. Li interessava descobrir el meravellós món de les virtuts sobrenaturals, i arrencar els secrets que contenen les forces que enrobusteixen la ment i la voluntat per a tendir cap als alts cims de la santedat. Perquè tenia la santedat clarament com a meta, es va proposar convertir l'estat de perfecció en què l'introduí la professió religiosa en una realitat. Senzillament, es va resoldre a ser sant, i els que el voltaven en donaven fe.

Per a la formació segura en el camp de l'esperit va triar dos autors. Tenint en compte la seva manera de procedir és versemblant que s'aconsellés per a fer aquesta selecció. Fou també Domènec Coma, amic de confiança, qui revelà els seus autors preferits: Alonso Rodríguez i fra Luis de Granada. El primer, jesuïta, i el segon, dominic. Alonso Rodríguez havia nascut a Valladolid i va escriure una obra famosa, editada moltes vegades, titulada *Ejercicio de perfección y virtudes cristianas*. Morí amb fama de santedat a Sevilla l'any 1616. Anà component la seva obra a mesura que progressava en la docència com a mestre de novicis. Es tracta d'una adaptació de les conferències que donava als formands. Amb raó s'ha escrit que després de la *Bíblia* i de la *Imitació de Crist*, de Tomàs de Kempis, aquest ha estat un dels llibres més llegits en el món cristià dels últims segles, almenys fins a mitjan segle XX. S'ha traduït a molts idiomes.

És evident que es beneficià de les exposicions del pare Rodríguez, va difondre la seva espiritualitat en la predicació, i volgué que les germanes de la seva congregació tastessin la riquesa de la doctrina d'aquest clàssic de la història de l'espiritualitat. Els que van tenir contacte amb ell o s'interessaren per demanar informacions dels que l'havien conegut, acrediten el seu creixement en la vida de la gràcia, terreny vital d'on brollen les virtuts. Segons Domènec Coma, complia els consells evangèlics professats, resum del camí seguit per Crist, que es revela en les seves paraules i exemples. El nostre sant va viure la crida a l'estat religiós com un regal de Déu sota la guia de l'Esperit Sant, dins la família dels seguidors de sant Domènec.

Sabia prou bé que, encara que en la fórmula de professió dominicana es menciona només i d'una manera explícita l'obediència, la promesa d'obediència a Déu, a santa Maria, a sant Domènec

i als superiors, segons la regla de sant Agustí i les constitucions, inclou la consagració de tota la persona a Déu. Ho estudiava en la teologia de la vida religiosa que li ofería sant Tomàs: la pobresa i la castedat pel Regne del cel s'inclouen en l'obediència, que és essencial per a tendir a la perfecció i exercir-la. El principal dels tres vots és l'obediència, pel qual s'ofereix a Déu la pròpia voluntat, bé més excel·lent que els que són objecte dels altres dos vots. El vot d'obediència comprèn els altres dos, però no al revés.

Trià de bon grat el camí de *pobresa* com a seguiment de Crist pobre. És ben clar que no va conèixer l'abundància de béns materials. Tot al contrari. Però la pobresa en què va néixer i créixer no garantia la pobresa de fet i d'esperit, que és l'autèntica. La que porta a posar el cor en els valors del Regne del cel. Per a aconseguir la pobresa d'esperit es va sotmetre a la llei comuna del treball, i s'entregà confiadament als plans de la providència. «La seva pobresa semblava gran», assegurava convençut Domènec Coma. I hi afegia: «No estava aferrat a les coses. Rebia el que li donaven sense mostrar estranyesa en cap sentit, i expressava agraïment per tot el que li oferien» (T, 697). Renunciava a les coses i a l'ambició de les riqueses. Entenia que aquesta ambició creix de l'arrel de l'egoisme i de la supèrbia. Per això considerava el que li donaven com un regal, i no parava d'agraciar-lo. La seva voluntat s'adheria així a la persona de Crist. La germana Dolors Pujols transmetia de la mateixa manera un testimoni de primera mà: «El pare Domènec Coma m'havia referit [...] que teníem com a fundador un que durant el noviciat era model dels altres novicis, molt observant de totes les regles i especialment del silenci i la pobresa» (T, 1006).

Va entendre el compromís de castedat com un treball per a dominar i orientar adequadament l'apetit concupiscible, treball que no es fa una vegada per sempre, sinó que s'ha d'assumir de jove i de gran. Entenia que és el millor mitjà per a aconseguir el fervor de la caritat. Així ho va predicar més tard en una professió religiosa. El pare Coma continuava la seva testimoniació: «Em sembla que no va conèixer les misèries de la impuresa; perquè mostrava aversió a totes les converses que hi tenien relació i corregia els que no eren tan cauts en aquesta matèria» (T, 697). La castedat contribueix a la llibertat del cor per a fomentar l'amor a Déu i l'amor als altres. Ajuda en gran manera al domini d'un mateix. Per a ell fou una elecció lliure i joiosa, i no li va pesar al damunt com una imposició. Certament valorava el sagrament del matrimoni i la vida de família consegüent. Tenia molt clar que era Déu qui havia creat l'home i la dona per al matrimoni. Però ell havia rebut un regal especial, un carisma immerescut, d'altra banda. I el visqué com a tal, entusiasmat pel servei del Regne del cel, i com a signe de les realitats eternes, anticipades ja en aquest món. La professió de la castedat li va eixamplar l'esperit i li donà un fort impuls per a la vida d'unió amb el seu Creador.

«La seva *obediència* —continuava el pare Coma— no sols seguia les indicacions dels superiors, sinó que fins l'obligava a corregir els que se'n queixaven». Francesc Coll entenia que la part més noble de l'home està en la voluntat, i que aquesta s'ha de sobreposar als assalts de la «supèrbia de la vida», com predicava amb convenciment. Entenia que l'obsequi de la voluntat a Déu és el millor exercici de la llibertat de què són capaços els fills de Déu, depenent només del Creador que els atrau. Entranya —escrivia més tard— humilitat i paciència, i les altres virtuts inseparables de la caritat, per la qual bé val la pena «negar-se a un mateix i seguir la guia d'un mestre que ensenyi els mitjans per a aconseguir-la», a saber, la perfecció de la caritat. Era ni més ni menys l'obediència que va practicar Jesucrist (O, 348).

Per obediència i per a aconseguir el cim de la caritat estimava el silenci i el recolliment, sense que això el fes ser estrany o ridícul. Trià el camí de la humilitat, alegria i jovialitat, regularitat, modèstia, puntualitat i concòrdia. Va deixar que madurés en ell el fruit de la pau. Tot això incorporat a la consagració que féu de si mateix a Déu i al seu Regne. El planter de virtuts sobrenaturals que va saber preservar del fred de l'hivern li serví per a fer una sembra autènticament eficaç i duradora en el temps.

Coincidint amb el vintè aniversari de la seva mort, l'any 1895 la revista dominicana *El Santísimo Rosario* va publicar de forma anònima una breu semblança del nou sant. Llavors el pare Lesmes Alcalde ja tenia avançada la seva biografia, traçada a partir de declaracions que cercà entre testimonis de vista, i és probable que aquesta semblança es degui a la seva ploma. En referir-se a l'etapa del noviciat afirma:

«Aquells pares no trigaren a conèixer el mèrit del dipòsit que Déu els confiava, perquè totes les santes astúcies del jove novici per a ocultar les seves virtuts, no van impedir descobrir-lo ja des d'aleshores com una d'aquestes ànimes predestinades, en les quals sembla que Déu vol fer gala d'amuntegar els seus dons. Candor angelical, exactitud en les observances i cerimònies de l'orde, tranquil·litat impertorbable, amor al silenci, van ser en fra Francesc les qualitats típiques que el feien respectable i amable als seus connovicis, simpàtic i recomanable als seus superiors. Transcorregut l'any de noviciat professà solemnement».

Lector de fra Luis de Granada

Tot novici i estudiant dominic adquiria el compromís de llegir fra Luis de Granada, que va complir amb gust. Se sentí en plena sintonia amb aquest autor i li prestà una atenció constant. Les obres completes que corrien en el seu temps anaven precedides ordinàriament per una biografia escrita pel llicenciat Luis Muñoz, «ministre de sa majestat en el seu reial consell d'hisenda», segons es precisava. És veritat que un dels primers biògrafs de Granada fou el pare Diago, autor familiar per a Francesc Coll, perquè a finals del segle XVI va escriure la història de la província dominicana d'Aragó, obra que corria pels noviciats. Però aquesta biografia era molt breu i no deixà de llegir la de Muñoz. Era com el pòrtic per a accedir al pensament, l'estil i sobretot el magisteri de fra Luis.

La lectura de la biografia el féu seguir els seus passos des de la infància a Granada, a partir de 1504, l'ingrés al convent de Santa Cruz la Real el juny de 1524, formació al col·legi d'estudis superiors de San Gregorio de Valladolid (1529-1534), entrega a la renovació d'Escalaceli, a les muntanyes de Còrdova. Va copsar la importància del que ell mateix anomenava «guia d'un bon mestre per a aconseguir la perfecció». En el cas de fra Luis de Granada, el bon mestre fou sant Joan d'Àvila, que el centrà en la vocació de veritable predicador. Volia anar a Amèrica i fins va donar el seu nom per dedicar-se a predicar l'evangeli en el Nou Món. També el nostre sant va ser convidat diverses vegades a embarcar-se cap a Califòrnia.

En arribar al missatge de Joan d'Àvila per a fra Luis, el considerà com a escrit per a ell mateix. El mestre recordava que el predicador exerceix un ofici vicari o ministerial, anàleg al de la Mare de Déu. Per aquest ministeri s'associa a l'obra de la redempció. El predicador, des de l'experiència de la seva filiació divina, ha de procurar engendrar fills per a Déu, ocupar-se'n i criar-los amb total desprendiment, amb entranyes de pare, amb abnegació de servent. L'animava a entrar en l'abisme del misteri de Déu, oblidant-se de si mateix, i disposat a mantenir una fidelitat absoluta, buscant per damunt de tot la glòria de Déu. «Que la glòria de Déu sigui per a Déu», exclamava. El predicador ha de fer pública la fama i renom del gran Pare dels cels. Criar els fills engendrats per la paraula porta també els seus treballs, i a qui es decidís per la predicació li demanava prudència, discreció, abnegació, imparcialitat, sol·licitud, ànim estable, sacrifici, oblit de si mateix, alegria, superació dels desenganys, paciència, perseverança, pregària perquè no es morissin els fills engendrats per l'evangeli. Francesc Coll rebia tot això com si fos dit per a ell, i ho va portar a la pràctica, com veurem més endavant.

Continuà el repàs de la biografia de fra Luis de Granada i s'entusiasmà veient-lo recórrer

pobles i ciutats portant el missatge de Jesucrist. Era el seu gran somni, que un dia farà realitat. Fra Luis va ser cridat a terres de Portugal, on manifestà com apreciava la formació sacerdotal i la importància que tenia ajudar els preveres perquè exercissin adequadament el ministeri de la predicació. Des dels seus anys d'estudiant, Francesc Coll, entre molts somnis apostòlics, tenia el de l'ajuda fraterna als preveres, dels quals esdevindrà germà i apòstol. És una de les seves dimensions més importants i potser menys remarcades.

Va seguir repassant les petjades de fra Luis de Granada, renovador de la vida religiosa, de frares i monges, amic de sants i apòstols, escriptor per a fomentar la fe del poble i proporcionar mitjans als servidors de la Paraula de Déu. I així fins a la seva mort santa a Lisboa, el 31 de desembre de 1588. Però la biografia el conduí als seus escrits. Estudià el seu *Eclesiasticæ Rethoricæ*, per a la formació de predicadors, imprès a Lisboa el 1576, on deia que l'art del ben parlar s'ha d'aprendre a la joventut. Va recollir alguns preceptes dels retòrics clàssics per acomodar-los a la teologia i al ministeri de la Paraula. Parts principals de l'eloqüència són: la invenció, disposició, elocució, i, la més important de totes, la pronunciació. Sense l'ajuda de la pronunciació, totes les altres parts de l'eloqüència, per més excel·lents que siguin, es convertiran en cosa morta. Francesc Coll se'n va fer mestre, i per això aconseguia, a l'aire lliure i davant de milers de persones que tots l'entenguessin sense esforç.

Però hi ha una diferència —assenyalava Granada— entre el retòric i el predicador evangèlic. El primer necessita l'art del ben dir; el segon, a més d'això, que sempre serà bo, necessita l'ardor de l'Esperit, del carisma, de la gràcia de la predicació que només l'Esperit Sant pot donar. Per ella i amb ella el predicador se sent cremar en l'amor de Déu i de les ànimes. Els oients s'abrusen i són moguts a conversió i a la pràctica de les virtuts. Per damunt de l'art i de l'ensinistrament, el més important, però no incompatible, és el «diví ardor» de la caritat, que ha d'abrusar el cor i els llavis del predicador cristià.

Repassava una vegada i una altra el *Libro de la oración y meditación*, que, en frase de M. Bataillon, pot considerar-se com el manual o vademècum més important que va produir l'Espanya del segle XVI. L'esbós d'aquesta obra tan difosa el duia entre mans des de la seva estada a Escalaceli, en comunió amb sant Joan d'Àvila. La va imprimir a la ciutat de Salamanca l'any 1554. És planificada en tres parts, però en aquesta edició només en publicà les dues primeres, pel volum que va anar adquirint l'escrit. Va prometre per a una altra ocasió oferir al públic també la tercera, cosa que complí l'any següent, és a dir, el 1555. Els exemplars del llibre es difongueren per totes bandes, per la importància de la matèria, la dolçor de les meditacions i l'elegància del llenguatge. Fou llibre de capçalera de santa Teresa de Jesús. En va fer l'edició definitiva a Salamanca l'any 1566. Substituí el capítol primer, sobre l'oració mental, per un de més expositiu de principis. Suprimí el capítol segon, en què parlava de les dues formes d'oració i de les meditacions per als dies de la setmana, i va refondre la tercera part, en què també tractava amb entusiasme de l'oració mental en forma de sermons, i la convertí en tractats més tècnics sobre la pregària, el dejuni i l'almoïna. Aquest llibre, Francesc Coll també el farà servir en la seva edició de l'obreta *L'Escala del Cel* (O, 551-584).

En la *Guía de pecadores* (1567), de gran fondària doctrinal, hi trobava avisos i regles per a arrelar cada vegada més l'hàbit de la virtut. Fra Luis de Granada hi tractava, en primer lloc, de l'obligació de tendir a la perfecció i dels fruits i béns que se'n segueixen. En la segona part se centrava en la vida virtuosa i en els avisos i documents que es requereixen. Per a aconseguir la virtut s'ha de voler de veritat i conèixer els mitjans per a aconseguir-la. Els que conviden a la virtut i no ensenyen com arribar-hi són com els que atien un gresol i no hi tiren oli perquè cremi.

En el mestre Luis de Granada hi trobà, sobretot, una prova evident de la seva preocupació per fer arribar la teologia al poble. Sabia acomodar-se a tota mena de persones, espirituals i no

espirituals. Els bons, llegint la seva obra es confirmaven en la virtut. Els que no ho fossin, es podien adonar del que es perdien, apartats del camí del bé. Granada desitjava que els seus escrits arribessin al si de les famílies, i ajudessin els pares en l'educació dels seus fills. Sobretot volia posar les seves publicacions en mans dels pastors d'ànimes per a facilitar-los el contacte amb la Sagrada Escriptura, i, més en concret, ajudar-los a entrar en el misteri de Crist i en el benefici inestimable de la redempció. La *Guía de pecadores* fou un dels llibres més difosos de fra Luis de Granada, obra mestra de la literatura i de la mística, potser la seva obra més reeixida. Se n'ha destacat l'estil sobri, clar i precís, que manté una actualitat perenne.

El nostre sant llegí molts sermons de fra Luis de Granada, escrits per a diferents temps litúrgics i celebracions dels sants, i els va fer servir fins al final de la vida. El predicador —estimava Granada— havia d'insistir en el rebuig del pecat i oferir els remeis per a aconseguir-ho. Però, sobretot, engrescar a la virtut i, en especial, a la caritat, humilitat, menyspreu del món, temor de Déu, interès per l'oració, atenció dels pobres, paciència en el dolor, amor a l'enemic, estima de la puresa, i exhortar a la prudència, que és guia de totes les virtuts. El predicador evangèlic estava obligat a atendre igualment als diversos estats de les persones: pares, fills, marits i mullers, amos i servents, rics i pobres, jutges, advocats, pledejadors, mercaders i professionals de cada art o ofici. Calia exhortar-los a tots perquè posessin interès i atenció a no caure en els vicis propis del seu art i que complissin el seu ofici amb fidelitat, si volien la salvació. El predicador havia de fer servir exemples, i dedicar atenció en les seves homilies als misteris que se celebraven, però sense oblidar-se en tals dies de la doctrina moral, a la qual s'orientava tot el fruit de la predicació com a objectiu. No hi ha dubte que Francesc Coll es va ajustar a aquest savi programa, com tindrem oportunitat de comprovar.

Cridat a la predicació

Professors i condeixebles descobriren en el jove estudiant grans qualitats per a la predicació i, sobretot, que hi sentia una crida irresistible. Un dels seus observadors fou el novell professor fra Joan Planes. La seva apreciació té un gran valor, perquè es va revelar com un dels pastoralistes més importants en llengua castellana que tingué l'orde de Predicadors a l'última part del segle XIX.

Joan Planes i Francesc Coll són els dos fills més destacats que oferí el convent de l'Anunciata en aquell segle. Nasqué a Navata el 1810. Va professar el novembre de 1826. A vint-i-dos anys obtenia el títol de lector o professor. Fou ordenat prevere a finals de 1833. Amb tota probabilitat, Francesc Coll va dirigir el cant en la celebració de la seva primera missa solemne. Després de l'exclaustració dels religiosos es quedà a Girona i impartia classes de filosofia al seminari diocesà. Fou encarregat de les parròquies de Calonge i Bordils. Va exercir també el càrrec de capellà del beateri de dominiques de Santa Caterina de Siena a la ciutat de Girona. Per a fomentar la predicació popular fundà la casa missió de Girona el 1851, i la presidí fins al 1856. És autor de nombrosos escrits difosos per l'àrea de parla hispana: *El catequista orador*, *El arte pastoral o método para gobernar bien una parroquia*, *Virgo predicanda*, *El cura en el púlpito*, *Jesucristo predicado*, *El misionero apostólico*.

Pels volts del 1869 dirigí el periòdic de Girona *El Norte* i aquell mateix any el presentaren com a diputat a les Corts constituents. Va establir també una escola per a formar aspirants a la vida religiosa, de la qual sortiren molts joves cap al noviciat dominicà d'Ocaña (Toledo). Com a teòleg assessor, acompanyà el bisbe de Girona Constantí Bonet i Zanuy al concili Vaticà I. Predicava exercicis al clergat per diverses diòcesis. El 1873, el cardenal Manuel García y Gil, arquebisbe de Saragossa, el proposà com a digne de l'episcopat. I en va fer aquest elogi: «Bon teòleg, escriptor de diverses obres sagrades i molt apreciat, sacerdot exemplar i predicador eloqüent i incansable. Ha donat exercicis espirituals al clergat de l'arquebisbat de Saragossa amb moltíssim fruit, i crec que n'ha dirigit també en altres diòcesis; i els dominics de les Filipines li deuen l'entrada a l'orde de

molts joves, l'educació i primers estudis dels quals dirigia en un col·legi particular establert per ell» (GG, 571). Moria a Girona el 4 d'abril de 1886.

Dèiem que el jove Joan Planes fou un dels que estaven convençuts dels dots de Francesc Coll per a la predicació. Els estudiants dominics tenien classe d'oratória sagrada i es valien de les sàvies orientacions de fra Luis de Granada. Però no rebien classes purament teòriques. Tenien també les seves exercitacions pràctiques, primer en l'àmbit de la comunitat i després per als fidels, un cop ja ordenats diaques. Per a això havien de compondre sermons a partir de textos evangèlics, o confeccionar el panegíric d'algun sant. Això els obligava a escriure i a sotmetre l'escrit al dictamen del professor. Després havien de declamar en públic la peça oratória.

Els estudiants pronunciaven els sermons en temps d'Advent i de Quaresma, i normalment es basaven en els Evangelis que es proclamaven en les celebracions d'aquells dies. Ho feien al refetor, durant la primera part del dinar, i tota l'estona que durés la intervenció preparada. Els exercitants portaven a la memòria tot el que havien escrit i els havien aprovat. La fidelitat al text preparat depenia ben sovint de l'estat de serenitat del candidat a predicador. L'actitud de l'auditori, naturalment prenent l'aliment que li servien, no era pas el millor marc per a fer la prova, però ajudava a posar en joc ressorts de qualsevol mena.

Francesc Coll va destacar en l'exercitació d'aquests sermons, tal com assegura el pare Domènec Coma, el testimoni principal que donà fe dels fets relatius a la seva etapa de formació:

«El pare Planes l'apreciava molt. Des de novici va mostrar una gran inclinació a la trona; els pares ja aleshores pronosticaven que seria de profit. Predicava quan li tocava en els diumenges d'Advent i Quaresma» (T, 698).

Recepció d'ordes

A la meitat del segon curs de teologia va ser presentat per a rebre els ordes menors, que conferia el bisbe, i anaven precedits d'examen i d'aprovació de conducta. S'hi accedia després de rebre la tonsura, un ritu titulat *de clerico faciendo*, perquè era pròpiament la porta per la qual s'entrava a l'estament dels clergues. El bisbe utilitzava unes tisores per a tallar un floc de cabells a quatre punts del cap, mentre recordava un verset del salm 15, d'acord amb la versió de la Vulgata: «Senyor, heretat meva i calze meu» (Sl 15,5). A continuació es demanava que el tonsurat restés en l'amor de Déu.

Un divendres de Quaresma, el 22 de març de 1833, rebé la tonsura i, tot seguit, els quatre ordes menors. El lloc triat va ser la capella del palau episcopal de Girona, i l'ordenant el mateix bisbe Dionisio Castaño y Bermúdez, que estava a punt de complir seixanta-quatre anys. Moria l'any següent, el 24 d'abril. Havia arribat a Girona l'any 1825. No es podien rebre els quatre ordes en el mateix acte d'ordenació, llevat que el prelat concedís una dispensa, i Francesc la va obtenir. Fou ordenat, a més, amb títol de pobresa, és a dir, en qualitat de religiós, i en demanà l'ordenació el superior provincial (T, 87-88).

La cerimònia va continuar de la manera següent. El bisbe, revestit d'ornaments pontificals cridà en primer lloc els qui serien ordenats d'ostiaris. Francesc, al seu torn, anava amb un roquet o sobrepellís sobre l'hàbit, i duia a la mà un ciri encès. El bisbe li recordà el respecte que mereix la casa de Déu i els serveis que hi havia de fer: tocar les campanes, obrir el temple, així com registrar en el llibre el qui predicava. L'entrega d'unes claus expressava l'encàrrec rebut: «Obra com el que ha de donar compte a Déu de les coses que custodien aquestes claus». Va passar tot seguit a rebre el lectorat. Li confiaven ara l'encàrrec de llegir el que es predicava, cantar textos bíblics, beneir el pa i

els fruits nous. Adquiria el compromís de llegir clarament i obertament, i contribuir així a la intel·ligència i edificació dels fidels. Tot el que proclamés amb els llavis ho havia de creure en l'íntim del cor i portar-ho a la pràctica. El bisbe li entregà el leccionari.

Aquell mateix dia va rebre el ministeri d'exorcista que el facultava per a fer exorcismes, amb poder per a imposar les mans sobre energúmens i expulsar dimonis, dels batejats o dels catecúmens. Es feia entrega del ritual oportú, o bé del pontifical o el missal. Finalment rebé l'orde menor de l'acolitat. Li confiaren així l'encàrrec de portar els cirials en les processons, d'encendre els llums de l'església, subministrar el vi i l'aigua per a l'Eucaristia. El bisbe li va recordar amb solemnitat que no s'agradava pas a Déu si, portant la llum a les mans, un s'entregava a les obres de les tenebres. Amb paraules imperatives li va dir: «Brilla com una llum enmig del món, camina com a fill de la llum!». Li entregà llavors un ciri i a continuació les canadelles.

Tornant al convent des de la capella del palau episcopal, contigu a la porta gòtica de la catedral, duia dintre seu molts missatges que no van caure pas en terra pedregosa, sinó que interioritzà i encaminà al millor terreny de si mateix. El seu domini del llatí el va ajudar a reflexionar sobre tot el que havia ressonat en aquell espai. Els símbols que li havien posat a les mans: claus de l'església, leccionari que contenia la Paraula de Déu, missal, cirial i canadelles, contribuïren a traslladar-lo a les realitats invisibles que significaven. El camí de tornada al convent era curt, però al llarg de tan pocs metres, i en travessar la plaça per pujar l'escalinata cap a la porteria, va poder somiar ell també de veure-la un dia plena de gent, àvida del missatge evangèlic, com li havia succeït allí mateix a sant Vicenç Ferrer feia quatre-cents anys. L'endemà, 23 de març de 1833, va poder desfer el camí per a acompanyar el seu amic entranyable Joan Planes, que rebia el diaconat.

El curs va continuar amb normalitat fins a finals de juliol. Amb els exàmens finals acostumaven a arribar fins al dia 22, festa de Santa Maria Magdalena. Se sentia molt animat per tirar endavant el seu pla de formació, que en una part tenia programat, però en una altra li deixaven a ell la iniciativa per a treballar molts aspectes complementaris. El pare Coma recordava el bon concepte que en tenien: «El teníem per un santet», escrivia. Un sant de caràcter expansiu i alegre. Per això ningú no el motejava de «místic», donant a aquesta expressió un caràcter pejoratiu que no hauria de tenir.

Un ressò de la conversa del pare Alcalde amb el pare Coma mantinguda vers el 1895, ha pogut quedar en aquestes paraules publicades a la revista *El Santísimo Rosario* en l'any indicat:

«Mai, diu un connovici seu, no se'l va veure perdre el temps; no se li escapà mai de la boca cap paraula amarga contra els que li argüien, encara que en la calor de la discussió se'l tractés amb duresa. No va tenir mai una conversa inútil, ni va voler fer ús de les dispenses autoritzades pels costums. El seu ascendent sobre els altres coristes [estudiants] era gran; a pesar d'haver estat nomenat pedagog dels que llavors rebien el nom de *Summulistes*, no va voler mai valer-se de les atribucions del seu càrrec per fer complir la llei. La seva senzillesa i candor, acompanyats de l'exacte compliment dels deures religiosos i literaris, bastaven per a contenir-los a tots en el compliment del seu deure. En les estones de recreació, on ordinàriament l'esperit es creu autoritzat per a certes llibertats, el nostre estudiant s'ocupava d'ensenyar als altres música religiosa; ara donant lliçons als més novells, ara preparant com a cantor els altres per a les grans solemnitats».

Hi ha un aspecte de la seva espiritualitat que brilla fortament en els anys de formació i que es refereix a la devoció a la Mare de Déu, expressada particularment per mitjà del rosari. Era el benjamí, no l'hereu de la família. La casa paterna, cal Xesc, no li va correspondre pas en herència ,

ni tampoc altres béns immobles, però sí que fou l'hereu principal d'una devoció mariana rebuda sobretot de la seva mare, que ben de matí el convidava a mirar cap al santuari de Montgrony, i a contemplar una petita imatge de Maria que hi havia a l'habitació del balcó, que era probablement el menjador i la sala principal. La providència ha volgut que aquesta imatge passés a la posteritat i avui està perfectament emmarcada al museu del pare Coll, a Vic. La seva espiritualitat mariana és essencialment «rosariana». Aquell testimoni excepcional que va ser Domènec Coma recordava que, ja des d'estudiant, «solia portar el rosari a la mà i tenia estones d'oració a més de les ordinàries de comunitat» (T, 697).

VI

EL VENDAVAL DE L'EXCLAUSTRACIÓ

REPASSAR el fet de l'exclaustració és fonamental per a endinsar-se en la història de la vida religiosa contemporània i, en concret, per a descobrir la fisonomia del nou sant. Va ser el primer «exclaustrat» a qui l'Església concedia l'honor dels altars amb la beatificació.

Antecedents

El febrer de 1790, la Revolució Francesa emprengué una supressió quasi general dels ordes masculins. En un primer moment n'exceputà els que atenien els hospitals o es dedicaven a l'ensenyança de la infància i joventut. Abans ja havia estat suprimida la Companyia de Jesús en diferents països i, al final, en l'Església (1773). El josefinisme, per la seva banda, va tancar els monestirs de vida contemplativa en l'àrea de l'imperi, sense que el viatge de Pius VI a Viena (1782) aconseguís que l'emperador Josep II canviés les disposicions que havia pres.

A Espanya, a partir de 1808 i en els territoris ocupats per les tropes napoleòniques, els convents foren suprimits. Van morir molts religiosos, i moltes cases quedaren arruïnades. El 1814, amb el retorn de Ferran VII es va tornar, en la mesura que fou possible, a la normalitat. Però no gaire temps després la vida religiosa patí novament un cop ben dur durant el Trienni Constitucional (1820-1823). Les Corts liberals prengueren, entre altres, les mesures següents: supressió de la restaurada Companyia de Jesús, dels ordes monacals, ordes militars, canonges regulars, hospitalaris. Dels altres ordes van fer tancar els convents que no tenien dotze religiosos ordenats *in sacris*, si en la població eren els únics del seu orde; i els que no arribaven a vint-i-quatre, si hi havia més d'una comunitat del mateix orde. Els béns dels convents suprimits passaren a l'Estat. Els novicis hagueren d'abandonar les cases de formació.

Però al llarg del Trienni no es limitaren a això. Van facilitar les secularitzacions de religiosos, en la majoria dels casos per passar al clergat secular o diocesà. El total de dominics secularitzats, del gener del 1821 a l'octubre del 1822, era de 672. Pertanyien a les províncies d'Espanya, Aragó, Andalusia, Canàries i Santa Cruz de las Indias (Cuba). Aquestes províncies sumaven un total de 3.397 frares. La mesura de reduir els convents i d'incorporar religiosos de les cases menys poblades a les comunitats amb més frares va comportar molts problemes. Quan Francesc Coll començava els estudis al seminari de Vic veié com es tancaven alguns convents de la ciutat, entre altres el de Sant Domènec, però aquells convents tornaven a obrir les portes en acabar el Trienni.

Ferran VII moria el 29 de setembre de 1833 i, en minoria d'edat de la seva filla Isabel II, ocupà la regència la seva esposa Maria Cristina (1833-1840). Aviat va esclatar la primera Guerra Carlina, i s'inicià una nova supressió de convents. El govern de Martínez de la Rosa, el març i abril de 1834, dictà una sèrie de disposicions que afectaven els religiosos. Fou decretat que els monestirs i convents que tinguessin algun membre militant en les files carlines fossin suprimits, i els seus religiosos repartits per altres cases del mateix orde. D'altra banda, els joves dels noviciats i estudiantats no estaven exempts del servei militar.

El 17 de juliol de 1834 assaltaren convents a Madrid i uns quants religiosos de diversos ordes caigueren assassinats. Se'ls acusava de tirar verí a les fonts de la ciutat i causar amb això una epidèmia de còlera. L'acusació no podia ser més absurda, però aquesta denúncia fou el pretext per a assaltar convents, amb la seqüela de destrosses, robatoris i, com hem dit, d'assassinats. A Girona van conèixer perfectament els detalls de l'assalt al convent dominicà de Santo Tomás, perquè, a més de la informació donada pels diaris, en tenien notícies de caràcter particular. L'assalt a aquest convent, seu del superior general per als dominics espanyols, tingué lloc a la tarda del 17 de juliol i van assassinar set frares, entre els quals n'hi havia un de la província d'Aragó que es deia fra José Luesma. A més, ocasionaren molts desperfectes. Aquell dia fou destruïda una part de l'arxiu del superior general.

Vicenç Sopena, un dominic català del convent de Barcelona que havia passat uns quants anys vivint a Roma, va ser testimoni i alhora narrador d'aquests fets. Per començar la seva crònica sobre com havia quedat la casa citava un text del salm 79, sempre segons la versió de la Vulgata, que era la que utilitzaven en aquell temps: «Hi entren els senglars a devastar-lo i els animals salvatges hi pasturen». Passava, després, a relatar els fets, i informava de morts i robatoris. El secretari del superior general va morir a cops de baioneta, i la seva habitació fou assaltada i destrossada, com totes les del convent. «Jo vaig salvar la vida —escrivia— per un miracle de la Mare de Déu, conduït a la seu principal de correus, entre dues companyies de soldats, i amb una cridòria del poble, com la del divendres que van crucificar el Senyor» (GG, 252-253). Assegurava, a més, que també el convent de Nuestra Señora de Atocha va ser ocupat i saquejat per les tropes. Assassinarren catorze jesuïtes i prop de cinquanta franciscans. Els religiosos s'hagueren de vestir de seglars i vivien amagats. Tenien por que arribés el moment d'una matança general. Tot era parlar de república. La ferocitat i el furor creixien, i si la divina misericòrdia no s'apiadava d'Espanya, nedarien en sang.

Aquestes notícies, dèiem, van arribar ben aviat al convent de l'Anunciata de Girona. Mesos abans, pel febrer de 1834, el superior general dels dominics espanyols, Francisco Usagre, havia cursat als convents una reial ordre dirigida als prelats seculars i regulars, perquè vetllessin sobre els predicadors i, en general, sobre el ministeri dels preveres a fi que, ni per mitjà de la trona ni del confessionari no s'extraviés l'opinió dels fidels. Els preveres tenien obligació de recomanar submissió al legítim govern de la reina regent. En adjuntar aquesta reial ordre de 3 de febrer, Usagre recomanava una gran prudència. Perquè el ministeri sagrat no podia fer-se menyspreable. Deia als seus súbdits dominics que estaven obligats a cenyir-se a l'«evangeli i la creu». Anar més enllà d'això resultava un «abús criminal i punible». Considerava les discussions polítiques estranyes a l'estat religiós, i recordava que no havien de caure en la temptació de valer-se de la seva influència moral per a sostenir la divisió, «ja que Déu no és un Déu de desordre, sinó de pau», recordava citant la primera carta de sant Pau als cristians de Corint (14,33). Els ministres de Jesucrist estaven cridats a anunciar la pau als pobles i a unir-los amb vincles de caritat cristiana.

Francesc Coll, evidentment, va conèixer tant la reial ordre com la urgent exhortació del superior general a mantenir-se al marge de les lluites polítiques i acceptar l'ordre establert. Però arribaren altres documents en aquelles circumstàncies, dictant supressions de comunitats, en el cas

que se n'hagués escapat algun religiós per unir-se als carlins. S'obligava els formands dels noviciats a entrar en quintes. El 5 de maig de 1834, per mitjà d'una nova reial ordre, es prohibia rebre cap novici. Llavors foren tancats alguns convents dominicans. S'entén que el clima regnant no era el més propici per a entregar-se a l'estudi. Malgrat tot calia esforçar-s'hi. La tempesta de la persecució es presagiava ben pròxima.

Sotsdiaca i diaca

A principis d'abril de 1835 tot estava disposat perquè rebés el diaconat. És veritat que llavors no hi havia bisbe a Girona. De fet van trigar tretze anys a nomenar un successor de Dionisio Castaño y Bermúdez, mort el 24 d'abril de 1834. Però això no impedia que es traslladés a una altra banda per ordenar-se. Com a profés solemne depenia dels superiors religiosos, que el presentaren per a l'ordenació. Fins avui no s'ha pogut esbrinar on i quan va ser ordenat sotsdiaca. Aleshores el sotsdiaconat es considerava com una porta als ordes majors. Estava inclòs en el que el ritual de sagraments anomenava «ordes sagrats», abans del diaconat i el presbiterat.

El candidat al sotsdiaconat se situava revestit d'omit, alba i cíngol davant del bisbe, revestit amb ornaments pontificals. Per als no religiosos aquest ritu significava un pas endavant en el compromís d'acceptar el celibat. El bisbe els recordava al començament que eren lliures per a tornar a l'estat seglar, però que, si rebien el sotsdiaconat, ja no els era permès. Havien de dedicar-se al ministeri de l'Església. La cerimònia prosseguia amb el cant de les lletanies dels sants. Després el bisbe demanava a Déu benedicció, santificació i consagració per als ordenands. Els feia presents les funcions que exercirien d'ara endavant: preparar-ho tot per al sacrifici eucarístic, ajudar el diaca i oferir-li el calze amb la patena, cantar la primera lectura de la missa. Se'ls entregava el calze amb la patena, les canelletes i el llibre de les epístoles. Els ornaments distintius que es donaven al sotsdiaca eren l'omit i l'alba, maniple al braç esquerre i una túnica o dalmàtica.

Amb tota seguretat Francesc Coll rebé el sotsdiaconat entre mitjan de maig de 1833 i finals de març de 1835. Aquests límits cronològics poden fixar-se a partir de dos documents que es coneixen. El primer el signà, el 14 de maig de 1833, el prior provincial d'Aragó, Pere Barri, acabat d'elegir, al convent de Sant Pere Màrtir de Cervera. Pere Barri era catedràtic a la universitat de Cervera, i llavors impartia classes a la càtedra de teologia que tenia assignada. El superior provincial facultava fra Francesc Coll, del convent de l'Anunciata de Girona i ja ordenat acòlit, perquè, amb dispensa d'intersticis, pogués rebre el sotsdiaconat. Tradicionalment es demanava a l'acòlit que exercís el seu orde almenys durant un any, abans de rebre el sotsdiaconat. Francesc, com hem dit, havia rebut el ministeri d'acòlit el 22 de març d'aquell mateix any. No havien passat encara dos mesos d'exercici del seu ministeri. Però podia atorgar-se dispensa d'intersticis, i així ho féu el provincial en la part que li corresponia.

També el facultava per a rebre l'ordenació del seu bisbe diocesà i, en el cas que aquest no celebrés ordes, podia acudir a qualsevol altre bisbe d'Espanya. El pare Barri testimoniacava igualment que els examinadors l'hi havien trobat idoni per l'edat, ciència, costums i vida. Llavors havia fet ja deu dies d'exercicis espirituals i complert els altres requisits exigits. Pregava, en fi, que el prelat a qui acudís es dignés dispensar-lo dels intersticis, a causa de l'escassetat de ministres que hi havia al seu convent (T, 88-89). Tot això fa pensar que va rebre el sotsdiaconat a finals de maig, i segurament a Girona. Per descomptat, abans de finals de març de 1835, en què se certificava que havia exercitat aquest orde. Efectivament, el 29 de març de 1835 el sagristà de Girona fra Domènec Masllapart donava fe per escrit que tres religiosos del seu convent havien exercit el sotsdiaconat en aquella església. Aquest és el segon document al·ludit. Els tres religiosos eren Jaume Vinyoles, Francesc Coll i Gregori Gironella (T, 89). Vinyoles feia quatre anys que havia professat, però els altres encara no en feia dos.

Des del 16 de març de 1835 tenien llicència del provincial Barri per a rebre el diaconat. Aquesta vegada havia firmat el document als Predicadors de Saragossa, fundació que es remuntava al començament del segle XIII. L'1 d'abril d'aquest mateix any 1835 el prior de Santa Caterina de Barcelona va demanar l'ordenació per als tres dominics gironins esmentats (T, 90-91). L'ordenació se celebrà el 4 d'abril a l'església de la Mercè de Barcelona, pertanyent encara als mercedaris. En el mateix acte rebia també el diaconat el dominic manresà Francesc Enrich, tan proper al pare Coll en l'última part de la seva vida. Enrich estudiava llavors al col·legi de Sant Vicenç i Sant Ramon de Barcelona.

Des del desembre de 1832 era bisbe de Barcelona Pedro Martínez San Martín, nascut a Pamplona el 1773, però no va ser l'ordenant en esta ocasió, sinó que facultà Pedro de Alcántara Jiménez, premostratenc, bisbe titular de Cinna, a l'actual Turquia, i vicari apostòlic de Montevideo (Uruguai) des de 1830. Encara que l'any 1835 era presentat com a bisbe electe de Puerto Rico, no va prendre possessió de San Juan, primera diòcesi d'Amèrica servida per un bisbe al començament del segle XVI, sinó que continuà a Montevideo fins a la mort, el 1843. La diòcesi de Montevideo no fou erigida com a tal fins a 1878. Havia nascut a Cantalapiedra (Salamanca) el 1782 i va estudiar a les universitats de Salamanca i Valladolid. Abans de la seva ordenació episcopal havia estat secretari i almoner major del bisbe de Córdoba de Tucumán, a l'Argentina. És probable que hi hagués diversos ordenands mercedaris i aquesta seria la raó que se celebressin els ordes en aquella església conventual de la Mercè de Barcelona.

El matí del 4 d'abril de 1835, Francesc i els seus companys hi anaren des del convent de Santa Caterina per rebre el diaconat. El temple que els acollia tenia poc més de cinquanta anys d'antiguitat, però n'havia substituït un altre de la primera meitat del segle XIII. El nou era d'estil barroc, construït en forma de creu llatina, amb tres naus i capelles laterals. Sobre l'entrada hi havia el cor dels religiosos, que passaven del convent a l'església per una galeria sobre el carrer. Encara que molts vivien amb temor, probablement no s'imaginaven que, al cap de poc més de tres mesos, aquell convent tan arrelat a la Ciutat Comtal, deixaria de ser-ho, i els seus habitants ja no hi tornarien. En aquells anys l'església donava a un carrer estret, però la façana era la mateixa que avui es pot contemplar, model del neoclàssic, amb la torre de les campanes a la dreta, cap al convent, i a molt pocs metres de la mar Mediterrània. Aleshores no tenia la cúpula sobre el transsepte, ni el cambril tan vistós, construït per fer ressaltar la imatge de la Mare de Déu de la Mercè. El 1870 van incorporar a aquesta església, cap al carrer Ample, una portada d'estil gòtic flamíger, de mitjan segle XVI. Havia pertangut a la derruïda església de Sant Miquel, escenari d'una predicació memorable del pare Coll el maig de 1853, que van derrocar per ampliar l'ajuntament, després de la Revolució de 1868.

L'ordenació de diaques es feia en la missa, després del cant del *Gloria in excelsis Deo*, si ho permetia el temps litúrgic, o de l'oració col·lecta. El bisbe recordava les obligacions del diaconat: ministrar a l'altar, batejar i predicar. Els candidats a aquest orde es prostraven a terra mentre es cantaven les lletanies dels sants. Després es demanava que tots preguessin perquè el Senyor els beneís i així excel·lissin per la seva conducta i santedat de vida. L'ordenació pròpiament dita es realitzava per la imposició de la mà del bisbe sobre el cap de l'ordenand, tot dient-li: «Rep l'Esperit Sant per a adquirir fortalesa i resistir a les temptacions del diable». Per al nou diaca es demanava abundància de virtut, autoritat modesta, un pudor constant, puresa d'innocència i observança de la disciplina espiritual. Se li imposava l'estola encreuada sobre l'espatlla esquerra, la dalmàtica, i finalment se li entregava el llibre dels Evangelis. Un dels nous diaques va cantar ja l'Evangelí de la missa. El 4 d'abril era el dissabte abans del diumenge de passió, festa de Sant Isidor de Sevilla, a una setmana del diumenge de rams.

Llavors, en el mateix mes d'abril, a Saragossa es deferà un motí contra l'arquebisbe

Bernardo Francés y Caballero, pel ministeri del qual havia rebut la confirmació a Ripoll. Francés y Caballero es veié obligat a abandonar la seu i buscar refugi a França. Va morir, com hem dit, a Bordeus. En aquesta revolta d'abril caigueren assassinats sis religiosos a la capital d'Aragó, algun dels quals es trobava en adoració davant del Santíssim Sagrament.

Passades les celebracions pasquals repregueren les classes a l'estudi dominicà de Girona, fins a acabar el curs 1834-1835 amb normalitat.

L'exclaustració a Girona

A l'estiu de 1835, al capdavant del govern de l'Estat hi havia José María Queipo de Llano, comte de Toreno, que va incloure en el seu consell de ministres persones extremistes com Mendizábal, Álvarez Guerra i García Herreros. El 4 de juliol decretaren la supressió de la Companyia de Jesús, amb la consegüent ocupació dels seus béns, que es destinaren a fer front al deute públic de l'Estat. El 25 de juliol tocà el torn als monestirs i convents amb menys de dotze religiosos professors. La raó que al·legaven per a això no podia ser més enganyosa. Els governants donaven el pretext que el nombre dels habitants dels convents havia crescut massa, quan la tendència des de principis del segle XIX era clarament la disminució. Es deia també que els ordes estaven relaxats pel que fa a la disciplina. D'aquesta mesura repressiva n'excepuaven els escolapis, per la seva entrega a l'ensenyança, i tres convents col·legis on es formaven missioners per a les Filipines.

En el mateix mes de juliol de 1835 la persecució s'estengué a Catalunya. A la ciutat de Reus, el dia 22 van assaltar la comunitat de Sant Francesc i assassinaren catorze religiosos. L'endemà els tocà als carmelites descalços. En van assassinar nou. Els religiosos de la comarca es veieren obligats a emprendre la fugida. Aquests disturbis foren l'excusa per a demanar a la reina regent Maria Cristina la supressió de tots els ordes, en comptes de demanar-ne la protecció. S'exigia igualment la reforma del clergat secular.

Els fets es van precipitar en diferents llocs, i moltes cases religioses que no quedaven compreses en el reial decret de 25 de juliol foren tancades, perquè el zel de les juntes revolucionàries va anar molt més enllà que la lletra de la llei. En algunes zones, l'exclaustració anà acompanyada de morts, persecució de religiosos, incendis de convents i esglésies, i tota mena d'abusos, que aconsellaren en molts casos l'adopció de mesures de prudència, perquè no es cometessin els mateixos excessos allí on els religiosos encara podien viure amb una pau relativa.

El 25 de juliol els disturbis arribaven a la ciutat de Barcelona. Després d'una mala corrida de toros, els agitadors llançaren la gent contra unes quantes cases religioses. Al crit de «morin els frares, visca la llibertat!», començaren a cremar convents. Aquí, igual que en altres bandes, les forces de l'ordre públic no van fer res per reprimir el tumult. L'incendi del convent dominicà de Santa Caterina començà a mitjanit. Alguns frares, entre ells Francesc Vilarrasa, futur fundador de la província dominicana de Califòrnia, passaren la nit a l'agulla de la torre de l'església, tement a cada instant que no els cremessin vius.

El 29 de juliol s'elaborà un informe sobre la situació dels religiosos barcelonins. Eren en total 786; 13 havien estat assassinats; 277 trobaren refugi a Montjuïc; 254, a la Ciutadella; 2 a les Drassanes; 240 no se sabia on eren. Les religioses eren 378; 234 romanien als claustres, i 144 havien sortit dels monestirs.

La notícia del que havia passat a Barcelona arribà immediatament a Girona; els frares del convent de l'Anunciata sabien que els «constitucionals o revolucionaris» havien calat foc a

l'església de Santa Caterina i en altres convents, i que els frares de moltes ciutats de Catalunya havien estat expulsats. Del convent i l'església de Santa Caterina de Barcelona aviat no en va quedar pedra sobre pedra. Francesc Coll, recordem-ho, s'hi havia hostatjat a principis del mes d'abril. El 1848, en l'antic solar conventual s'alçà el mercat de Santa Caterina, on últimament s'han fet obres considerables. Els frares de Girona van rebre notícia d'aquests atemptats estant en el menjador, precisava el pare Domènec Coma. I afegia: «Arribava a tal punt la ceguesa dels frares, que, encara després de tenir la notícia de l'incendi dels convents de Barcelona, es van renovar la rasura, i els superiors ens deien que al cap de tres setmanes o més tornàriem al convent» (T, 175).

A Girona havien elegit prior el pare Esteve Serrat, fill del convent de Lleida i rector del col·legi de Sant Vicenç i Sant Ramon de Barcelona. L'elecció havia estat confirmada pel consell de província celebrat a Calatayud el 31 de maig de 1835. Però, si va prendre possessió, no era al convent a principis d'agost. La responsabilitat del govern de la comunitat recaigué en aquells dies sobre el pare Posa, que era sotsprior president. En realitat, ell també havia rebut nomenament de prior per a Castelló d'Empúries el 18 de juliol. El pare Posa va tractar amb el vicari general de la diòcesi de Girona, que es trobava llavors en situació de seu vacant, i amb el cap polític i governador, sobre què convenia fer en la festa de Sant Domènec, el 4 d'agost. Decidiren celebrar-la de la manera acostumada. Seria l'última solemnitat litúrgica que Francesc Coll preparava com a cantor conventual.

La vigília de Sant Domènec cantaren les matines i beneïren el pou cisterna, del qual els devots portaven aigua a casa seva, segons un costum secular. L'endemà hi acudiren de tots els convents de la ciutat per celebrar missa. Van seguir el costum de convidar els franciscans a oficiar en la festa de Sant Domènec. A més, un d'ells predicà. S'assegueren a taula com a invitats, i a la tarda van prendre xocolata i es van acomiadar. Tot enmig d'un ordre total, encara que s'havien pres mesures per a protegir el recinte. A la vigília, 3 d'agost, havien expulsat del convent els seus germans de Castelló d'Empúries i els de Perelada, ambdós a les comarques gironines. En el convent de l'Anunciata es mantenien alerta i fins establiren torns de vigilància durant la nit.

El 7 d'agost, el cap polític va convocar els superiors dels religiosos de Girona i, en presència de l'ajuntament, els indicà que era obligat abandonar els convents durant la nit següent per evitar contratemps. Sortirien vestits de seglars i podrien treure els seus efectes; els que així ho volguessin tindrien passaport. L'església de Sant Domènec, de moment, quedaria en poder dels frares. Aquesta fou la consigna transmesa pel cap polític.

De tornada a la comunitat, el pare Posa convocà el consell i decidiren repartir el que es pogués entre els religiosos. Van encarregar al procurador o administrador que tanqués les portes del recinte conventual. A fra Francesc Coll, com a la resta dels joves estudiants, li donaren 15 lliures, una mòdica quantitat de diners per a fer el viatge cadascú a casa seva. A la nit, després del frugal sopar del divendres 7 d'agost de 1835, sortiren del convent. Tot i això, es va poder continuar celebrant missa a l'església fins al 18 de setembre, que obligaren els frares a entregar-ne les claus.

Potser la mateixa nit del 7 d'agost va emprendre viatge cap a terres de Vic en companyia de fra Josep Sadoc Alemany, que, encara que era fill del convent de Vic, cursava teologia a Girona. En acomiadar-se, el pare Posa els recomanà a tots l'observança i el bon exemple, animant-los amb l'esperança que aviat es tornarien a veure. La guerra civil continuava en extensos territoris espanyols. No es pogueren endur més llibres que el breviari. Els dos viatgers se n'anaren cap a casa seva, Francesc a Gombrèn i Alemany a Vic. Es diu que a Gombrèn va viure a casa d'un agustí, segurament en alguna masia retirada, per por de ser capturat. La seva casa natal, com hem dit, estava al nucli urbà.

Els germans cooperadors del convent de l'Anunciata se'n van poder ocupar fins al 13

d'agost, però llavors quedà incomunicat amb l'església, i es veieren forçats a donar-ne les claus. Les de l'església les van consignar el 18 de setembre de 1835. A finals d'octubre traslladaren les relíquies de Sant Dalmau Moner a la catedral, amb participació del capítol i la ciutat. Portaren la imatge de la Mare de Déu del Roser a la parròquia del Mercadal. A principis d'octubre els van instar a entregar els llibres d'administració i a fer un inventari de béns.

El pare Domènec Coma resumia els seus records d'aquesta manera:

«Comunicada l'ordre, el Superior ens va donar a cada un mitja unça per a comprar un vestit de seglar; perquè la pressa de l'ordre no va deixar temps per a més. Tot i aquesta precaució, a tots ens va obligar a sortir amb rasura, recomanant-nos encaridament l'observança i el bon exemple, encoratjant-nos amb l'esperança que aviat tornàriem. Tot el nostre capital es reduïa als vuit duros. De llibres no se'ns consentí treure'n ni un, el breuari i res més. Tan bon punt els religiosos van sortir de la clausura i van passar la porta del convent, hi entraren les tropes, van desenterrar els cadàvers, els col·locaren a la trona i als altars, en van posar tres a l'altar major, imitant els oficis divins, i altres al cor perquè la paròdia resultés més completa; perquè aquells tres cadàvers eren sencers i conservaven els hàbits. El pare Planes va protestar davant del governador, el qual s'excusà dient que no en sabia res, si bé va manar col·locar novament els cadàvers a la sepultura i tancar el claustre» (T, 698-699).

La sort dels habitants del convent fou ben penosa. Als que quedaren a la ciutat, a l'abril de 1837 els van prohibir predicar i confessar. Entre ells hi havia el pare Josep Posa. L'església i el convent passaren a ser propietat del ram de guerra i s'hi va col·locar la comandància militar de la província. La part superior del temple s'habilità per a dormitori de la tropa, i per això hi posaren un terra de fusta. Algunes pintures sobre tela fou transformada en baïetes per a la neteja, els adornaments medievals de la porta de l'església que eren forjats en ferro van ser dedicats als usos més vils. Els mobles foren venuts en pública subhasta. Les heretats van ser venudes després de desamortitzar-les. Es deia que d'aquesta manera passaven de mans mortes, a propietaris que les farien produir per al bé comú.

En virtut del reial decret de 25 de juliol de 1835, s'havien de tancar 892 cases que no passaven de dotze professors. Pot assegurar-se que, pel que fa a l'orde dominicà, a l'abril de 1834 hi havia a Espanya 122 convents de menys de dotze frares professors. I els que sobrepassaven aquesta xifra eren 99. Els convents acollien un total de 3.131 dominics. Cal advertir que en les estadístiques no es comptabilitzava els integrats en la província del Santísimo Rosario de les Filipines, que s'ocupava de l'evangelització de l'Extrem Orient. Sí que s'hi incloïa, per contra, la província de Santa Cruz de las Indias, enquadrada principalment a l'illa de Cuba. Des de 1808 els dominics espanyols havien disminuït. De 4.463 van passar a 3.131 l'any 1834.

El setembre de 1835, amb el nomenament de Juan Álvarez de Mendizábal com a president del consell de ministres s'impulsà, de fet, el procés d'exclaustració i la consegüent desamortització dels béns dels religiosos. L'11 d'octubre de 1835 un reial decret reduïa encara més els convents i es donaven per vàlids els tancaments duts a terme fins aleshores, encara que s'haguessin fet traspasant els límits de la llei de 25 de juliol. Finalment, el 8 de març de 1836 va ser firmat el decret d'exclaustració general. Ara tampoc no s'hi incloïen els escolapis i hospitalaris, així com els col·legis de missioners per a les Filipines: Valladolid (agustins calçats), Monteagudo (agustins recol·lectes) i Ocaña (dominics).

Frare exclaustat

Els mesos que seguiren l'exclaustració van ser d'inseguretat. Amb la regulació del 8 de març de 1836 milloraren una mica els temps. Les dificultats econòmiques eren grans, i més grans encara les provinents de la necessitat d'adaptar-se a un gènere de vida imposat. No els pagaven les pensions que teòricament havien assignat als ja ordenats, o els les abonaven amb molt de retard. Anys més tard, el 1853, Francesc Coll donà poders a dos veïns de Barcelona perquè percebessin en nom seu les pensions que li corresponguessin (T, 96).

Els exclaustats no eren considerats com a religiosos per les lleis civils. Si havien rebut ordes se'ls considerava integrants del clergat secular. La normativa legal s'esforçava per fer-ne desaparèixer el caràcter de consagrats, dificultant-los el compliment de la seva professió. Per a la normativa estatal no depenien de cap superior religiós, sinó dels bisbes. Va haver-hi protestes a les Corts perquè els frares es reunien i continuaven amb l'obediència als seus prelats. Les lleis civils els permetien heretar, fer testament i adquirir qualsevol mena de béns.

Però la jerarquia i els fidels sí que els miraven com a religiosos, i els que demanaven indults de secularització o portaven una vida relaxada no eren pas benvistos. El papa Gregori XVI va procurar que no els manquessin superiors propis. Eren nomenats comissaris generals i aquests, al seu torn, instituïen vicaris provincials. El 22 de gener de 1836 el govern va demanar als bisbes que acceptessin els serveis dels exclaustats per als càrrecs d'ecònoms, vicaris coadjutors i beneficis vacants amb cura d'ànimes. La raó de l'interès mostrat ara pel govern era que pretenien estalviar-se el pagament de les pensions. Tenint en compte que eren molts, no resultà fàcil col·locar-los.

Els dominics, com la resta, tingueren superiors regulars, amb títol de comissaris apostòlics. En el moment de l'exclaustració era provicari general el pare Vicente Bernaldos de Quirós, que havia succeït a Francisco Usagre, traspasat el 17 d'abril de 1834. Bernaldos de Quirós era provincial de la Bètica, i en el territori d'aquella província corresponia celebrar-hi capítol general. Per això passava a ocupar el càrrec de provicari, fins que tingués lloc el capítol. Fou convocat a San Pablo de Còrdova per al 4 d'octubre de 1834, a fi d'elegir vicari general que acabés el sexenni corresponent a Usagre. Davant de les dificultats provocades per la pesta i la Guerra Carlina, Bernaldos de Quirós féu una consulta per veure si era prudent celebrar capítol en aquelles circumstàncies. De fet, l'assemblea no es va reunir, i ell es mantingué en el càrrec fins al 1838. El 10 de juny d'aquest mateix any fou nomenat comissari apostòlic fra Joan Genís, del convent de Barcelona, que exercí el govern fins a la mort, el 7 de novembre de 1856. Li va succeir fra Antonio Orge y Corbacho.

A l'època de l'exclaustració la província d'Aragó tenia com a provincial Pere Barri. Acabat el temps del seu govern foren nomenats vicaris per zones: Aragó, València-Balears i Catalunya. Domènec Roma, Narcís Puig i Manuel Ribé foren superiors de Catalunya i, per tant, superiors immediats de Francesc Coll.

Els religiosos exclaustats prengueren camins molt diversos. Alguns van abandonar Espanya i se n'anaren cap a França i sobretot Itàlia, on alguns van acabar els estudis. Altres van passar a diferents zones d'Amèrica o a l'Extrem Orient. Molts es quedaren a Espanya i exerciren tasques pastorals. En els llibres de registre del comissari apostòlic Joan Genís es troben només set peticions de secularització, corresponents al decenni 1838-1848. Quatre d'elles pertanyien a dominics de Mallorca; un donava com a motiu que, havent-li agradat la llibertat del segle, se li feia dur el jou de les constitucions.

La legislació civil invasora de l'àmbit eclesiàstic no es limità a decretar el tancament de comunitats religioses i a posar-ne a la venda els béns, sinó que també donà normes sobre la recepció

d'ordes sagrats. Aquesta regulació afectà Francesc Coll, que encara no era prevere. Amb una reforma eclesiàstica a l'horitzó van prohibir als bisbes l'administració del sagrament de l'orde. El papa Gregori XVI denunciava públicament aquestes mesures el primer de febrer de 1836, però, per desgràcia, poc més podia fer.

La Guerra Carlina continuava i els religiosos eren acusats de desafectes a la causa d'Isabel II, encara en minoria d'edat. Van patir una dura persecució en què es veié embolicat el nou sant, que es mantingué al marge de partidismes polítics, perquè els valors que perseguia eren uns altres. Arribat a Gombrèn a l'estiu de 1835 es va haver d'amagar en una masia, en companyia d'un religiós agustí, que es deia pare Antoni. Però no podia pas estar-s'hi molt de temps, i se n'anà cap a Vic, seu del bisbat, per orientar la continuïtat dels seus estudis. Només li faltava un any de teologia. Diversos companys seus que anaven més enrere en els estudis van buscar refugi a Itàlia, i acabaren els cursos en el convent santuari de la Mare de Déu de la Quercia, als afores de Viterbo.

En aquell curs acadèmic 1835-1836 el seminari de Vic no s'obrí per als estudis superiors. Per això Francesc Coll es veié obligat a fer el curs com a alumne no oficial, però és probable que es posés en contacte amb el rector i algun professor. Va passar els exàmens com a alumne lliure. Anant de camí de Gombrèn a Vic, segurament, cal situar un episodi transmès per la germana Teresa Creus, normalment ben informada. Era natural de la comarca de Bages, de Sant Fruitós, i havia conegut el pare Coll abans d'ingressar a la seva congregació.

«Quan els tragueren del convent, un dia que als afores el van trobar els contraris, el van detenir i l'obligaren a seguir-los. En passar vora d'una masia, va sortir una dona i els digué: "Què feu detenant aquest xicot? Em venia a dir si volia anar a casa seva a fer botifarres". El van deixar anar. Ens va dir que la Mare de Déu s'havia servit d'aquella dona; perquè si l'haguessin escorcollat, li haurien trobat els papers de frare i l'haurien matat» (T, 701).

La germana Rosa Miró situava esta detenció momentània a Torelló, a 14 km de Vic en direcció a Gombrèn. Deia també que aquella dona que havia sortit a defensar-lo va desaparèixer sense que aconseguís saber qui era. La providència es valgué d'aquella persona que va saber reaccionar amb agilitat mental i així li salvà la vida, com ha succeït en altres casos de persecucions (T, 730-731).

De nou a Puigseslloses

Tornà a ser acollit a la masia per Maria Masferrer, viuda de Pere Coma i exemplar mare cristiana. El seu únic fill baró, Segimon, havia complert disset anys. El van rebre com un més de la família. Se sap que s'organitzà el temps i que va complir amb absoluta fidelitat el programa que s'havia imposat, sens dubte orientat per les constitucions que tenia professades, i que no va oblidar mai. Estava obligat a viure fora del convent, però el duia al fons de l'ànima. Decidí repartir la jornada entre la pregària, l'estudi i la formació de les persones de la casa i potser d'altres masies veïnes. La relació amb la parròquia de Folgueroles va ser estreta. Col·laborava amb el rector, Mn. Joan Comerma.

Segurament el primer acte del dia era la participació en l'eucaristia a la parròquia de Santa Maria, església que tot i que amb superposició d'estils, guarda encara elements romànics primitius. A la tornada començava el temps dedicat a l'estudi. Pel que fa al ritme de vida que portava en aquest temps, res millor que donar la paraula a l'autor d'una breu semblança que recollí la revista *El Santísimo Rosario*, el 1895, molt probablement el pare Lesmes Alcalde, el qual ja estava ocupat en el treball d'escriure'n una primera biografia. Assegurava que, un cop exclaustrat, féu servir la

relativa llibertat que tenia per a entregar-se del tot a l'exercici de la pietat i a l'estudi. Com si aquella situació hagués de durar molt, es va traçar des del primer dia un reglament, que admirà les poques persones que en tingueren notícia. Li calgué vèncer mil dificultats pel fet de no tenir recursos per a continuar la seva interrompuda carrera literària.

El programa de vida que complia amb fidelitat el conduí a passar amb èxit els exàmens del darrer curs de teologia i a preparar-se per a la recepció de l'orde del presbiterat. El 26 de gener de 1836, el seu prior provincial, ja en la condició d'exclaustrat, li atorgà llicència per a rebre el sacerdoci. Però l'ordenació es retardà uns quants mesos. El govern, que des del setembre de 1835 presidia Juan Álvarez de Mendizábal, va promulgar lleis que dificultaven la bona marxa dels afers eclesiàstics. Una d'elles, ja esmentada, era la que prohibia als bisbes administrar ordes sagrats mentre les Corts no aprovessin un pla de reforma.

Ordenació presbiteral, 28 de maig de 1836

El 18 de maig de 1836 féu vint-i-quatre anys, l'edat requerida per a l'ordenació de prevere sense necessitat de dispensa canònica. Al cap de pocs dies es va desplaçar de Vic a Solsona per rebre el presbiterat. El bisbe disposat a ordenar-lo, a pesar de totes les prohibicions, era efectivament Juan José Tejada, que havia estat superior general de l'orde de la Mercè. Aquest prelat havia nascut l'any 1768 a Ausejo, diòcesi de Calahorra; estudià a Salamanca i Alcalá de Henares, i fou rector del col·legi del seu orde en aquesta última ciutat. El 1832 el rei Ferran VII el va presentar per a la seu de Solsona. Morí el 15 de juny de 1838. Juan José Tejada acceptà d'ordenar-lo prevere en una cerimònia d'administració d'ordes particulars, que tingué lloc a la capella del palau episcopal el 28 de maig de 1836. El 13 de juny de l'any anterior havia ordenat també un altre gran amic de Francesc: Antoni Maria Claret i Clarà.

Prèviament havia fet exercicis espirituals per rebre l'ordenació; a més va ser examinat i trobat idoni. Potser passà l'examen davant d'algun dominic exclaustrat de Vic. Fou ordenat, doncs, amb lletres dimissòries o autorització del seu prior provincial, Pere Barri, i amb títol de pobresa, que és el que correspon a un religiós. Encara que es tractés d'ordes particulars, i no generals, i la discreció envoltés l'acte, no havia de ser pas menys emocionant per a ell. La cerimònia es duia a terme dins la celebració eucarística. Va ser cridat formalment a presentar-se, i comparegué vestit de diaca, portant la casulla doblegada al braç esquerre. A la mà dreta duia un ciri encès, una cinta per a lligar les mans i un drap per a eixugar-les en un moment determinat.

Ja al començament, el bisbe li va recordar les obligacions que contrauria per sempre. El ritual resumia aquests compromisos valent-se de cinc verbs, pronunciats consecutivament en llatí: oferir, beneir, presidir, predicar i batejar. A semblança dels setanta-dos ancians que per mandat de Déu Moisès va elegir perquè l'ajudessin, o dels setanta-dos deixebles elegits per Crist per a enviar-los de dos en dos a predicar, els preveres han de brillar en l'Església per la perfecció de la fe i les obres, així com per la sòlida fonamentació en l'amor de Déu i del proïsme. D'aleshores ençà seria col·laborador dels bisbes, representats per Moisès i pels dotze Apòstols. «Sigues conscient —li digué el bisbe— del que realitzes. Imita el que tractes, de manera que celebrant el misteri de la mort del Senyor procuris mortificar el teu cos de tot vici i concupiscència. La teva doctrina ha de ser medicina espiritual per al Poble de Déu. El perfume de la teva vida, goig per a l'Església de Crist, perquè amb la teva predicació i exemple edifiquis la casa de Déu».

En aquest moment Juan José Tejada va demanar per a l'ordenand la benedicció de l'Esperit Sant. Li imposà l'estola i la casulla, encara plegada, mentre aclaria que aquest ornament simbolitza la caritat. Després li recordà que havia de llegir i meditar dia i nit la Paraula de Déu, creure el que l·legia, ensenyar el que s'ha acceptat per la fe i portar-ho a la pràctica, de manera que es manifestés

en obres de justícia, constància, misericòrdia, fortalesa i en les altres virtuts. En obsequi del poble fidel rebia el poder de transformar el pa i el vi en el cos i la sang del Senyor. Va ressonar llavors l'himne «Veni, creator Spiritus», al qual, com feia sant Domènec, acudirà tantes vegades al llarg de la vida. Li unguí les palmes de les mans amb l'oli dels catecúmens perquè el que beneís quedés beneït, i el que consagrés quedés consagrat i santificat en el nom de Crist. Li nuà les mans amb la cinta que portava i, en acabat, li donà a tocar el calze i la patena, conferint-li poder per a celebrar la missa.

A continuació Francesc Coll s'uní al bisbe en la celebració de la missa pronunciant també amb ell les paraules de la consagració. Després de la comunió i recitació del credo, el bisbe li imposà les mans, tot dient: «Rep l'Esperit Sant, a qui perdonis els pecats, li seran perdonats; a qui els retinguis, li quedaran retinguts». Llavors li va desplegar la casulla i li demanà obediència. Li besà les mans consagrades desitjant-li que la pau del Senyor l'acompanyés sempre. Finalment li recomanà que es perfeccionés en les cerimònies ajudat per algun prevere docte.

Un cop ordenat prevere, on va anar immediatament? Si passà pel seu poble, no hi ha notícia que hi celebrés missa solemne. La discreció havia d'imposar-se per força en aquelles circumstàncies. El bisbe de Solsona no l'havia pas ordenat a la catedral, o en qualsevol altra església de la ciutat, sinó a la seva capella privada. La primera missa solemne la celebrà, certament, a l'ermita de Sant Jordi de Puigseslloses, pertanyent a la família que l'acollia. La data no se sap amb certesa; podia ser el 2 de juny, festa del Corpus Christi, o el 5 del mateix mes, diumenge segon de Pentecosta. Les famílies de l'entorn, que el coneixien des de petit, amb la seva presència emparaven el nou prevere i, per descomptat, va ser festa gran per a la família Coma. També hi devia haver alguns mossens coneguts i dominics residents a la ciutat de Vic.

Davant els professors del seminari passà els exàmens del cinquè any de teologia, quart per a la *Summa* de sant Tomàs, i va continuar el seu pla d'aprofitament del temps. La parròquia de Folgueroles, la seu del bisbat i, ordinàriament, les celebracions dominicals a la mateixa ermita de Sant Jordi eren el seu camp per a l'activitat apostòlica.

En espera de tornar al convent

El mestre de novicis i superior en funcions de la comunitat de Girona, pare Posa, havia acomiadat els seus estimats joves exhortant-los a mantenir-se fidels a la vocació, i animant-los amb l'esperança d'un proper retorn al convent. Així havia succeït altres vegades en aquella primera part de segle, després de la caiguda de Napoleó i, per a un gran nombre de comunitats, en acabar el Trienni Liberal. Segurament Francesc Coll es va prendre seriosament el missatge del superior i es mantingué a l'espera de temps més feliços. Continuà la formació en el clima de tranquil·litat que oferia la masia de Puigseslloses. No s'ha d'oblidar, amb tot, que eren anys de guerra civil. Per a la celebració de l'eucaristia diària tenia la capella interior de la casa, perfectament equipada d'ornaments, vasos sagrats i llibres. Però el diumenge i els dies festius pujava al cim del pujol de Puigseslloses per celebrar amb els habitants de l'entorn i fer-los una homilia.

A l'ermita de Sant Jordi s'entrenà com a orador. Segons una tradició oral mantinguda en la família Coma, repassava els sermons passejant a l'ombra dels roures de la casa. Asseguraven que, en declamar-los, la seva veu adquiria tal potència que «fins els roures tremolaven». Aquesta expressió, la va recollir i transmetre el bisbe de Vic Ramon Masnou i Boixeda. L'havia sentida, tal com li agradava repetir, a l'esmentada família quan passejava per aquella roureda els anys de seminarista.

Francesc Coll visqué la vida sacerdotal a Puigseslloses la segona part de 1836, durant tot

l'any 1837 i potser també al llarg de 1838. El 30 de juliol de 1837 va morir el seu germà Marià a Gombren, a trenta-un anys. El dijous 23 de novembre del mateix any assistí a una extremunció a Puigseslloses. En quedà constància en la pintura d'un exvot, amb escriptura en català conservat a l'ermita de Sant Jordi fins a la profanació de 1936. Per fortuna hi ha una fotografia d'aquest exvot que, providencialment, es va salvar a molta distància, a Buenos Aires, a la República Argentina. El text diu el següent: «Maria Puigseslloses va patir una malaltia greu, a resultes de la qual va ser extremunciada, i per intercessió dels sants i santes que ací es manifesten, en els quals van posar tota la confiança la seva mare i els germans, va quedar lliure dels seus mals. L'extremuncià Mn. Joan Comerma, ecònom de Santa Maria de Folgueroles, amb assistència del P. Francesc Coll, dominic, el dia de Sant Climent. Any 1837». El pare Coll, en efecte, es veu vestit amb l'hàbit dominicà, amb un platet a la mà dreta i un ciri encès a l'esquerra. És probable que el text d'aquest exvot el redactés ell mateix.

Maria Puigseslloses era Maria Antònia Àngela Coma i Masferrer, de vint-i-quatre anys; havia rebut el baptisme el 3 de gener de 1813, per tant, era un any més jove que Francesc. El seu pare, Pere Coma, va morir quan ella tenia deu anys. La mare, Maria Rosa, moriria el 17 d'abril de 1842, a l'edat de seixanta-tres anys. Aquell dia el pare Coll, ja a Moià, hi va administrar un baptisme, però des d'aquesta data fins al 8 de maig no hi ha constància que fos a la parròquia. Probablement es traslladà a Puigseslloses per acompanyar la seva estimada família en aquells moments de dolor.

L'exvot presentava Maria Rosa Masferrer, amb un mocador blanc al cap, agenollada, en oració davant de Crist crucificat i de la Mare de Déu dels Dolors, sant Antoni de Pàdua, sant Jordi i santa Filomena. Davant seu, també agenollades, hi havia les seves tres filles. La quarta era la malalta, que era assistida per un metge. Entre el metge i el capellà es podia veure el jove Segimon, únic fill baró de Maria Rosa, amb un objecte a la mà, segons sembla un hisop.

Les mesures persecutòries contra els religiosos no van ser revocades, com tampoc la prohibició als bisbes d'administrar ordes. Així, a tot Espanya, anaren escassejant les celebracions de primeres misses, almenys d'una manera oberta. Durant l'any 1840, acabada ja la Guerra Carlina, encara n'aixecaven acta des del col·legi anglès de San Albano de Valladolid, un centre obert des del segle XVI per a la formació sacerdotal de joves anglesos. A ells no els afectaven les lleis que prohibien les ordenacions a Espanya. La revista que publicava el seminari recollia una crònica redactada per James Standen, que relatava la celebració d'una primera missa al seu col·legi seminari. S'observava que l'interès dels espanyols davant d'aquesta celebració s'havia tornat més fervent que mai, perquè una primera missa en aquelles circumstàncies polítiques afegia una espècie de triomf sobre els principis dels no creients que, d'un temps a aquesta banda, havien impedit l'ordenació de preveres a Espanya. Assegurava que aquell era gairebé l'únic establiment religiós a la ciutat, i fins en tot el país, en què es podia celebrar un acte així. I hi afegia:

«En plorar pels monestirs desolats, abans ocupats pels seus propis paisans, els espanyols (parlo, per descomptat, sempre dels fidels espanyols vells catòlics, la immensa majoria de la nació) centren més el seu afecte cap a nosaltres, estrangers, com si ocupéssim el lloc de tot el que antany tant estimaven. Les naus de l'església i tot era ple estant encara tancades les portes [...]. No és gens estrany que l'alegria del cor em fes esclatar en llàgrimes. I no era pas l'únic que plorava. En veritat no faltaven als catòlics espanyols allí reunits motius per a les llàgrimes. Els solemnes tons del cant gregorià, que no havien sentit durant cinc llargs anys d'aflicció i terror, no podia deixar de recordar-los temps més feliços, allunyats tal vegada per sempre. La vista de les vestidures i altres ornaments, que no pocs recordaran haver vist en monestirs, que ara no són més que noms buits, els recordaran aquells dies de pillatge i confiscació per totes bandes i, en alguns llocs, de vessament de sang i massacre. En

celebrar una espècie de triomf en una església propietat d'estrangers no podia evitar de despertar en els catòlics els temors que tant temps els han turmentat, en el sentit que la seva estimada religió està a punt d'abandonar el seu territori profanat per buscar refugi en terra estrangera».

El 17 de novembre de 1838 Francesc Coll era encara a Puigseslloses. Amb expressa llicència de l'ecònom de Folgueroles, Mn. Joan Comerma, tal com diu l'acta corresponent, Francesc Coll, prevere religiós dominic, assistí al matrimoni que se celebrà a la capella o ermita de Sant Jordi, entre Josep Vilamala i Clapera i Teresa Aguilar i Vilaró, filla de Pere Aguilar, apotecari de Roda de Ter. Va atorgar llicència per part de la diòcesi, Lluçia Casadevall, vicari capitular. Foren testimonis del matrimoni Segimon Coma, consignat simplement com a Segimon Puigseslloses, i Jaume Roquer, estudiant. Un 4 de juliol, però no se sap de quin any, Mn. Joan Comerma li adreçà una breu comunicació en forma de bitllet, en què li donava el tractament d'«amic i senyor», i li demanava el favor que anés a Folgueroles a atendre la seva germana. Segurament a confessar-la.

En una determinada ocasió parlà sobre el seu futur amb l'esmentat vicari capitular Lluçia Casadevall. L'exclaustració dels religiosos s'allargava i Gregori XVI va encarregar als bisbes espanyols que acceptessin els seus serveis a les diòcesis. Francesc manifestà el desig de ser útil a les ànimes per mitjà del ministeri apostòlic. Li feia escrúpol veure que la seva vida transcorria quasi inactiva a Puigseslloses, mentre hi havia tantes necessitats per totes bandes. Però amb la seva marxa tampoc no volia disgustar Rosa Masferrer, els seus fills i la resta de persones residents a la casa. A més de la família, hi vivien uns quants empleats. A la llista de compliment pasqual de 1844 hi figurava el nom de set criats.

La conversa amb Lluçia Casadevall obrí un camí d'actuació. El vicari capitular li enviaria una carta fent-li veure que no podia continuar durant més temps gaudint d'aquella vida tranquil·la. Així ho va fer, en efecte. A penes rebuda, la mostrà a la família, que, encara que amb sentiment, li va aconsellar que es posés a la lliure disposició del superior de la diòcesi. Aquest fet es pot situar cap a finals de l'any 1838, potser poc després de presidir el matrimoni indicat.

De la relació del pare Coll amb la família Coma, n'aportà records un nét de Rosa Masferrer, fill de Segimon: Josep Coma i Puigcercós, que va ser prevere. Per desgràcia no els pogué recollir directament del seu pare, perquè moria a cinquanta-un anys el 1869, només tres anys després d'haver nascut ell. Però sí que conegué el pare Coll personalment i va sentir-ne explicar moltes coses a la família, especialment a la seva mare, Josefa Puigcercós i Vernedes, del mas Puigcercós de Borredà (T, 917), que segurament l'havia conegut ja al seu poble, on havia predicat diverses vegades.

VII

APOSTOLAT PARROQUIAL

L'ESPERA A Puigseslloses havia estat llarga, havia durat un poc més de tres anys. Va aprofitar el temps i hi continuà la seva preparació, tant per a ell mateix com per a l'apostolat que l'esperava. En contacte amb els superiors religiosos i enviat per ells, rebé l'ordenació sacerdotal. Seguint el seu parer continuà en aquelles terres. En el seu cas no tenia sentit anar a Itàlia, tal com van fer alguns companys d'estudis, com Josep Sadoc Alemany, Francesc Vilarrasa, Francesc Enrich, Romuald Espines i alguns altres. A ell només li faltava un curs per a acabar. Gregori XVI, que havia protestat per la il·legítima supressió dels ordes religiosos a Espanya, desitjava, com hem dit, que els bisbes obrissin les portes de l'activitat pastoral als antics habitants dels convents. Així ho va fer, en concret, Lluçia Casadevall, com a vicari capítular de la seu vacant de Vic. Ell animà Francesc Coll a deixar el seu retir i a treballar en una parròquia. «El zel que el devorava el va salvar de la inèrcia de l'exclaustració», afirmaria més tard el canonge Jaume Collell.

Vicari a Artés

Casadevall l'envià com a vicari o coadjutor del rector d'Artés, poble d'uns mil dos-cents habitants, aleshores, situat a la comarca del Bages, a uns quinze quilòmetres de Manresa, el seu cap de partit judicial. Les cases s'amuntegaven als vessants d'un tossalet entre el Riusec, la riera Gavarresa i el Llobregat. Tenia un hospital per a malalts pobres, però amb unes rendes escasses. Hi havia també una escola d'instrucció primària freqüentada per uns seixanta alumnes. L'església parroquial era dedicada a Santa Maria. S'hi arribava per uns carrers empinats i estrets. Estava al cim del tossal, voltada de les ruïnes d'una fortificació medieval. Avui només queden restes d'aquella església on va exercir el ministeri el nostre sant. Fou destruïda el 1904, en desprendre's de la torre una campana en ple volteig. Ensorrà el temple i segà la vida del campaner, Joan Fluriac Blancafort.

És fàcil imaginar quina era la seva tasca al costat del titular de la parròquia. Celebrava diàriament l'eucaristia, administrava el baptisme, tal com es feia quan el rector tenia vicari, predicava, sobretot el diumenge i les festes, tenia les catequesis destinades a nens i nenes, en especial per als que es preparaven per a la primera comunió. Potser va sortir ja alguna vegada a predicar fora de la parròquia. Coneixia capellans des del temps del seminari, i a Manresa i Vic hi havia dominics exclaustrats, que mantenien entre ells un vincle estret de relació fraterna. A totes dues ciutats hi havia també comunitats de dominiques.

La seva estada en aquest poble durà tan sols uns mesos, però va deixar empremta. Hi tornà a predicar unes quantes vegades i fins i tot algunes fonts situen aquí uns atemptats contra la seva vida,

de camí a l'església i en un bosc als afores del poble. Els records de la germana Antonell, natural de la veïna Moià, eren imprecisos pel que fa a detalls, però sí que assegurava que quan va predicar un novenari a la parròquia, comunicaren a la rectoria que tramaven contra el jove predicador un atemptat, en el trajecte de la casa a l'església. En efecte, tot just sortí de casa li etzibaren un raig de pedres. Una altra vegada uns homes el van cridar a mitjanit perquè anés a confessar un malalt de gravetat, segons ells. Els acompanyà al lloc on era el suposat malalt. Però així que deixaren les cases enrere li van dir sense embuts que el volien matar, segurament per la valentia amb què predicava. En sentir-ho els respongué amb serenitat: «Quan vulgueu». Però ells van quedar desconcertats i, penedit, li demanaren confessió (T, 677-678).

Si no immediatament després d'haver deixat ell Artés, sí que posteriorment hi fou destinat com a vicari un condeixeble que, a més, havia rebut permís amb ell per a ser ordenat prevere. Es tractava de fra Josep Danis, del convent de Girona. El mes de maig de 1843 hi estava de vicari.

Vicari a Moià

La vila de Moià està situada, com la d'Artés, a la comarca del Bages, al Moianès, a mitja distància entre Vic i Manresa, a 700 metres d'altitud i a 50 km de la ciutat de Barcelona. El terreny era majoritàriament de secà, a excepció dels camps regats per tres rierols, l'aigua dels quals servia també per a moure alguns molins. Els camps produïen blat, blat de moro, patates. Els moianesos es dedicaven, també, a la cria d'ovelles, que els va servir molts anys com a base per a establir una florent indústria de teixits. Però aquesta indústria s'havia ensorrat durant els primers anys del segle XIX. El declivi havia començat a partir de la Guerra de la Independència. Els desastres ocasionats pel conflicte i l'increment de les fàbriques de Manresa contribuïren a la davallada. La vila tenia una escola que freqüentaven uns vuitanta alumnes, i hi havia també una preceptoria o escola de llatinitat per a preparar nens amb inclinació a l'estat eclesiàstic. Hi havia, i hi ha encara, un col·legi d'escolapis on es formaven nens i joves, no sols de la vila, sinó també d'altres llocs. Un dels seus escolars fou el primer arquebisbe de San Francisco de Califòrnia, Josep Sadoc Alemany. El cens de població incloïa moltes masies escampades per la rodalia, algunes amb aparença d'autèntiques fortaleses.

Lluçia Casadevall valorava molt Francesc Coll, tal com, d'altra banda, l'apreciaven altres bisbes que l'havien conegut. A finals de 1839 li confià un servei especial, potser al lloc més difícil que tenia a la diòcesi. El 7 de desembre de 1839 era ja a Moià, administrant el primer dels molts baptismes que va celebrar a la parròquia, encara que aquesta vegada no era a l'església de Santa Maria, sinó a la de Sant Sebastià. La població estava desolada. A les comarques de muntanya es vivia el final de la primera Guerra Carlina. A principis del mes d'octubre d'aquell mateix any els liberals o cristins s'havien fet forts al col·legi dels escolapis, situat a la part alta, als afores del poble. La seva resistència, però, va ser finalment doblegada, la vila, incendiada, i el balanç de morts sobrepassà la xifra de 120. Una de les víctimes es deia Sebastià Santaeugenia i Poses, ferrer de professió i pare de la que amb el temps serà col·laboradora de Francesc Coll en la fundació de les dominiques de l'Anunciata i la seva primera priora general: Rosa Santaeugenia i Coll. Quan va morir el seu pare tenia sis anys. Moià, abans de la crema, tenia 500 cases. Després del desastre no en quedaven senceres més de 350, i algunes eren habitables només en part. L'església parroquial fou saquejada, i també les de Sant Sebastià, Sant Josep i Sant Pere. Els administradors de la de Sant Josep van haver de reparar d'alguna manera els robatoris entre 1840 i 1841.

Fins a primers de febrer de 1840, el culte se celebrà a l'avui desapareguda església de Sant Sebastià, construïda el segle XVI en compliment d'un vot que el poble havia fet en temps de pesta. Era a la plaça del mateix nom, presidida avui per una escultura del sant màrtir romà. Aquesta església va ser destruïda el 1936, i la portada s'incorporà a l'exterior de la capella del baptisteri —

abans del Roser— a l'església de Santa Maria. Des de 1827 hi havia una altra esglesiola, dedicada a Sant Pere penitent després del cant del gall. L'edificà a la seva pròpia casa Mn. Josep Matarrodona, cèlebre organista i gran amic del pare Coll. S'hi va establir una congregació o associació anomenada «Indignes Esclaus del Santíssim Sagrament», per promoure el culte i fomentar la devoció a l'Eucaristia. La fundació es feia efectiva el 5 d'abril de 1842, amb ofici solemne i sermó que va predicar el pare Coll. La portada d'aquesta esglesiola s'ha salvat, també a la paret nord de la parròquia de Santa Maria. No gaire lluny de l'església de Sant Pere n'hi havia una altra dedicada a Sant Josep, l'estructura de la qual existeix, però no està destinada al culte. Moià tenia, a més, una institució benèfica denominada «Hospital dels pobres de Jesucrist», de la qual l'any 1848 es feren càrrec les carmelites de santa Joaquina de Vedruna, que hi obriren una escola per a nenes.

Destacava especialment l'església de Santa Maria, la parroquial, servida per un rector arxipreste i dos coadjutors. Era també residència d'una comunitat de beneficiats, procedent de l'extingit capítol regular de Santa Maria de l'Estany, a pocs quilòmetres de la població. Aquests eren, per dret, vint-i-quatre, però no tots residien a Moià. Quan el desembre de 1839 hi va arribar Francesc, l'ampli i bonic temple no estava obert al culte, per no haver-se alliberat de la profanació dels carlins. A dins s'hi havia refugiat una gran quantitat de persones. Tot i que es diu que el comte d'Espanya, cap de l'exèrcit, havia enviat una guàrdia a defensar el recinte sagrat, no va servir de res. El temple fou saquejat pels carlins, s'endugueren quadres del cambril, banderes de les confraries, ornaments sagrats, que utilitzaren com a vestits, i fins i tot robaren les campanes.

Al costat del comte d'Espanya i amb el càrrec de vicari castrense hi havia un eclesiàstic de la diòcesi de Vic, anomenat Josep Sors. La gent en deia mal, per no haver impedit tantes morts i abusos a la vila. Al rector, Mn. Josep Portell no sabem què li va passar, però un dels seus coadjutors, Mn. Josep Codina, va ser ferit. En aquells moments, l'acció pastoral dels capellans que havien quedat a Moià no era gens fàcil. Els eclesiàstics implicats en la Guerra Carlina per aquella zona eren molts. Alguns prengueren les armes i van formar companyies anomenades «sagrades», perquè els integrants eren religiosos o eclesiàstics.

Francesc Coll tenia davant tot un desafiament, amb vint-i-set anys i estrenant-se en la tasca pastoral. A més dels dos mossens esmentats, el rector i el coadjutor, hi havia encara un altre coadjutor que es deia Manuel Oliva. Més tard, a l'octubre de 1842, se'ls uní un quart vicari: Mn. Francesc Solà. L'any 1845 tenia el mateix càrrec Josep Morató. En 1846 eren vicaris Josep Codina, Francesc Coll i Jordi Valls. Francesc, tot just arribat, s'entregà de ple al treball parroquial. Considerava que no hi havia temps a perdre en aquelles tristes circumstàncies i a les portes de l'hivern. Es va bolcar en atencions als veïns, aixecava els ànims decaiguts, embenava ferides, mirava d'apagar rancors i conduir a la concòrdia. Acceptà el repte de pujar a la trona a predicar en un funeral pels 120 morts, que prepararen tot just acabada de reconciliar l'església de Santa Maria, mesos després de la profanació, i que hem de situar a principis de febrer de 1840.

Les ferides encara eren molt recents, els odis estaven a flor de pell i més d'un rumiava venjances contra els que havien col·laborat amb els carlins o els donaven suport. Va començar el sermó exclamant: «Pobres mares! Pobres fills! Pobres mullers!». A mesura que avançava, l'emoció s'apoderà dels ànims i molts arrencaren a plorar, fins al punt de sufocar la veu del jove orador. Feta la calma, aprofità per a parlar del perdó sincer i de la necessitat de pregar pels difunts. Aquest sermó es va mantenir present durant molt de temps en la memòria de l'auditori i de tants altres que n'havien rebut notícia.

Un capellà, per contribuir amb alguna pedreta al monument que indubtablement s'alçaria en honor d'aquell coadjutor, segons deia, sense que ningú li demanés el testimoni, l'envià espontàniament. Aquest testimoni es deia Llogari Torruella, llavors rector de Salelles i un dels escolans que havia tingut l'acabat de nomenar vicari de Moià. Reflexionant en la seva edat madura

concloïa que el prelat de Vic, Lluçà Casadevall, havia d'estar molt convençut de la inesgotable caritat del pare Coll i de la seva capacitat per a exercitar les obres de misericòrdia espirituals i corporals. I assegurava que les havia exercitat ben de debò.

«És que tots els habitants, després d'incendiada la població, degollades en el col·legi gran nombre de persones d'ambdós sexes, presoners de guerra la majoria dels homes, estaven sumits en la desesperació, perquè havien quedat sense casa, sense aliments i sense vestits. Aquella infortunada vila estava desolada. El pare Coll va ser el bàlsam eficaç d'ànimes i cossos. En el cel deu haver tingut una gran recompensa. Amb els ulls humitejats escric i amb tendresa recordo que, sent el meu pare presoner de guerra i no tenint la meua mare pa per a alimentar-me, vaig acudir a la porta de la casa del pare Coll, que, en dir-li jo, agraït: «Déu meu, està bé, quant que rebo!», ell, ple d'amor i dolçor, em contestava: «Llogari, al cel, vols anar al cel?». Tots els que anaven a casa seva, rebien amb l'almoïna corporal l'espiritual, el consol, record del cel» (T, 778).

Mn. Isidre Dalmau, capellà de la vila i també company seu en algunes missions populars, complementava aquesta informació. El recordava com un «àngel de pau» enviat a la parròquia. Amb el seu exemple, predicació, zel per la glòria de Déu i santificació de les ànimes, amb les seves converses dolces i amables, va apagar molts odís i portà la pau a moltes famílies. Li atribuïa en gran part el mèrit d'allunyar tota venjança (T, 703).

Al cor dels moianesos

És veritat que hi havia molts capellans a la vila, però començà a destacar entre tots per la seva humilitat, caritat sense límits, laboriositat, esperit religiós, capacitat d'acollida. Al començament li fou impossible trobar una casa on hostatjar-se dins el malparat nucli urbà. Li van obrir les portes del Masot, una masia a la dreta de la carretera de Moià a Vic. La mestressa, Maria Torrellebreta, el tractà amb tota deferència. Li posà una habitació i la capella domèstica al seu servei, i li va proporcionar l'aliment. Quan li preguntava per què anava vestit tan pobrament, rebia aquesta resposta: «Perquè he promès pobresa i l'he d'observar» (T, 671). Des d'aquesta casa es desplaçava a la vila i celebrava ordinàriament a l'església de Sant Sebastià, fins a l'esmentada reconciliació de Santa Maria.

Primer des del Masot i aviat des d'una casa del carrer de Sant Antoni, vora Santa Maria, anava de bon matí a l'església i esperava que n'obrissin la porta. La seva primera ocupació era la pregària a la capella del Santíssim Sagrament. Atenia el confessionari i celebrava la missa. Dedicava hores a l'estudi. Tenia organitzada la catequesi, visitava malalts, ajudava els pobres i desamparats, era amic de tractar amb tothom i a tots animava a recórrer el camí del cel. A la tarda ensenyava els camins de l'oració mental a les persones que acudien a l'església de Sant Sebastià. Resava amb ells el rosari. Es va distingir per la devoció a la Mare de Déu del Roser. Encara avui perdura el rosari vivent, o rosari perpetu que havia fomentat a Moià. Aquesta vila, gràcies a ell, fou de les primeres que celebraren amb solemnitat el mes de maig dedicat a Maria. Per realçar les funcions religioses va fundar un cor de cantors joves i el sostingué econòmicament amb els seus escassos mitjans. No mostrava cap mena d'afició als diners.

Duia una vida impregnada de senzillesa i austeritat. La seva habitació destacava per la pobresa, religiositat i netedat. Tenia una tauleta, dues cadires, el llit, un crucifix i un díptic amb la imatge de la Santíssima Trinitat a un costat i la Mare de Déu dels Dolors a l'altre. El tenia sempre obert davant seu i a vegades el trobaven agenollat en profunda adoració del misteri. També preparava els sermons contemplant-lo. No es feia enrere davant la penitència. Complia les observances prescrites per les constitucions dominicanes i n'afegia d'altres al dictat del seu intens

amor a Déu i als seus germans. Sovint feia servir deixuplines i cilicis. Alguns d'aquells instruments de penitència es conserven al museu que té dedicat a Vic.

Visqué una dolorosa prova de l'esperit. Experimentava escrúpols en considerar que la seva tebiesa en l'entrega era causa que el Regne de Déu no progressés més en el camp que li confiaven per a evangelitzar, a la població i fora d'ella. Un dia va obrir la consciència durant llarga estona a un pare escolapi, potser al pare Josep Rius de la Mare de Déu, superior de la comunitat de Moià, que s'encarregava de passar per les ruïnes del col·legi en espera de la seva reconstrucció. El confessor li assegurà en el tribunal de la penitència que el Senyor l'havia triat com a pedra especial per a la construcció del seu temple, i permetia aquella prova per a fer-lo més capaç d'animar els esperits atribolats.

La germana Ramona Tria, nascuda a Moià i de les primeres que ingressaren a la congregació de dominiques de l'Anunciata, recordava que es va captar les simpaties de tots, que era incansable en el treball, en l'atenció al sagrament de les confessions i en la predicació. Es distingia pel zel amb què ensenyava el catecisme als nens i nenes, unes vegades reunint-los a l'església, altres a casa seva. Sempre trobava ocasió per a ensenyar-los el camí del cel. Utilitzava molts recursos pedagògics, com concursos entre els petits o entrega d'objectes religiosos, estampes i medalles. Repartia estampes, els demanava que la mare els fes escapularis i que els hi portessin per a beneir-los. Així tots els infants portaven escapularis. El seu despreniment era gran. Cada primer diumenge assistia a la processó del rosari, i encara que en acabar amb el cant dels goigs, l'administrador gratificava els capellans assistents, ell no acceptava res. La germana Tria recordava també que una vegada es va proposar corregir un captaire entregat a la beguda. Per a aconseguir-ho més fàcilment li donava menjar cada dia. Però no es va corregir ni així (T, 780).

Les germanes Antonell i Soler, totes dues filles de Moià, donaven també una informació semblant. Tenia ben programada la catequesi, i així durant la Quaresma preparava els infants per a la comunió. Utilitzava diferents recursos per a suscitar i mantenir el seu interès. Atenia els pobres, a qui a vegades donava el seu propi menjar, el que li preparava la seva germana Teresa, que l'acompanyà mentre va viure al carrer de Sant Antoni, però no a la casa parroquial. A vegades també estigué amb ell la seva germana Manuela, en quedar viuda. Visitava els malalts. Portava una vida d'intensa oració i d'estudi. S'entregava a la penitència. Es va mostrar molt humil, amic de tractar amb tots. Quan els menuts li besaven la mà, els deia somrient: «Voleu anar al cel?». Predicava molt, i cada dia havia de mudar-se de camisa a causa de la suor. Com que era tan espiritual els mundans no el podien veure. Normalment era a casa o a l'església. Quan en passar pel carrer saludava la gent, solia dir: «Volen anar al cel?». Vivía tan pobrament que la gent li portava menjar. Anava sempre amb sotana, i no el van veure mai fumar ni prendre pols de rapè. Resava en veu alta el rosari, també a les cases. En els sermons sempre en parlava, tot remarcant-ne la importància. Confessava molt i no es queixava mai. Només el sentiren queixar-se dels que no servien Déu. La gent, en general, el tenia per sant (T, 672 i 771).

El pare Lesmes Alcalde precisava que el cor de cantors que havia format era compost per divuit joves i que el sostingué amb els seus propis recursos. Així ho van assegurar també els preveres Marià Viñas Dordal, mestre de capella a la catedral de Barcelona, i Salvador Cavaller. També en donava fe Josep Viñas, el primer dels cantors d'aquest cor i més tard pare del famós tenor Francesc Viñas (1863-1933). Per fomentar la pietat promogué i donà un gran impuls a diverses associacions, com la de la *Minerva*, dedicada a la propagació del culte del Santíssim Sagrament. Ell mateix pagà l'ombrel·la que feien servir per a portar el viàtic als malalts. Fundà una associació d'homes que acompanyaven amb ciris el Santíssim Sagrament en aquestes ocasions. Així mateix va promoure les confraries de la Mare de Déu dels Dolors, del Roser, i el tercer orde de Sant Francesc. Tot això li constava al pare Alcalde per les referències que li havien donat Isidre Dalmau, Llogari Torruella, i quatre germanes dominiques filles de la mateixa vila.

Mn. Marià Viñas Dordal transmetia l'any 1930 records de família, sobretot del seu pare Josep Viñas, així com del seu padrí de baptisme Francesc Soler, molt proper al pare Coll. El seu apostolat a Moià va edificar molt els fidels, que el consideraven sant, sense descobrir-li cap defecte en l'entrega al ministeri. La seva predicació era senzilla i a l'abast de tothom, igual que les seves converses, que eren edificants i portaven el record i l'esperança de la vida eterna. Hi afegia textualment:

«Durant el seu apostolat a Moià va fundar la devoció i pràctica del que anomenem el “rosari vivent”, que consisteix a repartir una de les denes del rosari a quinze persones que formen un cor complet i que s'obliguen a resar-la cada dia, de manera que les quinze persones resen les tres parts del sant rosari. Encara avui continua aquesta devoció a Moià, de dirigir la qual es va encarregar el meu pare quan el pare Coll ja no hi era. Actualment n'estic encarregat jo mateix, que l'he procurat propagar a la ciutat de Barcelona de la mateixa manera i amb el mateix mètode del pare Coll» (T, 991).

Mn. Evarist Morató i Carner, martiritzat el 1936, també aportà records sobre el pare Coll relatius a l'època de Moià. L'opinió de tots era que va actuar d'una manera apostòlica i que treballà incansablement per la glòria de Déu i la salvació de les ànimes. A la parròquia va fer un bé espiritual molt gran. Deien que era un sant. Donava conferències espirituals a la mateixa capella del Roser de l'església parroquial, on avui hi ha la pila baptismal. La seva predicació, enterament apostòlica, engrescava a avorrir el pecat i a esperar la glòria del cel, i l'acabava repetint unes quantes vegades l'expressió: «Al cel, al cel!» (T, 995).

Missioner apostòlic

El mateix pare Coll considerava l'any 1839 com el punt d'arrencada d'una activitat apostòlica missionera. Segurament havia començat ja quan era a Artés. El 1863 escrivia al nunci a Madrid, Lorenzo Barili, i li deia que, com a prevere dominic, estava ocupat a donar exercicis i missions i atenent el ministeri del confessorari des de l'any 1839. És veritat que tenia confiat un càrrec parroquial, però no era pas l'únic vicari. Les suplències que li feien quan era fora, les compensava a la tornada descarregant de feina els seus companys. Segurament, al principi les sortides eren a parròquies pròximes, dins el bisbat de Vic. El seu connoveci Domènec Coma notificava que el 1841 predicava ja per diferents llocs. Altres fonts indicaven que entre 1843 i 1845 va predicar un famós novenari a Folgueroles, parròquia a què pertanyia la masia de Puigseslloses.

Fou a partir del 1844, a trenta-dos anys, que el seu radi d'acció s'estengué cada cop més. En aquell temps sant Antoni M. Claret acabava de configurar un equip apostòlic, en tornar de Roma pel març de 1840, i d'implicació en el treball parroquial a Viladrau i a Sant Joan d'Oló. Dins l'equip, l'any 1846, hi consta Francesc Coll com a coordinador d'exercicis espirituals. Aquest equip o associació va rebre el nom de Germandat Apostòlica. En el seu programa s'insistia en la necessitat d'aprofundir en una sòlida espiritualitat d'identificació amb Crist i amor a l'Església. Els integrants de l'associació es comprometien a sembrar la llavor de la Paraula de Déu, sense recular davant dels sacrificis i humiliacions que aquest interès comportava.

Des de 1841 sant Antoni M. Claret tenia el títol de «missioner apostòlic». L'hi havia atorgat la congregació romana anomenada de Propaganda Fide, i a finals del 1847 va demanar aquest mateix títol per a alguns dels seus col·laboradors immediats. L'any 1848 l'aconseguí per al nostre sant. Francesc Coll va agrair i apreciar molt aquest títol i l'uní al seu nom en les obres pastorals que edità. El missioner apostòlic s'entregava a la predicació itinerant. Assumia un compromís especial

de pobresa, a l'estil de grans sants de la història, com sant Vicenç Ferrer, sant Vicenç de Paül, sant Alfons M. de Liguori o el beat Dídac de Cadis, en època més pròxima. La Santa Seu, en concedir el títol, atorgava als agraciats facultats i privilegis especials. Tenien també uns deures concrets que havien de complir. El nomenament comportava una missió particular en l'Església, i com a tals els reclamaven i rebien els bisbes en les seves diòcesis. Per al pare Coll va ser com un encàrrec rebut de Déu a través de la Seu Apostòlica. Li exigia una entrega generosa a l'estudi i la proclamació de la Paraula de Déu, seguint les petjades dels apòstols. La seva missió, en conseqüència, era universal. Era un enviat a evangelitzar, i els pastors diocesans l'hi enviaven. Procurava complir l'encàrrec en comunitat de vida amb altres apòstols.

Abans de rebre el títol, cap a l'octubre i el novembre de 1844, va predicar una gran missió a Olot. El 1845 predicà també a Borredà. Segurament a partir de començaments de juny, si tenim en compte les absències que s'adverteixen en els llibres parroquials de Moià. Aquestes sortides duren fins a finals d'aquest any. Després de Borredà va ser a Sant Jaume de Frontanyà, partit judicial de Berga i diòcesi de Solsona. Passà llavors per Gombrèn, el seu poble natal, i per Campdevàrol. El mes de maig de 1846 predicava a Sant Martí Sesgueioles, entre Igualada i Calaf. Va ser tal el fruit obtingut que més d'un miler de persones s'inscrivieren a la confraria del Roser. El 1847 tornava a predicar un novenari a Borredà. Probablement a la primera part de l'any, que és quan no consta en els esmentats llibres parroquials. Se sap que el mes de maig de 1847 predicà una missió a la ciutat de Girona, d'on havia sortit exclaustrat l'agost de 1835. Acudí tanta gent a les seves predicacions que no en quedava per a acudir al teatre, segons escrivia sant Antoni M. Claret al canonge i més tard bisbe Caixal i Estradé, el 28 de maig de 1847:

«Aquesta setmana ha arribat de predicar de Girona mossèn Francesc Coll, un dels nostres companys; ha fet molt fruit; els comedians estaven rabiosos i van fer instàncies al cap polític d'allí, perquè l'obligués a acabar, ja que la gent no anava al teatre: i aquest li va aconsellar [al P. Coll] que interrompés durant quinze dies per deixar passar aquella efervescència i que no anés a predicar a Aiguaviva de Gironès, població pròxima a Girona on havia d'anar, acabada la funció del rosari que allí feia» (T, 569).

El pare Coll, parlant en tercera persona, evocà aquest fet en una reunió d'estudi del clergat de l'arxiprestat de Moià. Recordava aleshores tot el que havia passat al venerable prevere oratorià Pere Bac, que una vegada predicà contra els teatres i el resultat va ser la fundació d'una societat per a fomentar-los. Un altre —pel que hem vist, ell mateix— no digué ni una paraula contra les funcions teatrals. Predicà sobre els novíssims o les darreries, i va fer marxar els comedians per falta d'assistents a les seves funcions.

Sermó del rosari

La devoció del rosari era proverbial en el nou sant. L'acompanyà des de petit. L'havia heretada de casa seva i de la parròquia de Gombrèn. El seu rector, Mn. Anton Roquer, o Ton Roquer, com li deien normalment, va ser la figura de capellà més pròxima a ell en la infantesa. Era un convençut de l'eficàcia d'aquesta pràctica devocional i la fomentà tant com va poder. A l'església parroquial de Santa Magdalena hi havia un altar dedicat a la Mare de Déu del Roser, en realitat, com a totes les esglésies de Catalunya i de tantes altres zones, que era com una llar entorn de la qual es mantenia viu el foc d'una confraria. Aquest de Gombrèn tenia —i té encara— un artístic retaule provinent de l'antiga església, i que ofereix als fidels en forma de medallons la representació dels quinze misteris que fins a Joan Pau II —que n'hi ha afegit cinc més— es contemplaven en el rosari, distribuïts al llarg de la setmana. La providència ha volgut que aquest retaule desafíés la profanació i destrucció a què fou sotmesa l'església en la persecució religiosa de

1936. Tot i això, la talla de la Mare de Déu del Roser, a to amb el retaule, ha desaparegut.

Davant d'aquest altar hi ha precisament la tomba del rector Mn. Anton Roquer, amb un senzill epitafi: «Ton Roquer, rector de Gombrèn». Pel seu testament se sap que, en un temps que normalment ja no s'enterrava a les esglésies, com que per la seva condició de rector tenia dret a ser-hi enterrat, va triar el lloc per a la seva sepultura als peus de la Mare de Déu del Roser. A més, demanà que al seu funeral fos convocat el nombre més gran possible de capellans i que aquests, junt amb els fidels, portessin les seves despulles fins a la parròquia tot cantant el rosari. De la seva devoció en fou testimoni i beneficiari Francesc Coll, que també va saber la decisió del rector, encara que ja era fora del poble quan Mn. Roquer va morir. Aquell seguit d'avemaries cantades en català, amb melodies comunes a totes les comarques, van ressonar certament en el funeral, com havien ressonat tantes vegades en les celebracions en honor de Maria, i com ressonaven allà on el nostre sant exercia l'apostolat.

Ja a Moià es comprometé a revifar l'antiga confraria i fomentà el rosari perpetu o «rosari vivent», com correntment en deien. A l'església de Santa Maria hi havia una magnífica capella de la Mare de Déu del Roser, davant de la del Santíssim. Fins a l'esmentada persecució religiosa de 1936 es mantingué com a tal, però també va ser profanada. El valor artístic del seu retaule es pot descobrir fàcilment pels fragments que n'han quedat, i que avui estan custodiats al museu de la Casa Rafael Casanova. La capella serveix en l'actualitat com a baptisteri, encara que s'hi venera l'antiga imatge de la Mare de Déu de la Misericòrdia, que en un altre temps era al cambril que presideix l'altar major de l'església.

A la capella del Roser Francesc Coll hi passà moltes hores de pregària, hi va celebrar mesos de maig i d'octubre, hi predicà sermons i hi donà freqüents conferències espirituals als confreres del Roser i altres fidels que se'ls unien. El jove vicari els animava tots a portar a la pràctica les exigències de la fe cristiana. Els documents papals al llarg de la història, a partir del segle XVI, recordaven als confreres les seves obligacions d'amor fratern amb els pobres, malalts, moribunds, difunts, pelegrins. Els recordaven igualment la disponibilitat que havien de mostrar per a procurar la pau entre els enemics.

Va escriure un sermó que pronunciava el 2 de maig de 1847, primer diumenge de mes, festa anomenada de «la Rosa» o del Roser. Li faltaven uns dies per a fer trenta-cinc anys. Normalment predicava en català. En aquest sermó hi va bolcar la seva ànima d'apòstol. Deia als confreres que en la Mare de Déu del Roser tenien una ajuda poderosíssima. Maria cuidava els fidels que tenia confiats per Déu. Al llarg de la història del cristianisme s'havia guanyat la voluntat i confiança de tots els pobles, com podia comprovar-se per l'entusiasme amb què es fomentava la confraria, per la multitud de temples i altars que tenia consagrats, els rosaris que es cantaven i resaven, els dejunis que es feien, els sagraments que es rebien, a honra i glòria seva, i principalment els diumenges de maig. No hi havia ciutat, poble, ni parròquia —deia— que no venerés Maria sota el títol del Roser.

Els feia adonar que el primer diumenge de maig era una de les dues ocasions que es presentaven cada any per a tributar públicament i amb solemnitat honor a Maria, per a satisfer tantes obligacions i renovar la promesa de fidelitat que li feien els que s'aplegaven a la seva confraria. Com a ministre de l'Església, encara que indigníssim, els prometia novament, en nom de la Mare de Déu, la seva protecció i empara en totes les necessitats. Els recordava també tots els compromisos adquirits perquè els complissin sensatament i amb saviesa.

Exhortava els feligresos a ajustar la vida i els costums amb el que tenien manat. No bastava estar inscrits en el llibre de la confraria, fer servir bells rosaris, resar-los per costum i sense atenció. Calia fer obres dignes de presentar-les a Maria, freqüentar els sagraments i resar el rosari amb una fe viva, amb atenció i devoció interior, meditant les paraules del parenostre i l'avemaria, i

contemplant els misteris de la vida, passió i mort de Crist. Havien de conformar la vida a la norma que derivava de Maria. Tot això amb docilitat, unint com ella el cor al de Crist, perquè les ofenses a Crist arribaven al cor de la Mare.

En les lletanies s'invoca Maria com a reina dels màrtirs, i considerava que amb molta raó, perquè va suar sang i aigua, fou assotada, coronada d'espines, va portar la creu a coll, va ser clavada a la creu, i li traspasaren el cor amb una llança. Encara que tots aquests turments no els va patir en el cos, els sentí a l'ànima, tan vivament, que els seus dolors foren més grans que els de tots els màrtirs, i per això sant Bernadí de Siena deia que va ser tanta la pena que experimentà Maria en la passió i mort del seu Fill, que si aquell dolor es repartís entre els homes i dones del món moririen tots de sobte. Les injúries procedents dels cristians, dels confreres, els seus amics, els seus fills, eren les que més afligien el cor de Maria.

Era obligació dels confreres fomentar el culte, venerar i honrar Maria sempre que en tinguessin ocasió, fer que totes les generacions la proclamessin benaurada. Però comprovava que encara quedava molt de camí per fer, tot i que aquesta constatació no havia de conduir al desànim, sinó a encendre més el cor i a enfervorir-se. Quan alguna persona té alguna aflicció, alguna pena, o quan és perseguit, injuriat o menyspreat, llavors és quan coneix els que són amics autèntics i fidels, quan desitja que no l'abandonin, sinó que el consolin i l'alleugin en les seves afliccions. Per això es diu que els amics són per a les ocasions.

El devot de la Mare de Déu no podia deixar passar ni un sol dia sense oferir-li algun obsequi especial o alguna pràctica de devoció. Aquest compromís podia semblar molt pesat i difícil de complir. Si fos així, voldria dir que no s'estimava de debò, «perquè el qui de veritat estima una persona hi pensa molt sovint, i encara que no la vegi, hi conversa com si la tingués al davant. Amb aquesta regla no se'ns mana deixar per un instant les nostres ocupacions, ni fer cap tasca fatigosa, que debiliti les forces del cos i li privi després treballar. Per més ocupats que estiguem, per més que necessitem el treball de tot el dia per a guanyar-nos el pa, no hi ha ningú que en llevar-se, en anar-se'n a dormir, sempre que toquen les hores no pugui dir una avemaria, o fer algun acte de veneració, o alguna súplica a la Mare de Déu. Enmig del nostre treball, moltes vegades al dia podem alçar el cor a ella, i dir-li: “Refugi dels pecadors, en vós m'emparo, aconseguíu-me del vostre Fill la gràcia de saber sortir del mal estat de la culpa”. “Consol dels afligits, consoleu-me en aquesta pena, tribulació o disgust que estic passant, o aconseguíu-me una santa resignació a la voluntat de Déu”. “Auxili dels cristians, ajudeu-me a complir el que mana la fe i la llei de Jesucrist, i feu-me un veritable cristià i confrare vostre”. D'actes d'aquests, quants i quants se'n podrien fer cada dia sense perdre un quart de les nostres ocupacions? Però tampoc no vull dir que passem així tot el dia, sinó de tant en tant. De la mateixa manera que no ens hi hem d'entretenir tampoc gaire estona. Cada un d'aquests actes es pot fer gairebé en un instant. El que importa i us encomano molt és que, encara que siguin poques les oracions i devocions que fem a Maria, no deixem passar cap dia sense practicar-les. Quantes ànimes han deixat de condemnar-se per una devoció petita, però continuada cada dia! Quants benaurats hi ha a la glòria del cel que poden assegurar que és veritat el que diu sant Anselm: que és impossible que es condemni el qui s'empara en Maria!» (EV, 1997, 391).

Continuava esplaïant el seu cor de predicador enmig de la gent de Moià. Les seves paraules hi trobaven un ressò fidel, perquè sortien d'un cor inflammat per l'amor de Déu i l'amor a tots. No buscava res més que contagiar l'amor diví, difondre precisament aquella mena d'amor que li desitjava la seva mare, quan tot just era un nen. Volia que la Mare de Déu del Roser mirés tothom amb ulls misericordiosos, i d'una manera particular, els confreres que tenia confiats. En nom seu prometia a Maria eterna fidelitat, amor, veneració, penediment de tot el que haguessin fet contrari a l'honra i glòria de Déu i de Maria. El final del sermó va ser un elogi del rosari, que mereix figurar entre els més ben formulats. S'expressava així:

«Oh rosari! Ets un llibre; breu, sí, però que ensenya el més sant i el més sagrat de la nostra religió. Ets una arca que amaga un tresor riquíssim digne que tots els homes el busquin amb gran ànsia. Ets un regal del cel que ens descobreixes els elements de la religió, els principis, els motius i la pràctica de totes les virtuts. Tu ens introdueixes a la fe, encoratges la nostra esperança, i ens encens en caritat i amor per aquell Déu que tant es va dignar fer i patir per nosaltres. Tu despertes els endormiscats, caldegas els tebis, empenys els mandrosos, sostens els justos, converteixes els pecadors, redueixes o confons els heretges, espantes el dimoni, fas tremolar l'infern, o, més ben dit, ets una devoció que inclou i conté totes les altres» (EV, 1997, 392).

El missatge de no deixar passar cap dia sense practicar alguna devoció a la Mare de Déu, el repetia sovint en les seves missions. Al cap dels anys certificaven que produïa efectes meravellosos de conversió, com va ser el cas de J. Mesegué, de la parròquia de Santa Linya. El seu rector, Mn. Miquel Cervera, que el 1925 l'assistí a l'hora de la mort, quedà meravellat del canvi que havia fet. Li va preguntar si havia tingut alguna devoció especial a Maria, i li respongué que quan era jovenet el van contractar com a criat en una casa de Vilanova de la Sal o Vilanova de les Avellanes, on va anar a fer una missió el pare Coll [gener-febrer de 1852], que els ensenyà una oració que començava així: «Verge i Mare de Déu», recomanant-los que la resessin cada dia. Mesegué confessava que no havia passat un sol dia sense resar-la. «Li vaig dir —continuava el rector—: “tinc la seguretat que aquesta devoció a la Mare de Déu t'ha aconseguit la gràcia de la conversió i de morir al si de l'Església, després de tant de temps d'estar-ne apartat”. Al cap de pocs dies va morir cristianament i molt resignat. Li vaig preguntar també per què, havent conservat la fe, s'havia apartat de l'Església, i em va contestar que ho havia fet per un ressentiment contra els capellans de la parròquia al final de la guerra» (T, 292-293).

L'oració que recomanava, seguida de la recitació de tres avemaries era aquesta: «Verge i Mare de Déu: m'ofereixo per fill vostre; i a honra i glòria de la vostra puresa, us ofereixo els ulls, les oïdes, la llengua, les mans, tot el cos i l'ànima, i us demano que m'aconseguïu la gràcia de no fer cap pecat. Amén Jesús» (O, 430).

VIII

«APÒSTOL DELS TEMPS MODERNS». MISSIONS PER LA DIÒCESI D'URGELL

SENSE DESVINCULAR-SE de la parròquia de Moià, l'activitat del nou «missioner apostòlic» s'anà incrementant cada cop més. No prenia la iniciativa d'oferir el seu ministeri fora de la parròquia que tenia assignada. Al contrari, era cridat amb insistència, pels bisbes, als quals acudien rectors i ajuntaments demanant una missió. No predicava individualment, sinó formant comunitat amb un grup de col·laboradors, religiosos i preveres diocesans. Els missioners no s'hostatjaven a la rectoria, sinó que demanaven un lloc on viure tots plegats. Els acompanyava ben sovint Francesc Soler, un pare de família de Moià, que els preparava un menjar frugal i s'encarregava que tot anés com calia. Altres vegades era un germà jesuïta o claretià el que prestava aquesta col·laboració d'auxiliar.

Francesc Coll no acceptava cap gratificació econòmica pel seu ministeri. Només rebia un menjar senzill. Les seves missions començaven amb la invitació als preveres de la ciutat o poble on anava a predicar i als de la comarca, a reunir-se i tenir uns exercicis que duraven sis dies, predicats per ell mateix. D'aquesta manera es facilitava el coneixement mutu i s'animava els pastors d'ànimes a convertir-se en col·laboradors entusiastes dels treballs successius de la missió. Aquesta mena de predicació al poble durava almenys tres setmanes, encara que en zones especialment poblades s'allargava una mica més. Les xerrades, catequesis, sermons i actes religiosos s'orientaven a una exposició, tan completa com fos possible, de les veritats que el cristià ha de creure i del camí evangèlic que ha de fer. Al principi s'invocava solemnement l'assistència de l'Esperit Sant, i al final es posava el fruit de la missió a les mans de Crist, per mitjà d'una processó del Santíssim Sagrament pels carrers, semblant a la que es fa anualment en la festa del Corpus Christi.

Campanya missional 1849-1850

A partir de maig de 1849 hi ha documents relativament abundants per a seguir la seva activitat apostòlica. A exemple de sant Domènec, va recórrer a peu camins llargs i difícils, sense diners, retribuït amb un menjar pobre, i evangelitzant el nom de Jesucrist per pobles, ciutats i camps. El bisbe benedictí Simó Guardiola el cridà a la seva diòcesi d'Urgell i li confià una predicació de nou dies a l'apartat poble de Castellbò. El novenari es va anar allargant i durà del 28 d'abril a l'11 de maig de 1849. Castellbò es troba prop de la Seu d'Urgell i a l'edat mitjana havia estat un enclavament fortificat. N'havien dit «niu de càtars» i, a la segona part del segle XIII, hi fou enverinat el beat dominic Ponç de Planella, nascut a Moià, com també el seu contemporani dominic i màrtir per aquelles terres d'Urgell, el beat Pere de la Cadireta.

Es tractava ara de temptejar la resposta dels fidels i, si era positiva, el bisbe volia desplegar un programa de nova evangelització d'una banda de la diòcesi, molt necessitada per l'obligada absència del bisbe, els conflictes bèl·lics i els ressentiments consegüents a una guerra civil que havia durat set anys i que per allí no s'havia apagat del tot. Fent un balanç de resultats, el bisbe Guardiola va escriure al capellà de Moià Mn. Isidre Dalmau dient-li que Francesc Coll havia aconseguit a Castellbò el que no era d'esperar. La gent acudia a la predicació fins i tot de deu hores lluny, i no sabia com fer-s'ho per donar gust als molts que li demanaven que l'enviés a predicar a la seva parròquia. Alguns deixaven casa i feina durant uns quants dies, i caminaven més de vint quilòmetres per escoltar la predicació i confessar-se, per a la qual cosa a vegades havien d'esperar el seu torn tres o quatre dies.

El bisbe Guardiola va resoldre, finalment, buscar-li col·laboradors. Foren dos pares de la Companyia de Jesús i un prevere diocesà que es deia Josep Sansa, rector de Montanissell. Els jesuïtes vivien en situació de «dispersos». Els de Catalunya formaven un petit grup de poc més de vint preveres. El bisbe va associar al pare Coll els religiosos Joan Baptista Vidal i Ignasi Serra, aquest darrer nascut a Moià. La col·laboració entre ells fou total. Els jesuïtes el van acceptar i reverenciar com a veritable pare. El nostre sant tenia llavors trenta-set anys.

D'aquesta campanya missional se n'ha conservat una crònica en les denominades cartes anuals, que el superior provincial de la Companyia de Jesús a Catalunya s'encarregava d'enviar a Roma, al preposít general. El pare Vidal havia nascut en terres d'Urgell el 1818. Va ingressar a la Companyia de Jesús a Avinyó (França), el 1841. Fou ordenat prevere el 1848. Durant deu anys recorregué pobles de Catalunya predicant. L'any 1858 va ser enviat a les illes Filipines; moria el 1877. El pare Serra havia nascut a Moià el 1814 i estudià al seminari de Vic, on devia tenir algun tracte amb el seminarista Francesc Coll, tan sols dos anys més gran que ell. Es va incorporar a la Companyia quan era ja prevere; féu el noviciat a Bèlgica (1845). Passà també un temps a les Filipines, i morí a Osca el 1890. La crònica esmentada, que recollia dades proporcionades pels dos jesuïtes, començava amb aquesta notícia:

«També [els pares Joan Baptista Vidal i Ignasi Serra] van emprar diligentment les seves forces missionant per la diòcesi d'Urgell. El bisbe els donà per company el P. Francesc Coll, de l'orde de Predicadors, que per la seva edat, preparació doctrinal, laboriositat i gran simpatia vers nosaltres, és acceptat i reverenciat pels nostres com un pare. Ell va començar amb bons auspicis la predicació missional al poble de Castellbò, sota la forma i el nom de novena, amb la intenció de comprovar quines eren les disposicions de la gent. La va trobar, en veritat, ben preparada i en collí un fruit abundant; perquè els homes, ni coneixien descans, ni en donaven al cos fatigat per poder, per fi, acostar-se als confessionaris. No va faltar tampoc alguna dona que, després de caminar cinc llegües, s'estigué a l'església tres dies complets, acontentant-se amb un rosegó de pa, mentre esperava amb tota paciència el seu torn» (T, 238-239).

A Organyà

Acompanyat pel pare Vidal, es traslladà a Organyà, a la comarca de l'Alt Urgell, la població de la qual s'acostava al miler d'habitants. Està enclavada en un petit pla a la vora del Segre. Té una església romànica de valor, amb tres naus relativament espaioses, dedicada a Santa Maria. En altres temps havia estat col·legiata, i en els seus arxius es van conservar unes cèlebres homilies que han tingut el mèrit d'acostar al bressol de la llengua catalana. El 1849 era servida per un rector i sis beneficiats. El poble tenia escola de primeres lletres, concorreguda per uns seixanta nens. S'hi

celebrava una gran fira anual, el dia de Sant Andreu, 30 de novembre. Al costat de l'església hi ha la plaça major, que aviat esdevingué escenari de la predicació del nostre missioner, en resultar insuficient l'església per a acollir la gentada, que venia també dels pobles veïns.

Un capellà informador va calcular l'afluència en determinats moments en unes cinc mil persones. Els actes se celebraren a la segona quinzena de maig i principis de juny de 1849. La missió començà amb uns exercicis espirituals per al clergat de la rodalia, que va predicar el pare Coll. Era una pràctica que seguia habitualment. El ressò de la missió aviat s'estengué per tot Espanya, en publicar-se'n una crònica al periòdic de Madrid *El Católico*, que se subtitulava «diario religioso, social, científico y literario». Els jesuïtes també deixaren constància d'aquesta i d'altres missions que van donar amb el pare Coll.

L'esmentat corresponsal de *El Católico* ponderava el zel apostòlic de l'apòstol que els havia enviat el bisbe com a director de la missió i el fruit que n'havia recollit. Quedava ben clar que estava animat per l'amor diví, i així va aconseguir que persones des de feia molt de temps allunyades de la pràctica religiosa tornessin a una vida conseqüent amb la fe. Sabé caldejar els esperits més freds, aplacar les passions més exaltades. Va tenir l'art d'arrencar i plantar alhora, destruir i edificar, abatre i animar, ferir i curar, amargar i endolcir, vèncer i atreure, commoure, edificar i transformar-ho tot. La paraula divina en els seus llavis evangèlics era com un foc abrasador, una espasa penetrant, un remei eficaç.

El columnista anònim considerava que s'havia manifestat mestre consumat en el camp de la predicació, tant des de la trona, com des d'un balcó que va fer servir per a comunicar-se amb la multitud. El seu fervor era sobrehumà. Dirigia paraules de vida que seguien amb la màxima atenció persones de classes diferents. Tots estaven pendents dels seus llavis. A la cara de la gent es podien apreciar els sentiments que despertava dintre seu la doctrina evangèlica. L'entusiasme de l'espontani informador el feia exclamar:

«Aquesta, aquesta serà l'autèntica manera de predicar, perquè aquesta, i només aquesta, és la que guanya les ànimes per a Déu. Tant de bo tots els predicadors, especialment els joves, ens féssim càrrec ben bé d'aquesta important veritat! Tant de bo ens sabéssim desprendre d'aquestes flors i d'aquest estil inflat que al capdavant no fan més que inflar-nos de vanitat i orgull! Tant de bo fos més humil el nostre parlar, ja que normalment parlem a gent humil! Tant de bo, en fi, no ens proposéssim altre objecte, en l'exercici d'aquest sagrat ministeri, que la major glòria de Déu i el bé del proïsme! Segur que el fruit seria més copiós, i que la sang de les ànimes, de què hem de donar compte, no ens faria tremolar, com ara» (T, 249-250).

El mateix informador precisava que la missió d'Organyà havia durat unes tres setmanes, però que el fruit havia estat com si hagués durat mesos llargs. Testimonis d'això foren els confessors, que durant molts dies amb prou feines van tenir un moment de descans. Es donà el cas d'algun confessor que, al vespre, després de dotze hores de sentir confessions, deixava sense consol molts penitents. També en fou testimoni l'autoritat local, que algunes vegades havia d'intervenir per a evitar atropellaments al voltant dels confessionaris a causa de la immensa multitud. I la plaça pública, on calgué predicar potser la meitat dels sermons, perquè l'església era massa petita per a tants oients. Acudien dels pobles veïns de Fígols d'Organyà, Alinyà, Coll de Nargó, Montanissell, Cabó, Noves de Segre, i un gran nombre de petites poblacions com el Pujal, Trespunts, Canelles... Aquestes localitats, sobretot els dies festius, quedaven gairebé desertes. Feien una pausa en els treballs del camp per no perdre's la paraula divina.

El dia dedicat a la comunió general, tot i haver-hi tanta gent ocupada en la sega i la resta de treballs propis de l'estació, es va distribuir un gran nombre de sagrades formes. Uns quants dies

s'administrà la comunió fins a les cinc i les set de la tarda. Al cronista li semblava que la resposta de la gent transportava als temps dels Apòstols, o als de sant Domènec, sant Vicenç Ferrer o sant Francesc Xavier:

«Quin espectacle tan grandios i alhora senzill! Quines reflexions tan sublimes i consoladores oferia aquesta vila d'Organyà, alguns d'aquests passats venturosos dies! Un poble immens prostrat, i a vegades a altes hores de la nit, davant d'un ambaixador del cel, que amb una caritat i dolcesa incomparables li anava esmicolant el preciós pa de la divina paraula, un humil balcó convertit en púlpit, la plaça en temple, les finestres en tribunes, un tosc cortinatge per tot ornament, una imatge de Jesucrist crucificat i una altra de la Mare de Déu del Roser per tot emblema... Déu meu! I així, amb tanta senzillesa, amb tan poca ostentació captiveu els cors? I tant us captiva a vós, Senyor, un cor ardent, que el constituïu àrbitre dels altres cors? Oh senzillesa apostòlica! Oh puresa d'intenció! Oh fervor apostòlic, que poc coneguda que és la teva eficàcia! Oh Domènecs, Oh Vicençs, Oh Xaviers! Un llampec del vostre zel, i predicarem com cal; una espurna del vostre fervor i abusarem els cors» (T, 251).

Rectors de diferents poblacions es van implicar en la missió després d'haver practicat els exercicis espirituals esmentats. Amb les seves exhortacions, exemples i acompanyament dels seus feligresos pels camins foren causa d'uns resultats molt satisfactoris, a pesar de tantes forces que s'hi manifestaven en contra. Perquè certament hi havia un intent sistemàtic d'apartar la societat del catolicisme, buidant de sentit moral les consciències. Hi havia plans que conduïen al materialisme i la incredulitat, tot ridiculitzant les creences. Malgrat tot, la fe es mantenia, milloraven els costums, els capellans renovaven la seva entrega i fomentaven una pietat sòlida. Enaltien Déu i celebraven les glòries de la Mare de Déu. Les famílies retornaven a la pràctica generosa dels compromisos cristians.

El capellà cronista, al final de la seva carta al periòdic *El Católico* parlava dels exercicis que havia predicat el que anomenava «apòstol dels temps moderns». Li faltaven paraules per a lloar-los:

«Només diré que encara que els heroics esforços del nostre zelosíssim missioner no haguessin produït cap més resultat que el de la renovació del nostre esperit, estic segur que no donaria pas per perdut, sinó per molt ben esmerçat, el seu treball, aquell apòstol dels temps moderns. Que es vivifiqui l'arrel i la planta es posarà saludable, i els fruits seran òptims. Que s'encengui l'amor diví en el nostre cor, i el cor dels fidels participaran d'aquest incendi. Abans dels exercicis, aquest clergat ja era recomanable per tots conceptes; des que l'Esperit diví ha bufat de ple dins d'aquests bons mossens, la transformació és evident; el foc s'ha purificat de la seva cendra, el fervor s'ha revifat, el zel s'ha enardit, els desitjos de treballar i de fer qualsevol sacrifici per la salvació de les ànimes són increïbles. Jo espero en Déu que el temps ho patentitzarà» (T, 252-253).

Una missió, en resum, molt del grat de Déu i profitosa per als altres. S'havia disposat el camp i sembrat la bona llavor:

«Una circumstància ometia que no vull pas deixar passar desapercibuda. Dues vegades, acabat el sermó, va haver-hi benedicció d'escapularis, rosaris, etc., i totes dues a la plaça, per la raó abans indicada. La primera vegada succeí que abans de concloure's el sermó, es va posar el cel molt ennuvolat; així que es volgué procedir a la benedicció començà a ploviscar; precisament era dia de festa i cadascú portava el millor o un dels millors vestits que tenia. Jo en veritat temia que tothom es

retiraria, però res d'això; la meva sorpresa, ho confesso, fou gran. La pluja va créixer en termes que arribà a ser prou copiosa: les benediccions s'anaven allargant: qui no creuria que tots se n'anirien? Doncs res, tothom s'estigué immòbil, amb els objectes de devoció a la mà, fins que el pare predicador va haver acabat (que crec que devia ser després de deu minuts de ploure). I no és això summament satisfactori? I no prova que hi ha fe? N'hi ha, sí; el que importa és que es revifi» (T, 253).

La referència que ha quedat en les cartes anuals dels jesuïtes confirma tot el que s'ha dit. Recullen que de totes bandes demanaven les missions, però que el prelat diocesà donava preferència a les zones més necessitades, on regnava l'error o l'escàndol, i on la joventut corrompuda i moltes persones no tan joves esclataven en invectives contra la missió. Però quan els detractors veieren que acudia una multitud de fidels, des d'una, dues o més llogues de distància, per escoltar la predicació, també els que en deien mal, avergonyits, començaven a anar als sermons, i així, els que abans no volien entrar a l'església, poc després, tocat el cor per la gràcia i la Paraula de Déu, corrien a veure qui arribava primer a rebre el sagrament de la penitència, acusant-se, no sense llàgrimes als ulls, dels ultratges que desconsideradament havien llançat contra els missioners.

També el jesuïta pare Vidal va donar fe que el temple d'Organyà ben aviat fou massa petit per a acollir tantes persones com acudien a la missió. Calgué predicar a la plaça. Arribaven en processó des dels pobles, guiats pel rector i recitant el rosari. La majoria se'n tornava cap a les deu de la nit, però no pocs es quedaven dins i fora de l'església fins l'endemà, o fins passats tres o quatre dies, desitjosos de purificar la consciència amb la confessió.

Era, certament, de gran consol —s'assegurava en les esmentades cartes anuals— comprovar els sentiments i afectes de compunció, així com la reforma de costums, especialment entre els joves, tant homes com dones. Com més es manifestava la fúria de l'infern i el seu pervers interès d'enfrontament, més dolços eren els fruits. Així, doncs, allà es va arrencar en gran part el jull sembrat. Llevat de molt pocs, la gent s'acostava després més sovint i amb més fervor als sagraments. Entre els que acudiren a rebre la sagrada comunió se'n van comptar 1.500, sense comptar-n'hi d'altres, certament no pocs, que, essent-los impossible pel poc espai que hi havia, combregaren més tard a la seva parròquia (T, 239).

Sort, Llessui, Esterri d'Àneu...

Després de la missió d'Organyà s'incorporà a la comunitat missionera el pare Ignasi Serra. Continuaven acompanyant el pare Coll el pare Vidal i el rector de Montanissell, Josep Sansa, fill d'Alaró, que va ser després rector de Suterranya i morí l'any 1863, a cinquanta-nou anys. Se n'anaren a Sort, cap del partit judicial, situat en un vessant de la ribera que forma la Noguera Pallaresa. La població no arribava a vuit-cents habitants. Vivien del conreu i de la ramaderia. Hi havia escola per a nens i nenes. Tenia una fàbrica de xocolata, un molí fariner i uns quants telers de teles ordinàries. El pare Coll es veié afectat per febres terçanes i, per això, la feina recaigué aquí principalment sobre els seus companys, que se'n van anar cinc dies al poble de Llessui, pertanyent al partit de Sort, enclavat al vessant meridional d'una muntanya molt alta. Els habitants no arribaven a tres-cents. Es trobaven en plena collita, segurament al mes de juliol de 1849.

Per corriols i mals camins de ferradura van pujar a continuació cap a Esterri d'Àneu, amb cases cobertes de pissarra. Al seu terme es produïen cereals i llegums. Les extenses pastures facilitaven la cria de bestiar. Hi havia una fàbrica de cardar llana i altres de serrar fusta, amb un batan per al teixit de llana que fabricaven en nombrosos telers; tenien també uns quants molins fariners. La Noguera Pallaresa travessa el nucli urbà de nord a sud. Eren uns set-cents habitants. El poble d'Esterri es troba a 927 metres d'altitud. L'església parroquial està dedicada a sant Vicenç

Màrtir. L'atenia un rector i nou beneficiats. L'arxiprestat comprenia vint-i-dues parròquies. Pràcticament totes s'implicaren en la missió, que, com sempre, començà pels exercicis espirituals als preveres.

Amb l'ordre que caracteritzava l'equip missioner dirigit pel pare Coll, els actes es van anar celebrant amb normalitat i una gran participació, fins a reunir al final unes cinc mil persones al prat que rodeja el santuari de Santa Maria. Aquesta fou una de les concentracions més nombroses que s'havien fet en aquell espai en tota la seva història. Encara que el nostre missioner no tingués pas gaire temps per a admirar aquest exemplar del romànic llombard conservat a les muntanyes, estil arquitectònic que li era tan familiar des de petit, sí que posà la mirada en les pintures de l'absis, potser de finals del segle XI, centrat sobretot en la figura de Maria asseguda al tron, amb el Nen a la falda i adorat pels Mags. L'escena era realçada per la companyia d'àngels als peus del tron. Una part d'aquestes pintures es poden admirar avui al Museu d'Art de Catalunya, a Barcelona.

Durant molt de temps van córrer algunes anècdotes relatives a aquesta missió d'Esterri d'Àneu. Algunes les havia recollit el pare Lesmes Alcalde per a la primera *Vida* del pare Coll. Però la narració més fiable, per la cautela amb què està escrita, és la dels jesuïtes, testimonis de vista. Les fonts del pare Alcalde procedien de dues germanes dominiques de l'Anunciata, filles del poble. Certament, es produïren alguns incidents dintre l'església durant la predicació. Res millor que repassar, en primer lloc, el que van escriure els religiosos de la Companyia de Jesús:

«En la missió d'Esterri, en què divuit preveres s'ocuparen a sentir les confessions de la gent dels vint-i-dos pobles disseminats per tota la vall, va succeir com a digne de consignar-se, que una certa dona, que la gent considerava posseïda pel dimoni, en sentir en el temple el primer predicador, l'apostrofà tres vegades amb una veu terrible i esforçada: «Calla, xerraire!», i continuà els altres dies amb la mateixa petulància. No és clar si es tractava d'un cas de veritable possessió, o al contrari, si s'ha d'atribuir a la imaginació de la dona. Cal creure, tot i això, que no va succeir sense una intervenció especial de la divina providència, a fi que es convertissin alguns endurits i canviessin a una vida més fructuosa, portats pel convenciment que, d'acord amb la divina sentència, el dimoni segueix oposant-se encara d'una manera manifesta. Finalment es va dedicar l'últim dia de la missió a la Mare de Déu. Per això s'encaminaren tots des del poble a un santuari situat a mil passos de distància. Hi acudiren aproximadament cinc mil persones» (T, 240-241).

Els fills de sant Ignasi, zelosos apòstols i experimentats teòlegs, no es pronunciaven sobre si aquella pobra dona era una possessa o no, però sí que veien en el fet una intervenció providencial per al creixement de la gràcia a la contrada. Dels altres relats al·ludits, el pare Alcalde no en va fer una veritable crítica històrica. Procedien de les germanes Ignàsia Ribas i Ignàsia Sansi, que, quan va arribar la missió al seu poble, encara eren nenes.

La germana Ribas tenia deu anys, i a principis dels anys 1890 recordava el viu enfrontament de què fou objecte el pare Coll durant la seva predicació sobre la supèrbia, en la qual deia que havien caigut alguns àngels que es rebel·laren contra Déu. En aquell moment del sermó una dona li va dir mentider i li manà que callés. El missioner imposà silenci al mateix diable. Llavors s'entaulà una disputa entre tots dos. El rector valent-se de l'estola i l'alcalde fent ús de la seva autoritat van intentar treure la dona del temple parroquial, però ella cridava i interrompia el predicador. Li demanava per què donava tants avisos i consells als presents.

Amb un gest imperatiu, el pare Coll va cridar: «Calla, Llucifer!». Tres dies més tard s'enfrontà de nou amb el nostre predicador una germana de la dona, utilitzant paraules malsonants, al mateix temps que preguntava: «Per què tantes coses?». La va fer callar igualment per obediència.

Quan el sant passà més tard per davant de la casa d'aquelles dones, la primera que s'hi havia enfrontat li tirà un porró de vi i uns plats. Ell portava el rosari a la mà i va intentar pujar a la casa. Llavors li llançaren unes cadires. El missioner reaccionà movent el rosari. Van parlar llarga estona, i observaren que el porró no s'havia trencat, ni els plats s'havien embrutat, i que quan el pare Coll movia el rosari l'energúmena s'agitava amb fúria. Enmig del seu relat, aquesta germana assegurava: «Em va dir el pare Coll que en tota la missió el dimoni feia la guerra, que cada dia havia de predicar amb febres, amb mal de cap i de costat, i que menjava sense gana, i fins ho va dir des de la trona» (T, 754).

La mateixa germana Ribas va recollir el sentir de la gent de la seva parròquia, i testimoniar que el tenien per sant, i que les confessions foren molt nombroses, tant, que ja des de les dues de la matinada l'esperaven per acostar-se al seu confessionari. El dia que la seva mare anà a rebre el sagrament, tot i arribar a les tres de la matinada, va trobar el carrer atapeït de gent que esperava el seu torn. Es notava que quan predicava el pare Coll hi havia més gent i mostraven més entusiasme. El fruit de la missió es notà per les moltes restitucions que es feren aquells dies i després, les reconciliacions de persones enemistades des de feia molts anys, matrimonis units, desaparició de dones de mala vida, tot i les circumstàncies difícils que es vivien. Per causa de la primera Guerra Carlina (1833-1839), moltes famílies estaven enemistades i el llibertinatge regnava sense pudor. I aquests no foren pas els únics fruits de la missió. Diu la germana Ribas que quan al pare Coll li semblà que s'havien confessat tots, fins els que des de la guerra havien abandonat la pràctica religiosa, assegurà per endavant la perseverança. Restablí la confraria del rosari i va introduir el costum de resar-lo a la nit; ell mateix donà exemple amb la seva assistència, i establí el rosari de l'aurora durant l'estiu.

La germana Sansi, per la seva banda, que tenia vuit anys quan va conèixer el pare Coll al seu poble d'Esterri, deixà també els seus records. En comptes d'una o dues, mencionava quatre germanes, totes elles energúmenes, que s'oposaren al pare Coll en plena església manant-li que callés. El pare va demanar calma a la gent, aclarint que era el dimoni. L'endemà s'enfrontaren a un altre missioner, que imposà silenci, i ja no van pertorbar més (T, 767).

A prop de l'estació hivernal predicaren durant vint dies a Isil, una de les poblacions de la vall d'Àneu, un territori particularment fred a l'hivern per les altes muntanyes que el circumden. En cinc hores de camí es plantaven a la frontera francesa. Els seus habitants eren poc més de dos-cents. L'església està dedicada a sant Joan Baptista, i la servien un rector i cinc beneficiats. També van fer una missió a Llavorsí, a la confluència de la Noguera Pallaresa i la Noguera de Cardós, un poble rodejat de muntanyes molt altes. Els habitants —uns cent vuitanta— es dedicaven principalment a l'agricultura i la ramaderia. Hi havia una farga, on elaboraven ferro d'una qualitat excel·lent, que era distribuït per tot Catalunya. L'església parroquial està sota l'advocació de santa Anna.

Cap al final de l'any 1849 van predicar a Rialp, situat en una petita plana travessada per la Noguera Pallaresa. L'església parroquial de Santa Maria de Valldeflors en tenia dues més d'agregades. Eren ateses per un rector i un vicari. Tots els camins eren de ferradura i estaven en mal estat. Els poc menys de quatre-cents habitants vivien principalment de l'agricultura i la ramaderia. Comptaven amb una màquina per a cardar llana i filar, una altra per a serrar fusta, i alguns batans per a enfeltrar teixits de llana. La gent participà amb diligència en els actes de la missió, desafiant pluges i intenses nevades. S'hi concentrava gent de diferents pobles. Pels volts de les festes de Nadal, els missioners es prengueren un descans per recuperar les forces físiques i espirituals. Reposarien a la Seu d'Urgell, capital de la diòcesi. El pare Coll feia vuit mesos que treballava sense interrupció.

A la Conca de Tremp, i Quaresma a Solsona

Passades les festes de Nadal i d'acord amb la voluntat del bisbe d'Urgell, els missioners s'encaminaren a la Conca de Tremp. Es van aturar, en primer lloc, a Abella de la Conca, partit judicial de Tremp, petit poble que tenia 75 cases, descrites llavors com a baixes, petites i de mala construcció, «moltes de les quals en lloc de cases podien anomenar-se grutes o coves, construïdes sota la penya», com informava el contemporani diccionari de Madoz. L'església parroquial, molt antiga i de bona arquitectura, estava dedicada a sant Esteve Protomàrtir. La població s'ocupava sobretot en les feines del camp. Cal situar aquesta predicació dins la primera quinzena de gener de 1850.

El 12 de gener van començar una missió en tota regla a la Poble de Segur, partit judicial de Tremp, a la confluència de la Noguera Pallaresa i el Flamisell. L'església és molt espaiosa, d'una sola nau amb corredors laterals, construïda a la segona part del segle XVIII. Sobre el creuer s'alça una cúpula. La població comptava amb escola per a nens, amb uns vuitanta alumnes, i una altra per a nenes, encara que molt poc freqüentada. Els seus habitants —al voltant de sis-cents— es dedicaven a l'agricultura, ramaderia, comerç i a la indústria de teixits. En aquest poble estaven empadronats nombrosos traguers. S'hi celebraven dues fires anuals, el 15 d'abril i el 22 de maig, a més d'un mercat setmanal el dimecres. Durant la Guerra dels Set Anys, els carlins hi van ser desallotjats dues vegades, el 1835 i 1836.

Encara que la missió durà del 12 de gener al 3 de febrer, els habitants reclamaven perquè consideraven que eren pocs dies i els predicadors se n'anaven abans del que pensaven. Van mostrar una gran docilitat, una devoció desacostumada i correspondència a la gràcia divina, molt més admirable perquè conduï una munió de joves desencaminats a escoltar amb submissió la Paraula de Déu. Els que abans no volien ni sentir la veu dels pregoners de l'evangeli i la prenien contra ells omplint-los d'injúries s'animaren a rebre amb molta devoció els sagraments. Rectors i autoritats d'altres llocs anaren a la Poble de Segur suplicant també per a ells la missió.

El bisbe d'Urgell donava preferència a les poblacions que al seu entendre ho necessitaven més, per això va demanar a l'equip dirigit pel pare Coll que es traslladés a Conques, també al partit de Tremp, en un terreny molt abrupte. Al turó que s'eleva davant la façana de l'església hi ha restes d'una antiga fortalesa. Els carrers tenen porxos. La població rondava els cinc-cents habitants, dedicats a l'agricultura i la ramaderia, com tots els de la zona. Celebraven amb solemnitat la seva festa patronal en honor de sant Pere Màrtir de Verona, el 29 d'abril. Feien tres fires anuals: per Sant Antoni Abat, el 17 de gener, el quart diumenge de Quaresma, i el 14 de setembre, festa de l'Exaltació de la Santa Creu.

Els missioners hi arribaren el dilluns 4 de febrer de 1850. El pare Coll començà uns exercicis per al clergat que duraren sis dies. Hi acudiren de trenta a quaranta preveres. Van acabar poc abans del dimecres de cendra, que aquell any s'esqueia el 13 de febrer. Amb tota prestesa es posà en camí cap a la ciutat episcopal de Solsona, perquè havia de predicar la Quaresma a la catedral. Els seus companys es quedaren a Conques, on, com era costum, acudia la gent dels pobles veïns. Després van predicar durant divuit dies a Llimiana, al partit de Tremp, que tenia uns cinc-cents habitants.

Després de predicar la Quaresma a Solsona tornà a terres d'Urgell per reunir-se amb el seu grup apostòlic. Aquell any la Pasqua de resurrecció s'escaigué el 31 de març. El dilluns 15 d'abril de 1850 van fer l'entrada a la vila de Tremp, cap del partit judicial i diòcesi d'Urgell. La població tenia escoles públiques per a nens i nenes; a la de nens hi havia noranta alumnes, i a la de nenes unes cinquanta; a més, n'hi havia dues de privades. Els habitants de Tremp eren uns mil sis-cents. La vila és envoltada per una setantena de pobles que freqüentaven normalment els seus mercats i comerços. L'església —col·legiata en aquell temps— s'obre a una placeta. Aquest temple és d'una

sola nau, amb capelles laterals a banda i banda; és espaiós i mostra en l'estructura interior les línies del neoclàssic. Uns anys abans —el 7 de gener de 1833— hi havia estat batejat sant Josep Manyanet, que llavors estudiava ja als escolapis de Barbastre. Va ser fundador de la congregació de Fills de la Sagrada Família i Joan Pau II el canonitzà el 2004. L'església era servida per un clergat nombrós entre canonges i beneficiats, al capdavant dels quals hi havia el canonge curat. Fins a l'exclaustració de 1835 va haver-hi convent de dominics i caputxins. Del de dominics en parlà a Francesc Coll un dels últims que hi estudià filosofia, el seu gran amic Josep Sadoc Alemany, primer arquebisbe de San Francisco de Califòrnia.

A Tremp també començà donant exercicis als capellans. Se n'aplegaren més de quaranta, «a sentir la sublim doctrina que en sentides i eloqüents frases els inculqués», segons un cronista. La missió per al poble s'inicià el dissabte 20 d'abril. Feia molts anys que no s'hi havia predicat cap missió. L'església col·legiata s'omplia de gom a gom, i algunes vegades calgué organitzar la predicació en una albereda. Per la missió van renunciar aquell any al sarau de les festes patronals, que celebraven en honor d'un dels més importants evangelitzadors de les regions germàniques, el màrtir sant Bonifaci, la festa del qual se celebrava llavors el 14 de maig. El 19, dia de Pentecosta, tingué lloc l'acte de la clausura, amb una comunió general i solemne processó del Santíssim Sagrament pels carrers. A més oferiren menjar per a diversos centenars de pobres. Aquell dia el nou sant celebrava el trenta-vuitè aniversari del seu baptisme, i aquesta data, 19 de maig, amb el pas del temps, serà la de la seva festa litúrgica. La missió s'estengué també a la presó. N'ha quedat una àmplia referència en les cròniques dels jesuïtes, en la publicada pel diari de Madrid *El Católico*, notícia que reproduí immediatament el de Barcelona titulat *El Áncora*, i en una carta que el mateix rector va escriure al bisbe. En la seva autoritzada relació per a les cartes anuals, els jesuïtes Vidal i Serra donaven, entre altres, aquestes dades:

«Tremp és considerada la capital d'aquesta prefectura i no hi faltaven persones dignes de compassió, allunyades de la verdadera fe, així com una abundant sembra de llibres perniciosos. Per aquestes dues raons el fruit de la missió es presentava dubtós. Tot i això, on menys s'esperava va resplendir més la força i l'eficàcia de la Paraula de Déu. En efecte, faltava poc per al 14 de maig, en què se celebrava anualment la festa principal de la població, i en la qual tenien una part gens menyspreable els balls i moltes altres bogeries per l'estil. Però a penes hi arribaren els pregoners de l'evangeli, tots els habitants van deixar de banda les diversions programades, s'entregaren amb avidesa a l'escolta de la predicació i tots en absolut, tret dels que es donaven a diversions inadequades, es van confessar i van participar en el banquet eucarístic. En total foren set mil cinc-cents. Es van arreplegar o cremar també molts llibres perniciosos. Els empresonats, així mateix, reberen formació relativa als preceptes de la virtut i van purificar la consciència de les taques dels seus delictes. A més, amb els diners que es tenien a punt per a malgastar en frivolitats, es va repartir un àpat abundant als pobres» (T, 242-243).

Per la crònica publicada en *El Católico* i reproduïda a *El Áncora* se sap que l'èxit de la missió va sobrepassar les esperances que els organitzadors hi havien posat. El diari de Madrid retirà l'article de fons que tenia preparat per publicar l'àmplia ressenya enviada des de terres d'Urgell. La informació era datada el 23 de maig de 1850. La missió havia començat el 15 d'abril amb una recepció per part de les autoritats, persones notables i els veïns.

Immediatament començà la primera part de la missió, és a dir, els exercicis espirituals als preveres, en què el pare Coll els va recordar l'alta dignitat de l'estat sacerdotal, obligacions, deures d'instruir, edificar i dirigir els altres fidels en el camí de la salvació. Finalment els mitjans amb què els eclesiàstics podien exercir aquest ministeri tan espinós i sant.

El poble de Tremp i molts de la rodalia es mostraven molt ben disposats per a sentir la Paraula de Déu, «que feia tants anys que no se li havia dispensat de la manera eficaç i enèrgica amb què sol fer-se en una santa missió; per a aquest poble sobre els costums del qual tant deuen haver influït la desmoralització i males passions originades per la guerra i les pertorbacions per les quals havien passat; per a aquest poble que en el fons del cor conserva encara viva la primera impressió de la doctrina cristiana rebuda en la infantesa, i en el qual els perniciosos exemples i bojos desvaris d'aquests temps darrers tan calamitosos no han pogut destruir del tot una llavor tan bona» (T, 258).

La gent hi assistia amb una devoció i una assiduitat dignes d'admiració. Els missioners van fer gala d'una persuasió i fervor «de què només es podia formar idea havent-los escoltat». Per damunt de tot animaven al camí de la perfecció, a abraçar amb fe els dogmes i veritats del cristianisme, «úniques que poden fer felïços els homes en aquesta vida i en l'altra; i després, atacant els vicis en general i en particular, van procurar infondre l'horror natural i just que han d'inspirar a tot fidel creient, a tot bon catòlic, encoratjant finalment a tots al penediment dels pecats per mitjà d'una confessió general» (T, 258-259).

Van dedicar tot el temps possible al ministeri de les confessions, fins i tot prenent-lo del seu descans. Els quatre missioners foren ajudats per vuit capellans més. Des de les quatre del matí estaven al confessional i atenien els penitents fins al migdia. Hi tornaven a les quatre de la tarda fins a les vuit del vespre, en què començava el rés del rosari, el piados exercici o funció de les flors de Maria, i seguia després el punt doctrinal i sermó.

«Uns esforços tan heroics bé havien de ser beneïts pel cel. Constantment s'ha vist l'ampla i espaiosa església col·legiata pleníssima d'un immens auditori compost de totes les classes dels habitants d'aquesta vila i dels pobles de la comarca, que es despenjaven d'aquestes muntanyes per venir a escoltar la paraula de Déu i se'n tornaven a casa seva de nit i moltes vegades per camins intransitables, a causa de l'abundant pluja amb què també ens ha afavorit la Providència. L'auditori ordinari era sempre d'almenys quatre mil persones, i hi va haver dia que no podent-lo contenir el recinte de l'església, calgué traslladar el púlpit i improvisar un altar en una espaiosa i llarga albereda, en la qual a ple aire fou predicada la paraula divina» (T, 259).

Moltes persones tornaren a la pràctica religiosa després de molts anys d'haver-la abandonada. La clausura se celebrà el diumenge de Pentecosta, el 19 de maig. La distribució de la comunió per part de tres sacerdots va durar més de dues hores seguides. Entre els cants hi havia les reflexions del pare Coll i del pare Vidal, exhortacions que causaven la més profunda emoció en els oients. «Comptant les moltes, moltíssimes persones que van combregar els dies anteriors, a la vigília, i fins i tot extraordinàriament en el mateix dia de la comunió general, resulta que s'han consumit en tot aquest temps de missió, tot i haver transcorregut tan poc després del compliment pasqual, set mil cinc-cents quaranta-sis sagrades formes» (T, 260).

Acabada la missa de l'Esperit Sant es distribuí un àpat entre els pobres de la població i els molts que recorrien la comarca fugint de la misèria que causava la sequera a la d'Urgell i a la ribera de l'Ebre. Es van reunir al voltant de mil cinc-cents persones necessitades. A la tarda organitzaren una solemne processó com a anticipació de la solemnitat del Corpus Christi. Les cases estaven adornades, aquí i allà hi havia altars amb profusió de flors i arcs fets amb branques. La gent expressava així la gratitud per la missió concedida i suplicava que els seus fruits duressin. Els fidels portaven a les mans ciris i atxes enceses. Nens i nenes de primera comunió lluien els vestits i encatifaven el trajecte tirant flors davant del capellà que portava la custòdia. Tancava la processó la comitiva d'autoritats i la banda de música del batalló de caçadors d'Àfrica, amb guarnició a la vila. El cor de l'església animava també amb el cant. La processó es va fer amb ordre i silenci, tal com el

rector, Joaquim Cluet, informava al bisbe.

Els missioners no deixaren Tremp sense atendre els presos. Els van predicar i els disposaren per a la recepció dels sagraments. Prepararen també seixanta-dos infants per a la primera comunió, que se celebrà el dimecres 22 de maig. Tots anaven vestits de blanc, i el cor de la parròquia solemnitza la celebració de la missa. El rector acabava així la seva carta al bisbe Guardiola:

«No sé com donar a Sa Senyoria Il·lustríssima les gràcies dels favors i benefici que m'ha dispensat enviant-me la missió, perquè ha de saber Sa Il·lustríssima que cada nit, a pesar de la pluja d'alguns dies, era tanta la concurrència que hi havia, que a penes podíem entrar a l'església, i tan estrets, que no es podia entrar ni eixir de dalt a baix. Els seus efectes han sigut grans, es va suspendre la festa major, que ja és una de les coses més admirables per a la vila de Tremp. En fi, com que no sé de quina manera podria pintar-li la bona acceptació que ha tingut aquesta santa missió, només li dic que les sagrades formes que s'han distribuït en tot aquest temps, arriben al nombre de set mil cinc-cents quaranta-sis. Dono, ho repeteixo, a Sa Senyoria Il·lustríssima les més rendides gràcies d'haver-nos enviat aquests ambaixadors del cel, perquè crec que tothom s'ha confessat, no una sinó dues, tres vegades, excepte tres, i d'aquests encara se sospita d'un, si hi va comparèixer o no. No coneixeria Tremp, tot ha canviat pel que fa a la moral; Déu vulgui que continuï. Ara només falta, si Déu li dóna forces, que Sa Senyoria Il·lustríssima vingui a visitar-nos, i administrar el sagrament de la confirmació, de la qual cosa estan tan desitjosos» (T, 264).

Salàs i Areny de Noguera, a la Franja de Ponent

El 23 de maig de 1850 van pujar a fer una missió al que semblava el «poble més digne de llàstima entre tots els de la diòcesi», tal com escrivien els jesuïtes en la seva relació. L'anomenaren només amb la lletra inicial, seguida de punts suspensius: «S...». Amb l'ajuda d'una altra crònica s'aconsegueix descobrir l'enigma de l'abreviatura. Es tractava de Salàs, a la Conca de Tremp. Passats els anys, el seu cementiri serà escenari, el 1936, de la confessió de fe fins al vessament de la sang del prevere Josep Tàpies i Sirvant i sis companys, beatificats tots el 25 d'octubre del 2005.

El 1850 consideraven aquest poble digne de compassió, perquè durant molt de temps no havien escoltat la Paraula de Déu, ni rebut cap instrucció religiosa, a causa de l'abandó del rector, que s'atreuï a oposar-se al bisbe quan li va plantejar el projecte de missió per als seus feligresos. Salàs tenia poc més de vuit-cents habitants. Vivien de l'agricultura i la ramaderia. Tenia també tres fàbriques de terrissa, dos tallers de llenços comuns, un molí fariner i un altre d'oli. La fira de bestiar que s'hi celebrava durant vuit dies a la segona setmana de Quaresma era important. Quaranta nens anaven a l'escola de primeres lletres. L'església parroquial està dedicada a la Mare de Déu del Coll. Té un arc gòtic a la portada; cap al costat esquerre hi ha la torre, incorporada a la façana. Des de la plaça contigua se sent la remor d'un rierol que es precipita pel barranc. El temple és de tres naus, separades només per una pilastra a cada costat; l'espai resulta petit, fins i tot amb el cor alt que hi ha. A pesar de la negligència del rector, la resposta dels habitants no va poder ser més positiva, tal com testimonien els missioners jesuïtes:

«Els predicadors van experimentar de seguida la fam insaciable de l'aliment espiritual que amb dolces llàgrimes manifestava l'auditori. No sols estaven pendents amb la màxima atenció dels llavis del predicador, sinó que després del sermó anaven tan contrits, que a penes se sentia paraula entre una multitud tan nombrosa d'homes, dones i criatures de tornada a casa. Com que el recinte del temple no podia ja donar

cabuda a tots, es va haver de dur a terme la comunió general a la plaça» (T, 243).

El 10 de juny de 1850 a la tarda es traslladaren a Areny de Noguera, en aquell temps diòcesi d'Urgell. Aquesta petita població es troba al marge dret de la Noguera Ribagorçana. El nucli urbà tenia dues places espaioses. Hi havia una escola de primeres lletres freqüentada per seixanta nens, i una altra per a nenes amb assistència de poc més de catorze alumnes. L'església, sota l'advocació de sant Martí de Tours, era atesa per un rector i cinc beneficiats. És espaiosa i té tres naus. Abans de l'exclaustració hi havia un convent de carmelites descalços. Els habitants eren uns vuit-cents.

La missió hi començà el 12 de juny a la tarda. Se sap que els pagesos deixaven els camps amb prestesa per participar en els diferents actes. El dia 17 el pare Coll va començar a dirigir simultàniament exercicis espirituals per al clergat. No recordaven que a la vila s'hagués reunit mai un grup tan nombrós de capellans. A la tarda del diumenge 23 de juny es va improvisar una trona i un altar al pòrtic de l'església perquè la gentada hi pogués participar. Ocupaven la gran plaça i balcons de les cases.

Tot i això, l'endemà al matí, festa de Sant Joan Baptista, hagueren de traslladar la trona a una altra plaça, al cor de la vila, on es va continuar fins al final. Només a la parròquia d'Areny de Noguera, els últims quinze dies de la missió distribuïren 2.325 comunions. El 29 de juny, festivitat de Sant Pere i Sant Pau, es va celebrar l'acte de clausura amb una comunió general, en què es calculava que participaren més de sis mil persones, naturalment arribades de la rodalia. A la tarda tingué lloc la processó amb el Santíssim Sagrament, que recórregué els carrers profusament adornats. El dia 30 celebraren funció en sufragi dels difunts de la confraria del Roser. Va predicar el nostre sant i inscriví 3.633 persones en el rosari vivent o perpetu.

Els jesuïtes feien notar que encara que els fidels d'Areny de Noguera eren atesos per un rector molt bo, no havien tingut ocasió de participar en cap mena de missió, però es van mostrar tan ben disposats i tan dòcils que, deixats de banda treballs molt urgents al camp i abandonades les messes ja al punt, s'oblidaven fins i tot de l'aliment corporal, i resultava difícil a vegades sentir el predicador a causa dels sanglots. Ho posposaren tot de bon grat, per no veure's privats d'alimentar l'ànima amb els menjars del cel (T, 243-244).

L'esmentat diari madrileny *El Católico* publicà també un informe sobre aquesta missió, que recollia igualment *El Áncora* de Barcelona. El bisbe va enviar el pare Coll i els seus companys a aquella zona de la seva diòcesi que s'internava en el territori d'Aragó. Els sortiren a esperar a una certa distància del poble i el 12 de juny començaren ja els treballs apostòlics amb el rés del rosari i la predicació del nostre missioner. Els va parlar de la felicitat, que cal situar, en definitiva, en la benaurança eterna. Des del primer moment sintonitzà plenament amb l'auditori, que va reaccionar molt des del cor. A partir d'aquest moment se sentiren atrets per les seves exposicions, i l'interès va ser creixent a mesura que passaven els dies.

La urgència de les feines del camp no foren obstacle perquè els agricultors donessin preferència al que consideraven un autèntic regal per a la seva vida. Abans de la posta del sol deixaven les ocupacions i, sense preocupar-se del sopar o del descans, s'encaminaven a l'església, tant els pagesos com els comerciants o els que treballaven en algun taller. Abans de l'hora fixada, el temple ja era ple de gent de tota mena, grans i joves, i mares de família amb els infants, que es col·locaven discretament cap a l'entrada, per si es veien obligades a sortir. Tots eren conscients que allí tenien uns religiosos, un dominic i dos jesuïtes, que les lleis persecutòries havien expulsat de la seva comunitat. Hi veien uns fidels seguidors de sant Domènec i sant Ignasi, desitjosos de comunicar abundantment «les cristal·lines aigües de salut, que havien recollit de la mateixa font que els seus sants patriarques» (T, 267).

El cronista de *El Católico* informava també que el pare Coll va predicar exercicis als capellans de la comarca a partir del 17 de juny. Alguns hi vingueren fins de vuit hores lluny. El seu entusiasme i estima pel sacerdoci, la responsabilitat que adquirien davant de Déu i dels fidels que tenien encomanats, constituí el nucli de les seves reflexions, que exposà amb tant d'encert, tacte, unció i fervor, que va estremir sense desesperar, animà sense adular, i endolcí sense adular, tal com resumia un dels participants.

Els rectors atragueren els feligresos, i va augmentar de tal manera l'afluència de forasters de l'una i l'altra part de la Noguera Ribagorçana que la parròquia de Sant Martí resultà del tot insuficient per a contenir la gentada, i hagueren de sortir a l'espai que hi ha davant de l'església, però l'endemà, 24 de juny, calgué buscar una altra plaça més àmplia i més cèntrica. En els sermons transmetien certament les veritats revelades, la moral cristiana, que arribaven per descomptat a la intel·ligència i al cor, i impulsaven la voluntat «d'uns a emprendre, i d'altres a seguir el camí de la perfecció».

Els preveres ocuparen vuit confessionaris i els atenien durant nou hores el dia, entre matí i tarda. Alguns penitents havien d'esperar a la plaça i no pocs buscaven algun lloc on hostatjar-se, esperant el seu torn fins a tres i quatre dies. Molts combregaven després a la seva parròquia. A la d'Areny de Noguera es van distribuir 2.325 comunions en els quinze últims dies de la missió. Calculaven que en la clausura de la missió, en la solemnitat de Sant Pere i Sant Pau, 29 de juny, hi hi havien participat més de sis mil persones. El pare Coll orientava tota la seva tasca missionera cap a Crist Eucaristia i així ho posava en relleu organitzant una processó semblant a la del Corpus Christi al final de tot. A Areny de Noguera també s'organitzà com a acte de clausura. Els veïns guarniren les façanes de les cases, van cobrir balcons i finestres amb rics domassos, amb arcs triomfals les portes, amb bells altars els encreuaments, i encatifaren amb olorosos llessamins, timons, roses, lliris i altres espècies aromàtiques el llarg traçat que va seguir a la tarda la processó, a partir de les cinc. Hi participà una multitud, que procedia en silenci i bona reparació.

Finalitzada la processó anunciaren per a l'endemà una funció en sufragi dels difunts de la confraria del Roser. L'església aquesta vegada també va quedar petita per a acollir tanta gent com hi volia entrar. La majoria s'hagué de quedar a la plaça contigua. El pare Coll va predicar sobre la comunió que hi ha entre vius i difunts, i del benefici que poden rebre els darrers dels sufragis de l'Església pelegrina. Com succeïa ben sovint, el seu discurs va arrencar moltes llàgrimes als fidels. L'encert del predicador quedava rubricat per aquestes paraules de l'informador de *El Católico*:

«El fervorós missioner va estar tan feliç en el seu discurs, que semblava tenir a la mà el cor de tots els oients per a portar-lo a discreció per allà on fos. Aprofità aquesta conjuntura tan favorable, i seguint les empremtes del seu diví Mestre, convidà el seu auditori a la tarda per deixar-lo encomanat a la Mare de Jesús. Noble pensament! Elegant idea! No en va poder apuntar cap altra de més grat record per a un país devot entusiasta de Maria. Desplegà els llavis encomiant el santíssim rosari, i 3.633 persones prengueren cèdula de dia i hora inscrivint-se i consagrant-se servents de Maria Santíssima. Aquí van cessar les imponderables fatigues dels virtuosíssims P. Francesc Coll, P. Joan Vidal, P. Ignasi Serra i Mn. Josep Sansa, honor dels rectors d'aquesta diòcesi d'Urgell. Mes no va cessar, ni ha cessat d'aleshores ençà, ni és de témer que cessi durant molt de temps de donar copiosíssims fruits la santa llavor que en aquest camp van sembrar uns operaris tan dignes» (T, 270).

A Areny de Noguera va culminar aquesta primera etapa missional per la diòcesi d'Urgell, que per al pare Coll havia començat a finals d'abril de l'any anterior, 1849. Acabà el 30 de juny de 1850. Els pares Vidal i Serra, a tall de conclusió, resumien amb detall la seva tasca, especialment per tot el que es referia a ells:

«En totes aquestes excursions els nostres dos pares van rebre 5.085 confessions generals, 3.481 particulars, entre les quals moltes de trenta i quaranta anys [des de l'última confessió]. Entre el nombre de penitents es donà el cas d'una persona que, prostrada als peus del confessor, va dir: "Ai de mi!, que sóc el màxim pecador, que des de fa trenta anys no he posat els peus a l'església més de deu vegades, i això no per participar devotament en les funcions sagrades, sinó per riure'm del que s'hi deia, perquè tan sols creia en l'existència de Déu, i aquesta fe fins i tot la negava de paraula". Finalment, el principal fruit de les nostres missions es podria resumir en això: s'ha infós horror a la blasfèmia, que cueja cruelment per totes bandes, s'ha reprimit la usura, s'han impedit els balls deshonestos, s'ha restablert la freqüència de sagraments. Per al futur, tanmateix, brilla una esperança certa de collir fruits més copiosos, perquè en els pobles encara es manté arrelada una fe ferma i una devoció extraordinària a la Mare de Déu, de la qual hi ha prova preclara en tots, en el costum recuperat de resar diàriament el rosari en família» (T, 244).

El mes de juliol de 1850 segurament es va prendre un temps de descans, i temps també per a viatjar cap a la seva parròquia de Moià, on era a principis d'agost.

IX

NOU PROJECTE, I CONTINUA LA PREDICACIÓ

L'ESPERIT emprenedor i al mateix temps reflexiu que l'animava el dugué a traçar les línies de nous projectes per fer més duradora i eficaç la tasca evangelitzadora. Va tenir el suport de Lluçia Casadevall, bisbe de Vic fins a la seva mort, el març de 1852, de Joan Josep Castanyer i Ribas, rector de Moià a partir de 1846, així com dels superiors religiosos, del pare Joan Genís, comissari apostòlic nomenat el 1838, que morí en l'exercici del càrrec el novembre de 1856, i del pare Domènec Roma, vicari provincial, a qui havia trobat com a prior del convent de Barcelona en viatjar a la Ciutat Comtal per ser ordenat diaca l'any 1835.

Amb el pare Roma, que feia de provincial per als exclaustats de Catalunya, va mantenir un estret contacte. El 8 d'octubre de 1848, abans d'endinsar-se per les muntanyes i valls de la diòcesi d'Urgell, n'havia rebut llicències per a predicar i confessar. Les hi atorgà al lloc on residia, que era la casa del capellà de les monges dominiques de Montsió, llavors al centre de Barcelona, a pocs metres de la catedral, al carrer del mateix nom. Aquestes dominiques hi van tenir el domicili des de principis del segle XV fins a finals del XIX, encara que patiren exclaustació de 1835 a 1837. En aquesta última data aconseguiren recuperar una caseta seva contigua al convent i instal·lar-s'hi. Un any més tard van poder recuperar el cor, que havia estat utilitzat pel Liceu Filharmònic, encara que aquesta entitat cultural continuà ocupant bona part del monestir. Les molèsties que havien patit les religioses anaren augmentant amb el pas dels anys. El 1845 els tornaren l'edifici, però durant la Revolució de 1868 van tornar a ser importunades. Durant sis anys visqueren amb les seves germanes dominiques del monestir de la Mare de Déu dels Àngels. El 1875 els van tornar el convent una altra vegada en estat ruïnós. L'any 1888 passaren a un nou edifici a la rambla de Catalunya, on la comunitat va patir persecució el 1936, i una de les germanes, la beata Josefina Sauleda i Paulís, el martiri. Una altra, també perseguida, moria el desembre de 1936 al monestir del Santíssim Rosari de Marino Laziale (Itàlia). Es deia Carme Badia i Ginestà. Avui la comunitat resideix a Esplugues de Llobregat.

Sempre va conservar les llicències que li havia donat el pare Roma i que havia signat com a secretari el pare Manuel Bergadà. S'hi recordava la importància que l'orde dominicà dóna a la salvació de les ànimes per mitjà de la predicació i del sagrament de la penitència. A aquest objectiu s'adreça l'estudi i tot treball. Als religiosos que l'orde troba idonis després del preceptiu examen no sols els permet presentar-se en públic, sinó que els constreny a l'apostolat com a exigència de caritat. En virtut d'aquest document, el superior provincial declarava Francesc Coll apte i hàbil per a aquestes tasques apostòliques, i així el presentava en nom de Crist als bisbes per al ministeri de la predicació i de sentir confessions (T, 94-95).

Director del tercer orde dominicà a Catalunya

A principis d'agost de 1850 era a la parròquia de Moià exercint el seu ministeri de vicari. Va administrar baptismes fins al mes d'octubre. Però el dia 10 d'aquest mes batejà per última vegada en aquella parròquia. Reberen el baptisme dues nenes: Maria Àngela Riera i Filomena Giró. Llavors, en diàleg amb els seus superiors, anava madurant un projecte a què l'impulsava l'atenta observació de la realitat. Com escriuria més tard, la predicació pel Principat de Catalunya li havia permès observar l'estat de desmoralització en què es trobaven els pobles. Va meditar sobre les causes d'aquest mal, i arribà a la conclusió que una causa important era la ignorància que afectava la dona i la falta de formació religiosa en general. Hi donà moltes voltes al cap i va portar aquest problema ben sovint a la pregària. Ho va consultar amb persones de la seva confiança, amb eclesiàstics de ciència, virtut i zel, tant diocesans com religiosos. Déu li donà a entendre que un dels mitjans més a propòsit per a col·laborar al bé de la societat en tots els aspectes era la fundació d'una congregació de dominiques.

Sens dubte, el nomenament rebut del superior provincial Domènec Roma responia a aquest pla. El convertia en director general del tercer orde a Catalunya (T, 95-96). El pare Roma era professor de filosofia i teologia abans que Francesc Coll entrés a l'orde. Fins i tot va ser rector d'un centre superior d'estudis teològics a Barcelona, el col·legi de Sant Vicenç i Sant Ramon. En el moment de l'exclaustració es quedà en aquesta ciutat. Fou nomenat vicari provincial i ajudà tant com va poder els religiosos, religioses i institucions apostòliques dominicanes. Conduí les esmentades dominiques de Montsió a abraçar la vida comuna perfecta el primer de gener de 1846. El seu parer fou decisiu per als projectes que Francesc Coll anava dibuixant.

Les fraternitats, vinculades en altre temps a les cases i esglésies dels frares, havien quedat aleshores en dificultat com a conseqüència de l'exclaustració. Això va fer pensar en la conveniència que una persona coordinés esforços en l'àmbit de la regió, perquè eren molts, tant seculars com eclesiàstics els que aspiraven a ingressar al tercer orde dominicà. Els provincials tenien autoritat sobre aquest àmbit, atorgada al llarg dels segles pels papes. En virtut d'aquesta autoritat, Domènec Roma, ben informat de la ciència, virtut, zel i exemplaritat de vida del nostre sant decidí instituir-lo director del tercer orde, amb facultats i jurisdicció per a incorporar i atendre nous candidats. Va firmar el document al monestir de Montsió el 6 de novembre de 1850. El nomenament no al·ludeix al projecte fundacional que tenia en estudi, però el transcurs dels fets aclarirà que, amb aquesta institució, el superior provincial li volia facilitar el camí cap a la congregació que desitjava endegar per al servei de Déu i de tantes persones necessitades.

Altra vegada per terres d'Urgell

Alliberat de fet del càrrec de vicari parroquial i amb el nomenament de director del tercer orde dominicà a Catalunya, tornava a la diòcesi d'Urgell a principis de gener de 1851. El dia 4 començava per segona vegada una predicació a Organyà, que va durar fins al 19. L'acompanyaren també els pares Joan Baptista Vidal i Ignasi Serra, i el prevere diocesà Mn. Josep Sansa, rector de Montanissell. Els habitants conservaven un bon record de la missió anterior, tinguda a la primavera de 1849, i van tornar a respondre molt bé. Ha quedat una puntual descripció de tot en una crònica que publicaren els diaris *El Católico* i *El Áncora*. Ara recollia també la crònica el setmanari religiós de Madrid *La Regeneración Católica*.

En la relació que van escriure els jesuïtes catalans per a les cartes anuals puntualitzaven que a Organyà es decidiren ells a predicar gratis. Deien que s'havien exagerat els costos que comportava una missió, sobretot pel que es referia al suport dels predicadors. Per això, tement que les

informacions que corrien causessin una impressió desfavorable en l'ànim dels senzills, van decidir posar-hi remei per la seva banda i, des de llavors, viure només d'almoines. D'aleshores ençà no acceptaren ja diners pel seu treball apostòlic, ni aliments delicats. Després d'un temps van fer balanç i comprovaren que aquest gènere de vida produïa molt bons resultats. No els va faltar el que necessitaven. A la casa on s'hostatjaven, els fidels hi portaren gran quantitat de queviures, com pa, oli, llegums, vi, etc. Les aportacions que al començament els van fer a Organyà bastaren fins al final de la quinzena que estigueren al poble. Fins van poder compartir alguna cosa amb unes cinquanta famílies necessitades. En realitat, la pràctica d'acceptar tan sols aliments pobres la seguia el pare Coll des del començament de la seva entrega a la missió evangelitzadora, però no l'havia imposada als seus companys d'equip. Quan ells prengueren la decisió, ho va anunciar des de la trona.

El 25 de gener de 1851 es publicà a Barcelona, en *El Àncora*, una notícia sobre la resposta de la gent d'Organyà a la iniciativa que havia pres el bisbe d'enviar-los novament els missioners que ja coneixien. Els sortiren a rebre a distància de la població. El record del que havien experimentat feia dos anys encara era molt viu. Al vespre del 4 de gener s'organitzà una processó. En acabar i amb l'església atapeïda de fidels, el pare Coll es disposà a predicar. El cronista ho recordava d'aquesta manera:

«El P. Coll —conegut aquí vulgarment pel nom de pare Francesc—, l'apòstol d'aquestes muntanyes, pujarà al púlpit! Quina avidesa! Quina ansietat perquè no s'escapi una sola paraula! Tot l'auditori està pendent dels seus llavis... *Pax vobis*, ens anuncia: *La pau a vosaltres*. I sobre aquests dolces paraules del nostre adorable Salvador va desplegar i patentitzar les més consoladores veritats en un notable discurs, no menys lluminós que santament senzill. Conclòs el sermó anuncià que ell i els seus companys, a fi de no ser de cap manera una càrrega per als pobles, volien viure únicament d'almoines. No volien recompensa ni satisfacció de cap mena: buscaven únicament les ànimes per a Jesucrist. No exigien ni el seu propi sosteniment. Si *per amor de Déu* els fidels els volien donar l'aliment necessari per a la vida, ho agrairien, però advertint que no admetrien altra classe d'aliments que els més ordinaris: "Aliments de pobres, va dir, perquè volem viure com a pobres"» (T, 272).

Els habitants de la vila mostraren tal generositat que el dilluns 6 de gener, el pare Coll els va haver de dir que no els portessin ja més aliments, perquè en tenien de sobres per a tot el temps de la missió. En dos dies en recolliren tants que els bastaren per a una quinzena. Al final van repartir alguna cosa entre cinquanta famílies i fins oferiren un dinar als pobres servit per l'alcalde i el rector. El sentiment dels fidels durant la predicació es manifestava sovint en forma de llàgrimes i en la pràctica de la confessió. Els missioners aconseguiren reflectir Jesucrist amb la seva paraula i conducta. La gent estava convençuda que la missió del pare Coll i els seus companys era enterament conforme amb l'esperit del diví Mestre. I el corresponsal exclamava des d'Organyà:

«En la missió del P. Coll hi ha molt amor de Déu; i quan l'amor de Déu abunda, tot es rendeix. Els extraviats es converteixen, els vacil·lants es decideixen, els flacs s'enrobusteixen, i, sobretot, els bons es confirmen i enardeixen. De tot és bon testimoni aquesta vila. El diumenge dia 12 va tenir lloc la comunió general dels estudiants i jovenets amb xerrada preparatòria i amb fletxes de foc celestial que durant l'angèlic convit el mateix P. Coll dirigia a aquells cors tan cànids, per inflamar-los més i més en l'amor de Jesús Sacramentat. Aquest va ser un acte summament tendre i brillant» (T, 273).

El diumenge 19 de gener, una processó amb l'Eucaristia va recórrer els carrers de la històrica vila. Com era costum en aquests casos, els veïns rivalitzaven a adornar els balcons,

finestres, cruïlles i placetes. Al final escoltaren el sermó de comiat. «A tot un pare Coll li faltaven les paraules, com ell mateix va confessar», escrivien. Al final la missió s'acomiadà amb gran sentiment dels habitants d'Organyà. Els van deixar el regal de la pau, la de la consciència, l'única pau veritable. Els nous apòstols se n'anaren a peu, tal com havien arribat, perquè volien viure com a pobres.

A Oliana, Agramunt, Ivars d'Urgell

Cap al 20 de gener de 1851 tot el grup es traslladà a predicar al poble d'Oliana, de la diòcesi d'Urgell, situat al marge esquerre del Segre, en una vall molt bonica i rodejat de muntanyes. La població, assentada sobre un tossal, domina la vall. El clima en aquella estació era molt humit i les boires segurament no hi van faltar. Hi havia un col·legi d'escolapis, però llavors estava abandonat a conseqüència de la guerra recent. Tenia una escola de nens amb uns seixanta alumnes, i una altra de nenes, fundada per Tomàs Escaler, aleshores canonge Barcelona, fill de la vila; acudien a les classes cinquanta nenes. L'església parroquial era d'una sola nau i tenia dos rengles de capelles amb arcs als costats; resultava prou capaç. A més del rector hi havia sis beneficiats que formaven la comunitat. Eren uns quatre-cents cinquanta habitants. La predicació va tenir lloc segurament de finals de gener als primers dies de març de 1851. No se n'han trobat dades especials.

Després de deu hores de camí, els missioners entraren a Agramunt, el 5 de març. Feia vint-i-quatre anys de l'última missió. L'havien demanada al bisbe a mitjan novembre de 1850. Agramunt era una vila relativament gran en el conjunt de les poblacions de la comarca; tenia 2.700 habitants. Pertany a la diòcesi d'Urgell. Llavors les seves 480 cases, de fàbrica prou regular i còmoda, resseguien uns carrers tortuosos i sense empedrar. Tenia un hospital, escola d'instrucció primària freqüentada per un centenar de nens, i escola de llatinitat, que solia tenir de dotze a quinze alumnes. L'església parroquial, dedicada a l'Assumpció de la Mare de Déu, la regia un rector a qui ajudaven onze beneficiats. Consta de tres naus prou simètriques que acaben en tres absis romànics. La nau central està separada de les laterals per grans pilastres; a la nau de l'esquerra hi ha la capella del Roser, amb un magnífic retaule barroc en què, a més de la Mare de Déu del Roser amb el Nen als braços, s'aprecia una imatge de sant Domènec, i quadres que representen els misteris de la vida del Senyor contemplats en el rés del rosari. Abans de l'exclaustració hi havia convents de franciscans i mercedaris amb les esglésies obertes al culte. A la vila se celebraven dos mercats setmanals molt concorreguts.

Una gentada immensa es va disposar a rebre els missioners, que arribaren a la població el dimecres 5 de març de 1851 a la tarda. Els més ancians del poble no recordaven un esdeveniment d'aquelles característiques. Però no tots, certament, n'estaven contents. Alguns s'avançaren a rebre'ls fora de la població per molestar-los llançant crits de: «Visca la república!», «Morin els capellans!», i altres de similars. Entonaven també cançons impies. Els seguiren, amenaçadors, mentre ells resaven el rosari. Però aquelles persones exaltades no aconseguiren acovardir la multitud, que rodejà i acompanyà els nouvinguts fins a l'església.

Aquell mateix vespre van organitzar una processó, després de la qual el pare Coll predicà «un discurs de pau». Hi acudí tanta gent, d'Agramunt i dels pobles del voltant, que els dies festius es veieren obligats a organitzar la predicació a la plaça, on es congregaven més de cinc mil persones, que venien a vegades de dues i tres hores lluny. Al cap de pocs dies es va observar un canvi al poble, que consideraven «molt fet malbé». Alguns dels que cridaven contra ells a l'arribada corregueren després a trobar-lo en ple carrer per demanar-li perdó i confessió. Les cròniques dels jesuïtes, així com la que publicà el diari *El Àncora* conservaven un gran nombre de detalls sobre el transcurs de la missió. En aquest diari en recolliren una àmplia informació signada el 24 d'abril, dos dies després d'haver-se acabat.

En aquesta crònica s'informava de l'entusiasme i admiració amb què la gent d'Agramunt i de la comarca havia participat en tot. Tant el clergat com l'ajuntament havien demanat al bisbe d'Urgell la «missió del pare Coll i els seus digníssims companys, veritables barons apostòlics». Ho havien fet a mitjan novembre de l'any anterior, 1850. Els habitants de la vila tenien fam del pa de la sana doctrina i el bisbe va decidir acollir la seva petició. El cronista exclamava:

«Oh!, la missió del P. Coll he dit?... Heus aquí les paraules màgiques que aquests últims dies de salut sonen sovint als llavis de tots els catòlics d'Agramunt. Gràcies infinites al nostre estimat prelat que es va dignar enviar-nos la missió urgellitana, la paraula de vida ha ressonat amb tota la força del seu tro en el cor de molts éssers tristament involucrats en el vici!!! Que n'és de cert que la mà de l'Ésser Suprem es mostra visiblement en les missions! L'Església, mare nostra, sempre fecunda per a engendrar fills en la fe, envia de tant en tant als pobles barons apostòlics, que al pas que els obre el camí de salvació, apartant-los de pastures nocives per a la seva ànima, demostren la missió en tots els seus actes; en la càtedra sagrada, en el confessionari i en la resta de pràctiques religioses» (T, 285).

Els missioners van predicar Jesucrist i la seva doctrina. El primer dia el pare Coll predicà amb naturalitat i vigor al poble, amb un accent ple de foc, com solia fer-ho en tots els sermons, i es guanyà l'atenció de l'auditori. Aquest primer sermó va causar una fonda impressió en la gent. A mesura que passaven els dies els oients augmentaven, de tal manera que l'església era insuficient per a acollir la multitud. Els dies festius es concentraven a la plaça. La predicació es feia llavors des d'un balcó. «Oh poder de la paraula de Déu!», exclamava el narrador dels fets. Arribaven de pobles que estaven a dues i tres hores de camí afrontant el fred, la pluja, el cansament, per escoltar la paraula de la salvació. Rodejaven els confessionaris des de la matinada fins a ben entrada la nit, desitjosos tots de rebre el sagrament de la penitència.

Entre els sermons del pare Coll recordaven el del diumenge de rams, el 13 d'abril de 1851, en què els va donar a entendre que la llavor de la Paraula de Déu queia, en general, en bona terra a la vila d'Agramunt i els pobles de la comarca. Afirmava això després de passar moltes hores al confessionari. La primera comunió general organitzada va ser el dissabte 29 de març per a nens i nenes. Mentre s'acostaven a combregar féu una xerrada per a preparar-los més i més a una digna recepció de l'Eucaristia. «La referida xerrada de la comunió, les aspiracions i reflexions del zelós pare Coll, i les corrandes que alternativament tocava l'orgue, despertaven en l'ànima uns sentiments difícils d'explicar» (T, 287-288).

Del divendres 4 a l'11 d'abril, els missioners es repartiren la predicació en un septenari de la Mare de Déu dels Dolors. El dijous sant, 17 d'abril, va haver-hi també comunió general, que fou extraordinàriament concorreguda. Durant la comunió el nostre sant deia jaculatòries que arribaven al fons de l'ànima dels participants. Les funcions de Setmana Santa van tenir una esplendor poc acostumada. Però l'alegria que experimentaven s'eclipsà quan el pare Coll va dir que la seva marxa s'acostava. Per no deixar-los tan desconsolats, i volent d'altra banda coronar l'obra començada, el dilluns de Pasqua de Resurrecció van fer una comunió general en què es distribuïren unes mil tres-centes sagrades formes. A la tarda del mateix dia 21 d'abril hi hagué l'acostumada processó amb el Santíssim pels carrers.

«Una gentada immensa va acudir a aquesta vila per presenciar un acte tan religiós, en el qual ressonà una música molt ben triada que alternava amb el cant del sacerdot. Una multitud de nens i nenes còndidament i ricament vestits participaven en la processó, semblant aquí i allà flors de diferents aromes; 283 atxes, sense comptar-hi els ciris de devoció, hi hagué en aquell acte solemne; capelles i altars

erigits per les noies agramuntines; domassos per les finestres i balcons, amb altres capritxos al·legòrics i riquíssimes varietats que tot junt donava un encant admirable; i per totes bandes no es veia res més que l'alegria i l'entusiasme sagrat d'aquesta gent tan catòlica. Havent tornat de la processó, el distingit P. Francesc Coll pujà al púlpit i va dirigir el sermó de comiat, que fou molt interessant, però també va ser trist, molt trist, màximament en sentir de la seva boca aquelles enfàtiques paraules de: "Adéu-siau, adéu-siau, oients meus!!!". L'ai!, el plor, el lament és el que se sentia ressonar de tant en tant» (T, 289).

L'endemà, en deixar la vila, una munió de persones acompanyà els missioners com a comiat. No sabien com expressar-los la gratitud, i ho van fer oblidant-se fins de les seves ocupacions i posant-se a recórrer el camí amb ells. Aquests els pregaven que tornessin a casa seva. D'aquesta manera els volien testimoniar l'amor que els professaven.

El diari *El Católico* informà també al seu dia d'un fet escandalós que es produí el 19 de març i que podia haver causat una enorme desgràcia entre la multitud que omplia el temple parroquial d'Agramunt. Alguns desaprensius van llançar-hi pedres per crear el pànic dintre l'església. Per fortuna, tot es reduí en un gran espant, però a partir de llavors muntaren una diligent vigilància. La premsa liberal va tractar de desacreditar aquesta missió, i fou contestada per algunes publicacions catòliques. Els fidels quedaren summament agraïts i ho manifestaren, també, acompanyant els missioners un bon tros de camí.

En l'informe fet pels jesuïtes es destacaven els fruits que havia produït la missió. Es va obrar un canvi espectacular en els costums, fins a tal punt que els mateixos habitants amb prou feines ho podien creure, encara que ho contemplaven atònits. Hi hagué persones que van destruir llibres perniciosos, i foren restituïdes grans quantitats de diners defraudats.

«Per a extirpar la blasfèmia els pares van buscar aquí amb èxit la col·laboració dels infants, com havien fet ja en altres llocs. Perquè els primers dies quasi contínuament se sentia exclamar pels carrers: «Ave Maria puríssima». Així vencien ells el monstre de la blasfèmia on fos que se sentís, i l'obligaven a allunyar-se, de manera que es podia dir amb veritat: «La majestat que teniu dalt del cel els infants més petits ja la canten» [Sal 8,3]. Sis mil ànimes es van alimentar amb el pa Eucarístic en aquesta missió. Quan els missioners se'n van anar, els acompanyaren durant un bon tros tant les autoritats eclesiàstiques com les civils, i molts altres de tota condició, que, com que no podien fer-ho d'una manera convenient per mitjà de les paraules, testificaven manifestament amb llàgrimes el dolor que sentien pel comiat» (T, 246).

Els missioners, doncs, havien demanat als nens que en sentir una blasfèmia pel carrer diguessin: «Ave Maria puríssima», invocació molt usual entre la gent piadosa, especialment després de la proclamació del dogma de la Immaculada Concepció. Els primers dies, informaven els jesuïtes, la jaculatoria se sentia moltes vegades per la vila. Arran d'aquesta missió d'Agramunt hi hagué una controvèrsia al congrés de diputats de Madrid. La suscità en la primera intervenció que tenia a les Corts, el 20 de juny de 1851, Josep Sol i Padrís, diputat per Granollers. Pascual Madoz es féu també eco del problema al si de la cambra. Tots dos van dirigir una pregunta al govern sobre les missions a Catalunya. Desenfocaven la realitat en presentar els missioners com a persones que formaven congregacions de solters per la regió. Aquestes «legions» podrien tirar-se a la muntanya, armats amb fusells, per destruir les institucions de l'Estat. Sol i Padrís es va referir a la mala impressió que havia causat en l'opinió pública el concordat entre Pius IX i Isabel II, firmat el 16 de març de 1851. Opinava que un resultat de la nova situació era la desviació que en algun punt havien tingut les missions a Catalunya. Volia que les Corts examinessin el concordat perquè adquirís la

consideració de verdadera llei. Opinava que les missions que recorrien els pobles de la seva terra catalana s'havien extraviat, tot i que aclaria que no n'era pas contrari quan es mantenien en el seu programa de moralitzar el país i fonamentar més i més els principis de la religió. Però s'havien apartat del seu autèntic objectiu i havien sortit de mare, fins al punt de cridar l'atenció i fer necessària la intervenció de les autoritats del govern. Continuava d'aquesta manera:

«En les missions s'ha predicat la necessitat de defensar la religió, la religió que tots sabem que no perilla de cap manera, i s'ha preguntat al poble si està disposat a defensar-la. Al mateix temps s'estan formant associacions per a objectius religiosos, cosa que no reprovó. Però m'ha cridat molt l'atenció el fet que en una d'elles només admeten solters, els quals són expulsats de l'associació quan contrauen matrimoni. I no podria ser això l'organització d'un exèrcit d'anomenats defensors de la fe? I quan creiem que per a la tranquil·litat, per a la pau interior no es necessiten els serveis de la milícia nacional, serveis que són el primer a reconèixer, ¿serà just i prudent que consentim l'organització d'un exèrcit de defensors de la fe?» (T, 283).

Pascual Madoz, per la seva banda, era diputat a Corts per Tremp i havia recorregut recentment en campanya electoral terres on el pare Coll havia predicat. Va néixer a Pamplona el 1806 i morí a Gènova el 1870. Recordava aleshores en el parlament, en la mateixa sessió del 20 de juny de 1851, que la llei prohibia l'establiment de confraries i capítols sense llicència reial. Interpel·lava el govern perquè volia saber si es proposava evitar les funestes conseqüències que produïa a Catalunya una missió que, com acabava de denunciar Sol i Padrís, organitzava societats i confraries, establia cercles, nomenava directors, exigia sumes i proclamava doctrines que un dia podien posar en gran compromís el tron d'Isabel II, pel regnat del qual s'havien fet tants sacrificis. Concloïa així:

«Si el govern està disposat a contestar la interpel·lació, jo l'explicaré, i si no té les notícies que he adquirit en el meu recent viatge a Catalunya, i que avui m'han estat confirmades en una correspondència, llavors li agrairé que designi el dia en què se servirà a contestar» (T, 284).

El llavors ministre de la governació Manuel Bertran de Lis Ribes va decidir ajornar la resposta a la interpel·lació que li havia fet el diputat Madoz. El corresponsal que el diari progressista *La Nación* tenia a Cervera, atia el foc de la disputa, i presentava el clergat i, en particular els missioners, com a reaccionaris passats de moda, que prohibien l'anomenat «enterrament de la sardina» per carnestoltes, i la representació del «drama de la inquisició». Això va animar —continuava dient el seu informe— alguns joves a enfrontar-se a quatre missioners que entraven a Agramunt, cantant-los «algunes cançons al·lusives». Es deia, a més, que els predicadors havien amenaçat els compradors de béns nacionals i els que no pagaven els delmes i primícies. S'infonia terror a les consciències, i actuaven com si aquells pobles fossin Nínive, Sodoma o Gomorra. En diverses dates l'al·ludit corresponsal de *La Nación* continuava informant que l'alcalde d'Agramunt hagué de corregir alguns sequaços del «bàndol jesuític», que començaven a insultar els que es destacaven per les seves idees liberals, fins al punt d'animar els nens a cridar davant de determinades persones: «Visca la missió! Morin els condemnats!».

Aquesta informació que arribava des de la ciutat universitària de Cervera a la capital del regne fou recollida per diversos periòdics, com *El Observador* de Madrid o *El Nacional* de Cadis. Va merèixer diverses rèpliques de periodistes en altres diaris, com *El Áncora* de Barcelona o *El Católico* de Madrid, que rebatien amb disgust les falses afirmacions que es propalaven des de Cervera i, el 22 d'abril de 1851, un d'ells concloïa:

«D'altra banda, sàpiga el senyor corresponsal de Cervera i sàpiga tot Espanya

que avui sí que han ressonat amb estrèpit els carrers de la nostra vila amb el crit de «Visca la Missió!» i amb l'amarg plor d'una multitud immensa dels nostres estimats compatricis, que, no sabent separar-se d'uns senyors tan respectables, han anat aquesta tarda fins molt lluny de la vila a acomiadar els esmentats RR. PP. Missioners que amb el cor agitat i inundat també de llàgrimes el rostre, no sabien tampoc com abandonar una població on, si bé en un principi van experimentar algun sentiment, han trobat sempre les majors simpaties i les més fortes i universals mostres de deferència i afecte, i on si bé una molt curta quantitat de la divina llavor que han sembrat deu haver caigut en les dures pedres, en canvi, la major part deu haver caigut en un terreny molt fèrtil, que, refrescat oportunament amb la divina rosada de la gràcia, produirà sens dubte uns fruits abundants, riquíssims i perfectament assaonats. Això és, Sr. Director, el que en contestació a un immund comunicat inserit en el número i periòdic esmentats, dic en aquesta data al Sr. Director de *El Observador*, i el que traslado a vostè amb la ferma confiança que, en obsequi a la Santa Missió, es dignarà inserir-ho també en el seu religiós periòdic» (T, 279).

Els missioners sortien d'Agramunt el dimarts 22 d'abril de 1851. El mateix dia se n'anaren a Ivars d'Urgell, poble situat a la banda sud de la vasta plana d'Urgell; tenia vuitanta cases distribuïdes en sis carrers i dues places; a l'escola de primeres lletres hi assistien una vintena de nens, on feia de mestre el mateix secretari de l'ajuntament. L'església parroquial era servida per un capellà i tres beneficiats. Els seus 320 habitants vivien de l'agricultura i la ramaderia. Venien els productes principalment als mercats de Tàrraga. El poble es va mostrar favorable a la missió. Hi acudia també gent de les poblacions veïnes presidits pels rectors.

Molts anys després parlaven encara d'aquesta missió i fins van transmetre les seves impressions a la germana Miralpeix, que fou priora general de la congregació de dominiques de l'Anunciata. El 1931 aquesta germana deia que havia sentit de llavis de Josep Padrós, de Magdalena Visa i de Maria Armengol —quan els va tractar eren ja molt grans—, que la missió del pare Coll havia produït grans fruits espirituals. Fou tanta la concurrència als seus sermons que calgué adaptar un balcó com a trona. Aquest balcó pertanyia a la casa del marquès de Sagarra. Els oients omplien la plaça pública. Fins s'habilità un espai per a custodiar les cavalleries que portaven els que venien de lluny. A Josep Padrós, la mare li havia ensenyat una jaculatòria que havia après de llavis del pare Coll: «Dolcíssims Cors de Jesús i de Maria, salveu l'ànima mia». Magdalena explicava a la germana Miralpeix que el nostre sant l'havia preparada per a la primera comunió. Donava les catequesis a la casa del marquès de Sagarra (T, 1126).

En acabar la missió d'Ivars d'Urgell, l'equip de missioners va ser cridat a la diòcesi de Vic.

X

PER LA DIÒCESI DE VIC

LA DIÒCESI de Vic reclamà la missió del pare Coll i els seus companys, que tant s'havien prodigat en terres d'Urgell. Començaven així una predicació al llarg dels mesos de maig i juny de 1851.

A Igualada

Obedient a la iniciativa del prelat vigatà Lluçà Casadevall, l'equip de missioners es va traslladar Igualada, cap de partit judicial, amb una població d'una mica més de deu mil habitants. La seva església parroquial era servida per un clergat nombrós: uns trenta-cinc capellans. El temple és d'una sola nau, molt capaç, de pedra picada. En una capella lateral es venerava un crucifix a què s'havien encomanat d'una manera especial els igualadins en la guerra contra els francesos l'any 1808. Abans de l'exclaustració hi havia un convent d'agustins i un altre de caputxins. La vila comptava amb una indústria important. Tenia fàbriques de teixits de renom, i recentment la indústria cotonera s'hi havia incrementat. La missió va transcórrer durant el mes de maig i els primers dies de juny de 1851.

Amb la confiança posada en Déu —escrivien els jesuïtes— es llançaren amb goig a enfrontar-se amb les proves i treballs que sabien que els esperaven. Tot i això, des del començament van experimentar que els fidels responien molt bé. Com que el nombre de participants augmentava, des del segon dia hagueren de predicar fora de l'església. En les cartes anuals escrivien que a la plaça pública s'hi arribaren a concentrar unes dotze mil persones. No trigà a presentar-se l'oposició temuda. La missió era mostrada com un perill per a la seguretat dels ciutadans, encara que els missioners no ocultaven res. Tenien la predicació a la llum del sol i els seus oients es congregaven, no per pertorbar la pau, sinó per plorar les seves culpes (T, 246-247). L'oposició aconseguí, finalment, una ordre que obligava a interrompre tots els actes que el pare Coll i els seus companys es proposaven celebrar. Certament es detectava llavors un cert malestar entre la classe treballadora de la vila. Al començament de 1850, els teixidors manuals havien presentat queixes als amos de les fàbriques. Organitzaren manifestacions contra un dels patrons que no va cedir a la petició dels seus obrers; aquests arribaren a destrossar teles i a fer altres accions de protesta. Es va entaular un procés, que fallà contra sis treballadors. Els condemnaren a vint-i-set mesos de presó i a vint duros de multa cada u. El contenciós havia fallat uns mesos abans que comencés aquesta missió, a saber, al febrer d'aquest mateix any 1851.

Davant l'ordre que manava finalitzar la missió, el bisbe Casadevall intervingué prop del

governador de Barcelona. Els missioners van rebre autorització per a continuar, però limitant l'activitat apostòlica a l'interior dels temples. Encara que el poble els era favorable, s'hi oposaven algunes autoritats, i en concret l'alcalde, de cognom Uraniaz, que no dubtà a denunciar la missió com a perillosa, i fins i tot manifestà directament als missioners el seu desgrat. Amb un gest eloqüent els convidà a anar-se'n. Per mitjà d'un ordinari els va enviar rosegons de pa fets malbé del tot, i encarregà a l'emissari que els digués de part seva: «Això és un regal per al pare Coll». Assabentat del present, va respondre amb pau i tranquil·litat al missatger del regidor municipal: «Digui al senyor alcalde que moltes gràcies, i que els missioners prendrem cada dia una mica d'aquest pa com a postres». Aquesta anècdota la va transmetre Mn. Lluís Martí i Mirapeix, nascut a Igualada quatre anys després de la missió, del record que en guardava el seu propi pare (T, 1003).

Però la resposta de la gent exasperà encara més les autoritats, que van llançar bans prohibint els cants religiosos, no sols pels carrers i en públic, sinó fins dintre les cases. Els fidels seguien la predicació amb avidesa. Jaume Serra i Jordi aleshores era un nen, i la mare el portava a la missió. Més tard, quan ocupava el càrrec de degà de la catedral de Vic, va aportar-ne records personals i familiars. El pare Coll havia predicat des d'un balcó a la plaça de la Creu. El seu estil de vida li quedà gravat: viatjava a peu, com els apòstols, i vivia del que li donaven per caritat. Aquella plaça es va omplir de gom a gom. Després de la missió sortia a la nit del dissabte un penó amb la Mare de Déu del Roser, acompanyat de dos escolans amb fanals i uns quants cantors entonant alguns cants referents al rosari. Era com una invitació a la processó que hi hauria l'endemà molt de matí. Sortia a les sis de la capella de la Mare de Déu del Roser. També es resava cada nit a les esglésies o capelles no parroquials, com, per exemple, a la Guia.

Encara que els missioners dedicaren gairebé set setmanes a escoltar confessions en aquesta ciutat, no van ser prou per al desig que mostraven els fidels. Acabaven a principis de juny de 1851. El mes de setembre de l'any 1851 el pare Coll va dirigir uns exercicis espirituals al clergat de Vic i a continuació una missió per al poble en general, tal com notificava el diari *El Àncora* del 30 de setembre:

«Entre les poques novetats que hi ha per aquí, tenim ara la de la santa missió, que el cèlebre P. Coll predica, amb alguns joves companys, en aquesta catedral, en què fa molts anys que no hi havia hagut missió. L'afluència és molt gran tant al matí com a la nit, la qual cosa, coincidint amb el mes assenyalat per a guanyar el jubileu, causa molta assistència a les esglésies d'aquesta ciutat. També dies enrere aquest venerable clergat va concloure els seus exercicis espirituals, dirigits pel reverend missioner, continuant la pràctica començada per l'il·lustríssim senyor arquebisbe Claret».

Provisió de doctrina, formació permanent

Encara que es veia obligat a viure el carisma dominicà fora del convent i sense portar l'hàbit religiós en públic, bé podem dir que el duia a l'ànima i, en aquelles circumstàncies anòmales ajustava la vida a les constitucions que havia assimilat i professat amb una decisió madura. Havia rebut des de l'inici un missatge ben clar, que procedia del mateix sant Domènec: que s'havia d'entregar amb afany a l'estudi, de dia i de nit, a casa o de camí. Adquirir la norma d'estudiar i meditar sempre, i d'esforçar-se per retenir tot el que pogués a la memòria. En circumstàncies normals dedicava molt d'espai a la meditació i a l'estudi. Va aconseguir llibres, encara que del convent de l'Anunciata de Girona només havia pogut treure el breviari. A vegades li'n donaven les dominiques de Santa Caterina de Vic, de qui feia servir la biblioteca; també en va rebre alguns del rector de Gombrèn, dels seus companys dominics exclaustrats o d'altres persones. Com és natural, va comprar llibres que li eren útils per a ampliar la seva formació. Havia utilitzat també la rica

biblioteca de la comunitat de beneficiats de Moià.

Es prenia seriosament els punts d'estudi que fixaven per a les «conferències morals i litúrgiques» que els bisbes promovien en els arxiprestats. Des de la cúria diocesana determinaven les qüestions a estudiar i resoldre. Ha quedat una mostra de l'interès amb què estudiava per preparar aquestes reunions, que poden qualificar-se com de formació permanent. Amb aquestes sessions, els capellans es comprometien a tirar endavant una formació continuada. Les reunions, a més, constituïen un bon mitjà per a fomentar la comunió entre tots. Les solia presidir l'arxipreste, que convocava els preveres i la resta d'ordenats *in sacris* per encarregar-los els temes de debat i demanar-los que els resolguessin personalment. Els presidents podien encarregar a un o dos la resolució per escrit, però aquests sovint no havien de donar a conèixer la seva opinió fins que no fossin interrogats en la conferència o assemblea. Normalment el resultat de l'estudi es feia arribar d'alguna manera a la secretaria diocesana.

S'ha conservat un escrit en què anotava els seus punts de vista per a alguna d'aquelles reunions. Les respostes demostren que consultava llibres i reflexionava valent-se de diferents autors. Es guiava per la Sagrada Escriptura, els Sants Pares i teòlegs. Aportava també problemes que es plantejaven, i dictàmens de persones competents del moment, que podien ajudar a la solució de la diferent casuística. Va reflexionar, entre altres, sobre aquests punts: la blasfèmia, treball en els dies festius, balls, teatres, festejos llargs, promesa d'esposalles, matrimoni, préstec de diners a interès, separació matrimonial, que denominava divorci, heretgia, sol·licitació en la confessió, llibres prohibits, periòdics, supersticions, delmes i primícies, compres, dejunis i butlles.

Es veia que havia fet la tasca encomanada amb responsabilitat. Va demostrar una gran dosi d'obertura d'esperit i coneixement de les diferents situacions. Recordem la seva opinió favorable al treball d'alguns obrers en dies festius per al manteniment de les fàbriques. Així la resta dels treballadors no hauria de perdre hores els dies feiners. Emprava la paraula «vaga», que sens dubte aquí tenia el sentit de «desocupació». «Algunes vegades és necessari —dictaminava— permetre que un, dos o tres treballin a la tarda del dia de festa perquè, si no treballessin, podria ser que tots els de la fàbrica haguessin d'estar en desocupació, amb greus danys per a les famílies».

Quan es referia al tema dels balls —problema veritablement espinós en la pastoral del seu temps— manifestava també un pronunciat sentit comú: —«Dir rodonament —escrivia— que tal ball és pecat mortal és molt perillós: sempre cal mesurar les circumstàncies de lloc i persones. Abans de parlar, i sobretot abans de fer-ho des de la trona, cal guanyar el cor de l'auditori, perquè als pecadors, si se'ls va de cara, es fan forts i es posen a la defensiva». Recordava, així mateix, una doctrina o opinió de sant Gregori el Gran, per a concloure que calia parar atenció a l'hora de reprovar els balls, perquè de vegades «la joventut fa coses pitjors, i com deia un home savi i temorós, el poble s'ha de desfogar mentre no sigui una cosa en veritat roïna».

Com ja hem apuntat, amb relació als teatres —on es difonien amb intensitat les idees de la Il·lustració— recordava el que havia succeït al pare Bac, que els volgué desaprovar, i el resultat fou que es va constituir una societat per a fomentar-los. El pare Pere Bac, felipó de Vic, era un autèntic patriarca espiritual de la diòcesi. Va ser conseller del pare Coll. Tots dos mantenien converses espirituals, com testificà en el seu moment la germana Antònia Massanas i Coll. En els dictàmens de resposta, el pare Coll recordava el que havia passat a un altre missioner: que, en la predicació, no va dir ni una sola paraula contra els teatres, sinó que exposà el tema dels novíssims, i la gent abandonava les representacions teatrals per acudir a l'església. Això, en realitat, li havia passat a ell a Girona.

Quan reflexionava sobre la qüestió relativa a la «promesa de matrimoni» informava d'una sorollosa causa que es debatia a Tarragona i a l'audiència de Barcelona, per una promesa

d'esposalles de què no s'havia fet escriptura. Precisava que s'havia consultat a Roma perquè s'hi pronunciés. Opinava així: «En el confessional es podria absoldre aquell que hagués donat paraula i per algun motiu digués que no es volia casar. La raó és que si es casa viuran malament, i en aquest cas l'Església pot tolerar un mal menor per a evitar un mal major, com és viure tots dos de mala manera».

Considerava que es podia prestar diners a un interès del 6%, d'acord amb l'opinió del cèlebre autor italià Masafanti, que, al seu torn, reflectia declaracions de la Penitenciaria Apostòlica. A Espanya aquest era l'interès acostumat en el préstec de diners. En respondre sobre la qüestió de l'heretgia precisava que, a vegades, no passava de ser un mitjà per a fer-se notar, cedint a la temptació de propagar el que estava de moda. Comprovava que els cànons antics eren més rigorosos que els moderns sobre aquest tema, i recordava un aforisme llatí: *Distingue tempora et concordabis jura*, «distingeix els temps i acordaràs les lleis». Respecte a les crítiques dels protestants al sagrament de la penitència aconsellava no fer-lo gaire difícil en casos d'heretgia, no fos que, escarmentat un, els altres no s'acostessin al confessional.

En abordar el tema dels «llibres prohibits», precisava que calia explicitar en la denúncia si eren escrits que tractaven de coses deshonestes o que parlaven malament de l'Església. A aquest respecte citava un predicador, sense donar-ne el nom, que exigia als fidels que cremessin semblants llibres abans de confessar-se. Al llarg de les seves campanyes missionals, moltes vegades va recollir llibres perniciosos. Així, per exemple, a Tremp, Agramunt, les Borges Blanques, etc.

Doctrina per a les missions

Després de la seva mort custodiaren amb interès un manuscrit que contenia esquemes o «doctrines pràctiques per a una missió de Quaresma», i fins fou consignat en el tribunal que instruí el procés diocesà de canonització. El van entregar i després examinar com si fos compost pel pare Coll. Llegir-lo atentament, però, porta a concloure que el manuscrit és autògraf del nostre sant només en algunes pàgines, però no en la immensa majoria. També sembla obligat convenir que tals doctrines pràctiques no van ser compostes per ell. Dins les seves possibilitats de temps, es limità a transcriure pàgines d'un altre autor, i a buscar la col·laboració d'una persona pròxima per a rematar la transcripció. Pot consultar-se'n una traducció del català al castellà en l'edició de les *Obras completas* (O, 585-1021). No se sap en quin grau el va fer servir en la predicació.

L'explicació que sembla més plausible és la següent: és evident que necessitava elements que li facilitessin la ingent tasca pastoral de què era responsable. En un cert moment va trobar un llibret de Quaresma que li semblà útil per la seva manera d'exposar els temes, en forma dialogada, amb una doctrina clara i ben portada, encara que amb una inequívoca empremta rigorista en l'aspecte moral. A aquest respecte no es pot oblidar el que significaren les controvèrsies jansenistes i antijansenistes en els segles XVII i XVIII. Aquest llibret podia haver estat elaborat en diferents moments i fins per diverses persones, probablement en ambients religiosos de Catalunya, a finals del segle XVIII.

El pare Coll segurament el rebé prestat i amb el compromís de tornar-lo. Així no li va quedar més remei que copiar-lo. Va començar la tasca, efectivament, per les primeres pàgines i, en arribar a la tretze l'hagué d'interrompre, perquè altres obligacions reclamaven la seva atenció. Aleshores devia trobar una mà amiga per a ajudar-lo en un treball que li ocupava moltes hores. Així s'anaren intercanviant al llarg de les seixanta primeres pàgines. Després entregà definitivament la ploma al seu fidel col·laborador, que enllestí la còpia fins al final.

És raonable pensar que se serví d'aquests esquemes de predicació per a preparar les

múltiples quaresmes que va predicar. Però és més que segur que no s'hi ajustà rigorosament, sobretot pel que fa a la multiplicació de pecats mortals. No era pas aquest el seu estil, sinó el de la dolçor i animació constant a fer el camí del cel. D'altra banda, els que l'escoltaren asseguraven que no acumulava destorbs a la porta del cel, sinó que els treia amb tot interès. «La salvació la feia fàcil, per mitjà dels sants sagraments i la intercessió de la Mare de Déu. Predicava a l'apostòlica, com acostumen a dir alguns quan es predica senzill. En general, predicava per al poble, i aquest corresponia», testificava el capellà de Monistrol de Montserrat, Ignasi Perramon (T, 744).

Tot i això, després de l'edició de les *Obras completas* s'ha trobat un manuscrit íntegrament autògraf. Demostra que, en aquest cas, era ell qui l'havia compost. Està editat en l'anuari «Escrips del Vedat», de la Facultat de Teologia Sant Vicent Ferrer de València. L'escrip duu per títol: «Noves doctrines predicables». Contribueix a enriquir el coneixement d'una persona clau en la renovació de la vida cristiana en la Catalunya del segle XIX i, a través de la seva congregació, en l'educació de la infància i joventut per nombrosos països d'Europa, Amèrica, Àfrica i Àsia.

Centrava l'atenció en el tema dels manaments de la llei de Déu, reflex de la norma natural escrita en el cor de l'home, llei que pot ser esborrada o desdibuixada per les passions. El decàleg és, a més, com afirma el Catecisme Romà, l'epítom o resum de totes les lleis i compendi de les virtuts, i s'hi troba, igualment, l'antídot contra tots els pecats. Tractava a continuació de cada un dels manaments en particular. En el primer exposava no sols el precepte de l'amor, sinó també el tema de la fe, esperança i religió. En el segon, del jurament, vots o promeses i blasfèmia. En el tercer, de la santificació de les festes, i també de les males obres amb què podien profanar-se: jocs, balls, relacions perilloses o pecaminoses. En el quart precepte exposava les obligacions amb els pares i governants i, al seu torn, les dels pares amb els fills. Hi dedicava també un espai a fer ressaltar l'excel·lència del matrimoni.

En el cinquè manament oferia uns punts sobre quan és lícit matar, i del respecte sagrat a la pròpia vida i a la del proïsme. Es preocupava del tema de la beguda i menjar, així com de l'amor i el perdó als enemics. El sisè i novè manaments els tractava al mateix temps, recordant el cas de l'enginyer de fortificacions que doblava la muralla als punts en què podia ser més vulnerable. Exposava l'excel·lència de la castedat i indicava els mitjans per a guardar-la. El setè el tractava també junt amb el desè: és un altre dels punts flacs de la plaça de l'ànima que necessita una doble fortificació. Considerava que l'avarícia és una debilitat que afecta especialment els grans. Recordava respecte d'això una màxima de sant Felip Neri: «Doneu-me joves sense luxúria i ancians sense avarícia, i tindrè reformat el món». Aquí tractava dels col·laboradors en el robatori i de la necessària restitució. En el vuitè manament es preocupava d'aclarir les diferents menes de mentida, murmuració i infamació.

Tancava l'exposició del decàleg amb sentències de sant Joan Crisòstom: «Vols obtenir beneficis? Proporciona benefici a l'altre. Vols aconseguir misericòrdia? Compadeix-te del proïsme. Vols ser lloiat? Lloa l'altre. Vols ser estimat? Estima. Vols tenir els primers llocs? Cedeix-los primer a l'altre». Abundants citacions bíbliques, de Sants Pares, teòlegs i autors espirituals basaven la doctrina que exposava. Recordava també sentències de filòsofs clàssics, com Plató, Aristòtil, Sèneca, Marc Aureli. Utilitzava la història per a il·lustrar diferents aspectes. Tota l'exposició es presentava i aclaria amb multitud d'exemples, comparacions, «casos» —en posava molt sovint— que contribuïen, sens dubte, a mantenir desperta l'atenció dels oients, que tantes vegades havien de seguir la predicació a l'aire lliure i drets, perquè a les grans esglésies no hi cabien pas tots. Els casos i les anècdotes es prenen de les fonts més dispars, i a penes si quedaven apuntats per a ajudar a la memòria, i desplegar-los després de paraula. Altres vegades es tractava d'experiències personals, com quan afirmava que havia comprovat que es complien molts càstigs que els pares desitjaven d'una manera irreflexiva per als seus fills. Feia a vegades referències explícites a l'escenari immediat en què havien tingut lloc els fets: a Barcelona, o a la Vall d'Aran, on havia predicat

missions.

Recordava, igualment, refranys o sentències. En tractar de les cauteles amb vista a contraure matrimoni, escrivia: «La que vulguis per dona, no vulguis que primer sigui dolenta. Perdut el temor de Déu amb uns, fàcilment es perd amb altres». Quan desaconsellava els festejos llargs, exclamava: «Malaltia llarga, parenta de la mort». Sense que hi valgués l'excusa que se sabrien preservar: «Sabrà guardar-se l'ovella dolenta al costat del llop?», es preguntava. En posar en guàrdia davant l'oposició que experimentava el qui seguia el bon camí, deia: «És clar que si avorreixes els vicis seràs avorrit pels viciosos». «Qui no sembla no cull». «La família és com un camp que produeix la mena de llavor que s'hi sembra».

En els robatoris —escrivia— és normal que es comenci per poc, però se sol augmentar, amb els fatals resultats que experimentarà el lladre: «És conegut l'adagi, que d'una nou es passa a una moneda, de la moneda a un bou, i del bou a la forca». Els que amagaven els estafadors eren, en part, causants que existissin: «Si no hi hagués lloques no hi hauria polls». Comparava la vida a l'aigua: «Som semblants a l'aigua, que corre cap al món de l'eternitat». Un lema per a l'existència podria ser aquest: «Amor a la virtut i horror al vici». Entre moltes altres sentències, podrien recordar-se les següents: «El que facis, això trobaràs al final»; «Quan no basta una correcció suau, vingui la forta»; «Més creuen els ulls que les oïdes», recordava amb paraules de sant Jeroni; «Sogres i nores, llegum de mal coure»; «Per la llengua i el pols es coneix el malalt»; «Per l'ombra es coneix el volum del cos»; «Prestar diners als amics és crear-se enemics»; «El que no cou per a tu deixa-ho cremar». — Recordava així mateix un refrany castellà: *Contra un padre no hay razón que valga*, és a dir, els fills no poden justificar el seu mal obrar escudant-se en el caràcter difícil dels pares. Escrivia de la mateixa manera en castellà: *El suicidarse es falta de fortaleza y de fe*. I també: *No hay hereje sin mujer*.

A més de les sentències de la Sagrada Escripura, que solia escriure en llatí per l'edició Vulgata de la Bíblia, se'n trobaven d'altres d'índole moral o jurídica, com: *Licet parentibus de filiis suspicari*. «Està permès als pares sospitar dels fills». *Non sunt facienda mala ut eveniant bona*. «No ha d'obrar-se el mal perquè vingui el bé». *Vim vi repellere omnes leges permittunt*. «Fer front a la força amb la força, totes les lleis ho permeten». *Sublata causa tollitur effectus*. «Treia la causa es treu l'efecte». *Qui tacet consentire videtur*. «El que calla sembla consentir». *Res ubicumque est, Domino suo clamat*. «La cosa, sigui on sigui, clama pel seu amo», etc. Quan recordava que el que és de molt valor, com la castedat, s'ha de custodiar amb diligència, recordava l'aforisme clàssic: *Castum fructum cutis aspera servat*. «El fruit en la seva integritat es guarda en un embolcall aspre».

En aquests apunts s'observava un to directe, obert a la comunicació. Les afirmacions eren clares, ben estructurades, persuasives. Així, per exemple, quan tractava de blasmar la mentida, escrivia: «El dimoni té una pubilla que és la mentida i ell és son pare [Jn 8,14]. Qui la vol per esposa? N'hi ha una multitud que hi són casats». En un moment determinat, al final de l'explicació sobre el cinquè manament, i en el context d'una urgent exhortació al perdó, prorrompia en una pregària, perquè els interlocutors també la fessin seva: «Senyor, amb la sang del vostre costat escric, i signo el perdó per als meus enemics... Poso als vostres peus tots els greuges que m'han fet, em fan i em faran, i amb aquest clau segello el perdó. Perdoneu-me com jo perdono, admeteu-me en els vostres braços, així com jo abraço els meus enemics... I vosaltres, germans meus, què dieu? Si hi ha algú que no vulgui perdonar, que ho digui, que jo amb aquesta sang li escriuré la Sentència de condemnació! Senyor, si no perdona, no el perdoneu, vinguin desgràcies sobre ell, també sobre les seves terres i possessions, *et cum sit judicatus exeat condemnatus!*, «i quan sigui jutjat, que resulti condemnat!».

La vida cristiana exigeix una gran perfecció, recordava. Quan tractava de l'amor que devem al proïsme, fins i tot als enemics, es feia ressò de les freqüents excuses que es donaven per a no

complir: «Oh! És que ell m'ha infamat, m'ha acusat davant del tribunal, m'ha causat uns perjudicis, que... m'ha robat, m'ha ferit, m'ha...». «Digue'm: ets cristià?... Saps què vol dir cristià? Imitador de Crist: perquè ja que aquell ha fet amb tu el mateix que van fer amb Crist, obra tu com Crist... Cristià! [...] Si ara Jesús et demanés perdó en nom d'ell, què?... Així, doncs, Jesús per les seves cinc llagues et demana perdó».

En alguns punts seguia molt de prop determinats opuscles de sant Antoni M. Claret, llibrets que començaren a publicar-se reunits el 1849, quan el pare Coll ja feia deu anys que era a Moià. Aquestes notes, que redactava tenint davant seu exposicions sobre els manaments, li servien per a complir una de les tasques pròpies: la formació doctrinal dels fidels. A les seves predicacions hi acudien moltes persones que l'havien escoltat ja en alguna altra ocasió. No podia pas repetir-se, i segur que no ho volia pas. Pel que s'ha pogut comprovar, no es limità a transcriure literalment textos de les obres que li proporcionaven suggeriments. Hi aportava la seva reflexió i feia els seus resums. Recordava màximes de la Sagrada Escriptura, a vegades sense fer menció explícita dels llibres, capítols i versets. Quan feia referències concretes, no sempre eren exactes. Li venien a la memòria multitud d'exemples, i, senzillament, els apuntava per referir-s'hi en el moment oportú. Feia les seves síntesis clares i ordenades perquè els oients retinguessin amb facilitat el nucli de la doctrina. Escrivia amb criteri propi, com manifestava quan es referia a objectes perduts, que algú trobava: «Ara hi ha una determinació... que vol que allò que s'ha trobat, sense exigir amo, sigui del fisc, però jo no sé si aquesta determinació és justa. Qui trobi, que ho consulti».

Predicació escrita

Valorava la força que té la paraula escrita per a la il·luminació de la ment i la formació del cor. Per això mateix va voler fer servir la impremta per a arribar a tantes persones com acudien a la seva predicació, així com a moltes altres que es podrien beneficiar del missatge cristià, comptant amb mitjans per a aprofundir-lo a casa seva. Li dolia, a més, que correguessin de mà en mà llibres i fullets que, lluny d'oferir lectures profitoses, tendien a ridiculitzar i eradicar de les consciències la fe i els costums que havien heretat dels avantpassats. En les seves missions tingué ocasió de comprovar-ho ben sovint. Les cròniques han deixat constància que recollia aquestes publicacions, per substituir-les per altres que oferissin un enfocament cristià de la vida. En els primers anys del seu pelegrinar apostòlic és probable que difongués una sèrie d'escrits que sant Antoni M. Claret proposava que estiguessin a disposició dels missioners integrants de l'anomenada Germanat Apostòlica.

Les necessitats concretes que veia l'impulsaren a compondre alguna cosa per la seva banda. És possible que altres persones l'animessin també a fer algunes publicacions dirigides al gran públic. La veritat és que l'any 1852, quan residia encara a Moià, però alliberat de càrregues parroquials, edità una obra titulada *L'Hermosa Rosa*, dividida en tres llibres que es publicaven d'una manera independent. Es van difondre, tant separats com enquadernats tots tres en un sol volum. L'impressor fou Pau Trullàs, que tenia els tallers tipogràfics al carrer de Sant Hipòlit de la ciutat de Vic. El primer i tercer foren impresos l'any 1852; el segon duia la data de 1853. El llibre primer era el més ampli. Tenia 135 pàgines; el segon, 80; i el tercer, 24. Era ben presentat i feia goig.

El va escriure en català, la llengua que feia servir correntment en la predicació. Va escriure tal com parlava, sense pretensions literàries que no formaven part del seu objectiu final: fer-se entendre de tots en la transmissió del missatge evangèlic, a què estava dedicat en cos i ànima. El llibre primer s'obria amb unes consideracions sobre la importància de la vida d'oració per a tots els cristians. Partia d'una sentència del profeta Jeremies en què s'afirmava que el món està desolat per manca de veritable reflexió. Urgit per la comprovació de la necessitat de meditar, volia fer tot el que

pogués perquè els lectors valoressin la pregària i entressin pels camins de la meditació. Per a això va oferir, ja des del començament, algunes consideracions entorn dels misteris dolorosos que es contemplen en el rosari, així com sobre les set paraules pronunciades pel Senyor clavat a la creu.

Els lectors es trobaven també amb una manera pràctica d'encomanar-se a Déu al matí i en caure el dia. A continuació s'abordava el tema de la confessió penitencial. Per a facilitar l'examen de consciència es recorria a les peticions del parenostre. Després s'oferia una meditació per a fer amb profit la visita al Santíssim Sagrament. L'última part d'aquest primer llibre estava dedicada a la devoció del rosari. Començava per una carta exhortatòria de la Mare de Déu a resar-lo. Aquesta carta es va publicar només en aquesta edició que comentem. Presentava després una manera pràctica de resar el rosari. La meditació dels quinze misteris, convenientment il·lustrats per mitjà de gravats, ocupava la part central.

En el llibre segon, el lector hi trobava unes meditacions centrades en els misteris dolorosos, que conclouien amb una invocació a Jesús i Maria en record de les set paraules que va pronunciar el Senyor a la creu. Tot seguit es passava a la devoció del Viacrucis, que il·lustrà amb gravats per a cada estació. El llibre s'acabava amb l'exercici de devoció a la Mare de Déu dels Dolors i la visita al Santíssim Sagrament. El tercer llibre proporcionava reflexions per a preparar-se a una bona mort. Es consideraven novament els set dolors de Maria, i s'oferia un exercici per a ajudar els agonitzants a ben morir. Al final dels llibres primer i segon unes notes en què es precisava que l'autor havia cedit els drets de propietat a la confraria de la Mare de Déu del Roser establerta a la ciutat de Vic i que trobarien l'obra a la venda a l'església on hi havia la confraria esmentada: la de l'antic convent de Sant Domènec. Era rector del temple i director de la confraria Mn. Josep Puigdollers, que segurament l'animà a escriure aquests llibres.

Els exemplars impresos devien acabar-se en pocs mesos. Aviat va pensar, doncs, fer-ne una segona edició, que sortia, dins l'any 1853, a Barcelona. Probablement es comprometé a editar-la en aquesta ciutat arran de la intensa predicació que va dirigir als barcelonins en els mesos de maig, juny i octubre del mateix any. El format era més petit que el de l'edició anterior. La disposició i el contingut dels llibres presentaven també alguns canvis. Hi amplià el referent als sagraments de la confessió i comunió, que situà en el llibre segon. Va repetir en cada un dels tres llibres l'exercici del cristià per al matí i la nit, i passà la pràctica de la devoció a la Mare de Déu dels Dolors al llibre tercer. Tornava a editar l'obra els anys 1855 i 1859. Manifesta el seu zel apostòlic i la seva preocupació per purificar, il·lustrar i fer créixer la fe del poble, molt especialment, per mitjà dels camins de l'oració. Es mostra com un gran orant que volia, a més, ajudar els germans perquè arribessin a la contemplació assídua del misteri redemptor de Crist. Certament, Crist és el centre de la seva reflexió, el Crist sofrent, sobretot, que dóna la vida per l'alliberament del pecat i per instaurar un ordre nou en la humanitat. A través del misteri del dolor, Crist vol transmetre a tots un missatge d'amor. El patiment és manifestació d'amor, i reclam de reciprocitat en l'amor per part de l'home alliberat. Oferia diversos camins per a fomentar la vida de pregària, però se centrava, sobretot, en la devoció del rosari en honor de la «Bella Rosa», la Mare de Déu. En les missions va distribuir milers d'exemplars d'aquesta publicació.

XI

RECLAMAT PER DIFERENTS DIÒCESIS EN 1852 I 1853, «COM EN ELS TEMPS DE SANT VICENÇ FERRER»

LA DIÒCESI d'Urgell el reclamava un cop més l'any 1852. Hi havia predicat al llarg dels tres anys anteriors.

Vilanova de les Avellanes

Predicà una missió a Vilanova de la Sal o Vilanova de les Avellanes, població de poc més de cinc-cents habitants. El rector, Mn. Guillem Escaró havia demanat aquesta missió al bisbe Guardiola a finals de 1850. Com testificava el mateix rector, fou tal la unció i el fervor dels missioners que no sols es va moure a penitència Vilanova, sinó també els pobles veïns, d'on venien cada dia nombrosos grups a sentir els sermons: de Santa Linya, les Avellanes, Tartareu, Os, Gerb, Llorenç de Montgai i Camarasa. Dia i nit l'església era plena de gent, esperant el torn per a confessar-se. Com que tots els qui acudien als sermons no podien entrar a l'església, calgué instal·lar un altar adossat a la paret de la casa parroquial, amb una trona improvisada per a poder predicar a la plaça. El fruit d'aquesta missió va ser molt gran, fins a commoure's la ciutat de Balaguer, que demanà insistentment i al final obtingué la mateixa missió. Aquesta vegada acompanyaven el pare Coll els jesuïtes Ignasi Serra i Francesc Avinyó. Aquest darrer havia nascut a Barcelona el 1820; va ingressar en la Companyia de Jesús a Avinyó (França), el 1837; dedicà molts anys a la tasca de les missions. Fou enviat a Cuba, on va continuar predicant. Moria el 1869 a Key West, Florida (EUA). També formava part del grup el prevere Josep Vilaginés, que procedia de la diòcesi de Solsona i residia a la parròquia de Sanaüja.

Missió a Balaguer

Els habitants de la propera ciutat de Balaguer feia temps que desitjaven tenir una missió. Ho havien preparat tot per al 1846, i el predicador havia de ser sant Antoni M. Claret. Però les circumstàncies polítiques feren impossible el projecte, quan el missioner es trobava probablement de camí. Les autoritats no es desanimaren i van continuar fent gestions perquè finalment hi pogués anar aquell gran apòstol. El 12 de juny de 1849 l'alcalde, Miquel Cava, escrivia al bisbe d'Urgell perquè intercedís davant del de Vic i el P. Claret els prediqués la missió. Però en aquest segon intent tampoc no ho aconseguiren. Ho van tornar a demanar al bisbe i aquest acordà enviar-hi el pare Coll i el seu equip per a la Quaresma de 1852.

El pare Coll començà amb els acostumats exercicis espirituals per al clergat a partir del dia 16 de febrer. Després va tornar a Vilanova de les Avellanes per assistir a la comunió general i dirigir-se amb els seus companys a Balaguer. El grup anava acompanyat d'un germà coadjutor jesuïta, Ignasi Enrich, que formava part de la residència d'Urgell i era natural de Manresa. Els serví de cuiner i custodi de la casa on habitaven. Hi feien l'entrada el 27 de febrer de 1852.

Balaguer, a la vora del Segre, era cap de partit judicial, de la diòcesi d'Urgell, amb uns quatre mil sis-cents habitants. Abans de l'exclaustració hi havia quatre convents de religiosos: franciscans, dominics, trinitaris calçats i carmelites descalços. També un convent de monges clarisses. La principal ocupació dels seus habitants era l'agricultura. Durant dos mesos va gaudir de la presència del pare Coll i els seus companys. Una immensa gentada sortí a rebre'ls fora de la ciutat, i en veure ells aquella multitud, plens de satisfacció, deien que no podien pas demanar l'assistència a aquella gent, si ja el primer dia l'espaiós temple de Santa Maria, a la part alta del tossal era ple a vessar, fins al punt que molts hagueren de tornar sense sentir la divina paraula.

Uns quants pobles de la comarca van acudir processionalment als sermons de la tarda del diumenge 29 de febrer, i continuaren fent-ho a partir de llavors. Anaven cantant el rosari i portant estendards. Hi arribaven de Gerb, Llorenç, la Sentiu, Belcaire, Térmens, Menàrguens, Castelló, Montgai, Vallfogona, la Ràpita, Butsènit... El diumenge 14 de març la predicació fou ja a la plaça principal, el Mercadal, una de les més espaioses de Catalunya, on també havia predicat sant Vicenç Ferrer al començament del segle XV. El pare Coll predicava des de l'últim balcó de la casa de Nogués, domicili llavors del notari Antoni Raurés.

En els informes que partien de Balaguer es testificava que hi acudia una gentada immensa, que corresponia al zel apostòlic i al despreniment dels predicadors, que no admetien res més que alguna cosa per a menjar pobrament. Els ho preparava el germà coadjutor en una casa deshabitada que els van prestar, pertanyent al notari Domènec Pi, en el carrer del Barrinou. Vivien per als altres, i no per a ells mateixos. Matí i tarda estaven al confessionari. A l'hora del sermó, al vespre els dies de feina i a la tarda els dies festius, calia avisar-los perquè en sortissin. La gent considerava els quatre savis i virtuosos preveres dignes de tot elogi. El llenguatge que feien servir en l'exposició de la fe cristiana era clar i senzill, i així tots el comprenien.

D'aquesta missió n'han quedat moltes notícies. El cronista de l'ajuntament en deixà constància en un llibre que es custodia a la casa de la vila, el *Llibre verd*, de notícies rellevants. S'utilitzaren les esglésies de Santa Maria, Sant Josep, el Sant Crist, el Miracle, l'Hospital, Sant Domènec, aquesta darrera perquè els pobles del marge esquerre del Segre no haguessin de passar un pont que presentava un cert perill. Van notar que per a guardar-se dels freds intensos, amb temperatures sota zero, el pare Coll portava un manteu d'estiu i una mena de jaqueta molt deteriorada que es posava damunt de la sotana, ja que l'hàbit religiós estava proscriu a Espanya. Sense dir-li res, li van fer un manteu de drap i una jaqueta nova.

Des del primer dia que predicà a la plaça sobre l'excel·lència i veritat de la religió catòlica s'hi va reunir un auditori de vuit a nou mil persones. Els predicadors se sentien molt bé i en concret el pare Coll, que tenia el sermó. La seva veu se sentia amb claredat des de tots els balcons i des dels angles més remots de la plaça. Fins se sentia dintre les cases, i n'arribaren a sentir alguna paraula des del mig del carrer Major, i des de la meitat del carrer de Baix. El quart diumenge de Quaresma, 21 de març, va augmentar la gent. Calculaven en deu mil les persones que escoltaren un sermó sobre el judici universal. En diumenges successius arribaren fins a catorze mil. Des dels temps de sant Vicenç Ferrer —escrivien— la plaça no havia estat escenari de res semblant. La celebració de la Setmana Santa va afavorir els actes de la missió.

El dilluns de Pasqua, 12 d'abril de 1852, organitzaren una processó de rogatives al Sant Crist, situat en un tossal enlairat. També allí el nostre sant va fer un sermó que qualificaren de molt tendre, i que arrencà moltes llàgrimes a l'auditori. A la tornada del santuari, també en processó com a l'anada, es dirigiren a la plaça del Mercadal, que estava il·luminada. Després del rosari predicà novament el pare Coll i les seves paraules van suscitar un plor extraordinari. El diumenge 18 del mateix mes d'abril organitzaren una quarta i última comunió general. A la vigília molts rectors van ajudar en les confessions. Per a la comunió arribaren alguns fidels des de molt lluny, caminant gairebé dotze hores. La missa fou a l'església de Santa Maria. La ciutat era tota adornada amb flors i altars. Combregaren gairebé quatre mil persones.

Aquell mateix diumenge de l'octava de Pasqua, 18 d'abril, de l'església parroquial de Sant Josep en sortí una processó amb el Santíssim Sagrament pels carrers. A Balaguer no s'havia vist mai una processó tan brillant, amb més de quatre-centes atxes, sense comptar-hi una infinitat de ciris. Hi assistiren dues bandes de música, que a més de tocar a la processó, acompanyaven en el cant. Van fer tres estacions o parades, tal com s'acostumava a fer el dia de Corpus Christi. Hi havia gent de la ciutat i dels pobles de la comarca. Els balcons estaven adornats amb rics domassos, els carrers regats i enramats, les campanes repicaven, de manera que tot el conjunt, amb la immensa gentada que circulava pels carrers «semblava potser més gran que per la fira de setembre, o per les festes del Sant Crist, i donava solemnitat a la funció i la realçava», hi afegia el cronista de l'ajuntament. El pare Coll portava la custòdia. Anava revestit amb capa pluvial. L'assistien els pares jesuïtes Ignasi Serra i Francesc Avinyó. Portaven el pal·li sis preveres amb capa pluvial, i altres empunyaven bordons.

En acabar la processó a l'església d'on havia sortit, la multitud s'encaminà a la plaça. L'ompliren prop de catorze mil persones per sentir el sermó de comiat que pronuncià el pare Coll des de la casa de Nogués. El text que conté el *Llibre verd*, guardat com hem dit a l'ajuntament, considerava inexplicable el que succeí en aquells moments. Parlà a la gent commogut perquè s'havia d'acomiar. Donà algunes consignes per a fer un camí dret en el futur, a fi d'aconseguir la glòria del cel. Va agrair a les diferents institucions i persones de dins i fora de la ciutat la seva col·laboració eficaç. Així mateix donà les gràcies als participants, pels molts treballs i fatigues que s'havien imposat, alguns per venir des de tan lluny. L'immens auditori va prorrompre en un plor copios i general de manera que gairebé li impedia continuar. Aixecaven els braços com a expressió de sentiment. Innombrables mocadors eixugaven amb dificultat tantes llàgrimes. El sant s'adreçà a Jesucrist i a la seva Santíssima Mare, prenent alternativament a les mans la imatge, ara del Sant Crist, ara de la Mare de Déu dels Dolors. Mostrava repetidament els estendards a l'afligit auditori, i recordava a tots que quedaven Jesús i Maria per a auxiliar-los en les necessitats. Els deia que acudissin sempre a ells i confiessin en la seva protecció i empara. Això augmentà més i més el clamoreig general i el plor copios, i llavors, afligit també l'orador, invocà sobre els oients les benediccions del cel perquè algun dia poguessin veure's tots reunits en la benaurança eterna.

En la setmana següent, a partir del 19 d'abril, es dedicaren —en expressió del pare Coll— «a arreplegar espigues». Van predicar als malalts de l'hospital i als empresonats, entre els quals la missió produí també fruits inexplicables. Sembla que fou també el pare Coll qui aquella setmana va donar exercicis espirituals a les monges clarisses, el monestir de les quals és contigu al santuari del Sant Crist. Tots els presos, uns vuitanta, igual que tots els malalts, tant civils com militars, combregaren el diumenge 25 en la comunió general. A la tarda del mateix dia tornaren a pujar al Sant Crist, a donar gràcies pel benefici obtingut de la pluja. El pare Coll s'acomiadà novament per mitjà d'un sermó, i va encomanar els fidels a la protecció del Sant Crist. L'auditori, que no cabia a l'església, arrencà a plorar amb uns sanglots tan intensos que arribaven a «sufocar i apagar la forta i entonada veu del predicador». És ben veritat que ell s'esforçava per fer-se sentir i contenir els gemecs dels oients. Però tot era inútil, perquè ells ploraven més i més, d'una manera tan sentida i amb un clamoreig tan perceptible, que hagué d'acabar el sermó. Baixà de la trona, es va retirar a la

capella del Santíssim, al mateix santuari, on plorà també amargament.

El dijous 29 era el dia que els missioners havien fixat per a la partida, després de dos mesos llargs d'estada a la ciutat. No sabien ben bé com sortir a causa de la gentada que a totes hores assetjava la casa, a fi d'acomiar-se'n i acompanyar-los una bona estona en el camí. Per eludir l'adéu van resoldre anar separats i com d'amagat. Els pares jesuïtes sortien a la una del migdia del dia 29 pel camí de Menàrguens. L'endemà, 30 d'abril, va sortir el pare Coll en direcció a Bellvís. Però, com que molta gent havia sabut la marxa gairebé d'amagat dels jesuïtes, vigilaren el pare Coll amb més atenció, de manera que no es va poder allunyar d'incògnit com desitjava. En abandonar la casa s'aturà a l'església de Sant Josep per despistar la gentada que l'envoltava. En sortir del temple s'amagà al col·legi dels escolapis i, finalment, al convent de Sant Domènec.

Però a tot arreu li sortien a l'encontre i interrompien el seu pas. Una munió de fidels va aconseguir acompanyar-lo, per més que els demanava que es retiressin. En passar pels camps els jornalers i pagesos deixaven la feina, abandonaven els cobles i corrien de pressa al camí a besar-li la mà i dir-li adéu. Això, informava el cronista de l'ajuntament, ho feien amb molt d'afecte i alhora amb tristesa. Alguns ho manifestaven per mitjà de sanglots. Una multitud d'infants el va acompanyar fins al Molí del Comte, i li costà molt aconseguir que tornessin a la ciutat. Ho van fer, finalment, i seguiren el camí de retorn cantant el rosari, tal com els havia recomanat el pare Coll. Els senyors que componien la junta de la missió el van escortar fins al pla de Vallfogona de Balaguer, on se'n acomiadaren afectuosament, menys un dels vocals, que el conduí fins a les Borges Blanques.

En algunes cròniques que durant la missió enviaren a publicacions periòdiques escrivien que, sense veure-ho, era impossible formar-se una idea del que es vivia a Balaguer. La gràcia de Déu s'havia vessat abundantment sobre la ciutat. El dit de Déu es manifestava d'una manera visible. Feien ressortir que el pare Coll i els seus companys anaven a peu i vivien d'almoïna. No rebien coses delicades, ni vins generosos; tampoc carn de ploma ni menjars exquisits. Si els sobrava alguna cosa, el germà jesuïta que els acompanyava i cuinava ho repartia entre els pobres. El seu exemple i la seva conducta eren molt edificants. Dormien poc més de tres hores, de manera que amb l'ímprobe treball i les moltes fatigues, no es podia comprendre com vivien, si no fos per l'auxili i la gràcia de Déu. El pare Coll, predicant sobre la Passió del Senyor, havia arrencat un plor continu de l'immens auditori.

Com a fruit de la missió, el 19 d'abril de 1852, el diari *El Áncora*, de Barcelona, destacava el següent:

«La moral d'aquest país ha canviat enterament. No se sent com abans cap blasfèmia, no es parla del més insignificant robatori, i és d'advertir que s'han restituit quantitats considerables i una multitud de penyores. Les dissensions de famílies han desaparegut, els rancors antics s'han transformat en la familiaritat més amistosa, i així en tota la resta, i ens han deixat per a eterna memòria la pau, la benaurança, la ventura i la felicitat. Déu els concedeixi llargs anys de vida per a escampar aquí a la terra unes llavors tan beneficioses» (T, 303).

Entre els informes que publicava la premsa s'al·ludia a algun signe extraordinari que es produí durant la missió, com el fet d'haver quedat intacte un llibre de pietat llançat al foc, i haver-se'n cremat un altre que era damunt la taula d'un aficionat a la literatura anticristiana. Aquest va llançar a les flames un llibre escrit per sant Antoni M. Claret que havia entregat un dels missioners a la seva criada, però el foc anà cap al seu, de la lectura del qual gallejava davant la minyona.

Missió a les Borges Blanques

Durant la missió de Balaguer el pare Coll va rebre una carta del vicari general del bisbat de Lleida, Ignasi Sullà, convidant-lo a passar a la seva diòcesi per predicar a les Borges Blanques, a la comarca de les Garrigues. Ell contestà amb brevetat, fent-li veure que no li era possible acceptar el prec, ja que, perquè la predicació fos eficaç s'havia de fer en equip, en comunitat apostòlica. Davant del seu raonament, les autoritats diocesanes de Lleida accediren que es desplaçés amb el grup de missioners.

El poble de les Borges Blanques es troba a l'extrem sud de la plana d'Urgell, regada avui pel canal del mateix nom. La vila s'ha convertit en «capital mundial de l'oli d'oliva». En aquell temps la població tenia uns dos mil habitants. Fins al 1835 hi havia hagut un convent de carmelites calçats que, al temps de la missió, estava habilitat com a hospital. Hi havia escoles per a nens i nenes. Atenien l'església de la Mare de Déu de l'Assumpció un rector i tres beneficiats. Els seus habitants es dedicaven preferentment a l'agricultura; hi havia també nombrosos traguers, que feien sortides cap als mercats de Valls, Reus, Tarragona i Barcelona.

Aquesta missió va tenir lloc des de principis de maig fins als primers dies de juny de 1852. Seguiren l'esquema de missió dissenyat pel pare Coll, president del grup, que començà amb una tanda d'exercicis espirituals per als capellans de tots aquells pobles. Des del bisbat convidaren l'ajuntament a col·laborar per a dur a bon terme l'activitat missionera. El bisbe Pedro Cirilo Uriz y Labayru, el 20 d'abril de 1852, es va posar igualment en contacte amb els preveres de la comarca per animar-los en el mateix sentit. Aclaria que havia gestionat el pas dels missioners a la seva diòcesi davant el vicari capitular d'Urgell, seu vacant. Ho havia fet mentre eren a Balaguer, «on predicaven amb tant profit dels fidels». Desitjava que la missió es fes a major honra i glòria de Déu, aprofitament espiritual dels preveres de la vila i comarca, i dels diocesans.

Al mes de maig, al qual el nostre sant contribuï a donar un caràcter eminentment marià, tingueren lloc els actes programats amb tanta atenció. El dia 31 van organitzar la comunió general en què participaren mil persones. Fou la més nombrosa de totes les que recordaven els ancians, tal com informava el missioner jesuïta pare Avinyó. S'haurien doblat els participants si haguessin comptat amb més confessors, i afegia que aquesta dificultat l'experimentaven en totes les missions, pel gran nombre de penitents que hi acudia.

Començaren a les Borges Blanques el 28 d'abril, posant els treballs apostòlics sota la protecció de l'Immaculat Cor de Maria. La vila va oferir des del començament —escrivia el pare Avinyó— el quadre més consolador, tant més que les notícies que tenien d'aquesta població eren dolentes i en realitat gens exagerades. Tot havia contribuït a pervertir-la: la seva posició topogràfica, enmig de la carretera de Tarragona a Lleida i a cinc hores d'aquesta ciutat, que, segons deia tothom, estava molt malejada; el fet d'haver estat plaça fortificada durant la Guerra Carlina, i després ocupada per guarnicions que havien causat un gran estrall en la fe i els costums; el fet d'haver-hi escassejat sempre els capellans, tot i el nombre elevat d'habitants i la seva gran necessitat espiritual; el fet de trobar-se inundada de les pitjors publicacions de França, com *Els Misteris de París*, *El Jueu Errant*, etc., etc., lectures, no d'un o d'un altre, sinó dels joves i de les noies més notables; últimament —hi afegia— el fet de trobar-se profundament dividida la població des de l'última guerra, per la diferència d'opinions polítiques «i el caràcter molt ardent i altiu dels seus habitants» (T, 321).

Tot i els pronòstics que anunciaven una missió difícil, ja l'entrada dels missioners fou de les més solemnes que havien tingut fins aleshores en les missions apostòliques de l'any 1852, encara que en totes havia estat extraordinària i un veritable triomf de la fe. A cada població, sobretot en les d'Urgell, els passava el que refereix l'Evangeli de la ciutat de Jerusalem a l'entrada del Senyor, que

es va commoure tota la ciutat. Però aquí, mentre feien camí i es trobaven encara a més de dues hores de distància de les Borges Blanques, al primer poble que trobaren, Torregrossa, sortiren a rebre'ls triomfalment els habitants, amb el rector i la resta de capellans al capdavant. Els missioners no podien avançar en el camí, perquè tots volien acostar-se a besar-los la mà. Les campanes tocaven a festa des de la bella torre de l'església parroquial. Tot contribuïa a produir en el cor un entusiasme que no es podia explicar.

A penes havien sortit de Torregrossa van arribar els de *Juneda*, població situada a una hora de les Borges Blanques. A Juneda tingueren les mateixes manifestacions d'alegria i entusiasme. Però aquí no van deixar passar de llarg els predicadors. Un d'ells hagué de pujar a la trona per consolar la multitud que omplia l'església, a la qual els caminants havien entrat per fer una visita eucarística. El temple parroquial està dedicat a la Transfiguració del Senyor. És d'estil barroc, de tres naus, amb creuer i cúpula. És realment espaiós: té 36 metres de llarg per 19 d'ample.

Acompanyats d'una multitud que anava creixent, continuaren l'itinerari cap a les Borges Blanques, on els sortiren a rebre successivament el rector i els capellans, l'alcalde, l'ajuntament i els senyors principals de la població. Acostant-se ja a la vila, a cosa de mitja hora del nucli urbà, l'aglomeració de gent va ser tal que omplia la carretera, i a cada pas s'havien d'aturar per a saludar, perquè tots desitjaven besar-los la mà, cosa que miraven d'evitar tant com podien. Finalment arribaren a les Borges. El pas pels carrers cap a la parròquia fou una constant aclamació als missatgers de l'evangelí, escrivia el pare Avinyó, «cosa mai vista allí ni per generals ni per governador, i que es feia a tres pobres missioners desconeguts que venien *in nomine Domini*, «en el nom del Senyor». I això en una població en la qual «les idees antireligioses modernes s'havien estès molt» (T, 322). És veritat que alguns protestaren contra aquella rebuda, perquè la consideraven immerescuda. Però com que era plenament legal i espontània van haver de callar.

El comunicant jesuïta observava que un començament tan bo no fou desmentit ni un instant a partir d'aleshores, i després de les flors vingueren els fruits, que van recollir durant el mes de Maria i principis de juny. Tota la comarca es manifestava tan entusiasmada i desitjosa d'aprofitar-se de la missió, que era impossible resistir-se a fer els més grans sacrificis per aconseguir els que podien, encara que sempre era una mínima part dels que es volien confessar. L'afluència als sermons era tan multitudinària que hagueren de predicar a la plaça els dies festius, de tanta gent que venia dels pobles de la comarca, de dues, tres i quatre llegües, precedits pel rector i les autoritats, i cantant processionalment el rosari, espectacle que commovia els més endurits de la població i que no podia deixar de revifar la fe i d'entendrir el cor.

La concurrència per a confessar-se era tan nombrosa que des del principi va haver-hi gent que passava nits senceres a la porta de l'església per a poder rebre el sagrament de la penitència. Els missioners dedicaven al descans només unes quatre hores diàries i, malgrat tot, molts havien d'esperar dos, tres i quatre dies per a poder tenir, com deien, el goig de confessar-se amb un missioner. Un gran nombre de penitents eren pobres jornalers que perdien dies sencers de salari, i en l'espera s'aconcentaven amb un tros de pa. També hi acudien pobres mares de família que amb prou feines tenien amb què alimentar els fills. Altres eren forasters que abandonaven casa, família i treballs del camp per aprofitar-se al màxim de la missió.

La missió s'acabà els primers dies de juny de 1852. El pare Avinyó ens resumia alguns fruits amb aquests paraules:

«No diré res de les conversions insignes de deu, vint, trenta i més anys. Dels punyals, ganivets i altres armes prohibides que hem arreplegat. Dels molts llibres dolents destruïts. De la unió que ha succeït a les dissensions, etc., etc. Basti notar que la blasfèmia, que campava sense aturador, s'ha extirpat i que les prevencions i

l'animadversió contra la religió i la Companyia de Jesús han desaparegut» (T, 323).

Bé es pot afirmar que aquesta missió va obrir les portes de la diòcesi de Lleida a l'esperit evangelitzador del pare Coll. Des d'aleshores fou un dels camps a què dedicà més atenció.

Bagà, la Pobla de Lillet, Gombrèn, Ribes de Freser

A la segona part de 1852 i a la primeria de 1853 cal situar les missions que va donar, ajudat pels preveres Isidre Dalmau, de Moià, i Joan Fondevila, pertanyent al bisbat de Solsona, per la zona nord de les diòcesis de Solsona i Vic, i algun poble d'aquella banda enclavat en la d'Urgell. Fins ara no se n'han trobat gaires notícies, però se sap que la predicació s'estengué als pobles de Bagà, amb uns mil habitants i la Pobla de Lillet, que en tenia uns mil tres-cents. Tots dos pertanyien al bisbat de Solsona. Predicaren també a Gombrèn, poble natal del pare Coll, i Ribes de Freser, on va viure el seu germà Josep. La vall de Ribes fou una zona molt castigada en la primera Guerra Carlina (1833-1839). Els habitants de Ribes eren uns vuit-cents. El 1890 els pares claretians publicaren fragments d'una carta del secretari de l'ajuntament de Ribes de Freser, que es referia a la missió que hi donaven religiosos de la congregació de sant Antoni M. Claret. Tot i que ja havien passat gairebé quaranta anys de la missió del pare Coll, la recordaven encara, i assegurava que després no s'havia vist l'església tan plena d'oients fins aquesta missió dels claretians (T, 323-324).

Pel que fa a la missió de Gombrèn, Ramon Puig i Coll, nebot seu, en recollí algunes informacions i, en concret, que tot i durar trenta-tres dies, el nombre de participants no minvava, sinó que anava en augment, i hi assistien persones que venien de fins a sis hores lluny. Va ser perseguit pels revolucionaris de fora de la població, i es veia obligat a absentar-se de la parròquia per alliberar-se de la fúria dels seus enemics. Tot i això, cada vespre pujava a la trona, sense interrompre ni un sol dia la missió (T, 1080). Afegia que Ramon Folcrà, vicerector del seminari de Vic, i anteriorment arxipreste de Sant Hilari Sacalm, a les Guilleries, afirmava que gràcies a les predicacions i la devoció del sant rosari, difós pel pare Coll, s'havia renovat la fe i la pietat en aquell arxiprestat de les Guilleries. Declarava, en fi, que havia sentit referir al canonge Jaume Passarell que, en predicar a l'església de Sant Domènec de Vic, no va poder deixar de confessar-li que amb la seva predicació era capaç de fer plorar les pedres (T, 1080-1081).

Mn. Isidre Dalmau, natural de Moià i pertanyent a la comunitat de beneficiats de l'església de Santa Maria, va resumir en una carta el seu propi treball com a missioner pels pobles indicats, amb Mn. Joan Fondevila i sota la direcció del pare Coll. Missionava fent una vida molt austera, imposant-se privacions. Però considerava que era molt profitós per a guanyar ànimes. Recordava que no vivien a la casa parroquial, sinó en un pis o casa particular que els facilitava el rector i l'ajuntament. Vivien sols, acompanyats únicament per un seglar de Moià que els servia, anomenat Francesc Soler, que encara vivia quan Mn. Dalmau informava a l'inici dels anys 1890. Els dos primers dies el rector els subministrava els aliments. Després els proporcionaven els fidels, amb tanta abundància que al final distribuïen entre els pobres el que els quedava. Entraven als pobles portant un estendard de la Mare de Déu del Roser, i resant el rosari es dirigien a l'església. El «bon pare Coll», des de la trona, anunciava l'hora de la processó a la nit i l'ordre de les funcions de la santa missió (T, 704).

XII

PER LES DIÒCESIS DE BARCELONA, VIC I LLEIDA, 1853-1856

EL 1853 VA PREDICAR a Barcelona. Des del 1850 regia la diòcesi Josep-Domènec Costa i Borràs, que abans havia ocupat la seu de Lleida. Es mostrava preocupat per l'estat lamentable dels assumptes religiosos i polítics al Principat de Catalunya, i sobretot per la conducta del governador envers la seva persona i l'associació denominada Escola de la Virtut, fundada a l'església de Sant Agustí pel beat Francesc Palau i Quer, carmelita descalç (1811-1872). Aquesta associació s'orientava a la catequesi d'adults, principalment per mitjà de conferències apologetiques setmanals. Les sessions del diumenge a la tarda arribaren a aplegar moltes persones.

L'Escola de la Virtut havia començat el novembre de 1851, després del retorn del pare Palau del seu exili a França, i continuà sense dificultats especials durant els primers mesos d'existència. En començar l'any 1852, la premsa liberal desencadenà una aferrissada lluita contra ella, acusant els seus animadors d'encobrir una intencionalitat política sota aparences religioses. Al gener de 1853 el governador civil de Barcelona en demanà els estatuts. Més tard l'Escola va ser culpada de promoure algunes revoltes obreres que esclataven a les fàbriques tèxtils de Barcelona. Fou acusada també de mantenir el foc del carlisme, al qual atribuïen la incitació a la vaga obrera. Estudis recents han posat en relleu que l'origen de les protestes era la negativa dels patrons a apujar els sous i l'augment de metratge a les peces de teixits. Tot i la defensa que en va fer el bisbe Costa i Borràs, l'Escola era clausurada el 31 de març de 1854 per ordre del govern civil. Poc després, el pare Palau era desterrat a l'illa d'Eivissa.

Predicació a Barcelona l'any 1853

Des de finals d'abril de 1853 el pare Coll era a la ciutat de Barcelona per predicar cada dia del mes de maig a l'església de Santa Maria del Mar, bell exemplar del gòtic, amb tres naus, i espai per a donar cabuda a un gran nombre de fidels. Tenia trenta-dues capelles laterals, a més de la del Santíssim. Comptava amb una nombrosa comunitat de beneficiats i capella de música. Els cultes s'hi celebraven amb una singular solemnitat. Era el temple més gran de la ciutat.

La predicació del mes de maig començava a tres quarts de set de la tarda, però el treball del pare Coll no acabava aquí. Va predicar també la novena de Sant Antoni de Pàdua el mes de juny i, a continuació, el tridu de la Santíssima Trinitat. El 13 de juny féu el sermó de la confraria eucarística de la Minerva, establerta allà. Des del 25 de maig fins a finals del mateix mes predicà, també, al temple de Sant Miquel Arcàngel, església derrocada durant la Revolució de 1868 per a ampliar la casa consistorial. La portada, d'estil gòtic tardà, el 1870 fou incorporada a la basílica de la Mare de

Déu de la Mercè, cap al carrer Ample.

L'església de Santa Maria del Mar, doncs, és un espai on el nostre sant predicà llargament. Per aquells dies va trobar temps per a fer una visita a la família del seu amic el pare Francesc Vilarrasa, fill de la Pobla de Lillet, que es trobava per terres de Califòrnia posant els fonaments de la província dominicana del Santíssim Nom de Jesús. El pare de Francesc Vilarrasa va donar notícia al seu fill d'aquesta visita. El tenien per un dels missioners més zelosos, segon el pare Claret. S'anunciava ja llavors que a la mateixa ciutat predicaria el novenari per a la festa del Roser el mes d'octubre. «Ens va venir a veure —escrivia— i està molt content amb el fruit que ha fet aquí. Ha seguit en missions tota la muntanya del bisbat de Vic, Solsona, Urgell i Lleida. Ens va manifestar que és molt amic de monsenyor Alemany», és a dir, de qui serà el primer arquebisbe de San Francisco de Califòrnia (T, 568-569).

Efectivament, el 3 d'octubre d'aquest any 1853 va començar la novena de la Mare de Déu del Roser a l'església del monestir de Montsió. Després de l'exclaustració i el consegüent enderrocament de l'església i convent de Santa Caterina verge i màrtir de Barcelona, la confraria del Roser s'havia traslladat a l'església de Montsió, de monges contemplatives dominiques, avui a Esplugues de Llobregat. Havia estat fundat a mitjan segle XIV amb monges arribades de Prulha, al Llenguadoc.

A les sis de la tarda del mes d'octubre es cantava el rosari amb acompanyament d'orgue i explicació dels misteris, i després, durant la novena, predicava el pare Coll. Presidia l'antiga imatge de la confraria, una bonica talla de la Mare de Déu, dreta i sostenint el Nen Jesús amb el braç esquerre. El Nen dona el rosari a santa Caterina de Siena. La Mare de Déu el dona a sant Domènec, que, com la santa, està agenollat, amb una creu patriarcal a la mà dreta.

El 12 d'octubre pronuncià l'oració fúnebre en la celebració litúrgica pels confreres difunts. Es pot suposar que estengué el seu ministeri als convents de dominiques barcelonines, a més de les de Montsió, és a dir, a les de la Mare de Déu dels Àngels, a la plaça del mateix nom, i a les terciàries de Sant Domènec, que tenien col·legi obert per a l'educació de les nenes des del segle XVI.

El pare Lesmes Alcalde recollí d'un testimoni directe, el pare Domènec Coma, relacionat amb el pare Coll i també amb les dominiques de Montsió, que quan predicava a Barcelona era molt consultat pels preveres de la ciutat (T, 885).

Missió a Manlleu

El 18 de novembre de 1853 començà una missió a Manlleu, acompanyat dels claretians Jaume Clotet i Fabrés i Josep Serra. El pare Clotet era un dels companys de sant Antoni M. Claret en la fundació de la seva congregació el 1849. Havia nascut a Manresa el 1822 i va ser ordenat prevere a Roma l'any 1845. Quan missionà amb el pare Coll tenia en la seva congregació el càrrec de ministre dels germans ajudants; més tard en fou secretari general. Va escriure una vida de sant Antoni M. Claret. Moria santament a la barriada barcelonina de Gràcia el 1898. L'Església ha declarat les seves virtuts heroiques i li ha donat el títol de venerable. El pare Josep Serra i Vallès pertanyia, com el pare Clotet, a la casa missió de Vic.

Manlleu és una vila del partit judicial i diòcesi de Vic, situada en una plana a la vora del Ter. L'església parroquial era portada per un rector i dos vicaris o coadjutors. La població tenia gairebé dos mil habitants. La missió començà a finals de novembre de 1853 i es va allargar fins a començaments de gener de 1854. Encara que els organitzadors estaven segurs de la bona acollida

dels fidels no s'imaginaven una participació tan fervent i nombrosa, s'assegurava en el diari *El Catòlico*. Acudien amb gran interès a la predicació, i a vegades no hi havia lloc per a tots en una església tan capaç com aquella. Molta gent s'acostà també als confessionaris. Es van desterrar abusos, molts odís s'apagaren, i foren reparades moltes injustícies. Hi hagué una reconciliació pública entre el rector Tomàs Puigcarbó i els seus feligresos.

El pare Clotet informava que, després del primer sermó, el pare Coll va dir des de la trona que els missioners no desitjaven altra cosa que la salvació de tots, que no acceptarien cap paga, ni regal per les seves predicacions, i que s'acontentaven amb l'aliment necessari. Només demanaven com a almoïna els comestibles que espontàniament volguessin portar a la casa que tenien assignada. L'endemà els portaren molts aliments de pa, vi, arròs, carn i altres. N'arribaren a tenir en tanta abundància, que el mateix pare Coll, al cap de pocs dies i donant-los les gràcies, hagué de dir que ja no els en portessin més, perquè tenien provisions de sobres, encara que la missió durés més temps del que s'havia fixat.

El venerable pare Clotet testificava també que el fruit de la missió va ser summament copios. Els penitents foren innumbrables. De bon matí fins a la nit rodejaven els confessionaris, i no sabien com atendre'ls a tots, a pesar de les circumstàncies poc favorables per a l'assistència de la gent, ja que nevava i el fred era molt intens. Tot i això, no havia sentit al pare Coll cap queixa pel fred o el cansament. Les seves converses eren de temes espirituals. S'expressava amb gran naturalitat i unció. Aprofità la seva estada a la vila per a acudir el primer de desembre del 1853 davant del notari públic Josep Ignasi Torrent i Carulla per donar poders a dues persones de Barcelona perquè cobressin les pensions que li lliuressin per la seva condició d'exclaustrat. El document notarial costava sis rals, que li foren condonats (T, 96-97).

El dia d'any nou de 1854 era el designat per a acabar la missió, i es preparava una concorreguda comunió general i processó. Havien combregat ja més de mil solters. Però l'any s'estrenà amb una intensa nevada, i els termòmetres van arribar a marcar setze graus sota zero. Fins i tot es glaçaren el vi i els ous, precisava el corresponsal del diari esmentat. Els camins quedaren intransitables i alguna fàbrica va haver de parar (T, 325). El pare Clotet informava també que, acabada la tasca a Manlleu, veient el dipòsit de menjar que encara els quedava, decidiren distribuir-lo entre els pobres per mitjà d'un àpat gustós i abundant. Els servidors foren el pare Coll i els altres missioners que tenien el goig d'acompanyar-lo.

A Roda de Ter

De Manlleu passaren a la veïna Roda de Ter. El pare claretia Ramon Tubau, nascut a la Pobla de Lillet i que després passà a la Companyia de Jesús, substituïa el pare Serra. Roda de Ter està situat a uns sis quilòmetres de Vic. Tenia una escola d'instrucció primària amb uns vuitanta alumnes. L'església és dedicada a sant Pere i l'atenien un rector i dos vicaris. Un magnífic pont de pedra sobre el Ter comunica l'església parroquial amb l'ermita de la Mare de Déu del Pont. Llavors la població arribava a sis-cents habitants. A la seva principal ocupació, que era l'agricultura, s'unia el treball en fàbriques de filats i teixits de cotó, així com de teixits de llana i tints. Una d'elles, propietat de Pere Moret, ocupava més de cent vint persones. Més tard, a la fàbrica tèxtil de Tecla Sala, hi treballà el màrtir terciari dominic beat Miquel Peiró i Victori, pare de família.

Els missioners es van hostatjar, segons costum, en una casa particular, però, per un malentès, el primer dia es trobaren sense res per a menjar. De tota manera, aquest contratemps no inquietà gens ni mica el pare Coll. Somrigué i es quedà tranquil. La providència els va ajudar de seguida, i el germà claretia que els feia de cuiner veié com s'omplia el rebost, fins a poder compartir amb altres més pobres que ells. Havia corregut la veu pel poble que l'ajuntament s'encarregava del suport dels

missioners, i que amb aquest objectiu s'establí una contribució entre els veïns. A l'hora de la veritat, ni l'ajuntament ni el veïnat no se'n van ocupar. Tot i això, a penes el cuiner havia anunciat al pare Coll i als seus companys que haurien de dejunar perquè no tenien queviures, es presentà l'amo d'una botiga i va preguntar al germà claretià si els havien portat alguna. En dir-li que no tenien res, el bon home corregué al seu comerç i tornà amb una gran provisió d'aliments. Va pregar a aquell germà que procurés que no faltés res als predicadors. I afegí que així li ho havia encarregat una senyora de la parròquia, que va prometre pagar de la seva butxaca totes les despeses, per no haver previst el que els havia passat.

Dies després foren moltes les famílies que els obsequiaren amb aliments. El pare Coll expressà des de la trona la seva profunda gratitud i la de tots els missioners, i va demanar que no es molestessin més, perquè estaven molt ben proveïts. Un testimoni tan qualificat com era el venerable pare Clotet manifestava que el nostre sant estava inflammat per l'amor diví i treballava amb una gran rectitud en la salvació dels seus germans els homes. Era de tracte dolç i gaudia en la seva companyia. Les seves converses eren santes i amenes. Es recordaven amb gran consol de l'ànima. «El seu tracte era el d'un home molt espiritual i afavorit de Déu» (T, 695). Quan els altres missioners es trobaven amb el seu director, després de la salutació, les seves consideracions s'encaminaven cap a la benaurança eterna, i els recordava amb molta gràcia el contrast que hi ha entre el cel i la terra, entre la vida dels pelegrins en el món i aquella de què gaudeixen ja els sants al cel. Com que de l'abundor del cor en parla la boca, el mateix pare Clotet considerava que, tot i que vivia encara en aquest món, la seva ànima innocent estava més en Déu que en els seus propis assumptes. Però això no li impedia gestionar el que duia entre mans amb rectitud i sense despreocupar-se de les coses temporals, «com corresponia a un religiós tan bo», hi afegia.

Tota la vida es mantingué molt vinculat a la població de Roda. Predicà moltes vegades a la seva església, i fins i tot algun cop a la plaça més espaiosa, a poca distància i al darrere de la parròquia. Com sant Domènec a Segòvia, també a Roda de Ter va obtenir del Senyor el benefici de la pluja per als habitants de la comarca, en unes circumstàncies molt crítiques, pel perill que corrien les collites de perdre's. Hi fundà una casa de la seva congregació només deu dies després d'haver reunit el primer grup de postulants a Vic, i hi va tastar d'una manera particular la força de la creu, en la deserció de la primera germana mestra, i així mateix en un atemptat que persones molestes amb la seva predicació de l'evangeli havien preparat per a eliminar-lo, cosa que estigueren a punt d'aconseguir a la masia de Puigseslloses. La missió va transcórrer entre el 14 de gener i el 14 de febrer de 1854. També a Roda tingué assignades les dues últimes quaresmes de la seva vida, ja cec.

Atenció als malalts de còlera a Moià

Una prova difícil li donà l'oportunitat de mostrar la seva gran talla de pastor, cap a l'estiu de 1854, en difondre's una epidèmia de còlera per aquelles terres i també per altres bandes. Aleshores va voler córrer al costat dels seus fidels i amics de Moià, on continuava mantenint la residència oficial, encara que des de feia temps no hi exercia com a coadjutor. Nombroses pastorals de bisbes espanyols presentaven aquesta pandèmia com un càstig pel pecat. Per això mateix donaven als rectors la consigna que treballessin per conduir els fidels al penediment i a plorar els seus pecats. Demanaven, igualment, que col·laboressin amb les autoritats i juntes de sanitat per a prendre totes les mesures que la ciència i l'experiència aconsellaven. Obrar d'una altra manera era provocar el perill. Desitjaven que els seus fidels recorreguessin amb devoció filial a Maria, Mare de misericòrdia, la pietat de la qual no falta mai als que la invoquen degudament, i la intercessió de la qual no deixa mai de ser eficaç davant del seu Fill. Prescrivien, en conseqüència, oracions, el rís o cant de les lletanies de la Mare de Déu tots els dies festius després de la missa. Instaven els rectors a restar al costat dels malalts per assistir-los, i els exhortaven a no absentar-se sota cap pretext. Els arxiprestes estaven facultats per a enviar preveres a ajudar les parròquies necessitades, comunicant-

ho oportunament al bisbe.

L'arxipreste de Moià era Joan Josep Castanyer i Ribas, que com a bon pastor es mantingué enmig del seu ramat. Al seu costat va córrer el pare Coll, a qui tant apreciava, i també Isidre Dalmau, col·laborador i amic del nostre sant. L'exemple del pare Coll quedà gravat d'una manera inesborrable en la memòria d'un jove seminarista, el ja anomenat Llogari Torruella. Observava atentament les nobles qualitats d'aquell prevere de quaranta-dos anys, de zel incansable amb els malalts i en el confessional. Cada nit celebraven funció de desgreuges, i predicava també cada dia, buscant la millor manera d'infondre ànims als atribolats moianesos (T, 778-789). Durant aquest temps predicava també sovint a l'església de Sant Pere (T, 910).

A Espanya es vivia un moment delicat en l'àmbit econòmic i el sociopolític. Al març de l'any 1854 hi hagué la primera vaga general. Els treballadors del camp es manifestaven descontents i els de la indústria també. Així s'arribà a la revolta militar anomenada Vicalvarada que va marcar el començament del Bienni Progressista (1854-1856). El general Leopoldo O'Donnell s'alçà contra el govern que presidia Luis José Sartorius, comte de San Luis. En el nou govern, ocupà el Ministeri d'Hisenda Pascual Madoz, que va impulsar, pel que fa als afers eclesiàstics, una desamortització en profunditat, tant dels béns dels religiosos que quedaven per vendre, com dels seculars, que els anys trenta havien sortit més ben parats de la desamortització de Mendizábal. Les protestes de bisbes que reclamaven el compliment del concordat firmat feia només tres anys amb la Santa Seu serviren de ben poc. Fins i tot foren desterrats dos prelats molt coneguts del pare Coll, el de Barcelona, Costa i Borràs, de Barcelona, i el d'Urgell, Josep Caixal i Estradé, que havia pertangut a la Germanat Apostòlica. Entre altres reials ordres que afectaven l'Església podem recordar la que manava als bisbes vetllar perquè els predicadors no entressin en temes polítics i socials en els seus sermons.

Predicació a Lleida

El 1855 se'n va anar a Lleida, reclamat per la confraria del Roser que promovien alguns dominics exclaustats, entre els quals es distingia el pare Ramon Vallès. Ppredicà el mes de maig en honor de Maria a l'església de Sant Llorenç, temple de tres naus, romànica la del centre i gòtiques les laterals. Tanmateix, tot fa suposar que els sermons tenien lloc en una església contigua, molt més capaç, també de tres naus. Estava comunicada amb la de Sant Llorenç, que venia a ser com una espècie d'atri de la més espaiosa i moderna. Amb facilitat l'auditori podia ocupar les dues esglésies. En l'actualitat es manté oberta al culte la de Sant Llorenç, però l'altra es va arruïnar.

En acabar el mes de maig a la capital, el convidaren a tornar a les Borges Blanques. El rector, Sebastià Pifarré li va demanar que tornés a trobar-se amb els seus fidels, i prediqués un tridu per donar gràcies per la proclamació del dogma de la Immaculada Concepció de Maria que, com és sabut, havia proclamat el beat Pius IX el 8 de desembre de 1854. Predicà de l'1 al 3 de juny. La gent recordava, sens dubte, la missió de feia tres anys. El rector va informar sobre aquest tridu en el butlletí diocesà. Volgueren que fos com una conclusió del mes de maig dedicat a Maria, que aquell any i per la circumstància indicada havien solemnitzat d'una manera especial. El rector informava el bisbe que el pare Coll havia predicat sobre les glòries de Maria amb el zel i la intel·ligència que li eren habituals (T, 326).

A Vic, Barcelona, Sallent i Lleida

Un mes més tard, el 2 de juliol, era a Vic i va fer un sermó en les festes que les monges dominiques de Santa Clara havien organitzat, també, per donar gràcies per la proclamació del dogma de la Immaculada. El monestir estava situat llavors a la Rambla. Hi predicà a les deu del

matí, tal com precisava la cronista de la comunitat (T, 326).

A l'octubre viatjà a Barcelona, reclamat per la confraria del Roser establerta al monestir de Montsió. Va predicar la novena, tal com havia fet el 1853, entorn de la festa de la Mare de Déu del Roser. El 17, a la mateixa església, pronuncià l'oració fúnebre en un solemne aniversari pels difunts de la confraria. Començava el mes de gener de 1856 a Vic predicant un octavari eucarístic a la catedral. Va ser del dia 6 al 13. Cada dia de cinc a set de la tarda —es puntualitzava en el butlletí oficial de la diòcesi— se celebrava l'octavari amb oració mental, trisagi i sermó que predicava el fervorós orador pare Francesc Coll. La grandiositat de l'objectiu, la il·luminació del temple i la fama i unció que inspirava el predicador atreien una gran gentada, que va augmentar el diumenge dia 13 (T, 329).

Fou designat per a predicar la Quaresma a Sallent, poble natal de sant Antoni M. Claret. La població tenia uns cinc mil habitants. El dimecres de cendra s'esqueia el 5 de febrer i Pasqua, el 22 d'abril. Des d'allí segurament se'n va anar a Lleida, on predicà una altra vegada el mes de maig a Sant Llorenç, i potser va engrescar alguna vocació per a la fundació que estava a punt de néixer. En una relació publicada en el butlletí de la diòcesi es destacava el fervor i zel del conegut missioner, el bon gust en l'elecció dels punts predicables i la seva fama evangèlica entre el poble. Cada tarda s'omplia el gran temple on predicava. La claredat i força dels seus arguments, i la solidesa de les seves doctrines convenceren diverses persones dels seus errors en què s'havien vist embolicades per lectures contràries a la religió. La conversió d'alguns va ser notòria. Les seves exposicions doctrinals donaren un fruit abundant. Molts s'acostaren al sagrament de la penitència i van rebre la comunió (T, 330).

XIII

CAP A LA CONGREGACIÓ DE GERMANES DOMINQUES DE L'ANUNCIATA

ELS QUE HAVIEN CONEGUT el pare Coll asseguraven que a l'hora de prendre decisions no es precipitava. Normalment trigava a donar una paraula o a adoptar una resolució, però, quan es proposava alguna cosa després de sospesar-la assenyadament, no era fàcil que es fes enrere. La fundació de les germanes dominiques de l'Anunciata fou el resultat de molts anys de pregària, reflexió i consultes de tota mena. Alguns diuen que ja des dels anys de seminarista a Vic tenia al cap un cert projecte de caire educatiu. No és improbable, tenint en compte la seva sensibilitat apostòlica i el fet de tenir a prop una nova congregació dedicada en part a l'ensenyança, com era la de les carmelites de la Mare Vedruna, fundades a Vic el 1826, quan ell estava dedicat a l'estudi del llatí. També el devia ajudar a reflexionar en aquesta direcció el centre formatiu obert a finals del segle XVII, que regien les dominiques del beateri de Santa Caterina, on anaven moltes nenes de la ciutat. A l'internat n'acollien moltes altres que arribaven de diverses comarques.

Els preàmbuls

Els somnis dels temps de formació anaren prenent més consistència dintre seu a mesura que recorria ciutats i pobles, on advertia la falta d'escoles, que les que hi havia eren molt poc freqüentades i l'escassetat de mestres. L'entristia especialment la ignorància en què estava sumida la dona. Va pensar llavors en la fundació d'un tercer orde dominicà docent, tant per a nois com per a noies. Així ho assegurava el seu fidel col·laborador Mn. Joaquim Soler, fill de Moià. Moltes vegades ho va poder escoltar dels seus llavis en el domicili que els era comú a Vic. Començà, tanmateix, per la fundació de les terciàries de Sant Domènec per a l'ensenyança, i a partir d'aleshores centrà tots els esforços tant en aquesta obra com en el ministeri de la predicació.

És molt probable que l'any 1850 ja estigués decidit a fundar, després de fer missions durant gairebé quinze mesos seguits per la diòcesi d'Urgell. De tornada i estant a Barcelona, com hem dit, el nomenaren director del tercer orde dominicà a Catalunya. El document fou signat al monestir de Montsió, de dominiques contemplatives, el 6 de novembre de 1850. Va obtenir aquest nomenament del pare Roma, vicari provincial per als dominics catalans exclaustrats. A aquest antic professor de teologia li semblava que el títol podria facultar-lo per a engegar el projecte que sotmetia a la seva consideració. Segurament, el comissari apostòlic, el pare Genís, que presidia els exclaustrats de l'orde a tot Espanya, opinava el mateix. Però caldrà esperar encara gairebé sis anys abans que el nostre sant comenci l'obra que pensava que el Senyor li demanava que iniciés. Ell confiava en la seva providència.

Finalment, a l'agost de 1856 reunia set postulants i així començava a prendre forma una nova realitat en l'àmbit de la família dominicana a Espanya. Molts la miraven amb suspicàcia, alguns la van combatre, altres, en canvi, hi donaren suport. Tot contribuï a refermar-lo en el convenciment que era una obra volguda per Déu, emparada per la Mare de Déu del Roser i vivificada pels mèrits i la intercessió de sant Domènec.

Exposat el projecte i rebuda l'aprovació verbal del bisbe de Vic, Antoni Palau i Térmens, el 15 d'agost de 1856 reunia les primeres postulants. No havia alçat cap casa, però en llogà una, contigua a la que habitava al Call Nou de la ciutat de Vic. No havia acumulat cap fons econòmic per a començar. Confiava en la providència, que no podia faltar als «pobres de Crist», com en el seu temps va confiar sant Domènec per als primers que reuní a Tolosa. Aquests orígens humils ocasionaren la divisió de parers respecte a la nova obra. El pare Coll ho va viure amb una fe indestructible, però acompanyada d'un patiment intens.

Des del punt de vista jurídic eclesiàstic, tenia tot el que calia en aquell moment històric per a la fundació d'una casa de terciàries religioses dominiques: l'aprovació del superior provincial per als dominics i així mateix la de l'ordinari del lloc, el bisbe Palau. Era el procés que se seguia quan s'obria una casa del tercer orde regular, és a dir, de religioses dominiques. És el que havien fet a la mateixa ciutat de Vic, a l'agost de 1692, quan va començar el beateri de Santa Caterina en l'aleshores plaça de la Mercè, tocant al convent dels mercedaris, on avui s'alça la basílica de Sant Antoni M. Claret. Amb l'aprovació del bisbe, el provincial nomenava un vicari o director del beateri, que normalment era el prior del convent dels frares. En aquell cas va designar el prior de Sant Domènec. Cap a la meitat de la dècada de 1850, a Vic no hi havia convent, però sí frares exclaustrats, dels quals sortiren els directors o vicaris per a la comunitat de Santa Caterina, nomenats pel provincial i acceptats pel bisbe. Per a la nova realitat encara en projecte, bé es pot afirmar que el pare Coll n'era director des del llunyà 1850, quan el nomenaren director del tercer orde a Catalunya.

A partir de l'exclaustració, els religiosos van estar vinculats més estretament als bisbes, en virtut de facultats quinquennals que els atorgava la Santa Seu. En aquestes circumstàncies, l'aprovació del bisbe era més necessària que mai, i el bisbe Palau la donà de paraula, però no la plasmà en cap document. No es volia negar obertament al que se li presentava? Tenia dubtes sobre l'oportunitat del projecte? Havia tingut problemes amb alguna fundació a la seva diòcesi? Tal vegada va pensar que el projecte del pare Coll no s'engegaria immediatament? Considerava que el moment polític que vivien era un dels menys oportuns perquè sorgís una nova congregació en la seva església particular? S'ha al·ludit ja al desterrament dels bisbes de Barcelona i Urgell. Cal afegir-hi que el d'Osma va patir també allunyament de la seva diòcesi.

Als reials decrets de desamortització eclesiàstica i de vigilància estricta dels predicadors se n'hi afegiren d'altres, com la prohibició als bisbes de conferir ordes sagrats i de tenir alumnes externs en els seminaris, derogació del permís que s'havia donat als jerònims perquè tornessin al seu monestir de l'Escorial, prohibició de rebre postulants i novícies en tots els convents i monestirs d'Espanya. És veritat que el Bienni s'havia acabat el juliol de 1856, però el clima no era el més favorable per a una fundació, i el bisbe, si més no, estava obligat a obrar amb cautela. Tothom coneixia a Vic, perquè fou publicada al butlletí diocesà, la forta advertència que va rebre Palau i Térmens, el 5 de juliol de 1855, de Manuel de la Fuente Andrés, nascut a Fuentespina (Burgos), ministre de Gràcia i Justícia durant el Bienni, per haver permès la instal·lació de cases religioses sense els requisits d'aprovació estatal (G, 242-244).

En advertir l'ordinari de Vic que l'obra per a la qual havia donat permís de paraula ja havia començat, i també en rebre queixes o almenys mostres d'estranyesa per part d'alguns eclesiàstics,

va cridar el pare Coll per parlar-ne, convidar-lo a desistir del projecte i dispersar el grupet de noies, que exteriorment es manifestaven ja com a religioses, perquè portaven el signe d'un hàbit. El pare Coll dugué la defensa de la seva idea fundacional recordant al prelat les exigències de la vocació religiosa i les necessitats urgents de la societat, en particular en el camp de l'educació. És segur — així ho notificava la germana Antonell — que el bisbe li va preguntar: «Però, pare Coll, què fem amb les lleis?». I el nostre Sant respongué amb una altra interrogació: «Excel·lentíssim senyor, què fem amb les ànimes?». Va pregar i suplicar, i finalment, aconseguí que poguessin continuar reunides, encara que d'una manera discreta. Podrien viure en comunitat i portar un hàbit, però sense toca al cap (T, 673). En el padró de veïns que es féu pocs mesos més tard no hi figuraven com a grup religiós, sinó com a «treballadores», no es mencionava entre elles una superiora, sinó una «cap de família», no adquiria béns una comunitat, sinó algunes persones d'una manera associada. No figuraven en la guia eclesiàstica del bisbat de Vic.

També s'hi oposaven alguns preveres i fins hi hagué amics que s'alçaren contra el qui no s'anomenà mai fundador. Li van aconsellar deixar-ho córrer, perquè pensaven que les germanes no tindrien futur. Per a la continuïtat es necessitaven mitjans econòmics de què no disposava, perquè fins aleshores no havia ni acceptat cap retribució pel ministeri apostòlic. D'ara endavant sí que ho farà, però no per a ell, sinó per a elles. Perquè aquelles noies, per a complir el seu objectiu, havien d'estudiar, pagar-se els estudis, obtenir títols i fer oposicions per obtenir places de mestres. Tot plegat força complicat, i més en aquelles circumstàncies. Pel bé d'aquell grupet insignificant i pel prestigi del pare Coll, que veien en perill, alguns opositors van reaccionar negant-se a administrar-los el sagrament de la penitència quan s'acostaven al confessorari. No hi faltà qui considerava que eren unes il·luses que anaven gairebé enganyades. Va ser un temps d'intens patiment, tant per a les noies, que en algun moment no es mostraren ben segures del camí emprès i, sobretot, per a l'iniciador del camí, que el considerava una obra de Déu, però en la realització de la qual experimentava la soledat. En recordar aquells moments, exclamarà més endavant: «Al començament tots em van deixar sol!» (T, 719). Certament, l'onada d'oposició al principi va contagiar fins i tot alguna de les primeres aspirants, en trobar la casa tan pobra, i aquestes li tiraren en cara que les havia enganyat. Tot i això, ell, que ho vivia tot amb un profund dolor i una esperança ferma, va resumir d'alguna manera els seus sentiments amb aquests paraules:

«I quins fruits més bells i agradables a Jesús i a Maria podem esperar que donarà aquest mateix arbre, o sigui, aquest tercer orde del meu pare sant Domènec d'ara endavant, amb la gràcia del Senyor! En què es funden, pensarà algun, aquestes esperances? En les branques i flors avorrides en el seu naixement, menyspreades i perseguides fins dels mateixos que havien de cobrir-les per a defensar-les del fred, acollir-les perquè no fossin trepitjades per les bèsties, i alimentar-les perquè no morissin de fam. Però aquest arbre, regat amb la suor del seu admirable plantador, el meu pare sant Domènec, ha fet que fossin unes flors fresques i belles, i que donessin les més certes esperances de produir, al moment oportú, els fruits més abundants i copiosos» (O, 53).

Habitatge al Call Nou

Al nucli antic de la ciutat hi ha un carrer estret i costerut que duu el nom de Call Nou. Aquesta denominació remet a la llunyana edat mitjana, i al·ludeix al barri jueu de la ciutat, anomenat també aljama o jueria, a vegades separat d'on vivien els cristians, no per una muralla, sinó per mitjà de tanques. Naturalment, tot això havia quedat enrere en el temps. A la part alta del mateix carrer hi havia un sumptuós palau de banquers, construït amb un cert estil neoclàssic.

En deixar la vila de Moià, el pare Coll s'havia establert en aquest carrer cap al setembre de

1855. Aquell mateix mes li concedien llicències eclesiàstiques perpètuas a la diòcesi de Vic per a celebrar, predicar i confessar. Les referències més antigues situen el seu domicili a can Comes, al número 14 del Call Nou, que a començaments dels anys 1860 va passar a ser el 12. Aquí viurà fins a caure greument malalt, i llavors passarà a la capellania habilitada a la casa mare de la seva congregació, al carrer dels Caputxins. Al Call Nou va viure amb la seva germana Manuela i, temporalment, amb alguna de les seves nebodes i amb estudiants pobres. Manuela constava ja en aquesta casa en el padró de veïns de 1854, dedicada a la feina de casa; vivien amb ella la seva filla Rosa Massanas i la seva neboda Maria Coll (G, 239-240). A partir de l'inici dels anys 1860 visqué també amb el pare Coll el jove prevere de Moià, terciari dominic, Joaquim Soler i Errando, fill del cuiner que els havia servit en algunes missions.

Per a les primeres postulants, tal com hem dit, va llogar un habitatge contigu al seu, que donava al mateix carrer. Hi acollí el primer grup en una festa assenyalada, el 15 d'agost de 1856, dia de l'Assumpció de Maria en cos i ànima al cel. En aquell primer grup hi havia Ramona Tria, Rosa Masferrer, Paula Auró, Caterina Rojas, Francesca Subirana. Aquesta darrera moria després de professar. Va haver-n'hi dues més. Les primeres eren set, però el nom de les altres dues no ha passat als annals de la congregació, perquè van deixar el grup abans de professar. Ramona Tria era de Moià i Rosa Masferrer, de Torelló. Totes dues es confessaven amb el pare Coll abans d'ingressar. Caterina Rojas era de Calders, molt a prop de Moià i a la mateixa comarca del Bages.

Com testificava el primitiu esbós de crònica domèstica, el pare Coll va exercitar amb elles una admirable caritat i una sol·licitud paternal, en l'aspecte material i en l'espiritual, tractant-les com a filles i parlant-los sempre amb afecte. Les exhortava amb la màxima dolçor i prudència, els ensenyava amb tota sol·licitud a pregar i a practicar les virtuts religioses, i els procurava, ell mateix i per mitjà de persones zeloses i competents, instrucció i perfecció en les matèries corresponents, a fi d'habilitar-les per a l'exercici de l'ensenyança a les escoles (T, 336).

Incorporació de les servites

Malgrat tots els contratemps, el pare Coll mantenia una viva esperança. Estava convençut que era una obra de Déu i que la fundació tiraria endavant. Crida molt l'atenció que, deu dies després de reunir les primeres postulants, establís una comunitat a Roda de Ter, a la rodalia de Vic. Amb quin personal la fundava? El fet només s'explica si es coneix la realitat de les anomenades servites, i la vinculació que tenien amb ell, però és ben veritat que va fundar fora de Vic el mateix agost de 1856, i que no havia passat un any i ja tenia casa pròpia per a les germanes, que estaven escampades en onze pobles. Però anem a pams.

El 1850 havia sorgit una mena d'associació religiosa denominada de servites o mínimes, dedicades a l'ensenyament de les nenes i a l'atenció dels malalts als hospitals. Uns quants preveres havien animat aquest ideal: els felipons Pere Bach i Fortià Feu. El mateix pare Coll havia col·laborat amb ells. Fortià Feu va ser el director espiritual de Josep Sadoc Alemany, que més tard es relacionà amb John Henry Newman perquè li enviés felipons a Califòrnia. Però l'animador principal d'aquest grup era Jaume Passarell, fill de Moià i des de 1852 canonge penitencier de la catedral de Vic. Era, a més, catedràtic de teologia moral al seminari, i va mantenir sempre una relació d'amistat i col·laboració amb el pare Coll. Segurament la seva condició de canonge penitencier li impedia visitar les servites en els llocs on estaven establertes.

Encara que s'acostuma a situar l'inici de les servites el 1850, tot i això, es degueren agrupar l'any 1851. Els seus orígens van ser certament humils. Tot es reduïa a tres joves que havien començat a viure a casa d'una senyora de Taradell, als voltants de Vic. Al començament vestien de seglar. Aquestes tres noies eren Rosa Santaeugenia, nascuda a Moià, Maria Planes, que era de Sant

Hipòlit del Voltregà, també prop de Vic, on la primera havia passat la infantesa, i una tercera anomenada Antònia, de qui les cròniques no conservaren el cognom. Va deixar el grup després de causar prou molèsties a les seves companyes. La fundació de Taradell es féu a instàncies de Mn. Josep Casademunt, que, temps a venir, deixaria el ministeri parroquial per servir la congregació del pare Coll durant la seva última malaltia.

Fins al 1853 les servites no van portar cap mena d'hàbit religiós, senzillament perquè no eren religioses. Continuaven vestint de seglar i vivien en una casa particular de Taradell, on van passar moltes dificultats econòmiques i fins i tot misèria. El 1853 començaren a portar un hàbit dit de devoció, el de la Mare de Déu dels Dolors, i s'instal·laren a l'hospital del poble, que, com tants altres, era dels anomenats «sants hospitals», és a dir, fundats per l'Església, i desamortitzats en aquell segle. Hi van cuidar malalts, però hi habilitaren també un espai per a escola. Llavors se'ls havia agregat alguna altra noia. No els faltaren proves en la vida de comunitat. L'ambient sociopolític tampoc no els era favorable, un ambient que encara s'agreuà en temps del ja al·ludit Bienni Progressista (1854-1856).

Malgrat tot, feien una segona fundació el novembre de 1853, aquesta vegada a Rupit, un poble d'unes cent cases al partit judicial de Vic, amb una església parroquial en forma de creu llatina, dedicada a sant Miquel Arcàngel. Encara es conserva la trona adossada a una pilastra on predicà el nostre sant. Hi van anar dues germanes per dedicar-s'hi a l'ensenyança. Uns mesos més tard obrien una altra casa a Súria, a uns quinze quilòmetres de Manresa. Una integrant del grup es féu càrrec també de l'escola de Gironella, a 8 km de Berga. Així mateix s'establiren a Pardines, a la diòcesi d'Urgell. Les servites de Pardines, o potser unes altres establertes a la Seu d'Urgell, arribaren a Vic el 1854.

En una crònica procedent de les filipenses del Saits, que residien també al Call Nou de Vic, s'afirmava que a l'abril de 1854 el canonge Jaume Passarell havia demanat al pare Pere Bach i a la fundadora de les filipenses, Teresa Vilardebò, que admetessin les servites que venien de la diòcesi d'Urgell. Aquest canonge volia que les rebessin almenys per a passar alguna temporada, que hi tinguessin un allotjament digne i poguessin rebre atenció en cas de malaltia. Per la seva banda, treballarien a Vic o als voltants, i podien ajudar les filipenses en les feines de casa. «Així es va convenir —diu textualment l'esmentada crònica— i així es va fer; vivien entre les filipenses, mútuament ateses i contentes». S'arribà a aquesta solució després que el pare Bach intervingués davant de Teresa Vilardebò, considerat també com a fundador d'aquell grup de filipenses.

Bones fonts indiquen que el 1856 el mateix pare Coll s'encarregà de la direcció general de les servites, encara que no se sap si aquest encàrrec el va rebre abans o després de reunir les primeres postulants. La germana Rosa Santaeugenia, servita, s'afanyà a obtenir el títol de mestra d'instrucció primària elemental. Li fou atorgat el diploma acreditatiu el primer d'octubre de 1856 (T, 380). Algunes servites, per decisió personal, s'incorporaren a la fundació del pare Coll des del primer moment, és a dir, des de l'agost de 1856. Només així s'explica la fundació de Roda de Ter, duta a terme el 25 d'agost.

El grup del pare Coll seguia el seu camí enmig de les proves, però el grup que hi havia a Vic, al Call Nou, a primers de desembre de 1856 era més reduït que el que havia començat a ocupar la casa a l'agost. El pare Coll va continuar la seva predicació itinerant i engrescà noves vocacions. Així, aquell mateix desembre viatjava des de Lleida amb nou candidates més, una d'elles Magdalena Arbós i Regoreda, nascuda als Omellons, i una altra, Bernada Gallomet, nascuda al Rosselló. Aquestes dues noies aportaren els records del viatge amb prou detalls. Viatjaven en un carruatge, el pare Coll va ser objecte de burles per part d'algun desaprensiu, perquè anava rodejat de tantes noies, però ell no s'immutà ni es defensà; resava el rosari i anava profundament recollit. El va resar també en veu alta amb els viatgers que s'hi volgueren incorporar. En arribar a Barcelona portà

les noies cap a la zona del port perquè veiessin el mar. Encara que no consta, no devien passar per davant de l'església de Santa Maria del Mar sense fer-hi una visita. En arribar a Vic van dormir a casa del pare Coll. No hi havia llits per a totes. Amb les novingudes es formà un grup de poc més d'una dotzena. Algunes, en experimentar la pobresa, se sentiren enganyades. A més, només dues de les que trobaren portaven hàbit i toca. Eren les servites Sabina Morer i Rosa Vallès. El pare Coll els va demanar paciència i confiança en la providència (T, 680 i 714).

El mes de gener de 1857 fou temps d'intensa oració i reflexió, alhora que es prodigava en l'ajuda. També en un mes de gener, en aquest cas de 1217, sant Domènec havia insistit especialment en les seves consultes per al nou orde de Predicadors, i en l'oració a Déu davant del sepulcre de sant Pere a la basílica vaticana. Va ser llavors quan descobrí la crida a la predicació universal, sense limitacions de lloc o temps, sense cap frontera, oberta a una col·laboració múltiple. Feia aquesta troballa en aquell sepulcre. En un moment donat li semblà que se li acostaven sant Pere i sant Pau per fer-los, a ell i al seu orde, partícips de la missió dels Apòstols. En aquella experiència d'oració, Pere li entregava un bastó i Pau un llibre, el llibre de la Paraula. Tots dos li deien: «Vés, predica, perquè el Senyor t'ha elegit per al ministeri de la predicació». En el mateix instant contemplava ja els seus germans, de dos en dos, anant pel món a comunicar a tothom la bona nova de l'evangeli.

D'ençà d'aquella experiència espiritual havien passat sis-cents quaranta anys, però per al pare Coll, sant Domènec —el «gran pare i patriarca»— continuava viu enmig de l'Església i del seu orde, tan provats per les persecucions del temps. La fe el duia a afirmar que sant Domènec suscitava el nou grup, com un nou arbre que regava amb la seva pròpia suor i fins amb la seva sang. També aquelles noies sortirien en petits grups, «com estrelles brillants», a exemple de sant Domènec, per il·luminar amb la seva doctrina i dissipar les espesses tenebres de la ignorància. Aquest convenciment el plasmà en la primera regla que va imprimir per a les germanes (O, 50-55).

Acceptació de la regla del tercer orde dominicà

El mes de febrer de 1857 ocupa un lloc destacat en la història de la nova congregació. El pare Coll volgué convocar les germanes servites que tenia confiades. Per a fer-ho va caldre el consentiment del canonge Passarell, el seu principal coordinador. Els dirigí uns exercicis espirituals, als quals probablement s'uniren les postulants que havien entrat i perseverat des de l'agost de l'any anterior. Com a tema de fons tractà, evidentment, de la consagració religiosa. Les servites no estaven dins l'estat religiós, perquè no havien fet cap mena de vot. Constituïen una simple associació. A un compromís de vida de pietat unien l'entrega a obres assistencials i a l'ensenyament en alguna escola. L'aprofundiment dels consells evangèlics es va estendre cap a consideracions sobre la identitat dominicana des de l'acceptació de la regla del tercer orde.

Els exposà el camí de la vida religiosa com a resposta prompta a la crida de Déu, semblant a la donada pels apòstols, que ho deixaren tot, es van negar a si mateixos i seguiren només la veu del que els cridava. Així ho plantejava ell mateix en un sermó que va pronunciar en el monestir dominicà de Manresa el dia de la professió d'una religiosa. La resposta a la vocació era per a seguir pel camí de la perfecció. Així Déu culminaria en elles l'obra que ja havia començat en el baptisme.

D'altra banda, com a director que era del tercer orde, se n'havia procurat una bona informació, almenys a partir de l'exposició històrica que llavors s'oferia. El seu origen era molt antic, i les aprovacions repetides dels papes l'havien enriquit amb gràcies i privilegis. La seva professió havia ajudat una munió de persones a viure intensament les exigències del cristianisme. Moltes havien aconseguit altes cotes d'heroisme i santedat. El beat Ramon de Càpua, tan vinculat a santa Caterina de Siena, s'havia distingit entre els expositors d'aquesta regla.

Explicava al grup d'exercitants que la incorporació al tercer orde es feia després de comprovar la vida i costums de les candidates, i de rebre els sagraments de la penitència i eucaristia el dia de la imposició de l'escapulari i quan es professava. Després es comprometien a viure com a veritables cristianes, fervoroses en el compliment dels preceptes de Déu i de l'Església, i de les obligacions del seu estat. El seu hàbit era blanc i negre, perquè aquest era el de sant Domènec, i també perquè poguessin dir com santa Caterina: «Ja els hàbits et prediquen: el blanc, que siguis pura i casta, i el negre, que siguis mortificada i morta al món» (O, 52). Els que a l'exterior no vestissin de blanc i negre, complirien portant per dins l'escapulari de l'orde dominicà. Havien de resar el rosari cada dia.

Va fer un repàs de personatges que s'havien distingit en el terreny de la santedat, entre la multitud de terciaris de tots els temps. En primer lloc els parlà de santa Caterina de Siena, santa Rosa de Lima, i de les que la devoció popular anomenava santa Hosanna de Màntua, santa Margarida de Castelló, la beata Columba de Rieti, la beata Margarida de Savoia, el beat Albert de Bèrgam, sant Lluís rei de França, i molts altres. Amb l'estil ponderatiu que exigia aquell moment extraordinari, els devia dir aquestes paraules o unes de molt semblants:

«Quins fruits més copiosos i abundants ha produït aquest frondós arbre fins ara! I quins fruits més bells i agradables a Jesús i a Maria, podem esperar que donarà aquest mateix arbre, això és, aquest tercer orde del meu pare sant Domènec d'ara endavant amb la gràcia del Senyor! On es basen, pensarà algun, aquestes esperances?» (O, 53).

Aquelles noies que tenien per animadora Rosa Santaeugenia, de vint-i-quatre anys, filla de Moia i que coneixia el pare Coll des de molt petita, van saber per ell mateix que el bisbe Palau i Térmens li havia concedit llicència «en el seu mateix palau» perquè treballés cultivant les branques i flors de l'arbre del tercer orde, a fi que difonguessin en la societat el perfum de la veritable doctrina, ensenyant-la als pobles grans i petits amb la seva paraula i exemple (O, 53). Si necessitaven un impuls per a l'acceptació d'un nou gènere de vida, plenament religiós i dominicà, prou que el tingueren al llarg d'aquests memorables exercicis espirituals, en les exhortacions que sortien del cor del pare Coll, inflammat per l'amor a Jesucrist i a sant Domènec. Encara que no hi ha referència concreta del lloc on es feren les jornades, és probable que fos al mateix carrer del Call Nou, a la casa d'exercicis que tenien els felipons. Per a començar els exercicis va triar la festa de la Presentació del Senyor al temple de Jerusalem, dilluns 2 de febrer, a la qual donaven un caràcter eminentment marià.

Coneixent aquest context, s'entén millor un text del mateix pare Coll, redactat cap a l'agost de 1857:

«Es comença aquesta obra de les germanes sota el títol de germanes servites, i al mes de febrer de l'any 1857, totes es van incorporar al tercer orde del pare sant Domènec, totes les dels llocs on estaven ja col·locades, i es continua amb la gràcia de Déu Nostre Senyor» (O, 16).

Anys més tard tornava a donar una referència sobre els començaments, en dues converses amb el bisbe de Lleida, Marià Puigllat i Amigó. El nunci Lorenzo Barili havia demanat al prelat notícia sobre el pare Coll i la seva congregació. El gener de 1864, Puigllat i Amigó escrivia:

«El vaig rebre i acollir amb tota benignitat per conèixer-lo de molts anys, per ser d'una conducta impecable, per ser un pare dominic molt zelós i laboriós, i un predicador ple de zel i moció, que fa molt fruit en la gent [...]. Aquestes germanes van començar sota la direcció del pare Bach de Sant Felip Neri de Vic, el 1850, sota

el títol de Mínimes, per ensenyar nenes i servir hospitals. El 1856 i amb llicència [i *mandat*, diu en un altre moment] del senyor bisbe Palau, s'encarregà de dirigir-les el pare Coll, que les convertí en terciàries dominiques sota les regles del tercer orde del pare sant Domènec. Eren unes pobres menyspreades, que no tenien res, ni tampoc el pare Coll; servien només per la vida i el vestit» (T, 578-579, 581).

Servites o mínimes era el mateix, i és veritat que van acceptar el projecte fundacional que els presentà el pare Coll amb totes les autoritzacions, llicències i, com afirma Puigllat, fins mandat del bisbe de Vic, a la diòcesi del qual es reunien, i des d'on s'expandien per altres bisbats amb l'autorització i moltes vegades petició dels bisbes respectius. Després dels exercicis s'incorporaren al tercer orde de sant Domènec, van rebre l'escapulari i es començaren a preparar per a la professió religiosa, que fins aleshores cap d'elles no havia fet.

Noves terciàries dominiques per Catalunya

Després de l'esmentada fundació de Roda de Ter n'hi hagué d'altres, tot just acabar els exercicis del febrer de 1857 i el que podem anomenar «assemblea constituent», perquè ingressaren en la constitució del tercer orde, que aviat rebria un complement per a ordenar la vida comunitària en camí cap a l'estat religiós. La presència de dominiques a Catalunya no era cap novetat. Des de mitjan segle XIV estaven a Barcelona, al carrer de Montsió. Altres, a la segona part del segle XV es van establir a Caldes de Montbui i poc després passaren a Barcelona, en aquell temps a la plaça dels Àngels. Totes dues comunitats eren de monges contemplatives. Tanmateix, el 1522, amb germanes arribades de Palerm, a l'illa de Sicília, van fundar una escola per a nenes i noies al cor de la Ciutat Comtal. Des d'allí passaren també a Tarragona el 1684. Vuit anys més tard, el 1692, com hem dit, unes germanes s'establiren a Vic. Molt poc després fundaven a Girona. Les cases d'aquestes dominiques, que obrien les portes per a l'educació de la dona, rebien el nom de «beateris». Es tractava pròpiament de religioses, que l'aplicació estricta del concili de Trento va reduir pràcticament a una vida de clausura, sota la regla del tercer orde. Com és natural, el pare Coll coneixia tot això. Però la seva fundació introduïa elements que podien semblar nous en la vida dominicana. En realitat no va fer altra cosa que empeltar el seu grup en l'arbre mateix plantat per sant Domènec.

Des de mitjan febrer de 1857 les servites de Taradell, Rupit, Súria, Gironella i Pardines es presentaren als seus respectius pobles i escoles com a terciàries dominiques. I també com a tals aniran a altres pobles necessitats d'evangelització per mitjà de l'escola. A la tercera setmana de febrer prenia el camí de Vic a Olot amb algunes de les exercitants, cap a terres de la diòcesi de Girona. En primer lloc, a Sant Esteve d'en Bas, població situada en un promontori en què destaca l'església parroquial amb la seva bella torre campanar i uns absis romànics. Les campanes de l'església van repicar per donar la benvinguda al pare Coll i la seva comitiva, perquè començava un capítol important en la història del municipi amb l'obertura d'una escola per a nenes i pàrvuls. Els habitants vivien de l'agricultura i tenien zones regades per rierols que aboquen les aigües al Fluvià. El lloc destaca per la bellesa del paisatge amb boscos de faigs, alzines i roures, i prats abundants.

Ningú no s'explicava el creixement impensat del grup, precisament quan tot apuntava a desbaratar l'obra del pare Coll, segons anotava una crònica antiga. Seguia un camí marcat per sant Domènec i indicat amb aquestes paraules: «El blat emmagatzemat es podreix, però sembrat fructifica». Així, doncs, matinava per sembrar. Una part de la llavor va caure a Sant Esteve d'en Bas. En la fundació educativa tingueren un protagonisme Mariana Tarrús d'Albert i Narcisa Espina d'Aiguavella, així com el rector, Pere Capdaigua. El poble els va secundar i formaren una junta. El pare Coll accedí als precis de tots, transmesos a través del rector, i els portà tres germanes acabades d'integrar en l'orde dominicà. Eren Margarida Soler, Rosa Mas i Francesca Plans, i des del primer

moment hi tingueren habitació moblada. El 18 de febrer van començar a formar una comunitat al poble. Les presentà des de la trona de l'església elogiant la seva missió i demanant per a elles protecció. Poc més tard va arribar com a mestra una germana de gran relleu, Sabina Aubert Marsillac, filla d'Olot.

El pare Coll, amb dues germanes i Rita Parerols, una notable protectora del grup, continuà el camí. El 19 de febrer d'aquell mateix any 1857 eren ja a Montagut de Fluvià per a fer-hi una altra fundació. El butlletí del bisbat de Girona publicà una crònica en què el corresponsal estava convençut que serien d'«eterna memòria» entre els catòlics de Montagut. Van saludar les germanes com a «àngels de pau», comprenent que eren terciàries de sant Domènec que arribaven per encarregar-se d'oferir a les nenes una educació acurada i sòlidament cristiana. Així les nenes que volguessin estudiar no haurien de separar-se dels seus pares i anar-se'n a altres llocs, de vegades allunyats. En la realització de la idea hi tingué la seva part el rector, que animà les famílies. Molt fàcilment es van posar d'acord amb el pare Coll, que dirigia les germanes. També aquí trobaren una modesta habitació per a elles i un local per a l'escola, equipada senzillament. A l'alegre toc de campanes els veïns anaren a l'església parroquial.

«El fervorós i infatigable pare Coll els va tenir pendents dels seus llavis durant més d'una hora. En un discurs amb bones formes i ple d'unció, com tots els seus, ponderà la necessitat d'una bona educació tant en la part moral com en la material, provant amb això que era un mitjà molt adequat per a aconseguir l'últim fi, i concloent que era un tret molt caracteritzat de la divina providència a favor de la parròquia de Montagut l'establiment d'aquelles segones mares, que en la seva vida de retir i abnegació prenien a càrrec seu el reg i conreu de les tendres plantes que, col·locades pel Senyor en el jardí de cada família, escamparien un dia la fragant olor de les seves virtuts, amb les quals serien un constant exemple per a les altres donzelles, el consol dels seus pares, i l'esplendor i honor de la parròquia» (T, 339-340).

Aviat van rebre la visita de moltes mares que de bon grat volien portar les filles a l'escola.

XIV

UNA OBRA FORMADA DE LA POLS DE LA TERRA

L'EXPRESSIÓ QUE encapçala aquest apartat és del mateix pare Coll. La va pronunciar meravellat i agraït veient la volada que anava prenent el seu grup, només sis anys després d'haver començat. Esplaiava el cor en intensa gratitud i es preguntava: «Qui havia de pensar que de la pols de la terra formaria una obra tan gran i portentosa?» (O, 54-55).

Formació de les germanes

Fetes les fundacions de Sant Esteve d'en Bas i Montagut de Fluvià no es va poder entretenir gens en aquelles terres, perquè aquell any 1857 havia estat designat per a predicar la Quaresma a la catedral de Vic, i el dimecres de cendra s'esqueia el 25 de febrer. A més, havia d'atendre a la formació del grup que havia deixat a Vic. El bisbe Palau l'ajudà a aconseguir professors, quasi tots catedràtics al seminari, com Ramon Andreu, de Manlleu, professor de llatí, filosofia i teologia, que tenia a càrrec seu l'església dels Caputxins; Francesc d'Assís Aguilar, nascut igualment a Manlleu, que feia classe de matemàtiques i filosofia, més tard va ser rector d'un col·legi establert a l'Escorial i, finalment, fou nomenat bisbe de Sogorb; Jaume Bosc; Narcís Vilardell, de Vic, mestre d'instrucció primària al seminari fins l'any 1859, que entrà a la Companyia de Jesús. Ajudava també en la formació de les germanes Josep Obradors, un estudiant que després va passar a la diòcesi de Barcelona. Impartia també alguna classe una de les servites, primera mestra a Roda de Ter, que finalment sortí de la congregació i continuà a l'escola que regentava. I el mateix pare Coll hi ajudava també quan no era fora predicant. Així es van perfeccionar en formació doctrinal, gramàtica castellana, aritmètica, literatura i escriptura (T, 680-681).

El grup que vivia a Vic, a can Caterina, al número 12 del Call Nou, segons les dades recollides al padró de veïns de la ciutat el 2 de maig de 1857, era integrat per nou persones, al capdavant de les quals civilment hi havia Sabina Morer i Pons, filla d'Olot, de vint-i-set anys. Totes rebien el qualificatiu de «treballadores». Una, Maria Coll i Pinosa, tenia quaranta anys i era de Santa Maria de l'Estany, prop de Moià. Ramona Mas i Bassas, de Vilalleons, i Maria Mercè Casadevall i Bau, de Sant Martí de Riudeperes, dos pobles de la rodalia de Vic, tenien trenta anys. Les altres no hi arribaven: Magdalena Solà i Bassas, de Santa Maria de l'Estany, en tenia vint-i-sis; Sabina Aubert i Marsillac, d'Olot, vint; Maria Anna Prat i Alegre, d'Avinyó, vint; Sabina Teixidó i Baona, de Bianya, vint-i-un; i Sabina Deu i Puvina, d'Olot, vint-i-dos. Notem que no hi figura el nom de cap de les primeres que s'havien reunit el 15 d'agost anterior. No les van censar amb les anteriors.

En aquest mes de maig de 1857 el pare Coll anà a predicar a Lleida. Tornava a Vic a primers de juny portant noves postulants. Una d'elles era Paula Prat i Aguilar, filla d'aquella ciutat. Aquesta germana notificava més tard que aleshores encara no havia cessat l'oposició contra el grup dirigit pel pare Coll, i al·legaven la seva pobresa. No tenien espai per a totes a can Caterina i per això dues dormirien a la casa del pare Coll. Si tardaven a ficar-se al llit, ell, amb uns copets a la porta, els recordava que ja era hora de reposar. Aquesta germana hi afegia que tenien una gran alegria interior (T, 745).

El 14 de juliol d'aquest mateix any va escriure una carta a sant Antoni M. Claret, confessor de la reina Isabel II. Encara que no es conserva, per la resposta que li donà l'arquebisbe, se sap que plantejava el tema dels títols de les germanes. Volia que poguessin ensenyar sense haver-los de treure, basant-se en l'atenció que es prenia preparant-les. No s'havia promulgat encara la llei d'instrucció pública del ministre Moyano. Recentment s'havia fet una concessió en aquest sentit a les carmelites de la Mare Vedruna, i el butlletí eclesiàstic de Vic n'havia publicat alguna cosa. Sant Antoni M. Claret, en la seva resposta del 5 d'agost, li deia que considerava saludable la seva pretensió. L'animava, mentre practicava diligències, a continuar treballant i augmentant el nombre de les terciàries de sant Domènec. L'exhortava també a inculcar-los un esperit de pobresa. No s'havia d'espantar davant de les contradiccions i persecucions que tant ell com elles patissin. En això coneixerien que era una obra de Déu. «I només en Déu i Maria Santíssima —acabava escrivint— posin tota la seva confiança i no en els homes, perquè encara que jo fos tan feliç que li aconseguís tot el que vostè desitja a favor d'aquestes terciàries, no es fiï dels homes ni hi confiï, sobretot en els temps actuals. Tingui-ho present, això que li dic, i animi's molt a treballar tant com pugui en la vinya del Senyor» (T, 560-561).

Carta al pare Orge

El 13 d'agost de 1857 va dirigir una carta al superior general a Espanya, el pare Antonio Orge. Residia al convent de Santo Domingo de Ocaña. Acabava de succeir al pare Joan Genís. El convent d'Ocaña, a la província de Toledo, fou convertit en col·legi de missioners per a l'Orient per iniciativa del rei Ferran VII, i amb l'acceptació del mestre de l'orde Joaquín Briz, que posà tot l'interès perquè comencés a funcionar l'any 1830, abans, per tant, de l'exclaustració general. Circularen convocatòries als diferents convents espanyols perquè els joves que sentissin vocació missionera poguessin acabar estudis al nou centre. Ara, en els temps de l'exclaustració, tenia un paper molt important. Era l'únic convent dominicà que van permetre deixar obert. Mantenia el foc de la vida conventual a Espanya, i formava molts joves que més tard foren professors a la universitat de Sant Tomàs de Manila, o al col·legi d'indígenes de Sant Joan del Laterà. Altres van ser missioners il·lustres, alguns dels quals coronaren la vida amb el martiri per la fe, com fou el cas dels sants José Mª Díaz Sanjurjo, Valentín de Berrio-Ochoa, Melchor García Sampedro i Pere Almató, canonitzats el 19 de juny de 1988. Els exclaustrats no s'oblidaren pas d'Ocaña, on alguns foren cridats com a formadors. Altres van encaminar al convent joves amb vocació dominicana.

En morir el pare Joan Genís, el novembre de 1856, fou nomenat comissari apostòlic el pare Antonio Orge y Corbacho. Pertanyia al convent de Tui, però havia pres l'hàbit a Santo Domingo de Santiago de Compostel·la. Havia nascut a Puente Candelas (Pontevedra) l'11 d'abril de 1811. Tenia, doncs, un any més que el pare Coll. Va ser assignat a la província de les Filipines i sortí de Cadis el 1832. Féu classe de teologia a la universitat de Sant Tomàs de Manila i exercí el càrrec de rector al barri de Binondo. Tornava a Espanya el 1842, amb el càrrec de rector del convent d'Ocaña. El 1845 fou nomenat procurador general de la província, a Madrid. La seva prudència, talent pràctic i senzillesa eren destacables. Examinava els assumptes amb molta ponderació i analitzava fins els aspectes que semblaven més insignificants.

El 13 d'agost de 1857, el pare Coll li va sotmetre tot el que duia entre mans. El to del seu plantejament s'endevina fàcilment per la resposta que el comissari apostòlic donava a la seva carta el 22 del mateix mes. Segurament, aleshores preparava un viatge a Roma, perquè el cardenal Manuel García y Gil el va fer procurador seu perquè entregués a la cúria pontifícia la relació per a la visita *ad limina*, que havia confeccionat com a bisbe de Badajoz. La resposta del pare Orge va omplir el pare Coll de santa alegria. Li deia que la seva carta li havia servit de molt consol, en veure el gran i piadós pensament que el Senyor i sant Domènec li havien inspirat per a la fundació i direcció de les terciàries, destinades a ser mestres d'ensenyança cristiana i religiosa en les poblacions que tanta en necessitaven, tants mals evitava, i tantíssims béns produïa. I hi afegia:

«Em sembla que ja experimenta la vostra paternitat el consol visible de la Providència, tant com la seva mà protectora i benèfica en aquesta empresa tan santa, veient-se, en menys d'un any, amb casa pròpia per a les germanes, i elles escampades ja en onze poblacions sembrant la llavor de la bona instrucció i ensenyança. Continui la vostra paternitat en aquesta obra tan santa, i el Senyor que l'ha començat, la perfeccionarà i portarà a plenitud. Per la meua part, no sols l'aprovo, sinó que amb tota l'efusió del meu cor i de la meua ànima dono a la vostra paternitat i al fruit dels seus treballs la benedicció del nostre pare i patriarca sant Domènec. No em limito a això, sinó que, desitjant que aquesta santa obra s'estengui per tot Espanya, si fos possible, estimaria que la vostra paternitat es prengués la molèstia d'enviar-me un reglament, mètode de vida, ensenyança i altres que la vostra paternitat hagi compost. Si jo puc ajudar en res la vostra paternitat en això o en una altra cosa qualsevol, desitjo que ho digui amb franquesa al seu afectíssim amic» (T, 561-562).

Les onze poblacions on estaven, tal com recollia en la seva resposta el pare Orge, sembla que eren aquestes, a més de Vic: Roda de Ter, Taradell, Pardines, Gironella, Súria, Rupit, Sant Esteve d'en Bas, Montagut de Fluvià, Santa Maria de Corcó o l'Esquirol, Folgueroles i Calldetenes. A les tres últimes havien començat l'escola al setembre. Aquesta afirmació del seu superior general va tenir un valor decisiu per al pare Coll, que el 1863 escrivia, en el pròleg a la *Regla o forma de viure* de les germanes:

«Sí, sí; és obra de Déu, i donada al món pels mèrits del meu pare sant Domènec, tal com em va escriure el meu estimat pare vicari general del mateix orde de Predicadors, el pare Antonio Orge, ja al principi quan tot just començava a brotar aquesta bella flor» (O, 54).

Complement a la regla del tercer orde

El pare Orge volia tenir el reglament o mètode de vida que el pare Coll hagués elaborat per a les terciàries. Dos escrits amb característiques de reglament, l'un en català i l'altre en castellà, són de primera hora. Potser aquest últim el va compondre arran de la petició del pare Orge. Des del començament considerarà necessari establir una certa legislació, dins el marc del tercer orde dominicà. Va posar fil a l'agulla i redactà unes *Regles per a les germanes del pare sant Domènec* (O, 1-12). Eren, sens dubte, uns punts molt provisionals i per als primers moments. S'hi afirmava explícitament que les destinatàries eren terciàries dominiques, que havien de demanar i procurar la gràcia d'imitar santa Caterina de Siena. S'hi precisava l'horari de les germanes, i assenyalava els pilars bàsics en què s'havia de recolzar la seva vida. Encara no es deia res de la professió religiosa, de l'hàbit, nomenament de superiores, celebració de capítols i tants altres punts que no podien faltar en unes constitucions pròpiament dites.

Les germanes s'havien d'ajustar a un horari, que es concretava en detall. Hi havia temps per

a la pregària, per a les classes, formació, àpats, recreacions, descans. La jornada començava a les quatre o dos quarts de cinc del matí, segons les èpoques de l'any, i acabava a dos quarts de deu. Al migdia tenien mitja hora per a descansar. Les classes començaven a les vuit. D'octubre a maig, a dos quarts de nou; duraven tres hores al matí i tres a la tarda. Abans de començar havien tingut ja una hora d'oració personal, havien resat una part del rosari i participat en la missa. Al migdia tenien una estona d'examen, i durant el dinar una mica de lectura. De sis a set de la tarda ocupaven una altra hora en l'oració mental i resaven la tercera part del rosari. La segona, l'havien resada abans de començar les classes de la tarda.

El nostre sant considerà oportú insistir des del primer moment en uns valors fonamentals. Amb brevetat i basant-se en l'obra clàssica de sant Alfons M. de Liguori, *La monja santa*, tractava de la renúncia a la pròpia voluntat per amor a Jesucrist, l'obediència i el silenci. Més extensament tractava de l'oració en la vida de les germanes: importància, rectitud d'intenció per a fer-la, preparació, mètode, ajuda mútua que havien de prestar-se durant la pregària, propòsits, peticions i acció de gràcies. Quedava clar que l'oració era l'ànima del nou institut, de la qual havia de brotar la vida, sensibilitat, activitat i difusió per diferents llocs. Establia també la pràctica del capítol de culpes, dos cops la setmana —dimecres i divendres—, manera de confessar-se, preparació per a rebre la comunió eucarística, pràctiques per a exercitar-se en la humilitat, súpliques per la conversió dels pecadors i progrés de la religió.

L'escrit complementari a la regla del tercer orde que redactà en castellà, sembla respondre al desig formulat pel pare Orge, el mes d'agost de 1857. Té el títol següent: *Regla de vida de las hermanas de la orden de penitencia del padre Santo Domingo de Guzmán, fundador de la orden de Predicadores, dividida en quince capítulos, cuya orden de penitencia ha sido aprobada y confirmada por los Sumos Pontífices Inocencio VII y Eugenio IV, año 1483*. El pare Coll situava el nou grup en l'espai assenyalat per l'Església a l'orde dominicà i, més en concret, dins l'anomenat aleshores «tercer orde de penitència».

Indicava amb claredat el fi específic de la recent fundació: l'ensenyança de les nenes, sobretot als llocs on no hi havia escoles per a elles. Aquest ministeri exigia una preparació, que es facilitava en un centre de formació comú per a totes. Noteu que la formació que havia conegut el pare Coll en la seva vida conventual no tenia aquestes característiques: la majoria dels convents formaven els seus fills. Ell, però, va establir un centre únic de formació, situat a la ciutat de Vic, i denominat «casa» o «beateri». Es determinava que les fundacions es fessin a petició dels municipis o de persones distingides, amb el consentiment de l'autoritat diocesana, i també el permís del superior o superiora de l'institut o agrupació. Als pobles on fundessin adquirien un compromís especial de pregar pels malalts i agonitzants.

Aquest nou reglament, en castellà, era més extens que el primer. S'hi establí un examen d'ingrés per a les candidates, com demanava la regla del tercer orde. S'hi tractava també el tema de l'admissió i de la professió per als vots simples perpetus, després d'un any de noviciat. Per a redactar tot això tenia al davant la regla del tercer orde. A continuació va prendre la regla de sant Agustí, sobre la qual es basa l'edifici de l'orde dominicà. En són reflexos els capítols —breus apartats— que dedicà a la caritat, atenció de les malaltes, hàbit i vestit, sortides fora de casa, correcció fraterna i guarda de les coses de la comunitat. El que escrivia ara sobre la humilitat era fruit d'un estudi previ de tot el que trobà sobre aquest tema en *La monja santa*, de sant Alfons M. de Liguori.

S'hi prescriuen dues hores de pregària personal diària, dejuni tres dies la setmana, el rés de les tres parts del rosari com a oració de la comunitat, repartit al llarg del dia, la «corona dolorosa» en memòria del patiment que Maria assumí en comunió amb el seu Fill, que va patir i morir a la creu. I també s'hi prescrivia la visita al Santíssim Sagrament. Tot això perquè el Senyor es dignés

beneir el recent institut i per la santificació de les ànimes. Res més sublim.

Al final d'aquesta regla per a les germanes presentava una nota addicional explicativa, en què es marcava la diferència entre el nou grup i les dominiques del tercer orde que hi havia a Vic de feia molts anys: les germanes del beateri de Santa Caterina de Siena. A les seves classes de formació en tasques domèstiques, primeres lletres i doctrina cristiana acudien nenes i joves de la ciutadania més acomodada. Però aquestes germanes no tenien fundacions fora de la població. Les noves religioses terciàries, però, adquirien el compromís d'anar als pobles petits que no tinguessin mitjans per a obrir escoles de nenes. Aquesta *Regla de vida* fou copiada més tard en paper segellat per a enviar-la a la reina Isabel II, acompanyant una sol·licitud del pare Coll. Portava data de 25 de juny de 1858.

Compra d'una casa i primeres professions

El notari de Vic Miquel Fàbregas aixecà acta de la compra d'un edifici amb un hort contigu. Serviria de primera casa mare de les germanes. La compra es va realitzar el 12 d'agost de 1857, i fou inscrita al registre de la propietat el 24 del mateix mes. El venedor era Joan Prat i Moles, comerciant de Sant Pere de Torelló. Consten tres noms de compradores, que feien la compra d'una manera mancomunada: Rosa Santaeugenia, Rosa Massanas, neboda del pare Coll, i Maria Planes, nascuda a Sant Hipòlit de Voltregà i llavors veïna de Rupit. El nou institut no tenia personalitat moral civil i, consegüentment, no gaudia de la facultat necessària per a adquirir béns com a tal. Aquesta casa era al carrer dels Caputxins o de Santa Eulàlia, de Vic, avui de Santa Joaquina de Vedruna. Podien entrar a ocupar-la el primer d'octubre de 1857. Costà 2.200 lliures, i el venedor va rebre aquesta quantitat de mans de Rosa Santaeugenia i Coll, i Rosa Massanas, en moneda metàl·lica d'or i plata. Entregaren l'import al comptat, en presència del notari i de dos testimonis (T, 341-343).

El 12 de setembre de 1857, dissabte i festa del Santíssim Nom de Maria, es fixà com a data per a les primeres professions del nou institut religiós. En la missa del dia es proclamava un text del llibre de l'Eclesiàstic, capítol 24, que contemplava Maria en la llunyania dels temps com a encarnació de la saviesa, semblant a la vinya que dóna belles sarments, i a les flors que donen pas a fruits saborosos. Mare de l'amor més bell, del temor, de la ciència i de la santa esperança, invita tothom a acudir a ella i saciar-se dels seus fruits. Recordar-la és més dolç que la mel. Qui escolti la seva veu no quedarà mai confós, i els que es decideixin a servir-la, no pecaran. Els que l'honren obtindran la vida eterna. L'Evangeli que es llegia era el de l'Anunciació de l'àngel a Maria, tot un punt de referència per a triar més tard el nom d'aquell grup convertit en congregació, eminentment «rosariana». Bons punts de referència va tenir el pare Coll per a fer l'homilia en aquella circumstància tan memorable. A més, en l'orde dominicà, el dissabte era tradicionalment dedicat a la Mare de Déu del Roser.

La primera a professar va ser Rosa Santaeugenia i Coll, que havia estat pedra angular del grup de servites. Tenia vint-i-quatre anys i continuava residint a Taradell. A continuació professaren Maria Planes, de trenta-tres anys, amb residència a Rupit; Sabina Morer, de vint-i-set anys i «priora» del grup de Vic; Josefa Costa, nascuda a Vic, de vint-i-un anys, que morirà el 1896 a la fundació de Santa Maria de Corcó; Magdalena Solà, de vint-i-sis anys, que estava a Vic; Maria Anna Prat, de vint anys, que residia també a Vic, i va viure molts anys a Roda de Ter; Gaietana Furadat, de trenta-cinc anys, filla de Ridaura, prop d'Olot, que morí a Folgueroles el 1889; Margarida Serra, nascuda a Moià, de vint-i-un anys; Alberta Baulenas, de trenta-quatre anys, que havia nascut a Manlleu i moria a Vic el 1867; i Rosa Masferrer, de trenta-quatre anys, natural de Torelló, que abans d'ingressar es confessava amb el pare Coll i va morir a Sant Andreu de Palomar. Les primeres professes foren, doncs, deu. Només una, Rosa Masferrer, pertanyia a les primeres postulants que havien començat el 15 d'agost de 1856. Altres germanes, il·lusionades amb l'ideal, seguiren el curs de preparació.

La fórmula de professió, adaptada de la regla del tercer orde tal com la utilitzaven les terciàries religioses, la pronuncià en primer lloc Rosa Santaeugenia:

«A honra de Déu omnipotent, Pare, Fill i Esperit Sant, de la benaurada sempre Verge Maria i del benaurat sant Domènec, el nostre pare: jo, germana Rosa Santaeugenia i Coll [i així les altres], davant de la vostra reverència, pare fra Francesc Coll, director, faig professió, i prometo guardar els vots d'obediència, pobresa i castedat. Vull viure així d'ara endavant segons la regla, ordenacions i mètode de viure de les germanes del mateix orde de penitència del nostre pare sant Domènec, amb l'ajuda de Déu, la intercessió de Maria Santíssima i del nostre pare sant Domènec».

Aquesta professió introduïa les germanes en l'estat religiós en sentit estricte, pel camí del tercer orde dominicà regular, amb tants segles d'existència. Les exigències del dret s'havien complert: permís del bisbe, concedit al seu mateix palau, del superior general, atorgat amb admiració a Santo Domingo de Ocaña, del superior provincial, que principalment per a això havia nomenat el pare Coll director del tercer orde a Catalunya. A més, rebia la professió el director nomenat. La casa a Vic era com un beateri, tal com escrivia el mateix director. Però aquest beateri tenia una característica molt nova. Les noves terciàries no es limitaven a esperar que les alumnes acudissin a la seva escola de la casa central de Vic. Es comprometien a anar elles als llocs de necessitat, a establir cases filials de la casa mare i a obrir escoles allà on vivien les alumnes. Hi havia una altra novetat amb relació a la plena comunitat de vida, però ja en parlarem més endavant.

El lloc de la professió potser va ser l'oratori de la casa que ocupaven al Call Nou. Segurament ho aconsellava la discreció que l'any anterior havia demanat el bisbe Palau, tot i que se n'anava ja a la seu de Barcelona. Aquestes germanes es distingiren pel seguiment fidel de l'ideal professat. Les antigues cròniques destacaven Rosa Santaeugenia i Gaïetana Furadat i Casals. Aquesta també havia format part de les servites i, prèviament, havia pertangut a la congregació de la Mare Vedruna. Va estar vint-i-cinc anys a Folgueroles. Arribaren a escriure d'ella que, a través del seu tracte, tots milloraven.

Tal com estipulava el contracte de compravenda, les que estaven a Vic pogueren disposar de la casa comprada al carrer dels Caputxins, amb el seu hort, a partir del primer d'octubre de 1857. Va ser habilitada com a casa mare, i el pare Coll procurà, a més, que hi tinguessin una capella. La primera priora fou Sabina Morer. Al seu costat tenia una auxiliar eficaç: la seva compatricia Sabina Aubert. Els mesos de residència al Call Nou havien quedat enrere. Ningú més a propòsit per a certificar sobre aquell temps que Rosa Masferrer, una de les primeres que s'hi havien aplegat, i l'única que va professar el 12 de setembre.

Aquesta germana assegurava que el pare Coll preparava noies per a la nova congregació abans que hagués començat. Una vegada reunides, les animava i consolava en les proves que van haver de suportar. No calia esgotar-se, els deia, perquè com que l'institut era obra de Déu prosperaria molt, tot i els obstacles que s'hi oposessin. Els seus missatges eren molt acceptats. Procedien d'una persona que tenia totes les virtuts. De defectes, no aconseguien veure'n hi cap. Era un sant, un pare afectuós i el consol de totes. Confiava que la Mare de Déu les trauria sempre de les dificultats. Ell, per la seva banda, «al mal llit hi afegia el poc son, persuadit, sens dubte, que com més es dorm menys es viu. Sí, mal llit, perquè moltes nits dormia sobre una piletta de palla pel més petit compromís de família» (T, 728-729).

«Com a la casa de Natzaret»

Una de les primeres que van viure a la casa del carrer dels Caputxins, la comparava a la de Natzaret. El pare Coll, en les seves xerrades, les exhortava a fixar la mirada en la Sagrada Família. Des de petit havia pregat davant d'un retaule que la representava a la capella domèstica de Puigseslloses, i també a la del seminari.

La germana Sabina Morer fou l'encarregada de les noies que anaven arribant. Des del primer moment, les que tenien possibilitats de fer-ho, es llançaren a preparar-se per als exàmens de mestres. Ho exigia, a més, la nova llei d'instrucció aprovada pel govern a proposta del ministre Claudio Moyano, publicada el 10 de setembre de 1857, en la qual s'establia l'obligatorietat de l'ensenyança primària. Els municipis estaven obligats a promoure escoles en el seu àmbit respectiu. I els mestres, a obtenir títols per a regentar-les. El 10 d'agost de 1858 va aparèixer un aclariment de la llei, en què es precisava que els nomenaments de mestres s'havien de fer previ concurs o oposició, segons els casos.

S'obtenia una escola en propietat quan es comptava amb tres anys d'exercici a l'escola pública, i sis a la privada. Els exercicis d'oposició se celebraven davant d'un tribunal a la capital de la província a què pertanyia l'escola. Almenys tres dies abans d'acabar el mes, des de la publicació de l'anunci, els opositors presentaven la sol·licitud a la secretaria de la junta, amb els documents que acreditaven la seva bona conducta moral i religiosa, igual que el títol, mèrits i serveis. Els exercicis d'oposició es feien d'acord amb el programa aprovat pel govern.

El 9 de setembre de 1858 sortia una nova llei per al millorament de l'ensenyança, en la qual es reconeixia la necessitat eminentment social d'educar la infància segons les aspiracions de l'època, i es manifestava, igualment, que feia anys que es procurava a Espanya preparar un professorat idoni. Es demanava, així mateix, als pobles que procuressin locals aptes per a l'ensenyança. Era dolorós recordar —continuava dient la mencionada llei— el grau d'abandó que, entre algunes honroses excepcions, s'advertia en general a les poblacions. Abundaven les queixes per falta de puntualitat en el pagament de les minses assignacions destinades als mestres. Per això, moltes persones capaces s'allunyaven del magisteri. D'aquest estat de coses calia esborrar-ne fins i tot el record, perquè la llei ho manava, i urgentment ho exigien els progressos de la civilització i l'esperit del segle. El magisteri havia de ser instruït, decorós i respectat.

Els pobles s'havien de mentalitzar i reconèixer que, quan la llei els imposava l'obligació de donar ensenyança als nens, per formar-los el cor i cultivar-los l'enteniment, era tan enraonada, que el bon sentit faria acceptable com a consell el que ja era indubtable com a mandat. Per a tenir bons mestres i unes escoles proporcionades, els havien de donar un sou suficient, gravamen que esdevindria més suportable a les poblacions a mesura que la instrucció fecundés el seu treball, i inspirés en l'alumnat hàbits d'ordre i economia.

Aquesta llei de 9 de setembre de 1858 establia el sosteniment de les escoles de primera ensenyança a càrrec dels pobles. No s'aprovaria cap pressupost municipal en què no s'inclogués com a despesa obligatòria la dotació d'un mestre o mestres d'ambdós sexes, com a mínim, d'acord amb la llei, i segons el cens de població publicat recentment, amb l'augment d'una quarta part per al material escolar. S'establia un «fons de material» per a proporcionar als nens pobres llibres, paper, plomes i altres efectes per a les seves lliçons.

«La borrasca d'oposicions i passanties»

En el clima social creat per la coneguda llei Moyano i la reglamentació complementària es va desplegar l'escola promoguda pel pare Coll. Alguns pensaven que una legislació així seria un cop mortal sobre els instituts religiosos dedicats a l'ensenyança. Tot i això, per al nou grup fou com una

benedicció. Estimulà les primeres germanes a preparar-se bé per a complir les exigències legals, obtenir títols i obtenir per oposició les places de les escoles que s'anaven creant. Molts municipis van fer mans i mànigues per tenir-les dirigint les seves escoles. Rosa Santaeugenia, cap moral de totes elles, ja era mestra des d'octubre de 1856.

A poc a poc, altres germanes anaren obtenint el títol de mestres. El seu director seguia tot el procés com si fos ell qui s'examinava. Així ho reflectia en una carta de l'1 de juny de 1858 al seu col·laborador dominic a Lleida, el pare Ramon Vallès. Li confiava que el bisbe de la diòcesi ilerdense demanava germanes per a Menàrguens, però no sabia com donar-li gust, perquè algunes no es podien titular fins a finals de juliol. D'altra banda, no podia acceptar noves postulants per falta d'espai a la casa mare. Llavors estava molt ocupat mirant de passar «la borrasca d'oposicions i passanties». Però no tenia pas por, perquè Déu i Maria els protegien en tot. En aquell moment arreglaven la capella a la casa del noviciat, i en qüestió de dies començarien a celebrar-hi la missa, confessar i combregar. Així no sortien de casa. Dos catedràtics i un diaca els donaven classes (T, 565-566).

Afirmava que tenia tota la protecció del bisbe de Vic, aleshores Joan Josep Castanyer i Ribas, el seu antic rector a Moià que l'havia animat en els moments difícils. «Fem per Déu tot el que puguem —li deia a vegades— i de la resta, ja se n'ocuparà ell» (T, 731). També li donava suport el vicari general de la diòcesi. Amb tot, no havien desaparegut els temors i seguia atent en la lluita.

Poc abans, el mes de maig d'aquell mateix any 1858, va tornar a escriure a sant Antoni M. Claret, que li envià la resposta el dia 21. Li deia francament que no podia fer més per ell. S'havia escarrassat escrivint la sol·licitud que li havia fet perquè les germanes poguessin ensenyar sense títol, havia parlat diverses vegades amb el ministre del ram perquè la despatxessin de seguida, havia enviat diverses vegades a preguntar sobre el cas al ministeri, i li deien que «estava corrent informacions», s'entén per Catalunya i Vic, sobretot, i que quan l'assumpte tornés a Madrid ja el despatxarien. Li aclaria que els tràmits eren llargs i venien a decretar o resoldre «a tres quarts de quinze». Li aconsellava que mirés de saber en quin punt de Catalunya estava detingut l'expedient i «punxés perquè hi donessin curs, perquè ni ell, ni el ministre, ni la reina no podien fer més que esperar que tornés» (T. 563).

Tot seguit el pare Coll es va informar sobre l'itinerari de l'expedient i d'un dictamen del vicari general de Vic, en què aclaria que el grup de terciàries no estaven aprovades pel govern de l'Estat. Això sant Antoni M. Claret no ho sabia. Quan ho va saber pel mateix pare Coll, la resposta que havia donat el vicari general li semblà bé. Així li ho deia en una carta del mes de juny. Li aconsellà, en conseqüència, que escrivís les regles o constitucions de les terciàries. Si eren les mateixes que tenien les beates, s'entén de Vic, «amb la sola diferència que aquests ensenyen a casa i aquelles van a les poblacions que les demanen (que això seria el més prudent i segur) i que aquesta circumstància és amb aprovació del prelat diocesà, o vicari general; arreglades així les coses me les enviarà i jo faré en nom de vostè la sol·licitud per a l'aprovació, i després sol·licitaré la gràcia que no hagin de ser mestres; mes per a aquesta gràcia cal que Vostè pugui assegurar-me que dites terciàries tenen aquella suficiència que han de tenir, d'una altra manera seria enganyar el govern i el públic, i el senyor inspector ens engegaria, a mi, a vostè i a l'Institut. Consulti-ho amb l'il·lustre senyor canonge Passarell i faci el que ell li digui; i sàpiga que jo per a mi ni per a cap particular no demano cap gràcia; però per a la religió demano i faig tot el que puc» (T, 564).

El cor d'un sant ple de saviesa i prudència es revelava en aquesta resposta a un altre sant, immersos tots dos en una situació històrica molt concreta. Com és natural, a sant Antoni M. Claret li arribaven notícies d'alguns que no havien vist bé des del principi l'interès del pare Coll. La suposició es confirma en una carta del 7 de maig escrita al claretià pare Xifré:

«Al senyor Passarell li dirà que el pare Coll m'ha instat ara mateix perquè les seves monges puguin quedar autoritzades per a ensenyar sense passar-se a mestres. Ja sap ell que jo vaig fer la sol·licitud, la vaig enviar al ministeri, i em van contestar que estan a informació i, per tant, que mirin si estan adormides en aquesta secretaria de Vic. Al senyor Passarell li dirà què he de fer sobre aquestes monges del pare Coll, perquè algunes persones que han vingut de Catalunya no me n'han parlat gaire bé, que no reuneixen aquella virtut i saber que és de desitjar, i que d'alguna manera són el descrèdit del pare Coll per l'entusiasme amb què les atén; així m'ho han dit» (T, 569).

El recurs a Passarell era obligat, no sols per la seva solvència doctrinal, la seva condició de catedràtic, sinó també perquè havia estat l'encarregat de les servites fins que, potser escoltant els seus precs, van passar sota la direcció del pare Coll. Ell, seguint el consell de sant Antoni M. Claret, féu copiar en paper segellat la *Regla de vida de les germanes*. Amb la mateixa data de 25 de juny de 1858 hi uní una instància adreçada a la reina Isabel II (T, 549-550). En aquesta instància es presentava com a dominic, veí de la ciutat de Vic i director de les terciàries dominiques. Havia considerat sempre la instrucció de les nenes com una obra de la major caritat i de la més gran transcendència per al bé de les famílies i de tota la societat. Era la tasca a què s'entregaven les dominiques ja des de feia temps, i les havia animat a dedicar-s'hi amb gran cura.

Recordava les dominiques que coneixia. És fàcil deduir que tenia presents les de Santa Caterina de Vic, però també les de Barcelona, Girona i potser Tarragona. Les seves cases s'omplien de nenes, conduïdes pels seus pares de la ciutat i de fora, perquè els donessin la instrucció que tan generosament prodigaven a totes. Tot i això, tenia en compte altres nenes que no podien freqüentar aquelles escoles, i li dolia profundament que no poguessin tenir llocs d'ensenyança. Privades d'escolarització vivien en pobles, veïnats i masies, i els seus pares no podien portar-les als col·legis de la ciutat, per la seva pobresa i altres causes ben conegudes de tothom. Així es quedaven privades de la desitjada instrucció.

Per posar remei a aquell mal que tant li dolia, va establir un altre col·legi de terciàries del mateix orde. Li adjuntava el reglament que havien tingut fins aleshores, complement de la regla del tercer orde. Aquestes terciàries, pel cap baix de dues en dues, anaven a tots els pobles que les demanaven, encara que fossin llocs amb molt poca població o relleu social. Tot seguit obria el cor a la reina amb aquestes paraules:

«El suplicant, Senyora, està plenament convençut que tan aviat com la Vostra Majestat conegui el zel, caritat i habilitat de les terciàries de sant Domènec i el gran fruit que produeixen en totes les poblacions on van, aprovarà les presents Regles i manarà que puguin ensenyar lliurement sense haver-se de subjectar a exàmens de mestres estranys, ja que prou atenció té el mateix Institut per a honor seu que les terciàries que envia als pobles tinguin aquells dots i habilitats que la seva missió requereix. Aquesta és la gràcia que espera aconseguir el suplicant del cor caritatiu i zelós de Sa Majestat, de la qual cosa li quedarà eternament agraït, i els pobles continuament la beneiran i tots demanaran a Déu que guardi Sa Majestat molts anys per al bé de la Nació» (T, 550).

Fidel al carisma professat

No hi ha constància documental que rebés resposta de la reina o del seu ministre encarregat de l'educació. Probablement tot va quedar aquí, però la seva instància aclareix les seves conviccions, i els orígens i peculiaritats de la seva obra, plenament inserit en un camí secular

dominicà, que es renovava en l'Església des de les exigències més genuïnes del carisma: servei doctrinal generós a tots, sense més recompensa que l'evangeli mateix, sense afany de lucre, des d'un amor sense discriminacions, ni per raó de sexe, classe social, ni d'avantatges econòmics o ciutadans. La seva noblesa d'esperit, sentit pràctic, agudesa per a analitzar les situacions i caritat sense límits l'ajudà a descobrir què hauria fet sant Domènec en el seu segle, evidentment, d'acord amb el que havia engegat en el seu temps. Això és el que féu el pare Coll, però cedint en el seu obrar l'honor a Déu, a la Mare de Déu i al mateix sant Domènec.

Sembla clar que entroncava amb el carisma fundacional si es fa una ullada al segle XIII, que és quan va néixer el seu orde, «especialment per a l'ensenyança», com formulava sant Tomàs d'Aquino. D'altra banda, com veurem més endavant, ell mateix adreçà la mirada a l'edat mitjana per aclarir quina era la raó de ser de la seva obra en l'Església i en el món. Aquí serà profitós recordar un breu escrit que probablement no va conèixer. Malgrat això, aconseguí una autenticitat tan pura en la vivència de la vocació que, de fet, arribà a tenir les mateixes conviccions i servir uns objectius idèntics que els que s'exposen en aquest escrit medieval, compost pel dominic Guillem de Tournai a mitjan segle XIII, i titulat d'una manera ben significativa: *De la manera d'ensenyar els infants*. Aquesta obra i el suport que va tenir immediatament manifesten que és veritat el que, com a síntesi, afirma un historiador dominic contemporani: «En la família dominicana la sol·licitud evangèlica pels infants i adolescents és tan antiga com l'orde» (André Duval).

Un capítol general celebrat a París el 1264 volgué que el llibret de Tournai fos a tots els convents, distribuïts llavors per una bona part d'Europa, el Nord d'Àfrica i fins a l'Orient Mitjà. Vet aquí un resum del seu contingut: 1. L'ensenyança és fruit de l'amor. Prova de l'amor són les obres. 2. L'ensenyança i formació dels nens ha d'atendre tant als costums com a la ciència. 3. Resulta més fàcil instruir i conduir al bé en una edat tendra. 4. L'educació ajuda el jove a arrelar-se i confirmar-se en el bé. 5. Tot el que es rep en la joventut es manté amb gran fermesa fins al final de la vida. 6. És deure dels pares educar els fills perquè no es perdin, ni els pares ni els fills. 7. Uns bons pares reben glòria dels seus bons fills. 8. S'ha d'instruir els nens per mitjà de la paraula i l'exemple, i també amb el càstig, si no es corregeixen amb la paraula i l'exemple. 9. El fill ha de contemplar en el pare com s'ha de viure. 10. Els padrins, que han rebut els fillols en la font baptismal, s'han d'ocupar de la seva formació, perquè estimin la justícia, no siguin usurers, mals comerciants ni lladres. 11. Els padrins han d'exhortar a la caritat, a l'amor de Déu i a la freqüència de l'església. Tots, grans i petits, han d'acudir a l'església, perquè és casa de refugi contra les incursions del mal. 12. Han d'anar a l'església especialment els joves per a ser-hi instruïts amb la paraula de la predicació, caldejar el seu esperit en l'oració i formar-se en els costums amb l'exemple dels presents. 13. No sols pares i padrins han d'instruir els nens, sinó també els mestres, perquè aquests ocupen el lloc dels seus pares. 14. Els alumnes consideren els professors com els seus pares. 15. El mestre ha de gaudir de bons costums. 16. El professor, que no estigui atrapat en el vici ni hi indueixi. 17. Triem, no aquells mestres que tenen facilitat per a fer solemnes discursos, sinó els que ensenyen amb la vida, els que, a més d'indicar el que cal fer, no són sorpresos fent tot el que ensenyen que cal evitar. 18. Entre el mal professor cal evitar especialment l'avar que, desentenent-se del progrés dels nens, pensa més en la manera d'atresorar diners que en la manera d'instruir i formar els seus alumnes. 19. S'ha de tenir per molt cert que l'avarícia de mestres i professors ha estat més destructora de l'escola i del progrés dels infants que qualsevol altra cosa. 20. Els nens han de ser instruïts en la fe, els costums i la ciència. 21. La fe és com una arrel bona en l'ànima. 22. Ha d'instruir-se en la ciència que més i millor condueix a la salvació. 23. El principal esbargiment en la vida és l'estudi de la saviesa. 24. No hi ha aliment més suau per a l'ànima que el coneixement de la veritat. 25. La saviesa ve de Déu per l'oració, del proïsme per la instrucció, d'un mateix per la investigació. 26. Per a adquirir saviesa cal un «mètode d'estudi». 27. De vegades els nostres alumnes ignoren o no volen seguir el mètode apropiat d'estudi i, en conseqüència, entre molts estudiants es troben pocs savis. 28. Tres coses són necessàries per als estudiants: qualitats naturals, exercici i disciplina. 29. Ha de rebre instrucció tota la família, tant els fills com les filles, els

servents com les serventes. Ha d'aconseguir-se una família neta, irreprotxable, fidel al proïsme, humil i submissa a Déu. 30. Si vols obeir Déu, compadir-te del proïsme, rebre el premi en la vida futura, crida els pobres, crida'ls al sopar material, espiritual, celeste.

Francesc Coll sintonitzà amb aquests principis de caire pedagògic, que es formularen ja al començament del seu orde, i va tractar d'engrescar a avançar per aquest camí, tot i les limitacions i restriccions que s'imposaven en el segle del liberalisme.

XV

NOVES FUNDACIONS I REGLAMENTACIÓ DE VIDA

A PARTIR de mitjan 1858 i amb el ple suport del bisbe Castanyer, les terciàries «itinerants» per Catalunya van continuar obrint cases. L'estudi a què s'havien entregat donà com a fruit l'obtenció d'onze títols de mestres d'ensenyança primària, que s'afegiren al que Rosa Santaeugenia tenia des de feia un parell d'anys.

Primeres mestres

Aviat quedà consignat el nom de Margarida Santaeugenia i Vilarrubia, de vint-i-tres anys, filla de Moià i aviat fundadora de la casa de Lleida, cosina de Rosa Santaeugenia; Josefa Costa, nascuda a Vic; Gaietana Casas, de Casserres, partit judicial de Berga i diòcesi de Solsona, que exercí a Sùria; Magdalena Pagès, nascuda a Figueres, fidelíssima a la idea fundacional, com va manifestar particularment a Roda de Ter, i que estigué molts anys a Prats de Lluçanès; Magdalena Niubó, de Castellnou de Seana, diòcesi de Solsona; el 1859 obtingué per oposició la plaça de mestra a Tortellà, partit judicial d'Olot; li agradava retirar-se per fer oració i penitència en una gruta contigua al col·legi, va morir a trenta-vuit anys; Josefa Ballús, de Gironella, que havia pertangut a les servites, guanyà la plaça de Montagut de Fluvià; Margarida Serra, de Moià, guanyà la plaça de l'Espluga Calba; Sabina Aubert, d'Olot, a qui el pare Coll posava com a model de terciària dominica, va guanyar la plaça de Sant Esteve d'en Bas; Antònia Soler, també d'Olot, que estigué a Pardines i Mieres; Teresa Martí, de la Garriga; i Teresa Bonay, nascuda a Sant Pere de Torelló, també servita, que moria a Taradell a quaranta-cinc anys.

Mn. Joaquim Soler, que fou el braç dret del pare Coll en l'assistència a la congregació, deixà per a la posteritat aquestes notícies. Va rebre tot el suport del nostre sant i ell correspongué amb una entrega fidel a la seva persona i els seus projectes. Tragué el títol de mestre d'instrucció primària per ajudar les dominiques més eficaçment en la seva tasca pedagògica. Algunes d'aquestes primeres mestres feren uns exàmens molt brillants. El pare Coll s'ocupà de posar al seu servei els mitjans de què disposava. Les acompanyà a totes amb l'oració. Quan aquestes onze germanes entraren a les proves d'exàmens i exercicis d'oposicions no va interrompre la intercessió davant del Senyor fins que es presentaren on era. La germana Sabina Aubert, en concret, s'acostà amb gran alegria al seu director i ell li assegurà que ella havia rebut de la Mare de Déu una ajuda molt especial en aquells exàmens.

Les germanes s'ajudaven les unes a les altres en els estudis, i així s'anaren preparant per a

obtenir els títols oportuns. A uns quants anys de distància el pare Francesc Enrich recordava les respostes que donava el pare Coll, quan li presentaven tantes objeccions sobre la viabilitat del projecte. Assegurava que el pare Coll havia ideat la fundació en advertir en els seus viatges missioners els beneficis que es derivarien de l'ensenyança de les nenes i del bon exemple de les germanes en l'entrega a obres de caritat. Li havia semblat oportú acceptar l'oferta de joves i també d'alguna d'una certa edat, plenes de bona voluntat, amb més o menys capacitat per a l'ensenyança. I hi afegia:

«En la planificació de l'empresa, tot i això, calia un home ric de fe i de confiança en el bon Déu, com era el pare Coll. Recordo bé la solució donada al dubte següent: I com es manté el noviciat, etc.? «El govern, deia, ho mantindrà tot. Seran mestres: en concurs obtindran les places, o sigui, el títol municipal pagat pel govern, i ja està». S'oferia un altre dubte: Com arribaran a ser mestres, si a més de les tasques pròpies de la dona, es necessiten tants coneixements de gramàtica, aritmètica, geografia, història, etc.? «Oh!, s'ensenyaran les unes a les altres». Aquests van ser els començaments, dels quals ens meravellem encara ara per les dificultats en el desplegament no experimentades al principi» (T, 588-589).

La llei Moyano, en conseqüència, afavorí el servei d'aquestes abnegades mestres i ajudà el seu estil de vida auster. S'acontentaven amb poc, i els seus afanys s'orientaven a prestar ajuda a la infància, a les famílies i, per descomptat, als habitants de les poblacions on estaven.

El 1858 van fundar a Tortellà, partit judicial d'Olot i diòcesi de Girona. Diuen que era d'aquest poble un traginer que, en trobar-se amb el pare Coll, el convidà a confessar els seus muls. El sant li va replicar que el qui s'havia de confessar era ell, perquè feia tant que no s'havia confessat, i li precisà exactament el nombre d'anys. Es va confessar, efectivament, i quedà tan agraït que desitjava que tornés sovint per allà per parlar-hi, i s'hi acostava sempre que podia (T, 1095-1096). També va fundar a Casserres, diòcesi de Solsona, i a Mieres i Santa Pau. L'any següent, el mes de gener fundà a Balsareny, partit judicial de Manresa i diòcesi de Solsona. El primer d'abril del mateix any 1859 fundaven a Prats de Lluçanès. A Sant Feliu Sasserra, d'on era fill sant Pere Almató, s'hi establiren el mes de maig, aquests dos pobles darrers de la diòcesi de Vic. El mes de desembre de 1858, segons el padró de veïns, al carrer dels Caputxins, és a dir, carrer de Santa Eulàlia, número 22, «casa pròpia de Rosa Santaeugenia», hi vivien 28 germanes. Al capdavant de la comunitat hi havia Sabina Morer, «cap de família».

A mesura que augmentaven les vocacions, calia més espai a la casa de formació, i així, dos anys després de la primera compra, en feren una altra. Van adquirir una casa contigua, també al carrer de Santa Eulàlia. La venia Isidre Feliu i Cerarols, assaonador d'ofici, veí de Sant Martí de Provençals; figuraven altra vegada com a compradores: Rosa Santaeugenia, Rosa Massanas i Maria Planes. El 15 de juliol de 1859 es formalitzava l'escriptura davant del notari Miquel Fàbregas. En pagaren 4.500 lliures, moneda catalana (T, 348). El primer de setembre de 1859 s'establiren a Sant Feliu de Codines. Aquesta fundació comprenia escola i hospital. Una de les primeres germanes d'aquesta casa va ser Ramona Tria, filla de Moià.

El 1859 arribà a la cúria vaticana una notificació de l'existència de les terciàries dominiques. N'informà ràpidament el bisbe de Girona, Florencio Lorente y Montón, fill de Terol i antic ardiaca de la catedral de Palència. El 2 d'octubre de 1859 signava el seu informe per a la visita *ad limina*, en el qual oferia aquesta notícia:

«A l'educació de les nenes es dediquen amb sol·licitud en alguns pobles, des de no fa gaire temps, les germanes del tercer orde de sant Domènec, que porten certament una vida pobríssima i veritablement laboriosa. Així, doncs, es pot dir que

la divina providència ha suscitat aquesta realitat per a respondre generosament a les necessitats de la dona» (T, 657).

En la minuta que s'elaborà en la congregació del concili, on anirien a parar aquestes relacions, es lloava el zel del bisbe Lorente, per haver establert en la seva diòcesi cases de religioses per a l'educació de les nenes (T, 647). El nunci Barili el tenia per un bon bisbe, zelós i estimat pels seus fidels (GG, 401).

El 24 de febrer de 1860 obriren casa a les Planes d'Hostoles, partit judicial d'Olot i diòcesi de Girona. El pare Coll, que estava malalt, tractà d'aquesta fundació amb els interessats, però es va refer aviat i pogué anar a Mataró a predicar la Quaresma. L'any 1860 fundaren també a Viladrau, el 13 de juliol; Vacarisses, Cubells, partit de Balaguer i diòcesi d'Urgell, Torà de Riubregós, a la diòcesi de Solsona i a la ciutat de Lleida. També a Seròs, Alòs de Balaguer, Organyà i Santa Linya, les dues últimes a la diòcesi d'Urgell. El setembre de 1860 la Santa Seu donava permís per a tenir el Santíssim Sagrament a la capella de la casa noviciat.

L'any 1861 continuaren les fundacions: a Sant Julià de Vilatorrada, prop de Vic; també a Aiguaviva de Gironès, a la diòcesi de Girona, Santa Eulàlia de Riuprimer, partit judicial de Vic, Biosca, al bisbat de Solsona, Camarasa i Albesa, al d'Urgell. El 30 d'octubre d'aquest mateix any 1861, el pare Coll entrà amb tres germanes a Arbeca, de l'arxidiòcesi de Tarragona, per fer-hi una fundació.

Després del bisbe de Girona, el 13 d'octubre de 1861, el de Vic, Joan Josep Castanyer i Ribas, enviava també un informe al papa Pius IX, presentant l'estat de la seva diòcesi, amb motiu de l'obligada visita *ad limina*. El seu antic rector a Moià, sis anys més gran que ell, llicenciat en teologia per la universitat de Cervera, és una de les persones que més va conèixer i apreciar el nou sant. No cal dir que la informació del bisbe és particularment important. El qüestionari que havien d'omplir per a la relació no preguntava pels nous instituts religiosos, senzillament perquè els punts de l'interrogatori eren més antics que les noves realitats. Però el prelat de Vic no es va oblidar de presentar-los al sant pare, com el 28 d'octubre de 1857, havia fet el bisbe Palau, que en la seva relació mencionava només les carmelites de la caritat i les filipenses del Saïts (T, 646). Castanyer i Ribas exposava el següent:

«Hi ha, a més, dos instituts de dones, la menció dels quals considero que no he d'ometre. El primer, el de les germanes anomenades sacramentàries [fundades el 1856], el segon, el de germanes del tercer orde de sant Domènec, que per raó del nom del seu fundador, són denominades vulgarment "monges del pare Coll". De les sacramentàries, algunes es dediquen a l'educació de les nenes: no obstant això, la principal finalitat de l'institut és el culte continu al Santíssim Sagrament, a exemple d'algunes religioses que hi ha a Roma i a altres llocs, però amb la modalitat de vida que permeten les circumstàncies dels temps i la seva recent erecció. Dirigeix l'institut el seu propi fundador, emeten vots simples, es mantenen amb les rendes dels dots de cada una, i també amb les donacions que els ofereixen els benefactors. El segon, a saber, les monges del pare Coll, es consagren a l'educació de les nenes. Tenen el noviciat en aquesta ciutat i moltíssimes cases al Principat de Catalunya, on són destinades dues o tres, etc., germanes per a ensenyar la joventut del propi sexe. El fundador de l'institut, superior i director general, és el reverend pare Coll, sacerdot profés de l'orde de Predicadors, persona d'exímia virtut i de màxim zel. No sols s'aplica diligentment a la direcció de l'institut, sinó també al ministeri de la predicació i el confessional. Les que professen en l'institut emeten vots simples, tenen perfecta vida comuna, amb els propis dots. L'institut es manté de les assignacions de les places de mestres que dirigeixen, a més de les aportacions

voluntàries dels pobles en què instrueixen la joventut. Els dos instituts mencionats en últim lloc són de màxima utilitat, i, per consegüent, dignes de recomanació i protecció» (T, 651-652).

En la resposta que obtingué de la congregació del concili li deien que els nous instituts es revelaven com a poderoses ajudes, no tan sols perquè els seus integrants aconseguissin la pròpia perfecció, sinó també perquè per mitjà del seu apostolat practiquessin el bé entre els seus diocesans (T, 652).

El 25 de gener de 1862 ampliaren la casa noviciat amb la compra d'un pati a la banda del carrer de Santa Eulàlia. El van comprar oficialment Rosa Santaeugenia, Rosa Massanas i Caterina Mas i Prat. Va costar 580 lliures. Confrontava amb la propietat que ja tenien. En aquest mateix any 1862 hi hagué les fundacions de Castellar del Vallès, a la diòcesi de Barcelona, i Guimerà, a l'arquebisbat de Tarragona.

Perfecciona la reglamentació

L'any 1863 el pare Coll va donar a la impremta una obra titulada *Regla o forma de viure de les germanes de l'orde de penitència del pare sant Domènec de Guzman, fundador del dit orde*. Concedí la llicència d'impressió el vicari general de la diòcesi de Vic, Josep Senmartí, el 17 de juny de 1863. Fou imprès, efectivament, a Vic, a la Impremta i Llibreria de Soler, Germans, al número 1 del carrer de Ramada. Constava de 308 pàgines de lletra molt menuda.

Feia gairebé set anys de l'agrupació de les primeres noies a Vic i ja hi havia 36 cases; les terciàries regentaven 26 escoles públiques, i el nou institut comptava amb unes seixanta novícies. Calia, doncs, sense cap mena de dubte, procurar una formació i reglamentació tan completa com fos possible. Hi posà fil a l'agulla i s'hi dedicà a fons. En aquelles circumstàncies la seva pregària fou encara més intensa. Intensificà les penitències, va estudiar, reflexionar i consultar amb persones autoritzades. La germana Antonell recordava una afirmació del seu compatrici el canonge Passarell, animador de les servites. L'aleshores canonge penitencier de Vic deia que la reglamentació de vida que el pare Coll va donar a les germanes en aquella ocasió estava molt inspirada per l'Esperit Sant, pels dejunis, penitència i oració que li havien costat (T, 673). En acabar-ne la redacció se'n va anar amb el fruit dels seus treballs a la capella del noviciat, i allí, sobre l'altar i davant del sagrari obert, estampà la seva firma: «fra Francesc Coll, dominic».

Amb raó, les primeres germanes consideraven fonamental aquesta obra. Podem recordar, en primer lloc, el testimoni de Teresa Solsona:

«Inspirem-nos sempre en els exemples i ensenyances que ell ens donà, recordant i practicant els avisos i instruccions contingudes en el llibre per ell escrit, de la primitiva regla, la lectura del qual hauria de ser preferida a qualsevol altra per haver-lo escrit estant només amb Déu, i ser fruit de molta oració, penitència i abstinències del nostre estimat pare. Ell que, en tenir-les escrites, les va firmar sobre l'altar, estant obert el sagrari, el dia de Pentecostès. Totes les germanes, novícies i professes érem allà, anàvem seguint les súpliques que dirigia el nostre zelós pare a Jesús sacramentat. Ja poden imaginar com eren de tendres aquestes súpliques» (T, 528-529).

No és estrictament un codi legal, encara que s'hi troben les oportunes prescripcions per a la bona marxa d'un institut o congregació religiosa. Hi ha traçades clarament les grans línies que l'identifiquen com a grup plenament inscrit en la identitat i missió de l'orde de Predicadors. Més

encara, s'assegura explícitament que el seu fundador i «admirable plantador» va ser el mateix sant Domènec, que havia posat les bases del tercer orde, i en regava ara aquesta nova branca «fins amb la suor de la seva sang», com hem apuntat. Al pare Coll li interessava, sobretot, formar persones adultes, sòlides en valors humans, cristians i religiosos, excel·lents per la seva preparació doctrinal teològica. En això principalment s'havia de distingir l'educació en qualitat que estaven cridades a oferir a l'alumnat, i a totes les persones que d'alguna manera hi estiguessin relacionades. L'objectiu que els englobava tots era animar a recórrer els camins que condueixen al cim mateix de la santedat. La reglamentació de vida que va fer per a les germanes, precisament, té per objecte tot això.

En el pròleg es referia a l'antiguitat del tercer orde. Per a historiar-ne els orígens es valia de tot el que trobava escrit sobre això, i que es resumia al començament de la regla impresa en el llibre de les constitucions de l'orde, en l'edició d'A. Cloche. La part més personal i també més interessant en el pròleg que havia redactat, venia a continuació. El tercer orde produiria fruits més copiosos d'ara endavant, sobretot per mitjà de les terciàries nascudes a Vic. Deia que el prelat diocesà Antoni Palau i Térmens, llavors ja difunt, li havia concedit el permís per a la seva institució. Poc després de la seva mort, el 1862, quan ja era bisbe de Barcelona, el cardenal Manuel García y Gil, O.P. escrivia al nunci a Espanya: «Una pena m'he endut a Roma en embarcar-me a Barcelona, i era deixar tan malalt el digníssim prelat d'aquella diòcesi que em va hostatjar i em donà en diferents temps les més grans proves d'estima. Ja és amb Déu, i no em queda sinó el consol que tinc un amic més al cel. Era un savi i un just, i amb aquestes qualitats, les d'un amic fidel i afectuós» (GG, 488).

Les germanes nascudes feia poc al si de la família dominicana, com a tal família, tenien una missió doctrinal: ensenyar la veritable doctrina als pobles grans i petits, amb la paraula i l'exemple. Les dificultats que van trobar als inicis foren molt grans, però —confessava— es veieren regades amb el mèrit de les virtuts de sant Domènec i fins adquirides amb la suor de la seva sang. La congregació tenia 36 cases. Informava també en aquest pròleg que havien confiat a una de les germanes l'encàrrec d'examinadora de mestres a l'escola normal de Lleida. Encara que no en donava el nom, se sap que era Teresa Sallent i Girbàs, filla d'Avinyó, a la comarca del Bages, que ingressà a la Congregació el 8 de juliol de 1860 i professà el 6 d'octubre de 1861. Per tant, quan el pare Coll en feia menció feia dos anys que havia professat. Tanmateix, aviat es posà greument malalta i fou traslladada a Vic, on moria el 10 de juny de 1864, a vint-i-tres anys.

El nou sant veia en tot un signe que la congregació era obra de Déu. Ho expressava amb l'estil reiteratiu que utilitzava a vegades. Li ho havien confirmat homes eminents en virtut i ciència:

«És obra de Déu, és obra de Déu, sense posar-hi el menor dubte [...] i donada al món pels mèrits del meu pare sant Domènec, com em va escriure el meu estimat pare vicari general del mateix orde de Predicadors, el pare Antonio Orge, ja quan tot just brotava aquesta bella flor» (O, 54).

Acabava el pròleg amb una exhortació perquè complissin les seves obligacions, i guardessin tot el que es prescrivia en la regla. Va repartir l'escrit en quaranta capítols, inspirats certament en la regla del tercer orde, pel que fa a la part legislativa. La redacció es presentava oberta d'una manera molt especial a obres clàssiques d'espiritualitat i teologia de la vida religiosa, de gran influència en el seu temps. Es basa en el llibre *Ejercicio de perfección y virtudes cristianas*, del jesuïta val·lisoletà Alonso Rodríguez, que visqué entre 1538 i 1616. Ingressà a la Companyia de Jesús a Salamanca quan tenia dinou anys, i fou ordenat prevere el 1562, en vigílies de clausurar-se el concili de Trento. Va ser molt de temps mestre de novicis per terres d'Andalusia (dotze anys a Montilla), i pare espiritual a Còrdova i Sevilla. Morí amb fama de santedat en aquesta darrera ciutat el 12 de febrer de 1616.

Compongué l'obra *Ejercicio de perfección y virtudes cristianas* a mesura que progressava la

seva docència com a mestre de novicis. És una adaptació de les conferències que donava als formands. La primera edició, en tres volums, aparegué a Sevilla el 1609; aviat se'n van fer dues més a la mateixa ciutat: 1611-1612; 1615-1616. També s'imprimí a Barcelona, el 1613. Amb raó s'ha dit que després de la *Bíblia* i de la *Imitació de Crist*, de Tomàs de Kempis, ha estat un dels llibres més llegits en el món cristià dels últims segles, almenys fins a mitjan segle XX. N'hi ha més de cinquanta edicions en castellà, i s'ha traduït a diferents idiomes: llatí, francès, anglès, armeni, xinès, hongarès, croat, portuguès, grec modern, rus, tagàlog, etc.

Està dividida en tres parts. En la primera s'ocupa de la perfecció, rectitud d'intenció, caritat, oració, presència de Déu, examen de consciència i conformitat amb la voluntat de Déu. En la segona, de la mortificació, modèstia, humilitat, temptació, afecte desordenat als parents, tristesa i alegria, misteris de Crist i Eucaristia. En la tercera, del fi de la Companyia de Jesús, vots religiosos, observança de les regles, sinceritat amb els superiors i correcció fraterna. Utilitza molt la Sagrada Escripura, així com la doctrina dels Pares de l'Església, antiga literatura monàstica, teòlegs medievals i molts autors espirituals. Hi són citats amb profusió sant Agustí, sant Jeroni, sant Basili, sant Gregori el Gran, sant Bernat, sant Tomàs, sant Bonaventura, sant Joan Clímac, Cassià, la *Imitació de Crist*, sant Ignasi, sant Francesc de Borja, etc. A vegades també autors clàssics, com Aristòtil, Ciceró, Sèneca, Sòcrates, etc. El pare Coll va ser un lector assidu de l'obra de Rodríguez, ja en els anys de formació al convent de Girona.

En redactar la *Regla o forma de viure de les germanes* cregué oportú valdre-se'n molt sovint. En reproduí fragments, a vegades de manera literal; altres vegades en condensa el pensament; cita sentències d'autors que es troben en l'*Ejercicio de perfección*; hi intercala també les seves pròpies reflexions, o disposicions per a reglamentar aspectes de la vida de les germanes.

Una altra obra clàssica a què va recórrer és l'escripta per sant Alfons M. de Liguori, amb el títol *La monja santa* i publicada l'any 1760. Alfons M. de Liguori havia nascut a Marinella, tocant a Nàpols, el 26 de setembre de 1696; va fer estudis de dret i aconseguí el doctorat en aquesta especialitat el 1713. El 1726, a trenta anys, fou ordenat prevere. Des de llavors desplega una extraordinària activitat apostòlica entre gent de tota mena, valent-se de la paraula i dels escrits. El 1732 començà la congregació del Santíssim Redemptor (redemptoristes). L'any 1762 va ser consagrat bisbe de Santa Agata dei Goti (Benevento), a la basílica romana de Santa Maria *sopra Minerva*. Després de patir duríssimes proves i malalties els darrers anys, moria l'1 d'agost de 1787. Fou beatificat el 1816, canonitzat el 1839 i declarat doctor de l'Església el 1871.

En el segle XIX era un dels autors cristians més llegits. Va escriure obres ascètiques, dogmàtiques, morals, apologètiques. Al començament de *La monja santa* advertia que la seva obra anava dedicada sobretot a les religioses, però que gairebé tota és aplicable als religiosos, i que també la podien fer servir amb profit els seglars, en especial el que es refereix a la pràctica de les virtuts. Tractava del mèrit, avantatges i obligacions essencials de l'estat religiós; dels mitjans per a aconseguir la perfecció i, en l'última part, de la unió amb Déu per l'oració i l'amor a Jesucrist.

Sant Alfons, en aquesta obra, es basa en l'*Ejercicio de perfección* d'Alonso Rodríguez; també de l'obra titulada: *Erario de la vida cristiana y religiosa*, del jesuïta francès Jean-Baptiste Saint-Jure (1588-1657). *La monja santa*, però, té originalitat; hi va deixar la seva empremta personal. S'hi reflecteix la seva intel·ligència clara i una ànima de foc; simplifica, abreuja, passa de llarg davant les citacions d'autors pagans que es troben a Rodríguez, ho disposa tot amb un gran ordre; els seus autors favorits foren santa Teresa de Jesús i sant Francesc de Sales.

El pare Coll va recórrer ben sovint als capítols i apartats de *La monja santa*. Era el llibre de teologia de la vida religiosa que gaudia d'aprovació general en aquell temps, i li semblà oportú posar-lo a l'abast de les seves germanes. Les paraules de sant Alfons hi són reproduïdes

generalment al peu de la lletra.

Rosa Santaeugenia, priora general

Des de 1860, Rosa Santaeugenia era priora de la casa noviciat de Vic. En publicar la *Regla o forma de viure*, el pare Coll la nomenà priora general. Ocupà el càrrec fins que morí, a cinquanta-sis anys, el 30 de març de 1889. Després dels sants del cel, ella seria el model de les germanes, deia el pare Coll. No dubtava que Déu l'havia elegida perquè fos «rosa suau i fragantíssima», no sols per a fructificar en les virtuts d'humilitat, caritat i altres pròpies de la vida religiosa, sinó també perquè fos mestra de les altres. D'aquesta manera totes, la priora i les germanes, lloarien Jesús, Maria, sant Domènec i tots els sants. S'havien d'esforçar en l'ensenyança, educació, bons exemples i fervoroses oracions, i així promourien en el món el coneixement de Déu, la seva adoració, l'amor a Crist i a la seva Santíssima Mare Maria, tan dignes de ser estimats. Com sant Domènec amb relació a la pobresa, també el pare Coll llançà una imprecació, orientada a animar:

«Ai d'ella —de Rosa Santaeugenia— i de vosaltres si no compliu els designis de Déu Nostre Senyor!, i felices si així ho feu; perquè us podeu prometre en aquesta vida la seva protecció, la seva empara, i el seu amor, com heu experimentat tan palpablement fins ara, i després el cel, el cel, el cel, per sempre, que així us ho desitja el vostre director» (O, 56).

La priora general sí que s'esforçà per complir els designis de Déu. Malauradament, només en tenim una breu semblança, traçada amb motiu de la seva mort per Mn. Joaquim Soler i Errando. Millor que ningú podia testificar que havia estat companya inseparable del pare Coll en la plantació i conreu d'un «segons sembla insignificant rebrot de l'arbre dominicà, regat amb la fecunda devoció del rosari». Com hem dit, havia nascut a Moià el 1833 i a sis anys quedà òrfena de pare. Va viure a Sant Hipòlit de Voltregà, on el seu oncle, Mn. Hermenegild Coll de Valldemia li buscà una família amiga. Allà conegué el felipó Fortià Feu. Des de petita mostrava que la seva afició dominant era la pietat i les pràctiques religioses. Alimentava la devoció mariana amb el rés del rosari i amb visites freqüents al santuari de la Gleva.

Vers l'any 1849 tornà a Moià al costat de la mare. Volia entrar en la vida religiosa, però no va aconseguir l'admissió en dues congregacions, perquè era molt baixeta. El rector Castanyer i Ribas, però, li digué que Déu la tenia destinada per a coses més grans. En efecte, Mn. Jaume Passarell la convidà a formar part de l'associació de servites que s'havia establert a Taradell. Acceptà la idea fundacional de les terciàries dominiques i, el setembre de 1857, va ser la primera professa. Col·laborà en la preparació de les germanes perquè traguessin el títol de mestres. L'any 1860 fou nomenada priora de la casa de Vic, i el 1863, de tota la congregació. Destacà per la pràctica de la virtut i l'entrega generosa a servir les religioses, sacrificant per elles temps i salut. Va rebre a la congregació més de set-centes dominiques. El seu sepulcre es troba a l'església de la casa mare, que contribuï a edificar.

Fi i mitjans de la congregació

En la regla que el pare Coll edità el 1863 dedicava el primer capítol a teixir una espècie de teologia de la història, per situar la congregació en el marc de les accions especials de la providència de Déu en favor de l'Església. La congregació de terciàries de sant Domènec era continuadora de l'esperit del seu fundador, i tenia com a fi aportar llum en l'àmbit de la fe, i fer que l'autèntica sal de la moral cristiana no es desvirtués. Servei doctrinal en el terreny dogmàtic i en el de l'ètica dels costums. Una tasca ingent, però abastable per als que posen tota la confiança en el poder de Déu i hi col·laboren amb els dons rebuts. L'especialitat de la nova congregació era el

servei a la doctrina que s'elabora des de les fonts de la revelació, amb l'ajuda de la intel·ligència i del cor humà. En conseqüència, les terciàries dominiques havien de distingir-se pel tracte assidu amb la Paraula de Déu, fet en ambient de silenci contemplatiu, obertura al pensament humà i a la realitat social, per a ser sal de la terra i llum del món. Un lema li semblà molt encertat i se'l va fer seu: «Un foc fa un altre foc, una llum en produeix una altra» (O, 58).

Tomista com era per formació, sabia que els grups en l'Església no neixen sense un veritable motiu, sense una missió concreta. Han de tenir clar un objectiu a servir amb totes les energies, en correspondència amb la gràcia. Han d'arbitrar uns mitjans apropiats per a aconseguir la meta. Amb sant Tomàs, també ell creia que quan determinats grups eclesials es dediquen al mateix i de la mateixa manera, no hi ha cap raó perquè caminin diversificats enmig del Poble de Déu.

Ho recordava el cardenal Manuel García y Gil, primer elegit per a integrar la comissió de fe, o doctrinal, del concili Vaticà I. Acceptava que els nous instituts religiosos constituïen una mostra de la providència especial de Déu, que sortia a l'encontre de les noves necessitats dels temps. Aquest prelat considerava que, majoritàriament, estaven dedicats a la instrucció del poble, al servei de les escoles i dels malalts, «objectes d'immensa importància i evident utilitat de l'Església». Es plantejava també el tema de l'oportunitat de tanta multiplicació com es donava en aquell moment històric. Advertia que l'objectiu principal de la vida religiosa ha de posar-se en la perfecció de la caritat. D'ací brollen les fonts diferenciadores, que es posen de manifest en la varietat de famílies religioses en l'Església: les variades obres de la virtut de la caritat, i els diversos mitjans i exercicis que poden contribuir a una mateixa obra. La multiplicat no seria acceptable si fossin diverses famílies religioses orientades al mateix fi i de la mateixa manera, sense una necessitat o utilitat especial (GG, 792).

El grup que va suscitar sant Domènec per mitjà del pare Coll tenia una missió eminentment teològica, quan, com escrivia el nostre sant, estaven en joc quasi totes les veritats del dogma catòlic i hi havia tantes desviacions en el terreny de la moral. En aquest precís moment de la història Déu suscitava subjectes ignorants i febles per confondre els savis i forts (O, 58). Així pensava, i en aquesta direcció orientà les seves germanes, que llavors no tenien centres d'estudis especialitzats on acudir. El seu pensament, però, no podia ser més clar, i ho exposava perquè s'esforcessin per aconseguir una veritable renovació de la vida cristiana en la societat contemporània. Ell tampoc no va poder completar amb tranquil·litat els cursos, i no entrà dins els plans de la providència que es matriculés a la universitat de Cervera, per exemple, però tota la vida no féu altra cosa que sembrar la llavor de la doctrina, pel que fa a les veritats que cal creure i el rumb de vida que s'ha de portar per a aconseguir una plena configuració amb Crist.

La primera part de la regla estava dedicada, especialment, a aclarir el camí vers la perfecció en l'estat religiós. S'ha de posar interès a cultivar la virtut, mantenir-se en un clima d'oració, centrar-se cada vegada més en l'amor a Jesucrist, i tendir de veritat als cims de la santedat. A això s'orientaven els capítols consagrats a la humilitat, caritat, obediència, pobresa, castedat, presència de Déu, pregària, silenci, amor a Jesucrist, etc. A la segona part, en canvi, hi havia els capítols més directament constitucionals: admissió, professió, rés, atenció de les malaltes, àpats, visites, penitències, superiors...

La regla acabava exhortant breument a complir-la, i demanant que no s'hi admetés cap mutació sense el consentiment exprés del superior provincial i director general. Per a tenir sempre present aquest missatge es llegirien dos capítols cada diumenge durant el dinar. Tot per a major glòria de Déu, de la Mare de Déu del Roser i de sant Domènec. Es precisava, en fi, que la regla no obligava a pecat. Aquest aclariment estava en plena sintonia amb la tradició dominicana. La regla del tercer orde dedicava un capítol, el XXII, a l'obligació de les prescripcions que contenia. Es deia que les constitucions pròpiament dites no obligaven a culpa, sinó a pena.

La regla impresa segurament fou enviada al nunci Lorenzo Barili, valent-se dels bons serveis del bisbe de Lleida, Marià Puigllat i Amigó, perquè el nunci havia mostrat interès, tant per la persona com per l'obra del nostre sant. El 1870, a través del pare Francesc Enrich, pregava al professor en el col·legi romà de Sant Tomàs, al convent de la Minerva, pare Pau Carbó, O.P., que es prengués interès perquè fos aprovada per la Santa Seu. El pare Enrich no trobava bé algunes de les disposicions que contenia. Salvava la bona intenció de l'autor, però li semblava que ignorava prescripcions de l'orde i, en concret, respecte a la fórmula de professió, que havia d'incorporar els tres vots, la dependència del bisbe de Vic i el rés de les germanes (T, 584). Objeccions que, al contrari, posaven de manifest els bons coneixements que posseïa el pare Coll. Va fer els mateixos afegitons a la fórmula de professió que feien els beateris de religioses. Les seves germanes no eren terciàries seglars, sinó religioses, i havien de professar com a tals. Depenien del bisbe perquè, com a religioses, així estava establert per la Santa Seu en aquelles circumstàncies d'exclaustració. Va adoptar el rés de les tres parts del rosari repartit al llarg del dia, possibilitat que estava oberta a l'elecció de les terciàries religioses.

Fundació a Lleida i expansió cap a altres llocs

Aquesta ciutat va rebre en abundància la predicació del nostre sant, que fou molt conegut i apreciat pels lleidatans. Aviat l'instaren a establir a la ciutat una comunitat de germanes, i així ho va fer el 1860, quan n'era bisbe Pedro Cirilo Uriz y Labayru. Aquesta fundació acollia també germanes que es preparaven per al magisteri. Freqüentaven l'escola normal que tenia la seu a l'antic convent de dominics. Una d'elles, la germana Teresa Sallent, va formar part de tribunals d'examen, associada per la mateixa direcció de l'escola.

L'arxiu secret vaticà, en la seva secció de la nunciatura de Madrid, conserva una carta autògrafa del pare Coll i un plec de documents epistolars que hi estan relacionats. L'11 de setembre de 1863 escrivia des de Vic per consultar el nunci Lorenzo Barili si li era lícit comprar a Lleida una casa per a les germanes. La casa en qüestió havia estat propietat del sant hospital i formà part de la massa de béns desamortitzats pel govern. Era veritat que el concordat de 1851 va prendre un acord sobre el patrimoni eclesiàstic usurpat, però no tots en tenien clar l'abast. Per a sortir de dubtes volia una resposta i, si calia, un permís del representant de Pius IX a Espanya per a procedir a la compra amb tranquil·litat de consciència. El nunci va respondre amb brevetat i amb fina cortesia, però, al mateix temps, demanà informes del bisbe de Lleida, aleshores Marià Puigllat i Amigó. Volia informació, tant sobre el pare Coll, com sobre la nova congregació de dominiques.

El nunci Barili atorgà facultats al bisbe perquè resolgués la qüestió favorablement, en el cas que li constés que el pare Coll era un eclesiàstic apreciable per la seva conducta, i que les germanes portaven una vida exemplar, dedicades amb caritat i diligència a l'educació de la infància necessitada. Demanava, també, notícies sobre la seva persona i congregació.

Marià Puigllat va contestar el nunci el 30 de gener de 1864. Tenia motius per a conèixer bé el pare Coll, i estava ben informat de primera mà sobre els orígens i primer desplegament del nou institut religiós. Puigllat era fill de Tona, a prop de Vic, on havia nascut el 1804; la seva infantesa, però, havia transcorregut a Moià, on va ser alumne del col·legi dels escolapis; més tard passà al seminari de Vic. Es llicencià en teologia a la universitat de Cervera. Encara que era més gran que el pare Coll, es van conèixer ja de seminaristes. Un cop ordenat prevere fou destinat al seminari, mentre el pare Coll acabava la filosofia. Va ser rector, i també canonge de la catedral. El 1843 comprà una casa a Moià, on passava temporades. Recordem que el pare Coll era aleshores coadjutor de la parròquia. Més tard es trobaren moltes vegades a Vic, on Puigllat residia quan es fundà la congregació. Havia arribat a Lleida com a bisbe el novembre de 1862. Podia jutjar, doncs, amb

coneixement de causa sobre l'exemplaritat de vida del pare Coll i la idoneïtat de la congregació, tal com posà de manifest en la seva carta de resposta. Entre altres coses deia:

«Per fi se m'ha presentat dues vegades el pare Francesc Coll, dominic, director de l'establiment de terciàries dominiques, format de donzelles pobres, que es dediquen a l'ensenyança de nenes, per a comprar la casa, que havia estat de l'hospital d'aquesta ciutat, a un que n'és ja segon comprador. El vaig rebre i acollir amb tota benignitat per conèixer-lo de molts anys, per ser d'una conducta irreprotxable, per ser un pare dominic molt zelós i laboriós, i un predicador ple de zel i moció, que fa molt fruit en la gent» (T, 577-578).

Li donà permís per a comprar la casa en qüestió, amb entrada pel carrer de l'Almodí Vell. Els seus informes no podien ser més favorables. Assenyalà com a precongregació el grup de servites, i en va mencionar un sol animador: el pare Pere Bac, de l'oratori de Sant Felip Neri de Vic. El 1856 el pare Coll s'encarregà de la seva direcció i les convertí en terciàries dominiques. Aquella planta havia crescut prodigiosament i comptava ja amb 36 fundacions en diferents punts de Catalunya. A Vic tenia llavors seixanta novícies. Obtenien títols de mestres, feien oposicions per obtenir places per a regentar escoles, de manera que en tenien ja 26 en propietat.

Mons. Barili va agrair les notícies, i manifestà que aquell informe li havia servit de gran consol. Demanava que ratifiqués plenament la compra de la casa i felicités el pare Coll per portar una conducta tan digna d'un ministre del Senyor. Havia iniciat un apostolat indispensable en aquells dies: evangelització per mitjà de missions i educació de les classes populars.

«Quan tingui ocasió de parlar amb el pare Coll, presenti-li la seguretat de les meves felicitacions i la meva gratitud per una conducta tan digna d'un ministre del Senyor. Ha engegat un apostolat que és indispensable en els nostres dies. La immoralitat, la incredulitat i l'indiferentisme religiós amb totes les arts i indústries intenta propagar-se també en les últimes classes del poble. Les advertències públiques dels prelats en la predicació han de dirigir-se certament a posar obstacle a aquest mal; però no basta; i esperar ajuda eficaç d'una altra banda és exposar-se a un trist desengany, perquè, suposant que no manqui voluntat, falten mitjans i intrepidesa. Ara, si l'home enemic escampa insensiblement el jull en el camp del Senyor, cal que els seus ministres ideïn els mitjans més segurs per a escampar i fer prosperar el bon gra. I, quin altre mitjà millor, que educar en la sòlida pietat i en les virtuts cristianes les jovenetes del poble, que seran després esposes i mares, i amb més facilitat que els eclesiàstics, podran o reconduir o conformar amb la fe el marit i el pare i educar santament la prole? En un altre temps es tenia aquesta pràctica, si bé no amb gaire precisió, per a les classes acomodades de la societat; però si ara és necessari perfeccionar-la per a aquestes, és molt més necessari promoure-la i a gran escala per a les altres classes. Les missions per al poble són una altra necessitat urgent; i sento profundament que a moltes diòcesis d'Espanya falten no sols oportuns edificis, sinó també persones que s'hi dediquin» (T, 583).

A l'octubre de 1863 es fundà la casa de Sant Andreu de Palomar, llavors a la rodalia de Barcelona i avui incorporada a la gran ciutat. Hi fou construït el col·legi de nova planta. Les obres van ser una prova molt dura per al pare Coll, perquè algú de la seva confiança l'estafà. Aquell mateix any obria les portes la casa de Canet de Mar, al bisbat de Girona. L'any 1864 tingué lloc la fundació de Guissona, a la diòcesi d'Urgell. El mes de setembre de l'any següent s'inaugurà l'edifici construït per a col·legi a la casa mare de Vic, al carrer dels Caputxins o de Santa Eulàlia. El 26 de febrer de 1866 es fundà a Camallera, diòcesi de Girona. També es va obrir casa a Sant Llorenç Savall, partit judicial de Terrassa i, aleshores, diòcesi de Barcelona.

El 5 de febrer de 1867, coincidint amb el desè aniversari de la incorporació del grup de servites, les germanes s'establiren a Sant Pol de Mar, a la diòcesi de Girona. L'endemà s'obria la casa de Sant Jordi Desvalls, al mateix bisbat. El 7 de març fundaven a Monistrol de Montserrat i el 19 d'abril a la Llacuna, també a la diòcesi de Barcelona. El 1867 encara fundaren tres cases més: a Sanaüja, al bisbat d'Urgell, a Talamanca, partit judicial de Manresa i diòcesi de Vic, i a Navarcles, al mateix bisbat. El 5 d'agost de 1868 s'obria la casa de Caldes d'Estrac o Caldetes, partit judicial de Mataró i bisbat de Barcelona.

La Revolució de Setembre del 1868

El 1868, una sèrie de factors polítics, econòmics i socials conduïren a un cop d'estat que va derrocar la reina Isabel II. El 18 de setembre hi hagué una insurrecció de l'armada a Cadis. El 28 del mateix mes tenia lloc la batalla d'Alcolea, en què el general Francisco Serrano derrotà les tropes governamentals. La reina va fugir a França, i al llarg de la geografia espanyola es constituïren juntes provincials i locals de govern. Començava així el denominat Sexenni Revolucionari, que durà fins al 1874. En aquest període tan complex se succeeixen ràpidament un règim provisional, regència, monarquia democràtica, abdicació del tron, república federal, república unitària, tres guerres civils al mateix temps, un nou règim provisional, nou intent de regència, fins que finalment és restaurada la monarquia en la persona del fill d'Isabel II, Alfons XII.

El 18 d'octubre de 1868, a l'inici de la revolució, el ministre Romero Ortiz va firmar un decret suprimint les cases dels religiosos d'ambdós sexes que s'haguessin fundat des del 29 de juliol de 1837. Els seus béns passaven a engrossir el patrimoni de l'Estat. Les religioses dels convents suprimits podien passar a altres cases del mateix institut religiós, o bé optar per l'exclaustració, reclamant el dot que hi haguessin aportat al moment d'ingressar-hi. Els convents que quedaven oberts en virtut de la llei de 29 de juliol de 1837 es reduïen ara a la meitat a cada província. El decret arribava a la prohibició d'admetre novícies a la professió. Les religioses que restessin als convents o monestirs podien demanar l'exclaustració, que els seria concedida per l'autoritat civil i comunicada després a l'ordinari del lloc.

D'aquesta supressió se salvaven únicament les religioses dedicades a l'ensenyança o beneficència. La política reformista del ministre decretà fins i tot la dissolució de les conferències de Sant Vicenç de Paül. Els seminaris van perdre també les pensions que percebien. Totes aquestes mesures no trigaren a fer reflexionar el mateix ministre que les havia dictades; així, al cap de pocs dies de suprimir les conferències de Sant Vicenç de Paül, donava ordres perquè es restablissin de nou. També donà instruccions als governadors civils perquè no posessin en pràctica amb gaire rigor les disposicions relatives al tancament de convents (GG,729-730).

Aquesta revolució, amb la Constitució de 1869, suposà una prova molt dura per a les congregacions d'ensenyança i, en conseqüència, per a la que dirigia el pare Coll, que decidí restringir les admissions i suspendre les fundacions. Per consell del bisbe de Barcelona, Pantaleó Montserrat i Navarro, va disposar que fessin només vots temporals, renovables cada tres anys. La sort de les escoles de les germanes, que no van jurar de cap manera la Constitució, fou diversa. Algunes hagueren de deixar les escoles públiques, però va haver-hi municipis que se les enginyaren perquè continuessin. Les germanes seguiren la consigna de l'episcopat espanyol, i no prestaren jurament, ni s'independitzaren de la congregació.

A efectes civils i en vigílies de la revolució, les germanes de la casa noviciat no figuraven en el padró de veïns com a religioses. La casa era «pròpia» de Rosa Santaeugenia, que feia de «cap de família» de cinquanta persones més. Tot i això, el 1871 només n'hi vivien 29. Quatre anys més tard,

el 1875, havien augmentat en quatre.

XVI

DIRECTOR DEL BEATERI DE SANTA CATERINA DE VIC I RELACIÓ AMB ALTRES COMUNITATS DOMINICANES

A PROP del seminari i de la catedral, des del 1692, les dominiques tenien oberta una escola. Tenien també un internat que acollia nenes de tot Catalunya. Quan Francesc Coll freqüentava les aules del seminari s'encreuava amb moltes alumnes que anaven a les classes de les «beates», nom que rebien les germanes que integraven la comunitat de Santa Caterina de Siena. Aquell centre, doncs, li era familiar des de petit. Més tard animà i ajudà tant com va poder aquella institució que, com exposava a la reina Isabel II el 1858, considerava molt important. Les dominiques es dedicaven amb gran cura a l'ensenyança, i el seu col·legi s'omplia d'alumnes.

En donava fe el diari de Vic *El Montañés*, el 3 d'agost de 1854. A les dominiques els faltava espai per a acollir tantes candidates com trucaven a les portes del col·legi. Per aquesta raó es van veure obligades a donar les classes en un edifici que hi havia davant del convent, al carrer de Gibraltar. Acabaven d'agregar nous locals, perquè necessitaven set aules per a l'ensenyança que, d'altra banda, impartien només les religioses. Ensenyaven a llegir, escriure, cultura general, doctrina cristiana i treballs manuals. Passaven de dues-centes les nenes que hi aprenien. Unes hi acudien des de casa seva i altres residien a l'internat.

Nomenament

El 30 de novembre de 1858, el vicari provincial per als dominics catalans exclaustrats, a petició de les religioses de Santa Caterina, el nomenà director del beateri. El 15 de gener de 1859, i a la cel·la prioral, es va llegir la patent que ho acreditava. Succeïa al pare Josep Sentanera, fill del convent de Vic, que el 1832 estava assignat al convent de Tremp i era confessor de les dominiques de clausura de Benavarri. El 1854 residia en aquest monestir amb el títol de vicari de les monges.

El beateri de terciàries dominiques havia estat fundat, com hem dit, el 1692. El 30 d'agost, a l'església de Sant Domènec, havien professat les tres primeres religioses. Acabada la cerimònia les acompanyaren en processó fins a casa seva, a la plaça de la Mercè. Les fundadores eren Teresa Sabatés, Francisca Tió i Maria Muns. Una d'elles el 1701 va ajudar l'acabat de fundar beateri de Girona. Les beates professaven la regla del tercer orde dominicà, al qual afegien unes addicions que reglamentaven la seva vida religiosa comunitària. En la fórmula de professió esmentaven els vots d'obediència i castedat, però no el de pobresa, perquè no tenien pròpiament els béns en comú. A les

pràctiques pròpies de la seva condició religiosa hi afegien l'ensenyança.

L'any 1849 el bisbe Lluçia Casadevall va agrair al nunci els permisos que havia aconseguit del govern perquè poguessin professar algunes novícies de la Companyia de Maria al convent que tenien a Manresa. Esperava que arribés aviat el dia en què aquesta gràcia s'estengués també a altres institucions, entre les quals mencionava el beateri de Santa Caterina, al qual —deia— acudien moltes nenes i noies a aprendre qualsevol mena de labors pròpies del seu sexe, en primer lloc, la formació religiosa. Si no s'aconseguia aviat aquesta gràcia, aquests centres haurien de tancar les portes en pocs anys, perquè la major part de les religioses ja eren grans i no trigarien a haver de deixar de treballar. El prelat no podia comprendre en què es fonamentava el govern per a resistir-se a donar permís per a noves professions. De la seva concessió depenia la continuïtat de moltes escoles. Dos anys més tard, el 4 de desembre de 1851, deia al nunci que era gran l'afluència de nenes al col·legi de Santa Caterina. Amb prou feines cabien als locals que tenien.

Aquests terciàries dominiques tenien capella pública, presidida per una imatge de la Mare de Déu del Roser. El 22 de maig de 1858, el bisbe Castanyer va concedir indulgències als que resessin una salve davant la imatge. Abans, el bisbe Palau s'havia ocupat de l'arranjament de la capella per a obrir-la després als fidels. Fou beneïda el 18 de novembre de 1857. Hi va assistir el bisbe Palau, encara que una mica retirat, perquè ja estava preconitzat per a la seu de Barcelona. També hi eren els pares dominics de la ciutat, entre ells segurament el pare Coll, així com altres capellans.

Com dèiem, el nomenament de director fou llegit el 15 de gener de 1859. Dos dies abans la comunitat va celebrar una reunió, de la qual aixecà acta el notari Miquel Fàbregas. Per aquest document notarial se sap que era priora Jacinta Codina i sotspriora Maria Caterina Miralda. La comunitat era formada per vint-i-quatre religioses. D'acord amb el que estableix la *Regla o forma de viure* del beateri, el director havia d'intervenir en l'admissió de les candidates al noviciat i a la professió. Si alguna volia fer vot simple de pobresa ho havia de consultar i acordar amb ell. Podia dispensar en determinats casos de participar en l'oració comunitària. Havien de notificar-li si havien complert amb el rés de matines a mitjanit en algunes festes assenyalades. Li manifestaven els possibles abusos en el compliment regular perquè hi posés remei. Concedia permisos per a visitar els familiars malalts. Li notificaven la malaltia de les germanes. Intervenien en l'elecció de les prioras. Es preocupava, en fi, d'exhortar-les al bon compliment de les seves obligacions.

La presa de possessió com a director del beateri coincidí amb l'ingrés d'una candidata al noviciat. El bisbe Castanyer també hi assistí. Sempre que li ho permetien els compromisos apostòlics que duia entre mans assistia als ingressos i professions. En cas contrari, hi enviava un delegat, per exemple, el pare Lluçia Costa, que havia estat mestre de novicis de sant Pere Almató a Ocaña, el vicari capitular Josep Sors, el canonge i rector de l'església de Sant Domènec Josep Puigdollers o Mn. Francesc Xavier Fontanelles. El títol que li donaven en el butlletí diocesà era el de «capellà» del beateri. Això no vol pas dir que tingués obligació de celebrar-hi la missa cada dia. Li hauria estat impossible perquè sovint era fora. L'ajudà en el càrrec de director el pare Jacint Conill i Saborit, exclaustat del convent de Vic, que signà els comptes d'administració econòmica fins al 1863.

Reglament per a les germanes «d'obediència»

El 10 de març de 1865 ingressava al seu institut Dolors Coll i Peix, neboda seva. Va rebre l'hàbit el 16 de juliol del mateix any, en una cerimònia presidida per ell. Havia entrat primer en les terciàries reunides per ell, però va estar vuit mesos sense resoldre's a prendre l'hàbit. No se sentia atreta per la vida de mobilitat que duïen les noves dominiques. S'estigué un any a casa dels seus oncles Francesc i Manuela, al Call Nou. Finalment es decidí a demanar l'entrada a Santa Caterina

com a germana d'obediència, fonamentalment per a fer tasques domèstiques, encara que, per consideració al pare Coll, li oferiren ser religiosa de cor, però no ho acceptà perquè no l'enviessin a les classes, que no l'atreien. Va morir d'apoplexia lenta el 20 de setembre de 1920, havent perdut el coneixement i la vista uns quants mesos abans.

Com que la reglamentació que hi havia a la comunitat no tractava de les germanes d'obediència, el pare Coll redactà un escrit per sotmetre'l a l'aprovació, tant del superior regular, el vicari provincial dels dominics a Catalunya, pare Manuel Ribé, com del vicari capitular en seu vacant, Josep Sors (O, 307-308). El pare Ribé en signà l'aprovació a Barcelona l'1 d'agost de 1865. Josep Sors va aprovar aquest reglament el 7 del mateix mes i any. Es demanava a les candidates esperit d'obediència i salut robusta. En ingressar contribuïen amb 200 lliures o pessetes en concepte de dot, més 150 per a roba i altres necessitats. Les religioses de cor aportaven normalment 600 lliures. Dos mesos després de l'ingrés, la postulant podia prendre l'hàbit. El seu noviciat durava dos anys i després, en circumstàncies normals, feia la professió de vots simples perpetus d'obediència i castedat, com les altres beates. Se'n distingia pel vel blanc. A més, no tenia veu activa ni passiva.

La primera a sotmetre's a aquest reglament va ser la seva neboda Dolors Coll i Peix, filla del seu germà Joan i nascuda a Gombren. Era tia del Dr. Ramon Puig i Coll. Professà en mans del pare Coll el 10 de juny de 1867, a les nou del matí, a vint-i-quatre anys, i adoptà el nom de sor Maria Soledat.

Acceptació de la vida comuna a Santa Caterina

Des del temps del seu noviciat a Girona anhelava una revitalització de la vida religiosa, sobretot en l'àmbit de la vida comuna, que presentava dificultats, tant entre religiosos com religioses (T, 866). En la seva fundació de terciàries dominiques, des de l'inici no va dubtar a establir una perfecta vida comuna. Llavors animà també les dominiques de clausura de Vic a recuperar-la. Exhortà igualment les religioses de Santa Caterina perquè avansessin vers el mateix ideal, les quals ho demanaven a la cúria diocesana i al pare Ribé, vicari provincial dels dominics, el 27 d'octubre de 1865.

El primer de novembre, festa de Tots Sants, començà a posar-se en pràctica. Al matí van celebrar un ofici cantat per demanar la benedicció del Senyor. A la tarda tingueren també funció a porta tancada, però amb assistència del vicari capitular, Josep Sors, d'alguns dominics, de tres confessors de la comunitat i altres sacerdots. Van començar amb el rés de les lletanies dels sants. A continuació el vicari capitular féu una reflexió ponderant els avantatges de la vida comuna. Acabada la reflexió prengué una bossa, on les religioses tiraren algunes monedes. Tot seguit la va entregar a la priora. Tot un gest que posava de manifest la decisió de viure d'ara endavant sense res propi, de treballar per la comunitat i confiar en la seva ajuda. En acció de gràcies cantaren el *Te Deum* i la *Salve*. Finalment passaren a la cel·la prioral, on van prendre xocolata amb satisfacció i alegria.

El nou sant es mantingué unit, evidentment, a la memòria del beateri col·legi de Santa Caterina. La institució que ell va cuidar i que aconseguí una veritable esplendor continua viva avui, al servei de l'Església i de la societat necessitada. La comunitat forma part d'una moderna congregació dominicana, anomenada Dominiques de l'Ensenyança de la Immaculada Concepció, amb casa mare a Pamplona i cúria general a Madrid, estesa per Espanya, l'Amèrica Llatina i l'Àfrica. La incorporació de la comunitat de Santa Caterina a la congregació es produí a finals de 1960. Mantenien perfectament ordenat l'arxiu antic, i gaudeixen del privilegi de tenir recollides moltes dades referents a la vida del pare Coll i la seva signatura estampada moltes vegades als llibres oficials. En un d'aquests llibres, amb guardes en pergamí, en què consignaven les eleccions de priores, es llegeix:

«Havent mort el dia 2 d'abril de 1875 el nostre exemplaríssim director, el reverend pare fra Francesc Coll, el dia 20 de l'expressat mes i any, el molt reverend pare provincial fra Manuel Ribé es va dignar nomenar com a director d'aquesta comunitat el reverend pare lector fra Francesc Enrich, accedint als desitjos de les beates».

Relació amb el convent de Santa Clara de Vic

El pare Coll va apreciar la vida comunitària i la fomentà en tots els àmbits. A l'hora de fundar la seva congregació procurà que fos com un cos perfectament unit, en què tots els membres col·laboressin i es beneficiessin mútuament. Des del principi hi establí la vida comuna perfecta, entesa com a comunitat de béns. Així ho testimoniava el bisbe Castanyer en la seva relació per a la visita *ad limina*, del 13 d'octubre de 1861: «Tenen perfecta vida comuna» (T, 652). I, com hem dit, col·laborà perquè la introduïssin a la comunitat de Santa Caterina de Vic.

Un cop hagué fixat la residència a Vic, cap al setembre de 1855, va tenir ocasió de tractar més sovint les dominiques de Santa Clara. Aquest monestir existia des de finals del segle XVI. L'havia precedit un altre de monges clarisses, establert a la ciutat des de mitjan segle XIV, que es va extingir el 1571. Desapareguda la comunitat de clarisses, construïren un nou monestir als voltants de la porta —actualment carrer— de Manlleu. El 1596 ja havien acabat el monestir i l'església, que era prou capaç, amb la porta principal a la rambla de Santa Clara. La fundació es va fer amb religioses dominiques procedents del monestir de la Mare de Déu dels Àngels i Peu de la Creu de Barcelona. Cinc monges prengueren possessió del seu nou domicili el primer de setembre de 1596. La primera priora fou Beatriu de Jossa i Cardona. El monestir fou demolit al començament de la persecució religiosa del 1936. Després les monges van passar a la plaça de Malla, a la casa coneguda com a ca n'Espona, entre la catedral, la muralla i l'església de la Pietat. Avui són part integrant de la nova comunitat de Sant Domènec, a Sant Cugat del Vallès, diòcesi de Terrassa.

El pare Coll ja havia conegut aquest convent quan era seminarista. Un cop exclaustat, es pot suposar que havia tractat sovint les germanes des de Puigseslloses. Com hem indicat, hi va predicar en les festes organitzades per a donar gràcies per la proclamació del dogma de la Immaculada, el 2 de juliol de 1855. El 18 de gener de 1858 hi ingressà la seva neboda Antònia Massanas i Coll, filla de Manuela. Hi professà el 19 de gener de 1859. La vigília, el nostre sant va entregar al convent 800 lliures «de bona moneda metàl·lica» en concepte de dot per a ella, «volent alhora que el rebut tingués la mateixa força i valor com si fos escriptura autoritzada per notari públic» (O, 321). També l'arquebisbe de San Francisco de Califòrnia, Josep Sadoc Alemany, va tenir una germana a Santa Clara. El monestir era a pocs metres de la seva casa natal.

Aquesta comunitat, com tantes altres, no tenia establerta la vida comuna. Cada monja havia de procurar-se el que calia per a l'aliment i el vestit, per mitjà del treball o d'alguna mena de patrimoni, normalment familiar. Només es demanava a la religiosa despreniment de voluntat per a deixar amb promptitud el que els superiors li permetien posseir. Podia gastar els seus béns i gaudir-ne amb llicència de la superiora, com a cosa de què la comunitat tenia el domini. Es considerava just el permís perquè les religioses tinguessin rendes particulars. Sant Alfons M. de Liguori, en la seva obra *La monja santa*, animava a tornar a la vida comuna on s'hagués abandonat. Les que no la practicaven amuntegaven damunt seu una pila de preocupacions. Es veien obligades a pensar en el menjar, vestit, mobles, medecines, treballs, etc. Opinava que posseir en particular fomentava la cobdícia i entorpia molt el camí de la perfecció. En molts casos les religioses vivien com a autèntiques propietàries, deleroses de conservar i augmentar els seus havers. Sant Alfons recordava que els fundadors havien establert la vida comuna i, mentre els seus fills l'observaren, la comunitat

va mantenir-ne l'esperit. Considerava, a més, que els religiosos havien d'estar amb l'ànim preparat per a entrar en la vida comuna, sempre que els superiors, després d'examinar les circumstàncies, ho consideressin oportú.

El bisbe de Vic Pablo de Jesús de Corcuera y Caserta (1824-1835) aconseguí posar-la en pràctica al monestir dominicà de Manresa (1829). Amb tota probabilitat va exhortar les de Vic vers el mateix ideal. En la visita que el 1855 hi féu el bisbe Palau i Térmens, abordà el tema, i va expressar el seu desig d'establir la perfecta comunitat de vida, encara que les circumstàncies del moment no eren pas les més propícies. Les religioses també ho desitjaven, i, en conseqüència, decidiren formular una súplica sobre el particular. El pare Coll redactà un esborrany de petició i totes les monges es mostraren d'acord amb aquell document, que presentaren al bisbe el març de 1857. A aquesta instància hi afegiren un memorial que també van signar. El prelat va expressar una gran alegria per aquella resolució, que prenien, a més, en temps calamitosos, perquè el govern s'havia apoderat de les rendes eclesiàstiques, i els béns de les religioses també estaven en perill. El 7 d'abril de 1857, que coincidia amb el dimarts de la Setmana Santa, visità novament el monestir i va exhortar les monges a imitar la pobresa de Jesucrist. Els anuncià, també, que la pràctica de la vida comuna començaria el dia 9, festa del dijous sant (O, 326-327).

Mesos després hi entrava l'esmentada Antònia Massanas i Coll, a vint-i-dos anys, que des de la casa del seu oncle al Call Nou, va ser testimoni dels primers passos de la seva congregació. Moria el 4 de novembre de 1918, deixant un bon record de germana molt exemplar i solidària amb les altres. Fugia de les converses indiferents fins i tot en el pati. Fou priora durant tres triennis. En la nota necrològica no oblidaren consignar que era «neboda del pare Coll».

Sermó a Santa Clara de Manresa

El monestir de Santa Clara de Manresa, a la diòcesi de Vic, es remunta als primers anys del segle XIV. Les primeres a habitar-lo eren també religioses clarisses. El 1346 eren setze, però la comunitat minvà considerablement al començament del segle XV. A principis del XVI integraven el capítol una mitja dotzena de monges. El 1564 la comunitat quedà reduïda a dues. Els consellers de la ciutat van tractar d'obtenir monges dominiques del convent de la Mare de Déu dels Àngels de Barcelona, però no arribaren a cap acord. Altres contactes amb monestirs franciscans tampoc no donaren resultat. L'última monja de Santa Clara, sor Jerònima Parés, moria el 1599. Les autoritats civils miraren d'obtenir monges carmelites descalces. Finalment obtingué resposta una nova crida a les dominiques del convent de la Mare de Déu dels Àngels, situat a la plaça del mateix nom i en un lloc cèntric de la ciutat de Barcelona. El 1602 prenien possessió del monestir. Els dominics eren a Manresa des de principis del segle XIV.

El monestir va patir greus desperfectes durant l'ocupació napoleònica. Després trobà una ajuda eficaç en el bisbe Corcuera. Sense imposar-la, els presentà els avantatges de la vida comuna. L'acceptaren, i la van començar a practicar el 29 de novembre de 1829. Presidí l'acte el mateix bisbe. Cada una va entregar els diners de què disposava, els comptaren i es féu pública la suma total: 745 lliures.

El pare Coll havia freqüentat la ciutat de Manresa, tan propera a la seva residència de Moià. Era també lloc de pas per als viatges apostòlics i fundacionals que feia per les diòcesis de Tarragona, Lleida, Urgell i Solsona. El 1864 predicà la Quaresma als manresans i, com de costum, és probable que prediqués també a les monges. En el seu arxiu es va conservar un sermó autògraf, redactat per a la professió solemne d'una monja, sor Maria Victòria Gomis i Serena, el 1864. En aquest sermó demostrava un perfecte domini de la teologia de la vida religiosa que ofereix sant Tomàs en la part moral de la *Summa*.

El compongué a partir de la consulta directa de les qüestions en què sant Tomàs tracta dels consells evangèlics de pobresa, castedat i obediència. Els consells evangèlics, deia a la que professava, comprometen a perseverar en el camí de Crist, que es contraposa al camí del món. Es feia ressò de la primera carta de sant Joan (2,16), i recordava que en el camí del mal hi ha tres poderosos reclams: la concupiscència dels ulls, la concupiscència de la carn i la supèrbia de la vida. La pobresa, com a primer requisit per a córrer cap a la perfecció de la caritat, desaferra l'ànima dels béns caducs i l'enriqueix amb els eterns. La castedat pel Regne del cel engrandeix el cor i l'impulsa a la unió amb Déu. L'obediència condueix a la perfecció de la caritat, que reclama la renúncia a la pròpia voluntat, i la dòcil acceptació d'un mestre que ensenyi els mitjans per a aconseguir-la. El mestre i model és Crist, que actua en la seva Església (O, 329-351).

Sor Maria Victòria Gomis i Serena, manresana de naixement, va conservar aquest sermó com a record de la seva professió. Pel que se sap, va ajustar fidelment la seva conducta al que li proposava el predicador com a camí cap a la santedat en l'orde dominicà. Deixà fama de molt fervorosa, observant, i de gran puresa de conducta, com assegurava el seu director espiritual. La tisi la consumí en deu mesos. Va manifestar una total conformitat amb la voluntat de Déu. Moria a l'octubre de 1870, a vint-i-vuit anys.

XVII

L'EVANGELITZACIÓ COM A NECESSITAT

Quan sant Pau escrivia als fidels de Corint els obria el cor explicant-los per què es prenia tants treballs, suportava persecucions i se sotmetia a tantes proves. Si evangelitzava no era per a ell motiu de glòria, sinó que li venia imposat com una necessitat, i exclamava: «Ai de mi si no anunciés l'evangeli!» (1Co 9,16). El nostre sant, que no evangelitzà tant amb persuasius discursos de saviesa humana, com amb la manifestació de l'Esperit i el poder de Déu, va sentir l'entrega a la predicació com una necessitat irresistible. Tot ho encaminà al servei generós de la Paraula de Déu, com a part fonamental del gènere de vida que havia professat.

A partir de l'agost de 1856 no va parar d'atendre les terciàries dominiques per ell fundades, però aquesta entrega no l'apartà pas de continuar recorrent pobles i ciutats per fer molts amics de Déu entre els seus contemporanis. Féu totes dues tasques alhora d'una manera admirable. Els viatges apostòlics li serviren, d'altra banda, per a fundar noves comunitats i visitar les ja fundades, predicar i continuar formant les germanes, encara que sense interferir en el normal desplegament de les seves institucions. La seva delicadesa en això era extrema, com recordava, per exemple, la germana Gonfaus:

«Era un diumenge i venia de predicar a l'església parroquial de Sant Andreu de Palomar. Quan dues o tres germanes el vam veure arribar, l'anàrem a saludar, i ens va dir tres o quatre coses; però després, recordant-se que era dia de recés, digué: “Ai! vostès fan retir..., pobre de mi, quin mal exemple!”. I a la nit, quan estava reunida la comunitat, ens va dir: “Germanes, tinguin la caritat de perdonar-me el mal exemple que els he donat, parlant, tot i ser dia de retir”» (T, 724).

Entre els seus treballs apostòlics van destacar les missions populars. Li semblava que l'ideal per a aconseguir una bona sembra de la Paraula de Déu era formar una comunitat evangelitzadora. No el deixaren viure en un convent, però s'integrà en una altra mena de vida comunitària amb missioners animats pel mateix esperit. En una carta de resposta al vicari general de Lleida, escrita des de Balaguer l'1 d'abril de 1852, manifestava clarament les seves conviccions. Responia a la invitació que li feia Ignasi Sullà en nom del bisbe Uriz y Labayru de predicar individualment a la seva diòcesi. Li comentava que un de sol no podia fer res o bé molt poc. Tiraria la llavor de la divina paraula sense arregar-ne el fruit. Collir era el que importava, com li havia ensenyat l'experiència. Un de sol es fatigava infructuosament, i això no ho volia de cap manera (T, 547).

Però no sempre podia formar una comunitat predicadora, com per exemple, quan el convidaven a predicar sermons panegírics, exercicis espirituals, novenaris de tota mena, mesos de maig sencers, dedicats a Maria, i també quaresmes. El temps que precedeix la Pasqua, l'ocupà ben sovint en l'exposició sistemàtica de la Paraula de Déu al poble. També en això seguia els passos de sant Domènec i va apreciar la Quaresma com a temps de renovació espiritual. Sant Domènec normalment no viatjava a partir del dimecres de cendra. Es quedava allà on era fins al temps pasqual. Entre les moltes quaresmes que va predicar, se'n recorden dues d'especialment famoses: una a l'antiga catedral de Carcassona, el 1213, i una altra a la basílica de Sant Marc de Roma, el 1218.

Missions populars

El pare Coll continuà les missions populars. Sortosament per a ell, per l'escàs temps de què disposava, i desgraciadament per a la posteritat, que sapiguem, no duia cap relació puntual del seu ministeri, com havien de fer els pares jesuïtes per a les cartes anuals, o informes anuals als superiors, que normalment han anat a parar al seu arxiu general. La providència ha volgut que almenys una mostra del seu apostolat acompanyat per dos fills de sant Ignasi de Loiola sigui avui prou coneguda. El mateix cal dir d'algunes missions que va dirigir auxiliat per pares claretians i altres preveres.

Tot i això, de l'etapa posterior als anys 1860 no n'han quedat gaires dades. Seguia el mateix mètode de les missions anteriors. Començava fent exercicis espirituals als capellans. Amb els d'uns quants bisbats va arribar a tenir-hi un tracte molt estret. L'acceptaren com a germà i mestre en els camins de l'esperit i en l'entrega a l'apostolat. Acostumava a dur a la butxaca un llibret molt manejable, que li havia proporcionat sor Maria Dolors Lupresti, diligent priora del beateri de Santa Caterina de Vic. El llegia i meditava pels camins i a les cases on s'hostatjava. Es tractava del *Manual de meditaciones* del jesuïta Tomás de Villacastín. Aquest llibre fou molt apreciat pels dos sants amics Antoni M. Claret i Francesc Coll. Es guarda a la biblioteca del pare Coll, a Vic.

Per a dur a bon terme la missió tenia l'ajuda d'un equip de preveres, al qual s'incorporaven els del territori. En aquests anys de maduresa, quan rondava la cinquantena, tenia un deixeble avantatjat que formà part de la comunitat predicadora itinerant. Ho va ser fonamentalment per a les parròquies que pertanyien al bisbat d'Urgell. Era Josep Nofre i Sansa, director espiritual del seminari de la Seu d'Urgell. Havia nascut a Sorre, dins el municipi de Sort, al Pallars Sobirà, on morí el 1902, a setanta-set anys. El pare Lesmes Alcalde, advertint la importància d'aquest testimoni va voler que li aportés documentació com a base per a la biografia que començà a preparar al principi dels anys 1890. Li va escriure una carta, i obtingué una resposta entusiasta, que deia així:

«Quant al que em demana del meu amic i company pare Francesc Coll, missioner apostòlic, no és fàcil per ara satisfer els seus desitjos. Perquè són tantes les coses que puc dir d'aquest baró de Déu, que necessito amanuense per a referir les coses passades en les trenta-dues poblacions que evangelitzà en aquest gran bisbat. Jo no he vist mai un predicador tan fervorós, tan humil i tan simpàtic, i al mateix temps tan prudent, que arrossegava el cor de tots. Modulava la veu com volia, una veu clara i penetrant, que commovia l'auditori d'una manera admirable» (T, 738).

Abans d'aquestes cartes els dos interlocutors ja s'havien conegut. Però aleshores el pare Alcalde encara no tenia en perspectiva escriure cap biografia. Nofre li digué que en un cert moment el pare Coll es manifestava admirat de l'increment que anava prenent la seva congregació, passats

els primers temps d'oposició. Reconeixia també que era un sant molt gran, ple de l'amor de Déu i de les ànimes. Després de la seva mort invocava la seva intercessió, com quan el bisbe l'envià als pobles on pensava fer visita pastoral a preparar-la, i es va trobar malament, de manera que no es veia amb cor de complir l'encàrrec. Amb tot, es posà en camí i, en arribar a una rectoria, descavalcà amb dificultat. En entrar a la sala, va exclamar: «Ja que l'obediència em mana complir aquesta missió, vós, pare Coll, que tan bé sabíeu complir la voluntat dels vostres superiors, aconseguíu-me la salut necessària per a exercir fidelment el que ara se'm mana». I així va succeir, perquè després es trobà amb ànim i forces per a fer el que se li havia encomanat (T, 428-429).

Llàstima que el primer biògraf del pare Coll es conformés amb aquests testimonis tan concisos, i no s'esforcés a recollir els seus valuosos records! Un autor anònim de la necrologia de Nofre, que el 1902 publicà el butlletí de la diòcesi d'Urgell, coneixia perfectament la vinculació d'aquest capellà amb el pare Coll, i distraient-se una mica del primer, la ploma gairebé li corria sola a traçar la semblança del segon. Amb tot, va deixar clar que era un prevere exemplar, model d'apòstols i honra de la diòcesi. Havent afirmat això, passà amb el seu record al nostre sant, traspassat feia ja vint-i-set anys:

«Tot el clergat del nostre bisbat ha sentit parlar del reverend pare Francesc Coll, dominic, d'aquell fervorós missioner, verdader apòstol de Catalunya. I segurament els preveres que són més grans l'han conegut, i fins li han sentit algun sermó. Creiem, doncs, fer el millor elogi de mossèn Nofre dient que va ser company del pare Coll en les seves missions donades en la nostra diòcesi i en la major part de Catalunya. No fa gaires dies ens deia una persona, que viu ara en aquesta ciutat [de la Seu d'Urgell], que recordava haver vist a Guissona mossèn Nofre i el pare Coll, predicant, aquest a la plaça i aquell a l'església en ocasió d'unes rogatives públiques que es van fer en aquella comarca, assolada per una sequera general que tenia consternats i reduïts a la misèria els seus habitants. I qui no ha sentit parlar de l'esperit apostòlic que animava el pare Coll, dominic? Del seu zel incansable? Dels seus sermons que commovien i convertien el pecador més endurit? Com se'n devia aprofitar el reverend Nofre, que, respecte del pare Coll, podem dir que era jove i com un deixeble seu; i com devia saturar el seu esperit sacerdotal amb l'exemple admirable de les virtuts i del zel per l'honra de Déu i salvació de les ànimes que devorava aquell pare dominic! A algú li podrà semblar que farem la necrologia del pare Coll més aviat que la de mossèn Nofre; però volem referir aquí unes paraules dites per aquell altre apòstol de Catalunya i de les illes Canàries, el venerable pare Claret, amb el qual va tenir també més o menys relacions del seu ministeri el nostre biografiat; que si són un elogi del pare Coll i descriuen gràficament el fruit de les seves missions, revelen al mateix temps la unció i l'esperit evangèlics que en va haver d'heretar mossèn Nofre. Deia el venerable pare Claret: "Quan el pare Coll predica o missiona en un poble on no fa gaire temps que jo he missionat, encara arreplega fruit dels seus treballs apostòlics: mes quan jo predico en un poble per on va passar ell primer, ja no recullo cap fruit; el pare Coll amb els seus sermons ho va remoure i convertir tot". Això devia dir-ho segurament per humilitat, el venerable pare Claret, però sempre prova el gran zel i esperit evangèlic del pare dominic i el fruit immens que feia amb les seves missions» (T, 434-435).

En quins pobles o ciutats missionà mossèn Nofre amb el pare Coll? De moment no és possible precisar-ho del tot, perquè el pare Alcalde no li va procurar aquell «amanuense» que reclamava. S'accontentà amb la seva concisa declaració ponderativa. Com s'indica en el text anterior van predicar conjuntament a Guissona. La germana Antònia Vila i Mas, nascuda a Castellarçol, recollí records sobre una missió a Guissona, informació obtinguda del secretari de l'ajuntament, Pere Gabriel. Testificava que el poble es commogué profundament, i anaven a escoltar-lo com a un

sant, de manera que calgué predicar a la plaça pública perquè no cabien a l'església parroquial, tot i ser molt espaiosa (T, 1029).

El pare Alcalde situa en 1860 missions per la Vall d'Aran, diòcesi d'Urgell. Entre els pobles on predicà hi havia Arties, del partit judicial de Viella, situat a 1.140 metres d'altitud, a l'esquerra de la Garona. Al primer biògraf del pare Coll li arribà informació del desconsol que hi va sentir per no entendre bé el dialecte aranès. La missió, però, reportà un gran fruit. En aquest mateix any va recórrer la ribera del Llobregós. L'any següent estigué per Biosca, Arbeca, Camarasa, Albesa, Seròs. En anys successius a Guimerà, de nou a Balaguer, Guissona, on va fundar el 1864 i predicà el mes de maig de 1865. L'any 1867 fundava a Sanaüja. La germana Lluïsa Mumbrú recollí records de la gent d'Arbeca, que assegurava que, quan predicava, l'església s'omplia del tot (T, 1096).

Predicador de quaresmes

Sembla que una de les primeres predicacions quaresmals fora de Moià fou la de 1850 a la catedral de Solsona. Hi anà des de Conques, a la diòcesi d'Urgell. Va deixar el seu equip una temporada, i tornà acabada la predicació quaresmal. Els anys següents li coincidí el temps de Quaresma amb el que dedicava a les missions, a la zona d'Agramunt i Balaguer.

En el butlletí eclesiàstic de la diòcesi de Vic es publicava la llista dels predicadors de Quaresma. D'aquest repartiment, que procedia de la cúria diocesana, en donaven també notícia els diaris catòlics. Gràcies a aquestes fonts se sap que el 1856 va rebre l'encàrrec de predicar a Sallent, a la comarca del Bages, poble natal de sant Antoni M. Claret. Tenia uns cinc mil habitants. El dimecres de cendra queia el 5 de febrer i Pasqua, el 22 d'abril. L'any següent, el 1857, últim any d'estada del bisbe Antoni Palau i Térmens a Vic, li confiaren la predicació a la catedral. Va començar el dimecres de cendra, que era el 25 de febrer. Pasqua s'esqueia el 12 d'abril. El tornaren a assignar per a aquesta mateixa catedral el 1858, 1866 i 1867. Quatre anys com a mínim van posar el púlpit de la catedral a la seva disposició per a preparar el poble a la celebració de la Pasqua. La germana Miralpeix assegurava que en una d'aquestes quaresmes havia tingut com a oient el carmelita beat Francesc Palau, que també se santificà com a exclaustat (T, 1126).

El 6 de març, dimecres de cendra de 1859, començà a Vilanova i la Geltrú, al bisbat de Barcelona. Aquesta població està situada a la costa. Té dues esglésies parroquials, una a Vilanova i una altra a la Geltrú. Els seus més de deu mil habitants vivien de la pesca, l'agricultura, la ramaderia, la indústria de filats de cotó i la fabricació d'aiguardent. Abans de l'exclaustació hi havia dos convents, un de caputxins i un altre de carmelites descalços. Hi residia el dominic exclaustat Pere Palau, un any més gran que ell. Gràcies a la seva estada en aquesta població, entrà en la seva congregació la germana Rosa Miró i Carbó, vilanovina, que fou mestra de novícies. A principis dels anys 1890 recordava que hi havia hagut moltes conversions. El pare Coll feia adonar-se de la gravetat del pecat, de manera que amb la seva veu feia tremolar el temple, però amb la seva dolçor animava a la confiança en la intercessió de la Mare de Déu. Manifestava un gran fervor i zel per la salvació de les ànimes. Abraçava els pecadors amb amor de pare i, cosa que semblava impossible, mogué persones molt obstinades al canvi de vida.

«Abans de començar la funció era ja a l'església esperant que comencés el sant rosari, que resava amb tal fervor i amb una veu tan sonora, que semblava ressonar per tot el temple. De manera que el seu exemple era molt gran. Predicant una vegada el sermó de l'Ecce homo, es va quedar uns moments parat i, admirats, els oients van veure que s'havia quedat en forma d'un crucifix. Això últim m'ho va contar una tia meua que era a l'església» (T, 731-732).

El dilluns 4 d'abril, quan faltaven tres setmanes per a la Pasqua, que aquell any s'esqueia el 24 d'abril, decidí temptejar el terreny per a traslladar el noviciat de la seva congregació de Vic a Moià. Amb aquest fi va escriure a Mn. Josep Matarrodona, de Moià. Es desconeixen les raons que tenia per a això, però és probable que busqués un lloc més apartat dels vaivens polítics, que no eren gens favorables a la vida religiosa. D'altra banda volia deixar la casa de Vic per a col·legi de nenes. Tenia pressa per a arreglar l'assumpte i per això demanava que li contestés adreçant la carta a Vilanova i la Geltrú. En aquesta mateixa carta informava que, passat Pasqua, havia d'anar a predicar el mes de maig a Lleida (T, 551-552).

El 1860 el designaren per a predicar a Mataró. Poc abans tenia problemes de salut. El molestava una llaga que s'havia fet a la cama baixant d'un carruatge. Diuen que l'amagà tant com va poder. Havia començat la Quaresma el 21 de febrer i continuava encara a Vic. Tot i això, el dia 26 del mateix mes podia ja escriure al rector de Mataró dient-li que se li havia curat la llaga, gràcies a Déu i a Maria, i que, si no abans, arribaria el dissabte següent, 3 de març, per començar els sermons del diumenge, dia 4. El metge li havia donat permís per a escriure en aquest sentit.

Mataró està a la carretera de Barcelona a França, a la costa. Hi havia molts capellans entorn de l'església parroquial de Santa Maria. El rector, Sebastià Feliu, tenia dos vicaris com a ajuda, però hi havia, a més, una comunitat de nou beneficiats als quals s'afegien vint-i-un obtentors de capellanies. Hi residien també alguns exclaustats, dominics i d'altres ordes. Entre els dominics hi havia el pare Ramon Bernadet, un any més jove que ell, així com el pare Antoni Ferrer. El temple parroquial fou construït en la segona meitat del segle XVII. Era d'una sola nau molt espaiosa, amb un creuer de tals dimensions que venia a formar una segona nau. Els seus 13.000 habitants comptaven amb un col·legi d'escolapis i unes quantes escoles. Abans de l'exclaustració hi havia hagut convent de carmelites descalços i de caputxins. L'hospital civil era atès per les filles de la caritat de Sant Vicenç de Paül.

El dilluns després del diumenge *in albis*, 18 d'abril de 1860, havia tornat ja a Vic. Amb aquesta data escrivia una altra carta a l'esmentat rector, que li havia demanat que repetís la predicació l'any següent. Ho va exposar al bisbe Castanyer, que li respongué que no podia assegurar-li del cert que ho pogués fer (T, 552-553). El pare Alcalde assegura també que l'any 1861 va predicar una Quaresma, però no especifica el lloc. Podia ser novament a Mataró, com li ho havia demanat el rector tot just acabada la de 1860.

El 1862 predicà la Quaresma a Balaguer, on es trobava el 10 d'abril, data en què escrivia a la família Campanyà de Sant Andreu de Palomar. El dimecres de cendra s'esqueia el 5 de març, i el diumenge de Resurrecció, el 20 d'abril. L'any 1863 fou designat per a predicar la Quaresma a Manlleu, on es recorda que féu una missió a finals de 1854. El 1864 va predicar a Manresa, a Santa Maria de la Seu, església d'estructura gòtica i molt capaç, servida per una nombrosa comunitat de canonges i beneficiats. La ciutat tenia uns 13.500 habitants. L'any següent, 1865, tornà a ser designat per a predicar a Manresa. No es pot assegurar que hi prediqués, de fet, perquè el pare Alcalde diu que aquell any va predicar per tercera vegada a Balaguer. Els anys 1866 i 1867 ho féu a la catedral de Vic. El 1868 li assignaren la predicació a la ciutat d'Igualada, a la qual havia dedicat els esforços en una llarga missió el maig de 1851. L'any següent la població que li assignaren fou novament la de Manlleu.

La seva salut es veié afectada seriosament el desembre de 1869, però, malgrat tot, va continuar predicant. El 1871 el destinaren a predicar a Roda de Ter. Llavors, encara que no distingia els objectes amb claredat, conservava una certa visió. A vegades perdia la referència d'on es trobava l'auditori i es posava a parlar de cara a la paret. El 1872, finalment, li van tornar a confiar la predicació quaresmal a la mateixa església de Sant Pere de Roda de Ter, però no és segur que hi prediqués, per l'estat de salut en què es trobava.

Durant la Quaresma es feia un repàs de la doctrina cristiana, amb explicació dels manaments de la llei de Déu, de les virtuts, vicis i pecats, sagraments, Sagrada Escriptura, cristologia, eclesiologia, escatologia i problemàtica concreta plantejada als creients per la mentalitat il·lustrada i liberal.

Mesos de maig, novenaris, tridus

Va treballar amb entusiasme i eficàcia perquè el poble cristià dediqués especialment el mes de maig a la Mare de Déu. Començava d'una manera solemne el primer diumenge de mes amb la festa denominada «de la Rosa», dedicada especialment a Maria en la seva advocació del Roser. Mn. Isidre Dalmau informava que l'havia instituït a Moià en la seva època de coadjutor. Ja hem indicat que el 1846 el predicà a Sant Martí Sesgueioles, prop d'Igualada, el 1847 a la ciutat de Girona, el 1849 a Castellbò, el 1853 a l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona, el 1855 a l'església de Sant Llorenç de Lleida. En aquesta església va repetir la predicació del mes de maig quatre vegades: els anys 1856, 1857, 1859 i 1860. Durant el mes de maig de 1857 hi ha constància que, a més de la predicació al poble, dirigí exercicis espirituals a les monges clarisses i a les carmelites descalces de Lleida. El mes de maig de 1865 el predicà a Guissona. Se sap que en una ocasió va predicar també aquest mes a Vilanova i la Geltrú.

Entre 1843 i 1845 predicà un novenari memorable a Folgueroles, poble que li era familiar des de petit. El 1847 en recordaven un altre que havia predicat a Borredà. Acabat el mes de maig de 1853 a Santa Maria del Mar de Barcelona, li encarregaren la novena de sant Antoni de Pàdua a la mateixa església, així com el tridu de la Santíssima Trinitat. A l'octubre del mateix any 1853 va predicar la novena de la Mare de Déu del Roser a l'església del monestir de Montsió, de Barcelona. El juny de 1855 participà en un novenari que organitzaren a les Borges Blanques, per donar gràcies per la proclamació del dogma de la Immaculada Concepció de Maria. El mes de gener de 1856 el començà a Vic predicant un octavari eucarístic a la catedral. La novena del Roser de l'any 1856 la predicà a l'església del monestir de Montsió de Barcelona. Pel desembre de 1856 va predicar durant nou dies a Lleida.

El 21 de febrer de l'any 1859 començà un novenari a Torà de Riubregós, al bisbat de Solsona; era una població agrícola, amb uns set-cents cinquanta habitants; tenia escola, a la qual assistien uns quaranta infants, i era atesa per un rector i dos beneficiats. A l'agost de 1860 li van confiar els sermons de la novena que la confraria de la Mare de Déu de la Misericòrdia organitzà a Moià. El 6 de desembre de 1861 començava un novenari de difunts a Seròs, diòcesi de Lleida, poble situat en una extensa plana a la riba dreta del Segre. Tenia una escola de primeres lletres concorreguda per uns vuitanta nens, i una altra d'adults a la qual assistien de vint a trenta persones. L'església parroquial de Sant Antoni Abat era servida per un rector, dos beneficiats i dos capellans. La població tenia uns dos mil tres-cents habitants, que vivien preferentment de l'agricultura.

El mes de juny de 1862 va predicar la novena del Sagrat Cor de Jesús a la parròquia de Sant Andreu de Palomar, prop de Barcelona. Hi anuncià la seva anada des de Balaguer, per mitjà d'una carta que escriví a un amic anomenat Joan Campanyà. En aquesta carta li transmetia també un missatge de tranquil·litat per a la seva mare. El 1863 va predicar un novenari a Barcelona. El mes de setembre de 1863 li confiaren un septenari en honor de la Mare de Déu dels Dolors a l'església dedicada a aquesta advocació a Vic. En aquesta mateixa església dels Dolors feia el panegíric de santa Paula, matrona romana, el diumenge 31 de gener de 1864. Tornava a predicar a la mateixa ciutat dos dies pels volts de carnestoltes. A la tarda del diumenge 27 de març d'aquest mateix any 1864 va predicar a l'església de Sant Domènec de Manresa, després del rés del rosari en honor de la Mare de Déu de la Misericòrdia. La germana Miralpeix va recollir alguna notícia sobre aquesta

predicació. Molts ploraven emocionats i penedit dels seus pecats. L'informador de la germana li deia que encara ressonaven en la seva memòria unes paraules que havia pronunciat: «La vida eterna, la glòria eterna, la benaurança eterna!» (T, 1128). L'1 de desembre de 1865 predicava a Santa Eulàlia de Riuprimer, a set quilòmetres de Vic.

Cap a 1867 visità l'escola que regentaven les carmelites de la Mare Vedruna a Castellterçol, prop de Moià, tal com recordava una alumna, després dominica de l'Anunciata, la germana Antònia Vila i Mas. La mestra de la classe els va dir que aquell prevere era un gran sant (T, 1025). En aquest poble ja hi havia donat una missió, i el fruit havia estat el mateix de totes les seves. Es convertiren algunes persones molt allunyades de la pràctica religiosa. El missioner no estalvià esforços per predicar i atendre la gentada que es volien confessar amb ell. Tenia el confessionari a la capella de la Mare de Déu del Roser, a l'església parroquial. La seva proximitat als penitents el duia a acceptar-ne algun a la nit, a la casa parroquial, que no volia que ningú sabés que s'havia confessat. Al rector, que l'instava a prendre els seus moments de descans i algun aliment per a cuidar la salut, li contestava que li interessava que les ànimes no estiguessin malaltes, mentre que poca atenció donava al seu cos.

«L'església de Castellterçol era incapaç d'acollir la multitud d'oients que volien sentir predicar el que deien que era un sant, i així, obertes les portes del temple, s'agrupaven a la plaça, i s'omplien els balcons i finestres pròxims a l'església, des d'on escoltaven el pare Coll. Era tan gran el fruit que produïa en els seus sermons, que la capella del Roser de l'església parroquial, on tenia el confessionari, estava cada matí plena de persones que esperaven per confessar-se amb ell» (T, 1028-1029).

Se sap que va predicar novenaris a Moià (T, 671), Tona (T, 740), Igualada (T, 733), Castellar del Vallès (T, 756).

El desembre de 1869 predicava un novenari de difunts a Sallent, quan, el dia 2, va tenir un primer atac d'apoplexia.

En els mesos de maig i en les novenes d'octubre centrava les seves exposicions en les glòries de Maria, el lloc que Déu li havia assignat en la història de la salvació. Predicava especialment sobre els quinze misteris que es contempen en la recitació del rosari. Ho recordava el pare Francesc Enrich quan va comunicar la seva mort al superior general de l'orde dominicà: «El santíssim rosari, la qual cosa equival a dir les lloances a Maria, va ser el seu tema inesgotable» (T, 586). El resava amb molt fervor a les esglésies. Encara que estiguessin les portes tancades, la seva veu se sentia des de lluny, com si estiguessin al seu costat, deia un testimoni de Borredà, que assegurava que contínuament el resava pels camins (T, 726). En la missió que va predicar a Olot animava a anar al cel amb la Rosa del sant rosari, recordava la germana Sabina Morer (T, 737).

Predicació a Sant Domènec de Vic

L'església de Sant Domènec li era molt familiar des de petit. Com hem dit, el 1830 havia demanat ingressar en aquell convent. Bé podem dir que era la seva església preferida a la ciutat, en la qual, a més, podia celebrar utilitzant el ritu dominicà, voltat d'altres dominics exclaustats. La seva sagristia era lloc de trobada fraterna i allí es comunicaven notícies. Hi havien comentat, entre altres, el martiri dels seus germans al Vietnam en 1861. El qui els aglutinava a tots era el rector, Josep Puigdollers i Masferrer (Vic 1807-1878). Havia volgut ser frare dominic, tal com assegurava Jaume Collell en la necrologia que li dedicà.

Va ser precisament el canonge Collell qui evocà d'una manera especial el pare Coll al temple de Sant Domènec, quan escrivia sobre els seus records de petit, quan era escolà en aquella església. Per a ell la trona de Sant Domènec era la primera del món. Hi havia sentit predicar sant Antoni M. Claret, el jesuïta pare Mach i, per descomptat, el pare Coll. Era tan dominicà l'ambient que es respirava a l'església, que en poc temps uns quants companys seus van passar al noviciat d'Ocaña (T, 418-419).

Joan Puigdollers i Ribas, vinculat a la catedral de Vic, aportà records de l'esmentat Josep Puigdollers. Deia que va convidar el pare Coll a predicar una novena del rosari a Sant Domènec. L'església era incapaç d'acollir la immensa multitud que hi acudí. Asseguraven que molts van haver de quedar-se al carrer davant de la porta. En veure la senzillesa amb què predicava, el qui havia estat professor del seminari, el Dr. Tomàs Bret, cregué que ell podria fer-ho millor i demanà que li deixessin predicar l'any següent, però, malgrat tota la seva preparació, la novena resultà un autèntic fracàs, perquè hi assistiren molt poques persones (T, 854-855). Després d'una intervenció del pare Coll en aquesta església, se li acostà el canonge Passarell, tal com testificava el Dr. Ramon Puig i Coll, i li va dir que amb la seva predicació era capaç de fer plorar les pedres (T, 1081).

Mirant cap a Amèrica

El 17 de setembre de 1868, un dia abans que l'armada naval des de la badia de Cadis llancés el crit de «Abaix els Borbons! Visca Espanya amb honra!», el primer arquebisbe de San Francisco de Califòrnia dirigia una carta a Roma. Es referia a Isabel II, que, un dia més tard, seria destronada i obligada a l'exili, desterrament que afectà també, entre altres, el seu confessor, sant Antoni M. Claret. La reina no posava cap dificultat a l'establiment d'un centre de formació per a missioners dominics, assegurava el prelat.

L'autor de la carta era el dominic Josep Sadoc Alemany, que mantenia una relació fraterna amb el nou sant, al qual anomenava «el meu vell amic i condeixeble» (T, 438-439). El mateix cal dir de Francesc Vilarrasa, ànima de la restauració dominicana a l'Alta Califòrnia. Se sabia que Alemany i Vilarrasa havien intentat portar el pare Coll a aquells territoris d'Amèrica del Nord, però es desconeixia el que ha revelat la carta escrita la vigília de la Revolució de Setembre, a saber, que Alemany i Francesc Coll, almenys, participaven d'un projecte comú: fundar a Espanya un o més col·legis o centres de formació per a dominics missioners. L'arquebisbe va demanar a la congregació de Propaganda Fide —a la qual pertanyien les diòcesis dels Estats Units— que li nomenessin un coadjutor per a San Francisco, encara que havia plantejat, simplement, la renúncia al càrrec d'arquebisbe. Deia que el lloc del centre de formació dominicana podria ser Barcelona, Saragossa o una altra ciutat de població important.

És explicable que pensessin en la Ciutat Comtal. Al capdavant eren a la seva terra. Pot estranyar més que se'ls acudís plantejar-se la possibilitat d'anar a Saragossa, on el pare Coll, que sapiguem, no havia estat mai, encara que sí s'endinsà missionant en terres d'Aragó i, en concret, a Areny de Noguera. Probablement van pensar en Saragossa perquè en el projecte hi entrava un altre dominic, el sant i savi arquebisbe Manuel García y Gil, que tenia grans ideals, regia la seva diòcesi amb la màxima sol·licitud i, a més, tenia llavors una multitud d'obers treballant en l'acabament de la cúpula central del Pilar, així com en moltes altres parts de la basílica mariana. García y Gil seria amfitrió i també impulsor de l'empresa «missionera», junt amb els seus germans dominics.

La revolució «Gloriosa» no ho fou pas gens, en veritat, per als interessos de l'Església, ni en concret per als col·legis de la congregació de les dominiques de l'Anunciata. Tampoc no ho va ser per a l'important «projecte missioner dominicà». A més, els dos bisbes esmentats hagueren de participar en el concili Vaticà I (desembre 1869 - juliol 1870), i el pare Coll sofria el terrible cop de

la malaltia el desembre de 1869. Amb tot, el col·legi arribà a iniciar-se a València. El començà Alemany uns quants anys més tard, però el sorprengué la mort i tot es va dissoldre.

És molt important la presentació que l'arquebisbe californià feia del nostre sant al mestre de l'orde, pare Jandel. No en diu explícitament el nom, però queda ben clar que s'hi referia. Aquest és el text, traduït de l'italià: «A Catalunya hi ha un dominic d'òptima vida i de sants desitjos, de vida regular i observant, que s'unirà a nosaltres: aquest ha fundat en els temps més calamitosos d'Espanya uns quaranta o seixanta convents de dominiques per a la instrucció de les nenes, i és un gran missioner».

XVIII

PREDICACIÓ DES DEL SILENCI I L'ESPERANÇA

PREDICADOR PER VOCACIÓ, tot just ordenat prevere, el maig de 1836, es va entregar a sembrar la doctrina evangèlica, treball que intensificà a partir de 1839. El Senyor l'havia dotat d'una naturalesa robusta, encara que no li faltaren proves en la salut. A vegades li venien febres intermitents en plena campanya missionera que, segons deien, atribuïa a la guerra que li feia l'esperit del mal (T, 754). El 1860 es va fer accidentalment una ferida a la cama que trigà a curar-se-li. Aquesta llaga l'afectà greument (T, 696) i n'atribuí la curació a una gràcia especial aconseguida del Senyor per intercessió de la Mare de Déu. En general, podem dir que va cremar moltes energies en l'entrega a la missió apostòlica. Va recórrer a peu llargs camins i corriols, travessà rius, trepitjà neu i fang, suportà les inclemències del temps en totes les estacions de l'any, respirà la humitat i va patir el fred de les esglésies dins el confessionari, va robar moltes hores al son per dedicar-les al ministeri, la pregària i l'estudi.

No tenim cap fotografia seva, tot i que no és estrany que li'n fessin alguna durant la predicació a les places, o a les processons per pobles i ciutats, però no en tenim notícia. No volia mai que el fotografiessin. Tanmateix, al final de la vida, quan ja no hi veia i gairebé no es podia aixecar, no seguiren el seu desig. Es diu que les germanes fingiren organitzar una processó pel jardí de la casa mare al carrer dels Caputxins, i li van dir que era un acte religiós al qual no podia faltar. Li posaren l'hàbit dominicà perquè hi participés amb tota solemnitat. L'objectiu, però, era tenir l'oportunitat de fer-li una fotografia. És l'única coneguda i se n'han fet diferents còpies retocades. Els que l'havien conegut en plena activitat aconsellaven a les germanes que l'estripessin, perquè no reflectia la seva fesomia característica durant la vida.

En aquest retrat està assegut, sense que es pugui endevinar el més mínim moviment en tot el seu port, vestit amb l'hàbit dominicà complet, amb un gran rosari subjecte a la corretja de la cintura i un altre de considerables dimensions que agafa amb les dues mans entrelaçades. Duu al cap un casquet negre amb borla. La seva cara reflecteix pau, serenitat i modèstia. Els seus ulls, privats de llum, no tenen expressivitat. Se li aprecia una destacada berruga al costat de l'ull esquerre.

Consultades algunes «cèdules de veïnatge» que es conserven a l'arxiu municipal de Vic, podem aportar algun tret físic del nostre sant. Quan rondava la cinquantena el descrivien d'estatura regular, és a dir, ni alt ni baix. Tenia alguns cabells blancs, els ulls terrosos, el nas regular, una barba serrada, és a dir, molt poblada i forta, la cara rodona, un color sa. Amb el pas dels anys els cabells se li tornaren blancs. La cara, de rodona, es féu ovalada. Fins al 1867 va tenir un bon color. Per als

últims anys no s'han trobat cèdules, o documents personals equivalents als moderns documents d'identitat.

Projecte de constitucions

Quan la congregació s'anava desplegant va pensar que calia elaborar un text constitucional pròpiament dit. Per a això prengué les seves notes i redactà algun esborrany. Segurament pertany a aquesta fase un escrit que es conserva fragmentari i que va encapçalar amb el títol següent: «Regla de viure de les germanes» (O, 29-34). Hi precisava clarament l'objectiu de l'institut: santificació de les integrants i de les alumnes per mitjà de l'ensenyança i l'educació. L'ensenyança comprenia no sols la lectura, escriptura, gramàtica castellana, aritmètica, labors domèstiques, sinó també l'orientació en la vida cristiana. La bona formació havia d'estar oberta a la transcendència. Es posava la congregació sota la protecció del nunci del sant pare a Espanya i del mestre de l'orde de Predicadors. Manifestava un desig, si fos del grat de la Santa Seu, del mestre de l'orde i del bisbe: que es nomenés un prevere «que recorregués tots els establiments del sant institut a fi de donar-los els sants exercicis, i els consells tant espirituals com temporals» (O, 33). Aquest prevere era diferent del director. Els darrers punts tractaven dels permisos que havien de demanar als superiors, reunions de les piores d'una mateixa província cada dos anys, santificació del moment present per mitjà de l'oració, examen i formulació de propòsits quan el rellotge toqués les hores. A més, en els dies de retir, es comprometien a repassar els propòsits fets en els exercicis espirituals. Rebrien amb docilitat i humilitat els avisos dels superiors.

Tot i això, el seu pla legislatiu per a la congregació es tancà amb unes *constitucions* que es conservaren en manuscrit autògraf, encara que incomplet. Cal situar-ne la redacció aproximadament a la primera part de 1868. Més de dotze anys de vida de la congregació exigien una revisió i un perfeccionament de la seva normativa. És veritat que aquestes constitucions no pretenien deixar completament de banda l'anterior *Regla o forma de viure* editada el 1863. Ben al revés, es prescrivia que es llegís sovint en comunitat, a fi de recordar la riquesa de doctrina que contenia sobre la perfecció cristiana i religiosa. A més, les seves prescripcions, que en el nou text no es derogaven, seguien en vigor.

S'hi establia ara una demarcació territorial amb el nom de província de Catalunya, i es preveia la possibilitat de crear-ne de noves. També s'hi tractava amb detall de l'administració econòmica, del paper que corresponia a la superiora general, assistentes superiores de província, superiores de les cases i mestra de novícies. Les noves constitucions obrien la porta a la creació d'altres noviciats generals, que s'afegirien al central de Vic des dels temps fundacionals. Es considerava el noviciat com a pedra angular de l'institut. Havia de ser el «motlle» per a totes les germanes. Durava dos anys i després n'hi havia tres més de professió temporal.

Aquest text reflecteix la gran maduresa a què havia arribat el seu autor, sens dubte fruit de la pregària, la reflexió i l'experiència. Escrivia a la ratlla dels cinquanta-sis anys, després d'una vida dedicada al ministeri apostòlic, enriquit per les proves i consols que acostumen a acompanyar tota obra de Déu. Aquest escrit bé es pot considerar com una mena de testament espiritual per a la seva congregació. En aquest missatge, que seria el darrer de tots, hi havia pautes segures de perfecció evangèlica i de projecció apostòlica en el terreny de l'ensenyança. Es confirmava i transmetia certesa sobre el futur de l'obra que havia engegat. Si es complien uns requisits imprescindibles s'aniria estenent per tot el món,. Amb el seu estil característic escrivia al final:

augment i extensió d'aquest sant institut, per a donar glòria a Jesús i Maria i ajudar-li a salvar les ànimes? Fora, fora del vostre cor aquest temor. No ho dubteu, estigueu certes

que aquest sant institut és obra de Maria. Sí, sí, no tinc cap dubte que Maria del Roser ho ha posat sota l'ombra, protecció i empara del Sant Roser [...]. Continueu, continueu, oh estimades germanes, el vostre rés del sant rosari, i estigueu certes que si fins ara ha donat fruits admirables per a la glòria de Déu i bé de les ànimes, més i més abundants seran d'ara endavant; si fins ara s'ha estès tan portentosament, si sou verdaderes filles de Maria i esposes del seu Fill, aquest sant institut no cessarà fins a ser estès i dilatat per tota la terra» (O, 295).

Establia que la priora general i el seu consell fossin triades cada cinc anys. Igual que les superiores provincials i les seves respectives conselleres. Les superiores locals, però, eren nomenades per la superiora general, escoltat el parer del seu consell i a proposta de la provincial. La superiora general estava assessorada pel seu consell, del qual era el cap i la part principal. Aquest consell es reunia sovint per al bon govern comú i ordinari de l'institut.

A mesura que les fundacions anessin creixent s'establirien noves províncies, entre les quals la de Catalunya tenia la preeminència. Estava convençut que ben aviat se n'hi afegirien altres de noves. La seva confiança es basava en el progrés espiritual de les germanes. S'havien d'esforçar per arrelar-se en l'amor a Jesucrist, a Maria, la seva Mare, i intensificar el zel apostòlic. Creia fermament que així ho farien. Les superiores provincials, a les quals donava el nom d'assistents superiores de província, eren les representants en el seu territori de la superiora general, amb qui mantenien una correspondència freqüent per obrar sempre d'acord i d'una manera subordinada. L'única provincial que hi havia aleshores viuria a Sant Andreu de Palomar, prop de Barcelona. S'establia un fons econòmic comú per a tota la congregació, amb què s'atendria principalment el noviciat, despeses de visita de la priora general o la seva delegada i viatges de les germanes.

Aquestes constitucions, però, quedaren en projecte. És probable que la nova situació política creada a Espanya per la Revolució del 1868 hi influís decisivament. No van ser editades, ni consta que entressin en vigor, encara que serviren de pauta per a algunes actuacions. Recordem també que la congregació no havia obtingut aprovació de l'autoritat civil, ni es podia esperar del fanatisme de les juntes revolucionàries, creades a l'octubre de 1868. A la diòcesi de Barcelona es van cometre nombrosos excessos, i a Lleida, on les germanes s'havien establert el 1860, destruïren l'església de Sant Joan i clausuraren el seminari al bisbe Puigllat i Amigó. El govern provisional que hi hagué després de les juntes, entre altres mesures, suprimí la Companyia de Jesús (12 d'octubre de 1868); va prohibir a les comunitats religioses posseir i adquirir béns (15 d'octubre de 1868); i finalment determinà suprimir tots els monestirs, convents, col·legis, congregacions i cases de religiosos d'ambdós sexes fundats a Espanya des del 29 de juliol de 1837 (15 d'octubre de 1868). És ben fàcil imaginar la impressió que aquestes mesures van causar en el pare Coll.

D'altra banda, tots els funcionaris públics, entre els quals hi havia els mestres titulars de places, havien de jurar la Constitució promulgada per les Corts el 6 de juny de 1869. Molts bisbes es pronunciaren contra tal jurament per part dels seus diocesans, entre altres raons, perquè anul·lava el concordat de 1851 i trencava la unitat catòlica d'Espanya. Després de moltes negociacions de la cúria romana amb el govern, els bisbes espanyols reunits a Roma durant la celebració del concili Vaticà I van decidir no jurar-la ells, ni autoritzar al clergat de fer-ho. La crònica de la congregació acredita que, per negar-se a jurar la Constitució, diverses religioses perderen les escoles públiques que regentaven. En la congregació, a la dura prova originada per la situació ambiental, s'hi sumà la derivada de la malaltia del fundador.

No podem saber si en el projecte de constitucions donava un títol especial a la congregació, perquè falten els tres primers números, on lògicament havia de figurar. Tot fa pensar que no. El febrer de 1873 seguien anomenant-les terciàries dominiques, o germanes del tercer orde de Sant Domènec. La mateixa denominació tenien un any més tard. El juny de 1874, un cop nomenat coadjutor, el pare

Enrich es va interessar pel títol, i preguntà al pare Coll sobre el particular. La resposta fou: de l'Encarnació *del Fill de Déu*, primer misteri del rosari. El setembre de 1879, quan el pare Coll ja havia mort, el mateix pare Enrich suggeria al mestre de l'orde el nom de *Maria Verge Anunciata* (T. 611). Tampoc no es deia res especial sobre l'hàbit. Per descomptat, portaven totes l'hàbit religiós en les comunitats, però era de color negre, perquè els temps demanaven aquesta discreció. Algunes germanes, dites d'obediència, que sortien a comprar o a acompanyar les nenes, vestien a vegades un hàbit que anomenaven intern, o escapulari beneït. També seguien aquesta pràctica altres germanes per a anar a l'escola normal, als exàmens per a obtenir el títol de mestra o a concursos d'oposicions. Les circumstàncies socials feia temps que ho aconsellaven (T, 606). L'any 1881 el pare Enrich precisava que algunes famílies de les germanes de sortir, o d'obediència, prenien malament i consideraven com un desmèrit que les seves filles anessin fora dels col·legis sense un hàbit patent. El pare Enrich va promoure el pas de les germanes a l'hàbit dominicà, blanc i negre. L'adoptaren totes el 15 de setembre de 1875, festa de sant Domènec a Soriano.

Novenari a Sallent

El mes de desembre de 1869 el pare Coll va ser convidat a predicar un novenari de difunts a Sallent, poble natal de sant Antoni M. Claret i del benemèrit expert en Sagrada Escriptura Fèlix Torres i Amat. El beat Pius IX havia decretat que s'obris el concili Vaticà I el 8 de desembre, festa de la Immaculada, al qual acudiren diversos coneguts del nostre sant que figuren en aquestes pàgines: els bisbes Alemany, de San Francisco de Califòrnia, Puigllat i Amigó, de Lleida, Jordà i Soler, de Vic, Bonet i Zanuy, de Girona, Montserrat i Navarro, de Barcelona, Fleix i Solans, de Tarragona, Caixal i Estradé, d'Urgell, Vilamitjana i Vila, de Tortosa; hi anà també el pare Joan Planes, com a teòleg del bisbe de Girona.

Aquest esdeveniment eclesial fou per a ell motiu de goig i esperança. Desitjava el que tants anhelaven per al bé del catolicisme en aquell moment històric, pugnant contra tantes doctrines que s'estenien pertot arreu, com el panteisme, que s'exposava en llibres per a l'educació de la joventut, la teoria del progrés continu i indefectible de la humanitat, el racionalisme, comunisme, socialisme, materialisme, que s'infiltrava en l'ànim dels fidels, l'indiferentisme en matèria religiosa. Eren molts els que desitjaven que es reconegués al papa la prerrogativa de la infal·libilitat, quan es pronunciava *ex cathedra* en matèries de fe i costums. La unitat dels cristians entrava així mateix en l'horitzó d'aspiracions de molts. En aquest sentit s'expressava el bisbe dominic d'Ávila Fernando Blanco, en uns termes que semblaven anunciar els plantejaments del Vaticà II. Considerava que el concili de Pius IX havia de girar els ulls a les comunions separades de la romana, i adreçar-los la seva veu suplicant, amb caritat fraterna, plena i inflamada d'amor matern, perquè finalment tornessin a la falda de la universal i amantíssima mare i mestra.

En comunió amb l'Església reunida en concili, el pare Coll predicava amb l'entusiasme i energia de sempre un novenari. Però el 2 de desembre de l'any 1869, al llarg de la nit sofrí un atac d'apoplexia, del qual es va adonar quan el rector de Sallent anà a trucar a la porta de la seva habitació al matí, estranyat que no es llevés d'hora com de costum. Aleshores constatà que s'havia quedat cec. La ceguesa fou el símptoma del seu accident cerebrovascular. Però, malgrat tot, no va voler interrompre el novenari. El seguí predicant fins al final, amb conformitat amb la voluntat de Déu. Les atencions mèdiques i les múltiples pregàries aconseguiren que recuperés una mica la vista i pogués celebrar la missa votiva de la Mare de Déu del Roser. Aquesta recuperació havia començat ja el mes d'abril de 1870. No cal dir que les germanes el van tractar amb tota sol·licitud, les de la casa mare, i les de les filials on el dugueren buscant una millora. Es distingiren particularment la priora general, Rosa Santaeugenia, així com els preveres Joaquim Soler, Josep Casademunt i el seminarista Maurici Santaeugenia, nebot de la priora general.

En aquesta etapa la seva predicació va haver de ser moltes vegades en el silenci, l'oració davant l'Eucaristia, l'escolta de lectures i el rés del rosari, que li proporcionava una pau infinita. Es recordava del lema que una inscripció del profeta Isaïes li havia ofert com a programa: «Trobareu la força en la calma i en la confiança» (30,15).

Malalt i tot, continuà predicant i confessant tant com va poder, sobretot en algunes poblacions on les germanes tenien casa. Confessava també en alguns monestirs. Pel padró de veïns se sap que, com a mínim des del maig de 1871, s'havia traslladat del Call Nou de Vic al carrer dels Caputxins, a la capellania de la casa mare. Amb ell vivia Mn. Joaquim Soler, tota la família del qual va ser molt pròxima al pare Coll, Sebastiana i Francesc, els pares, i la seva germana Rosa, que entrà a la congregació i que escrivia:

«En passar per la vila de Moià ja cec, muntat en un ase, quan li van dir que allí hi havia la capella de Sant Sebastià, exclamà: “Oh gloriós sant Sebastià, quantes vegades t’he saludat i ara ja no et veig!”. El juny de 1871 també hi va passar, ja cec, per fundar la casa filial de Santa Maria de l’Estany» (T, 772).

Llogari Torruella es referia també al comiat de Moià, quan ja estava malalt:

«La meva mare i altres persones m’explicaven que en passar el pare Coll, cec, l’última vegada per Moià, la notícia de la seva arribada s’estengué per tota la vila amb la rapidesa del llamp, i desitjosos els moianesos de sentir el seu sermó, unànimes i plens d’alegria deien: “Mossèn Francesc Coll predicarà”. Va tocar la campana, i hi acudí tanta gent que el grandió temple parroquial va quedar completament ple de fidels, àvids de sentir per última vegada el pare Coll. Què els devia dir en el seu últim sermó? Ell els coneixia prou, i els estimava en Crist Jesús. La meva mare em va explicar que tots ploraven a llàgrima viva, quan adreçà una tendra i fervorosa súplica a la Mare de Déu de la Misericòrdia, patrona de la vila i parròquia de Moià» (T, 779).

En les sortides durant el temps de la malaltia ben sovint l’acompanyà la germana Francesca Font i Serrats, de Sant Feliu de Codines, la qual assegurava que quan li deien que havia de predicar o confessar es tranquil·litzava, encara que humilment i amb accent sincer s’excusava dient:

«No serveixo per a res» (T, 712). «Va predicar un novenari a Calaf. El qui no sabés el que li havia passat, hauria cregut que estava en els seus millors temps. Tal era l’energia, el zel i la unció amb què predicava, tals els consells que donava al confessionari! Un cop a casa, però, a vegades arrencava a plorar com un nen, com passa als apoplèctics. Estant així, li van parlar de Moià i de la seva predicació en aquella vila, i de sobte es tranquil·litzà. Fou tan gran l’assistència i tan gran el fruit, que el van obligar a afegir-hi cinc dies més; i, segons deien tots, hi havia una concurrència extraordinària» (T, 712).

Passà uns quants dies a Torà predicant i confessant. Llavors els va explicar alguna cosa de la missió que havia donat a Balaguer. Observà que tots ploraven, excepte un militar, que exteriorment mostrava fins i tot despreocupació, i veient-lo en aquella actitud, de sobte se li adreçà, i ell de seguida caigué de genolls i va treure el mocador per eixugar-se les llàgrimes. Donà exercicis a Cubells, i li vingué també un gran plor. El rector li digué, ple de compassió: «Per què plora?». «Per estar ara malalt, per haver comès molts pecats i no haver fet res de profit en tota la meva vida», va contestar. «No digui això —li digué el rector—; perquè a vostè precisament li dec ser capellà»; i el convidà a predicar l’endemà a la parròquia. El pare Coll es va excusar, però finalment predicà sobre la blasfèmia i la santificació de les festes d’una manera autènticament admirable; tant, que

després li va dir el sacerdot: «No digui mentides, ja està bé; aprecio aquest sermó més que una santa missió». La germana Font deia que sempre que predicava parlava del cel i la Mare de Déu, i repetia moltes vegades: «Maria, Mare». Mentre estigué a Caldes d'Estrac o Caldetes, en les aigües termals, el consol millor i més eficaç per a ell era convidar-lo a asseure's al confessional per exercir el ministeri; de seguida es refeia i li marxava tota la tristesa. Com que va sentir que la parròquia estava perduda, a causa de les dissensions entre el rector i del poble, anà en persona a visitar el rector, i li aconsellà que es retirés del càrrec parroquial, cosa que va fer, efectivament (T, 713). En aquest poble hi ha encara una capelleta que, ja gairebé cec, s'esforçava per entreveure (T, 522-523; O, 28).

El gener de 1871 li repetí l'atac d'apoplexia, que el deixà més prostrat. En aquelles circumstàncies tampoc no va deixar del tot el ministeri apostòlic i l'atenció a les germanes. Encara acompanyà les iniciadores de Santa Maria de l'Estany, a 8 km de Moià, Gombren i Sant Hipòlit de Voltregà. La fundació al poble de Santa Maria de l'Estany tingué lloc pel juny de 1871. Encara que sense vista i minat per la malaltia, va treure forces de flaqueza per a pujar a la trona de la magnífica església romànica que en altre temps havia pertangut a un capítol de canonges regulars de Sant Agustí, i en aquell espai abarrotat de fidels presentà les germanes fundadores, com havia fet sempre. S'hi adreçà amb l'entusiasme dels millors temps, però de tant en tant es posava de cara a la paret, desorientat i sense saber on eren els oients. A penes acabat el sermó va demanar ajuda per baixar de la trona.

Poc després fundà al seu poble natal de Gombren. Tot i que el camí era molt accidentat, va voler acompanyar les germanes que anaven a fer-se càrrec d'una escola i un petit hospital. Adreçà la paraula als seus paisans a l'església parroquial prometent-los abundants benediccions del Senyor per mitjà de les dominiques. A Sant Hipòlit de Voltregà va deixar establertes les germanes el 25 de juliol de 1871. L'any següent s'obrí la casa de Celrà, al bisbat de Girona, però no hi pogué assistir.

El 6 de febrer de 1872 sofí un tercer atac de la malaltia, a conseqüència del qual perdé del tot la vista i ja no va poder celebrar més la missa. Aquell any se suprimí per a l'orde dominicà la butlla «Inter graviores», i es tornà al sistema de govern sota un sol superior general. Se sap que va escriure al mestre de l'orde, pare Vicente A. Jandel, per exposar-li tot el que havia fet i demanar-li l'aprovació. El pare Jandel rebé aquelles notícies seves amb singulars mostres d'aprovació i, quan es disposava a manifestar-li-ho, va morir. El successor, en qualitat de vicari general, fou el pare Josep M. Sanvito.

Es conserva una carta que el 31 de gener de 1873 va escriure a aquest darrer, per mitjà de la germana Rosa Santaeugenia, priora general. La carta és autògrafa de la priora general, encara que dictada pel pare Coll. Començava recordant-li el seu nomenament de director del tercer orde dominicà a Catalunya per a manifestar-li després que, en els seus molts anys de predicador, havia observat que una de les principals causes de la desmoralització dels pobles era la ignorància i la falta d'ensenyança religiosa de la dona. Això l'havia dut a plantejar-se com podria col·laborar a la salvació de les ànimes, i el Senyor li havia donat a entendre que un dels mitjans més a propòsit era la fundació d'una congregació de dominiques dedicades a l'ensenyança. Per a la seva bona formació havia establert una casa central a la ciutat de Vic. Des d'on les religioses s'escampaven per les diverses fundacions per regentar escoles públiques i privades. Llavors tenien ja 48 cases, 210 germanes professes i 15 novícies. L'obra s'ajustava a la normativa canònica vigent, dins de l'àmbit de la família dominicana; havia obtingut l'aprovació del bisbe de Vic i del comissari apostòlic de l'orde de Predicadors a Espanya; aquest, en contacte amb bisbes dominics, havia projectat fins i tot enviar germanes a les illes Filipines, i les havia demanades per a Oviedo.

Nomenament d'un coadjutor

Després de la presentació que feia al pare Sanvito es referia al seu precari estat de salut, mancat de vista i amb moltes limitacions produïdes pels repetits atacs d'apoplexia que patia des de feia tres anys, i que presumiblement li segarien aviat la vida. Per això, com que ningú no volia que deixés de ser director general de la congregació, demanava un vicari coadjutor perquè s'anés entrenant en la direcció. Feia uns quants dies, exactament el 20 de gener de 1873, que havia patit un altre atac d'apoplexia, a conseqüència del qual les facultats intel·lectuals li quedaren ressentides a intervals. D'acord amb la seva petició feren les oportunes gestions a la cúria diocesana de Vic, per posar-se d'acord sobre la millor manera de procedir a l'hora de nomenar-li un coadjutor. A Roma, escrivia el pare Ribé, veien amb satisfacció l'obra del pare Coll i el bé que feien les germanes. Lloaven el zel del seu fundador.

A l'abril de 1874 es despatxà una certificació del pare Sanvito en què certificava que, al seu moment, havia estat nomenat legítimament director general de la congregació per ell fundada. Certificava també que tot el que havia executat, tant en l'àmbit espiritual com en el temporal, era legal. El confirmava en el càrrec i l'autoritzava a subdelegar les seves funcions en un dominic de la seva confiança. Li indicava, a més, que aquell religiós podria ser el pare Francesc Enrich. La subdelegació es va fer, en efecte, el 20 de juny de 1874 (T, 100-101).

Mort

Dugué tot el procés de la malaltia molt unit a la voluntat de Déu, i repetia a vegades: «Si jo sabés que posant-me els dits als ulls hi havia de veure, però sabent alhora que no era voluntat de Déu, no ho faria» (T, 775). A l'agost de 1874 tingué una altra recaiguda, i el 20 de setembre fou traslladat a la casa asil de preveres de Vic, al número 1 del carrer de Balmes. La tercera Guerra Carlina feia estralls i van considerar que, en aquelles circumstàncies, el lloc on estava emplaçada la casa mare no oferia garanties de seguretat. Sens dubte, això pesà a l'hora de decantar-se pel seu trasllat, però asseguraren que hi va influir també el descontentament d'alguna religiosa per les molèsties que ocasionava l'atenció d'un malalt tan prostrat, que a estones perdia la lucidesa mental. La priora general li assegurà personalment i per mitjà d'altres persones l'atenció més exquisida a la nova residència. L'hi assistiren germanes, els preveres Joaquim Soler i Josep Casademunt, així com l'estudiant Maurici Santaeugenia, nascut a Moià i nebot de la superiora general. Tant Joaquim Soler, com Josep Casademunt eren terciaris dominics, amb facultat d'usar el breviari i el missal en ritu dominicà. Aquest darrer va ser l'ànima de la fundació de les germanes a Vacarisses, fou perseguit en el Sexenni Revolucionari, a partir del setembre de 1868, director espiritual de la casa mare, i morí el 26 de juliol de 1882. Mn. Joaquim Soler moria el novembre de 1892 com a capellà de la casa mare, càrrec que va exercir durant trenta anys. El canonge Collell deia d'ell que havia prestat a la congregació de l'Anunciata uns serveis excel·lents, i que s'havia dedicat a l'ensenyança de les seves religioses. Era una persona molt apta per a aquesta tasca i també per a ajudar a la formació en l'espiritualitat que els era pròpia, com a persona exemplar pel seu zel i amor a l'orde dominicà.

La casa sacerdotal de Vic era una de les primeres que s'establiren a les diòcesis d'Espanya. Impulsaren l'obertura d'aquesta casa, el febrer de 1845, Jaume Soler, futur bisbe de Terol, Josep Palau, rector de Sant Esteve de Granollers o Granollers de la Plana, Pere Aliet, beneficiat de la catedral, Jaume Passarell, aleshores secretari del governador eclesiàstic del bisbat, i Pere Bac, de la congregació de l'Oratori de Sant Felip Neri. Desitjaven posar remei a la necessitat extrema en què es trobaven molts capellans, tant diocesans com religiosos, uns per ancianitat i altres per malaltia. Una persona va cedir una casa per aquest objectiu, però en conservà el domini «per a obviar a l'efecte de l'expropiació». Aquest edifici era al costat del convent de Sant Domènec, amb la façana cap a l'actual plaça de Balmes. El pare Coll en fou un dels associats. Hi contribuï amb una pesseta mensual. D'acord amb els estatuts tenia dret a residir-hi, perquè es trobava en verdadera necessitat. Era propòsit dels fundadors que en aquella casa els pobres capellans rebessin totes les atencions que

demanava la dignitat del sacerdoci. Quatre anys abans havia predit que moriria en aquella casa. Va patir amb conformitat les molèsties de l'última malaltia i edificava a tots els que l'assistien; amb aquestes santes disposicions rebé els últims sagraments del viàtic i l'extremunció.

La mort en aquest asil fou l'últim despreniment que el Senyor demanà al qui a vint-i-tres anys havien foragitat del convent i s'havia proposat seguir un camí de pobresa en la imitació de sant Domènec. Aquest sant, portat a Santa Maria del Monte, a Bolonya, per procurar-li un alleujament, va demanar morir al convent i ser enterrat als peus dels seus frares. Al nou sant, home tan «accepte a Déu», en expressió del pare Enrich, el Senyor li proposà al final uns sacrificis molt sensibles: es veié privat de prosseguir en el ministeri apostòlic com era el seu gust, mancat de vista i afectat en la mobilitat, de tal manera que va haver de sacrificar «les seves delícies» perquè ja no pogué celebrar la missa tres anys abans de la mort. A partir del 20 de febrer de 1873, les facultats intel·lectuals li quedaren ressentides i, en l'interval lúcid subsegüent, se n'adonava prou (T, 587).

Visqué a la casa asil de capellans poc més de mig any. Al febrer de 1875 va tenir un sisè atac i morí el 2 d'abril, festa del seu patró sant Francesc de Paula, a dos quarts de vuit del matí, amb el rosari a les mans. Ocupava l'última habitació de la part més antiga de l'edifici, amb una gran finestra cap al carrer; tenia una alcova per al llit, encara que sense finestra. En l'assalt revolucionari de 1936 derrocaren l'alcova, però a terra hi quedà la marca dels envans. La seva actitud davant de la malaltia fou exemplar, en plena sintonia amb la voluntat de Déu. S'entregà tot sencer sense reserves al Senyor durant els cinc anys llargs que va durar l'última prova. Després del primer atac el 1869, els ulls li quedaren tan afeblits, fins i tot després de recuperar una mica la vista, que ja no podia pas llegir. Li llegien altres persones, sobretot quan havia de predicar. Però com a ajuda li quedà el seu gran «llibre», és a dir, el rosari, del qual va treure el màxim partit per a alimentar la seva vida contemplativa i apostòlica. Sempre el tenia a les mans. En els moments més crítics de la malaltia, només que comencessin a resar-lo tornava la calma al seu esperit. Les seves visites al Santíssim eren contínues.

Quan hagué mort van portar immediatament el cadàver a l'església de la casa mare, al carrer dels Caputxins. La gent de Vic va desfilar durant dos dies davant la capella ardent amb mostres inequívokes de veneració. Li besaven les mans i el front, li passaven medalles i rosaris pel cos, li tallaven trossos de l'hàbit dominicà amb què estava amortallat i dels cabells, per endur-se'ls com a relíquia. El dia de la seva mort, el 2 d'abril de 1875, queia en divendres de la setmana de Pasqua. El 4 era diumenge *in albis*, i van celebrar de blanc uns solemnes funerals a la catedral de Vic, presidits pel canonge dominic Josep Cid, acompanyat pels preveres Joaquim Soler i Josep Casademunt. Tot seguit l'enterraren al cementiri municipal. Al nínxol hi van col·locar una làpida amb un text llatí que havia compost el pare Enrich, i que transmeté ell mateix d'aquesta manera:

«L'any del Senyor MDCCCLXXV
El reverend pare Francesc Coll
missioner apostòlic de l'orde de Predicadors
provat durant més de cinc anys per la ceguesa
i altres múltiples proves
es va desposseir del seu cos mortal
el dia dos d'abril
va ser cridat a celebrar la festa
de sant Francesc de Paula
amb els benaurats al cel.
Li sobreviu, però,
la Congregació de l'Encarnació del Senyor
de germanes del tercer orde de Sant Domènec
que va deixar florent en cinquanta cases.

Les filles imploren el descans per al seu estimadíssim pare.
Van col·locar [aquesta làpida] amb llàgrimes als ulls».

Quan va morir feia dos mesos que havia mort la seva germana Teresa; fou el 5 de febrer. La seva germana Manuela moria també dins l'any 1875, el 21 d'octubre. Els tres germans, doncs, volaren al cel el mateix any i a la mateixa ciutat de Vic. El 21 de desembre de 1888 traslladaren les despulles del pare Coll a l'església de la nova casa mare, on foren col·locades al costat de l'altar de santa Rosa de Lima, en una sepultura col·lateral a la del màrtir al Vietnam, avui sant Pere Almató i Ribera. Tres mesos després moria la germana Rosa Santaeugenia, priora general. L'any 1940, després de salvar-se miraculosament, les despulles del pare Coll van ser col·locades en una caixa nova i el 25 de maig de 1945 en feren el reconeixement com a exigència del procés apostòlic de beatificació. Avui es veneren sota la taula de l'altar, a la capella que la congregació li ha dedicat dins l'església de la casa mare, al lloc que ocupava l'altar de sant Pere Almató, i que fou inaugurada amb motiu de la beatificació.

En complir-se els cinquanta anys de la seva mort, el màrtir beat Antonio López Couceiro, O.P. escrivia a la revista *Rosas y Espinas*, de València, i manifestava que des de feia molts anys professava una gran devoció pel pare Coll, al mateix temps que una admiració per les seves dominiques, que formaven les classes humils per diferents nacions del món. Anys abans, el 1912, el mestre de l'orde beat Jacint Cormier apreciava en l'obra del pare Coll una fundació molt dominicana per l'esperit, i certament oportuna en els temps moderns per a respondre a les necessitats de l'Església. S'imaginava el pare Coll exhortant les seves germanes a arrelar-se en la humilitat, unitat, caritat, i aclarint a totes que la seva principal obra era la que es referia a elles mateixes, a la seva perfecció religiosa. Havien d'estimar l'Església, l'orde, les ànimes, i així les reconeixeria com a veritables filles (T, 450).

Procés de canonització

El procés amb vista a la beatificació i canonització es va obrir tardanament, el 3 de març de 1930, i la fase ordinària informativa s'acabà el 20 de novembre de 1931. El juliol de 1932 començava el procés de *non cultu*. La recopilació d'escrits va finalitzar el 12 de gener de 1936. El 19 de febrer de 1941 es publicà el decret d'introducció de la causa. El procés apostòlic sobre les seves virtuts tingué lloc a Vic de 1943 a 1945. El 2 de desembre de 1951 fou publicat el decret sobre la validesa dels processos. El 19 de gener de 1960 es va celebrar la congregació antepreparatòria de les virtuts, i el 10 de desembre de 1968 la preparatòria. El 4 de maig de 1970 fou declarada l'heroïcitat de les seves virtuts.

El 7 de juliol de 1977 Pau VI autoritzava la publicació del decret de miracle obrat per la seva intercessió a favor de Justa Barrientos, nascuda a Valencia de Don Juan (Lleó) i resident a Sama de Langreo (Astúries). El mateix papa va fixar la data de beatificació per al 22 d'octubre de 1978, encara que no la va poder celebrar perquè, com és sabut, morí el 6 d'agost del mateix any. Joan Pau I mantingué la mateixa data però, per raó de la seva mort, tampoc no el pogué beatificar.

Finalment va ser beatificat per Joan Pau II el 29 d'abril de 1979, junt amb Jacques-Désiré Laval, missioner a l'illa Maurici. Eren les primeres beatificacions del seu pontificat.

Amb vista a la canonització s'obrí un procés de miracle a Madrid el 28 d'abril del 2004. Prèviament es reuniren documents mèdics, testimonis escrits, es va fer una llista de diversos testimonis que podien oferir els seus punts de vista. Tot anà avançant vers l'objectiu en mans d'un tribunal eclesiàstic i, a la primavera del 2006, el procés realitzat a la capital d'Espanya fou dut a Roma per consignar-lo en la congregació per a les causes dels sants. El 12 de gener del 2007

s'obtenia el decret de validesa dels treballs realitzats a Madrid i, poc després, començava un examen en diferents instàncies: metges, teòlegs, cardenals i, finalment, l'assumpte va passar a les mans del papa Benet XVI, que el 6 de desembre de 2008 permeté publicar un decret de miracle atribuït a la intercessió del beat Francesc Coll. Es tracta de la curació d'una nena que avui té poc més de sis anys. En el moment del naixement presentava un quadre mèdic gravíssim: encefalopatia hiposicoisquèmica «peri-partum» amb síndrome d'aspiració de meconi i insuficiència extremament greu multiorgànica i multisistèmica. Llavors mateix començaren a invocar amb insistència la intercessió del beat Francesc Coll, petició a què s'uní aviat un bon nombre de persones. La recuperació de la malalta fou ràpida, sobtada, total, absolutament imprevisible a la llum del quadre clínic existent, i duradora, sense seqüeles de cap gènere, completament inexplicable a la llum dels actuals coneixements mèdics. A l'oració oferta al Senyor en les primeres hores de vida d'aquesta nena, han seguit pregàries contínues demanant el seu bé i perquè, si aquesta gràcia era per a donar glòria a Déu, s'obtingués un reconeixement com a miracle per part de l'Església. El 21 de febrer del 2009 el papa, en la celebració del consistori públic, anuncià la canonització per a l'11 d'octubre del 2009.

EPÍLEG

LA MORT del nostre sant convidava a recordar-ne la vida i, barrejats amb el dolor per la pèrdua, aviat va aflorar un conjunt de sentiments d'admiració i gratitud. Les persones senzilles, el poble, amb el qual havia connectat tan intensament, corregué a la petita església de la casa mare de la congregació. Per a ells es tractava del trànsit d'un sant i com a tal el veneraren. S'encomanaven a la seva intercessió, passaven objectes, rosaris i medalles pel seu cadàver i tallaven trossos de l'hàbit dominicà, tan estimat per ell, del qual les lleis persecutòries l'havien privat quant tot just tenia vint-i-tres anys. En rebre'l per pura misericòrdia a Girona li va semblar que era ja al cel. El pare

Francesc Enrich, el seu col·laborador amb el títol de coadjutor en el càrrec de director general de la congregació, s'afanyà a transmetre la notícia de la seva mort al vicari de l'orde, en funcions de mestre, i va escriure també una circular a la congregació. Notificava que se n'havia anat al repòs etern a dos quarts de nou del matí del 2 d'abril de 1875, i assegurava que la fórmula piadosa s'ajustava del tot a la veritat. Una vida que reflectia el zel que tenia, ara radiant a la trona, ara amagada al confessional, incansable sempre durant els trenta anys llargs que havia crescut per Catalunya missionant, moltes vegades caminant a peu, i que van fer conèixer i venerar el seu nom. No se'n perdé pas la memòria, encara que es trigués a demanar l'obertura del procés de canonització.

Segons el canonge Collell, «el zel que el devorava el va salvar de la inèrcia de l'exclaustració». Es llançà a buscar llocs de necessitat, encara que fossin «els més insignificants». S'enfrontà amb valentia a les tares del seu temps i, lluny de perdre's en queixes estèrils, va posar fil a l'agulla per posar-hi remei. El seu món estava mancat de pau, i aconseguí transmetre-la, i per això fou recordat com un «àngel de pau». La vida cristiana s'havia entebent o gairebé perdut al cor de molts. Va recórrer, incansable, corriols escarpats, camins de ferradura, creuà ponts, moltes vegades de fusta, travessà rierols amb els peus descalços, féu sentir la seva veu a les esglésies, en places o camps. El seu cor compassiu el dugué al costat de malalts, empresonats o persones enfonsades per múltiples problemes.

El pa de l'educació escassejava, sobretot per a les classes populars, i observà que entre les causes principals de la desmoralització de la gent hi havia la falta de formació, especialment de la dona. La seva docilitat a les inspiracions de l'Esperit li va fer copsar que entre les solucions més a propòsit hi havia la fundació d'una congregació dominicana, que tingués com a objecte principal l'ensenyança als pobles i ciutats. La «lleï Moyano» de 1857 exigia titulació als docents i es proposà que «totes les germanes de capacitat» obtinguessin el títol de mestres. Utilitzava la imatge de l'«escala» per a exposar la seva doctrina, i fins va deixar una obreta en el títol de la qual figura el nom de l'escala. L'escala té els seus trams, i cal pujar-los fins a arribar al capdamunt. Als esglaons referits als valors humans s'hi afegeixen els relatius a la fe, que, en realitat, hi estan connectats.

Va assumir el compromís de cultivar en la seva persona i oferir al seu voltant el creixement en valors humans. Excel·lí, especialment, en l'amor a la veritat, lleialtat, respecte a les persones, sentit de justícia, fidelitat a la paraula donada, obertura a la compassió, coherència amb la pròpia identitat, equilibri de judici i de comportament, capacitat de relació amb els altres, perquè tenia afabilitat, actitud d'acollida, sinceritat en les paraules i al cor, prudència, discreció, objectivitat, generositat, disponibilitat per al servei, sensibilitat al valor de la comunió.

El pare Enrich, arran de la mort del pare Coll, n'escrigué un elogi que fou publicat en italià resumint la seva vida, en el qual assegurava que era un home ric de fe i confiança en el bon Déu. Aquesta expressió comprenia la seva condició religiosa oberta a l'acció de la gràcia des de la consagració baptismal, l'endemà de néixer, aprofundida en la consagració de la professió religiosa feta en l'orde de Predicadors el mes d'octubre de 1831 i viscuda fins a la mort. Des del baptisme i després de la professió el seu desplegament vital anà acompanyat per la fe, que el dugué a fer la seva consagració cada cop més viva i operant.

Servint els postulats del Regne de Déu va anar creixent en llibertat i generositat. Progressà, en primer lloc, cap endins, en la trobada amb Déu, que plasmà en ell la seva imatge, l'omplí de vida i vivia dintre seu. Amb el seu Senyor, «el bon Déu» —expressió que repetia molt— parlava, s'hi mantenia a l'escolta, hi cercava llum i força, li demanava consell, n'adorava el misteri, seguia dòcilment les rutes que li marcava. El descobria en el rostre de Crist, a través de la seva humanitat, que el posava en contacte amb la Trinitat i amb el gènere humà. Vivia la seva resposta de fe en l'Església, misteri de comunió, observava l'empremta de Déu en la natura, en el món de les coses

creades, advertia la imatge que havia plasmat en la seva pròpia intel·ligència i voluntat, i també en les dels altres del seu entorn. Aprofundia valent-se de la Bíblia, del pensament i de les opinions de les persones, escoltava atentament tota mena de gent de qualsevol edat, cultura, classe social. Meditava assíduament en el seu cor.

La crida a la vida religiosa fou per a ell una felicitat immensa. És un carisma enmig de l'Església, una força de la divina gràcia per a tendir a la perfecció de la caritat, que il·lumina i uneix estretament al projecte de Déu, i encoratja a la plena comunió amb ell. Predicava d'una manera especial, i amb quina intensitat!, la dimensió positiva que tenen els consells evangèlics: la pobresa, que engrandeix el cor per a descobrir i fer créixer la veritable riquesa, per a negociar amb els béns que no es fan malbé, ni caduquen, ni es perden, que són eterns. En un sermó adreçat a una dominica contemplativa, considerava que la pobresa voluntària és precisament el primer pas que encamina a la perfecta caritat. Expressant un convenciment que brollava de la vivència, assegurava que la castedat pel Regne del cel eixampla l'esperit i impulsa a la unió amb el Senyor, anticipa a la terra el gènere de vida propi de l'estat dels benaurats, condueix a la santedat del cos i de l'esperit, i ajuda en gran manera a la contemplació. En la teologia que feia de l'estat religiós afirmava que la seva dimensió més essencial és l'obediència per la qual la persona consagra al Senyor el més noble de si mateix: la llibertat en el servei de Déu. La via cap a la perfecció de la caritat passa per la negació personal i el seguiment d'un mestre que ensenyi els mitjans per a arribar a la santedat. El mestre és, certament, el mateix Senyor.

Els valors de fe són l'herència que ha deixat a la seva família espiritual. Una herència que empeny a reflexionar, pregar i estudiar en un clima de silenci —«el silenci i l'esperança són la nostra força», recordava a les primeres germanes—, convida a aprofundir en actitud de sorpresa i gratitud tot el que significa la vida atorgada gratuïtament, la vida amb capacitat d'acollir vida, la de Déu i la dels altres. Preparava les trobades de reflexió amb altres preveres, prenia notes a partir de la lectura de diversos escriptors, d'autors de diferents èpoques, formulava punts de vista per a oferir-los amb la màxima precisió. Era tan gran el seu hàbit de pregària que l'acompanyava en els moments de soledat, però també quan conversava, en les hores de predicació, i quan escrivia.

El *ser* condueix al *fer*. Aquells valors humans i aquests valors de fe que tan plenament va encarnar el dugueren a exercitar constantment el carisma rebut. Tots els prelats de Vic, en les relacions escrites per a les visites *ad limina*, testificaven que era laboriosíssim, i d'aquesta laboriositat, igual que del seu zel i provada virtut, se'n recordaven uns quants anys després de la seva mort. Va exercitar sense parar el carisma de la predicació, sa o malalt, en la plenitud de les forces o quan li començaren a faltar d'una manera ben patent.

Serà molt profitós l'esforç per aprofundir en el seu magisteri espiritual, que es troba especialment en els escrits, alguns dels quals s'han descobert en els darrers temps. Tenia un pensament molt sistematitzat, que exposà de paraula moltes vegades, valent-se de multitud d'exemples, per fer-se entendre bé, i el deixà escrit, almenys en part. La seva vida i espiritualitat, ben integrades, ajudaran a despertar vocacions d'apòstols, de predicadors i d'educadors. En el seu exemple i doctrina s'hi trobarà un magisteri de l'Esperit, susceptible de desplegar-se en l'Església, que és un organisme viu i, com a tal, en constant creixement.

El seu magisteri espiritual portarà a aprofundir en el coneixement de la Sagrada Escriptura, d'acord amb el programa que traçava Joan Pau II en la *Novo millennio ineunte* (núm. 39): «L'escolta de la Paraula —deia— esdevé trobada vital, en l'antiga i sempre vàlida tradició de la *lectio divina*, que ajuda a prendre del text bíblic la paraula viva que interpel·la, orienta i configura l'existència». Tal com li passà al pare Coll, el contacte assidu amb la Paraula de Déu crearà un hàbit, rebut per gràcia, per a reconèixer fàcilment, entre els diversos suggeriments que arriben a la ment i al cor, els millors, els que construeixen, fan progressar, els que són útils, bons, perfectes. Aquest hàbit ajudarà

a descobrir sempre el pla que Déu té, la missió que confia, com a part d'un gran disseny de divinització de la humanitat. La *lectio divina* posarà en contacte amb la medul·la mateixa de la seva espiritualitat, la de l'apòstol de comunitats religioses, parròquies, associacions entorn de l'Eucaristia i el rosari. La del sembrador d'evangeli al cor dels religiosos, les masses, els malalts, els presos i els pobres. S'entrarà, doncs, en contacte amb l'apòstol entregat a l'educació de la infància i amb el germà dels preveres amb què tantes vegades va dialogar i als quals donà ànim i l'ajuda del consell, i predicà molts exercicis abans de començar les missions populars.

Qui rebi el seu missatge es contagiarà del mateix esperit universal que tenia, «esperit planetari» i gens particularista. A totes les proves que avalaven aquesta afirmació s'hi ha sumat una troballa d'última hora, que el presenta mirant cap a Amèrica, preocupat per tot el món, tal com hem vist. «A Catalunya hi ha —escrivia l'arquebisbe Alemany— un dominic d'òptima vida i de sants desitjos, de vida regular i observant, que s'unirà a nosaltres: aquest ha fundat en els temps més calamitosos d'Espanya uns quaranta o seixanta convents de dominiques per a la instrucció de les nenes: i és un gran missioner». Havia fundat una congregació de dominiques feia poc més de dotze anys i estava disposat a unir-se a un projecte de col·legi missioner per a formar altres apòstols.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

I. FONTS

FRANCISCO COLL, O.P., *Testimonios* (1812-1931), ed. Vito-Tomás GÓMEZ GARCÍA, O.P., Valencia, HH. Dominicas de la Anunciata, 1993, XCIV + 1228 ps. (= T).

FRANCISCO COLL, O.P. (1812-1875), *Obras Completas*, ed. Vito-Tomás Gómez García, O.P., Valencia, Hermanas Dominicas de la Anunciata, 1994, XXXVII + 1127 ps. (= O).

FRANCISCO COLL, O.P. (1812-1875), *Escritos dirigidos a la Congregación de Hermanas Dominicas de la Anunciata*, ed. Vito-Tomás GÓMEZ GARCÍA, O.P., Valencia, Hermanas Dominicas de la Anunciata, 1995, 485 ps.

GÓMEZ GARCÍA, Vito-Tomás, *Nuevo sermón inédito del Beato Francisco Coll, O.P. (1812-1875)*, en «Escritos del Vedat» 27 (1997), 375-392.

GÓMEZ GARCÍA, Vito-Tomás, *Nuevos documentos pastorales inéditos del Beato Francisco Coll, O.P. (1812-1875)*, en «Escritos del Vedat» 29 (1999), 303-360.

II. BIBLIOGRAFIA¹

1 . Fins al 1993, 1994 i 1995 la bibliografia està recollida en les obres citades de Fonts.

A) BIOGRAFIES

- ALCALDE, Lesmes, *Vida del Rdo. P. Fr. Francisco Coll, Fundador de la Congregación de Hermanas Dominicas de la Anunciata*, Salamanca, Imprenta de Calatrava, 1908, VIII + 634 ps.
- PUJOLS DOMENECH, Inés, *Compendio de la Vida del M.R.P.Fr. Francisco Coll y Guitart*, fundador de la Congregación de Hermanas Dominicas Terciarias de la Anunciata, Vich 1925, 2ª ed. Barcelona, 1943, 112 ps.
- GETINO, Luis G. Alonso, *El Venerable Padre Fr. Francisco Coll y su obra*, Vich, Noviciado de la Anunciata, 1945, 276 ps.
- DAMUNT, Josefa, *El sueño de un Apóstol*. Biografía del Venerable Padre Coll, Barcelona, Biblioteca Anunciata, 1958, 158 ps.
- VENCHI, Innocenzo, *Saggio critico sull'apporto della storia in una causa di Beatificazione* (S. D. Francesco Coll, O.P.), Romae 1967, 179 ps.
- GALMÉS, Lorenzo, *Francisco Coll y Guitart, O.P. (1812-1875)*. Vida y Obra, Barcelona, Editorial Claret, [1976], 206 ps.
- GARGANTA, José María de, *Francisco Coll, fundador de las Dominicas de la Anunciata*, Valencia 1976, 485 ps.
- GALMÉS, Lorenzo, *Cinquanta anys trepitjant camins de Catalunya, Francesc Coll* [Madrid 1978], 201 ps.
- FORALOSSO, Mariano, *Pietra viva di Cristo, Francesco Coll* [Madrid] 1978], 165 ps.
- GÓMEZ GARCÍA, Vito-Tomás, *Francisco Coll, O.P. Esquema biográfico*, en FRANCISCO COLL, O.P., *Testimonios*, Valencia 1993, ps. 1-80.
- González González, Mª Otilia, *Francisco Coll y Guitart, fundador de la congregación de dominicas de la Anunciata* [Madrid] 2008, 50 ps.

B) ALTRA BIBLIOGRAFIA²

- CARRO FERRERO, María Jesús, *Beato Francisco Coll y Guitart*, en Nuevo Año Cristiano, vol. 5, Mayo, Madrid, EDIBESA, 2001, ps. 372-383.
- CONDE, Josefa, *Francisco Coll y Guitart*, en LEONARDI, C. – RICCARDI, A. – ZARRI, G. (dir.), *Diccionario de los Santos*, vol. I [Madrid], San Pablo [2000], ps. 824-827.
- GÓMEZ GARCÍA, Vito-Tomás, *El Beato Francisco Coll, O.P. (1812-1875)*, «Apóstol del Evangelio y del Rosario», en *Actas del Congreso Internacional del Rosario*, Sevilla (28-30 de octubre de 2004), Sevilla 2004, ps. 59-75.

² . Bibliografía principal sobre el pare Coll posterior al 1994. Altra bibliografia es pot consultar a: *Francisco Coll, Apóstol de la Palabra* [Madrid] Dominicas de la Anunciata [2009], carpeta editada per a preparar-ne la canonització, núm. 11 (1975-1988), núm. 12 (1988-2008), 11 + 7 ps.

GÓMEZ GARCÍA, Vito-Tomás, *El Beato Francisco Coll, al servicio de la evangelización y de la escuela*, en J. BOSCH (dir.), *Dominicos que dejaron huella*, Madrid, EDIBESA, 2000, ps. 79-85.

RESCH, Andreas, *Francesco Coll (1812-1875)*, en *I Beati di Giovanni Paolo II*, vol. I: 1979-1985 [Città del Vaticano], Libreria Editrice Vaticana [2000], 13-16.

CRONOLOGIA

La família

- 1746 (6-IX) — Neix el seu pare, Pere Coll i Portell, a Gombrèn. Era fill de Marià Coll i Capdevila, anomenat Xesc, i de Maria Anna Portell i Orriols. Maria Anna va morir el 1777, Marià el 1787.
- 1769 (h.) — Naixement de la seva mare, Magdalena Guitart i Anglada, a Vallcebre.
- 1772 (25-II) — Primer matrimoni del seu pare, amb Teresa Garrós i Piques, filla de Borredà. D'aquest matrimoni nasqueren cinc fills.
- 1773 — Naixement de Marià, mig germà.
- 1776 — Naixement dels bessons Pere i Agustí, mig germans. Agustí morí el 1778.
- 1778 — Naixement de Josep, mig germà. Morí el 1780.
- 1782 — Naixement d'un altre Josep, mig germà. Morí el 1783.
- 1786 (7-VIII) — Matrimoni dels seus pares, Pere Coll Portell i Magdalena Guitart i Anglada, filla de Vallcebre.
- 1787 — Naixement del seu germà Pere, que es quedà a Gombrèn. Es va casar amb Maria Riu i morí el 1831.
- 1790 — Naixement del seu germà Josep. Morí el 1794.
- 1793 — Naixement de la seva germana Maria. Morí poc després de néixer.
- 1794-1795, h. — Naixement fora de Gombrèn d'un altre germà anomenat Josep. Es casà a Ribes de Freser.
- 1795 — Mort del seu mig germà Marià, a vint-i-dos anys.
- 1796 — Naixement del seu germà Francesc. Morí el 1804.
- 1799 — Naixement de la seva germana Manuela. Morí el 1875.
- 1802 — Naixement del seu germà Manuel. Morí el 1803.
- 1804 — Naixement de la seva germana Teresa. Morí el 1875.
- 1806 — Naixement del seu germà Marià. Fou moliner a Ripoll. Morí el 1837.
- 1809 — Naixement del seu germà Joan, que es va quedar a Gombrèn. Morí el 1845.
- 1809 (14-X) — El seu pare fa un testament.
- 1816 (7-III) — El seu pare fa un altre testament.
- 1816 (1-IV) — Mor el seu pare. Fou enterrat l'endemà.
- 1827 (9-XII) — Mor la seva mare. Fou enterrada dos dies més tard.

Francesc Coll

1812 (18-V) — Neix a Gombrèn.

1812 (19-V) — Rep el baptisme.

1818 (17-VIII) — Rep la confirmació a Ripoll.

1823 (I) — Comença l'estudi del llatí al seminari de Vic.

1827 (X) — Comença el trienni de filosofia al mateix seminari.

1830 — Demana l'ingrés a Sant Domènec de Vic.

1830 (19-VIII) — Obté el certificat de la confirmació a Ripoll.

1830 (15-X) **h.** — Comença el noviciat a Girona.

1831 (16-X) **h.** — Fa la professió religiosa a Girona.

1831 (X) — Comença l'estudi de la teologia a Girona.

1831 — És nomenat cantor conventual.

1833 (22-III) — Rep la tonsura clerical i els quatre ordes menors a Girona.

1833 (14-V) — Rep les lletres dimissòries per al sotsdiaconat.

1835 (16-III) — Rep les lletres dimissòries per al diaconat.

1835 (4-IV) — Rep el diaconat a l'església de la Mercè de Barcelona.

1835 (7-VIII) — Surt exclaustrat del convent de Girona.

1835 (X) **h.** — Es trasllada a la masia de Puigseslloses per cursar l'últim any de teologia.

1836 (26-I) — Obté lletres dimissòries per a rebre el presbiterat.

1836 (28-V) — Rep el presbiterat a Solsona. Primera missa a Sant Jordi de Puigseslloses.

1837 (23-XI) — Assisteix a l'extremunció de Maria Coma a Puigseslloses.

1838 (17-XI) — Presideix en nom de l'Església la celebració d'un matrimoni a Sant Jordi de Puigseslloses.

1839 — És nomenat vicari a la parròquia d'Artés.

1839 (7-XII) — Administra el primer baptisme com a vicari parroquial de Moià.

1840 — Ministeri a Moià.

1841 — Ministeri a Moià. El seu connovici Domènec Coma el torna a veure entregat a predicar missions.

1842 — Ministeri a Moià.

1842 (5-IV) — Predica a l'església de Sant Pere de Moià.

1843 — Ministeri a Moià.

1843 — Novenari a Folgueroles.

1844 — Ministeri a Moià.

1844 (X-XI) — Missió a Olot.

1845 — Ministeri a Moià.

1845 — Missions a Borredà, Sant Jaume de Frontanyà. Passa després per Gombrèn i Campdevàrol.

1846 — Ministeri a Moià.

1846 (V) — Predica el mes de maig a Sant Martí Sesgueioles, prop de Calaf.

1846 (VIII) — És designat per sant Antoni M. Claret com a coordinador d'exercicis espirituals.

1847 (2-V) — Predica un sermó del rosari a Moià.
1847 (3-V) — Obté llicències per a celebrar i confessar a Girona.
1847 (V) — Predica a Girona. Sant Antoni M. Claret es fa ressò d'aquesta predicació.
1847 (VI) — Predica un novenari a Borredà.
1847 — Ministeri a Moià.

1848 — Ministeri a Moià.
1848 (6-II) — Obté un rescripte amb el nomenament de missioner apostòlic.
1848 (8-X) — Obté llicències del superior regular per a predicar i confessar.

1849 — Ministeri a Moià.
1849 (28-IV) — Predica a Castellbò.
1849 (15-V) — Exercicis espirituals al clergat i missió a Organyà.
1849 (VI-VII) — Missió a Sort.
1849 (VIII) — Exercicis espirituals al clergat i missió a Esterri d'Àneu.
1849 — Missió a Isil, Llavorsí, Rialp.
1849 (Nadal) — Descans a la Seu d'Urgell.

1850 (I) — Missió a Abella.
1850 (12-I) — Missió a la Pobla de Segur.
1850 (4-II) — Exercicis espirituals al clergat a Conques.
1850 (Quaresma) — Predicació a la catedral de Solsona.
1850 (15-IV) — Exercicis espirituals al clergat a Tremp.
1850 (19-V) — Clausura de la missió a Tremp.
1850 (23-V) — Missió a Salàs.
1850 (10-VI) — Missió a Areny de Noguera.
1850 (17-VI) — Comença exercicis espirituals al clergat a Areny de Noguera.
1850 (30-VI) — Inscriu 3.633 persones en el rosari perpetu a Areny de Noguera.
1850 (VIII-IX) — Ministeri a Moià.
1850 (6-XI) — Director del tercer orde dominicà a Catalunya.

1851 (4-I) — Missió a Organyà.
1851 (20-I) — Missió a Ollana.
1851 (4-III) — Missió a Agramunt.
1851 (22-IV) — Missió a Ivars d'Urgell.
1851(V) — Missió a Igualada.
1851 (IX) — Exercicis espirituals al clergat i missió a Vic.

1852 (I) — Missió a Vilanova de les Avellanes.
1852 (16-II) — Exercicis espirituals al clergat a Balaguer.
1852 (27-II) — Missió a Balaguer.
1852 (1-IV) — Carta al vicari general de Lleida Ignasi Sullà.
1852 (19-IV) — Exercicis espirituals a les clarisses de Balaguer.
1852 (29-IV) — Comiat de la missió de Balaguer.
1852 (30-IV) — Missió a les Borges Blanques.
1852 (31-V) — Final de la missió a les Borges Blanques.
1852 — Missions a la Pobla de Lillet, Bagà, Gombren i Ribes de Freser.
1852 — Publica *L'Hermosa Rosa*.

1853 (V) — Predicació a l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona.
1853 (25-V) — Comença una predicació a l'església de Sant Miquel de Barcelona.
1853 (VI) — Continua la predicació a Santa Maria del Mar de Barcelona.
1853 (3-X) — Novena del Roser a l'església de Montsió de Barcelona.
1853 (12-X) — Oració fúnebre a la mateixa església.
1853 (18-XI) — Comença una missió a Manlleu.
1853 (1-XII) — Atorga poders perquè cobrin una pensió que li correspon.

1853 — Segona edició de *L'Hermosa Rosa*.

1854 (1-I) — Clausura de la missió a Manlleu.

1854 (14-I) — Missió a Roda de Ter.

1854 — Atenció als malalts de còlera a Moià.

1855 (V) — Predicació del mes de maig a Lleida.

1855 (1-VI) — Predicació a les Borges Blanques.

1855 (2-VII) — Predicació a l'església del monestir de Santa Clara de Vic.

1855 (13-IX) — Llicències ministerials a la diòcesi de Vic.

1855 (IX) h. — Trasllada la residència al Call Nou de Vic.

1855 (X) — Novena del Roser a l'església de Montsió de Barcelona.

1855 (17-X) — Oració fúnebre a la mateixa església.

1855 — Tercera edició de *L'Hermosa Rosa*.

1856 (6-I) — Octavari a la catedral de Vic.

1856 (II) — Designat per a predicar la Quaresma a Sallent.

1856 (V) — Predicació del mes de maig a Lleida.

1856 (15-VIII) — Funda la congregació de terciàries dominiques.

1856 (25-VIII) — Fundació a Roda de Ter.

1856 (XII) — Predicació a Lleida.

1856 — Encarregat del grup de servites.

1856 — Redacta les primeres addicions a la regla en català.

1857 (II) — Exercicis espirituals i acceptació de la regla del tercer orde per part de les servites.

1857 (18-II) — Fundació a Sant Esteve d'en Bas.

1857 (19-II) — Fundació a Montagut de Fluvià.

1857 (II) — Designat per a predicar la Quaresma a la catedral de Vic.

1857 (V) — Predica el mes de maig a Lleida.

1857 (V) — Predica exercicis espirituals, tant a les clarisses com a les carmelites descalces de la ciutat de Lleida.

1857 (1-VI) — Torna a Vic.

1857 (14-VII) — Escriu a sant Antoni M. Claret.

1857 (12-VIII) — Compra d'una casa a Vic per a la congregació.

1857 (13-VIII) — Escriu al comissari apostòlic pare Orge.

1857 (12-IX) — Primeres professions de les germanes.

1857 (27-IX) — Fundació a Santa Maria de Corcó.

1857 (IX) — Fundació a Folgueroles.

1857 — Fundació a Calldetenes.

1857 — Redacta les primeres addicions a la regla en castellà.

1858 (II) — Designat per a predicar la Quaresma a la catedral de Vic.

1858 (1-VI) — Carta al pare Ramon Vallès, resident a Lleida.

1858 (25-VI) — Dirigeix una instància a la reina Isabel II.

1858 — Fundació a Tortellà.

1858 — Fundació a Casserres.

1858 — Fundació a Santa Pau.

1858 (15-VIII) — Fundació a Mieres.

1858 (30-XI) — Director del beateri col·legi de Santa Caterina de Vic.

1859 (13-I) — Firma una escriptura del beateri de Vic.

1859 (15-I) — Lectura del nomenament de director del beateri.

1859 (1-I) — Aporta el dot per a la seva neboda sor Antònia Massanas i Coll al monestir de Santa Clara de Vic. L'endemà hi professà.

1859 (22-I) — Fundació a Balsareny.

1859 (21-II) — Novenari a Torà de Riubregós.

1859 (III) — Quaresma a Vilanova i la Geltrú.

1859 (1-IV) — Fundació a Prats de Lluçanès.
1859 (4-IV) — Carta a Josep Matarrodona, de Moià.
1859 (V) — Predica el mes de maig a Lleida.
1859 (V) — Fundació a Sant Feliu Sasserra.
1859 (15-VII) — Compra d'una altra casa a Vic.
1859 (1-IX) — Fundació a Sant Feliu de Codines.
1859 — Reimpressió de *L'Hermosa Rosa*.

1860 (18-I) — Professió al beateri de Vic.
1860 (30-I) — Obté cèdula de veïnatge a Vic.
1860 (24-II) — Fundació a les Planes d'Hostoles.
1860 — Greu malaltia. Es recupera per a predicar.
1860 (26-II) — Carta al rector de Mataró Sebastià Feliu.
1860 (III) — Predica la Quaresma a Mataró.
1860 (18-IV) — Nova carta al rector de Mataró.
1860 (V) — Predica el mes de maig a Lleida.
1860 (27-V) — Predica un tridu a Lleida.
1860 (13-VII) — Fundació a Viladrau.
1860 (VIII) — Novenari a Moià.
1860 (6-IX) — Rescripte pontifici per a tenir el Santíssim a la casa mare.
1860 — Fundació a Vacarisses.
1860 — Missió a la Vall d'Aran.
1860 — Fundació a Cubells.
1860 — Fundació a Torà de Riubregós.
1860 — Fundació a Seròs.
1860 — Fundació a Lleida.
1860 — Fundació a Organyà.
1860 — Fundació a Santa Linya.

1861 (23-I) — Present en l'elecció de priora del beateri de Vic.
1861 (2-II) — Fundació a Sant Julià de Vilatorrada.
1861 — Fundació a Aiguaviva de Gironès.
1861 (II-III) — Predicació de la Quaresma a Mataró (?).
1861 (VII) — Fundació a Santa Eulàlia de Riuprimer.
1861 — Fundació a Biosca.
1861 (29-X) — Fundació a Arbeca.
1861 (4-XI) — Fundació a Camarasa.
1861 — Fundació a Albesa.
1861 (6-XII) — Fundació a Seròs.

1862 (25-I) — Compra un pati per a la casa mare.
1862 — Fundació a Castellar del Vallès.
1862 (II-III) — Predicació de la Quaresma a Balaguer (?).
1862 (3-III) — Obté cèdula de veïnatge a Vic.
1862 — Fundació a Guimerà.
1862 (10-IV) — Carta des de Balaguer a Campanyà.
1862 — Predicació de la novena del Sagrat Cor a Sant Andreu de Palomar (?).
1862 (29-X) — Professió al beateri de Vic, presideix el bisbe Castanyer.
1862 — Publica *L'Escala del Cel*.

1863 — Designat per a predicar la Quaresma a Manlleu.
1863 (11-IX) — Carta al nunci Lorenzo Barili.
1863 (IX) — Septenari de la Mare de Déu dels Dolors a Vic.
1863 (29-X) — Fundació a Sant Andreu de Palomar.
1863 — Fundació a Canet de Mar.
1863 — Nomina priora general de la congregació la germana Rosa Santaeugenia.
1863 — Edita la *Regla o forma de viure de les germanes*.

1864 (18-I) — Firma una relació econòmica al beateri.
1864 (31-I) — Panegíric a Vic.
1864 (4-II) — Inicia una predicació durant els dies de carnestoltes a Vic.
1864 (6-II) — Actua en l'elecció de priora al beateri.
1864 (II) — Designat per a la predicació de la Quaresma a Manresa.
1864 (27-III) — Predica a l'església de Sant Domènec de Manresa.
1864 — S'entrevista dues vegades amb el bisbe de Lleida M. Puigllat.
1864 — Fundació a Guissona.
1864 — Predica el mes de maig a Guissona (?).
1864 — Predica un novenari a l'església de Montsió de Barcelona.
1864 (8-V) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1864 (1-IX) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.

1865 (21-I) — Obté cèdula de veïnatge a Vic.
1865 (22-I) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1865 (28-I) — És present en l'elecció de sotspriora del beateri de Vic.
1865 — Designat per a predicar la Quaresma a Manresa, la predicà a Balaguer (?).
1865 (7-V) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1865 (V) — Predica a Guissona.
1865 (11-VII) — Instància a l'alcalde de Vic per a fer una construcció a la casa mare.
1865 (16-VII) — Presa d'hàbit de la seva neboda Dolors Coll i Peix al beateri de Vic.
1865 (IX) — Inauguració d'un col·legi a Vic.
1865 (21-IX) — Firma d'una relació econòmica al beateri de Vic.
1865 (1-XI) — Posada en pràctica de la vida comuna al beateri de Vic.
1865 (1-XII) — Predica a Santa Eulàlia de Riuprimer.

1866 (2-II) — Presa d'hàbit al beateri de Vic (comissiona).
1866 (II) — Designat per a predicar la Quaresma a la catedral de Vic.
1866 (13-II) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1866 (26-II) — Fundació a Camallera.
1866 (28-II) — Obté cèdula de veïnatge a Vic.
1866 (19-IV) — Fundació a la Llacuna.
1866 (15-V) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1866 — Fundació a Sant Llorenç Savall.
1866 — Predicació a l'arxidiòcesi de Tarragona.
1866 (2-VIII) — Facultat per a tenir el Santíssim a les capelles de la congregació.
1866 (26-VIII) — Professió al beateri de Vic.
1866 (26-X) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.

1867 (31-I) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1867 (3-II) — Professió al beateri de Vic.
1867 (5-II) — Fundació a Sant Pol de Mar.
1867 (6-II) — Fundació a Sant Jordi Desvalls.
1867 (17-II) — Obté cèdula de veïnatge a Vic.
1867 (20-II) — Present en l'elecció de priora del beateri de Vic.
1867 (II) — Designat per a predicar la Quaresma a la catedral de Vic.
1867 (7-III) — Fundació a Monistrol de Montserrat.
1867 — Fundació a Sanauja.
1867 (6-VII) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1867 (10-VII) — Professió al beateri de Vic.
1867 (2-XI) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1867 (15-XI) — Fundació a Talamanca.
1867 — Fundació a Navarces.
1867 — Predicació a la diòcesi de Girona.

1868 (24-II) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.

1868 (II) — Designat per a predicar la Quaresma a Igualada.
1868 (2-VI) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1868 (5-VIII) — Fundació a Caldes d'Estrac.
1868 (IX) — Disposat a integrar una comunitat dominicana per a formar missioners per a Califòrnia.
1868 (6-X) — Presa d'hàbit al beateri de Vic (delega).
1868 (2-XI) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1868 — A conseqüència de la revolució estableix que les germanes facin vots temporals.

1869 (II) — Designat per a predicar la Quaresma a Manlleu.
1869 (23-IV) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1869 (5-VII) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1869 (2-XII) — Atac d'apoplexia a Sallent.
1869 (27-XII) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.

1870 (28-II) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1870 — Predica a Calaf, Cubells, Torà de Riubregós.
1870 (24-IX) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1870 (27-IX) — Present en l'elecció de priora al beateri de Vic.
1870 (28-IX) — Present en l'elecció de sotspriora al beateri de Vic.

1871 (17-I) — Segon atac d'apoplexia.
1871 (II) — Designat per a predicar la Quaresma a Roda de Ter.
1871 (8-V) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1871 (15-V) — Empadronat al carrer dels Caputxins de Vic.
1871 (VI) — Fundació a Santa Maria de l'Estany.
1871 — Fundació a Gombren.
1871 (25-VII) — Fundació a Sant Hipòlit de Voltregà.
1871 (10-IX) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1871 (28-X) — Presa d'hàbit al beateri de Vic (delega).

1872 (15-I) — Firma una relació econòmica al beateri de Vic.
1872 (II) — Designat per a predicar la Quaresma a Roda de Ter.
1872 (6-II) — Nou atac d'apoplexia. Queda privat completament de la vista.
1872 — Fundació a Celrà (no viatja).
1872 (29-IX) — Indisposat per a actuar en l'elecció de priora del beateri de Vic.
1872 — Escriu al pare V. A. Jandel, mestre de l'orde.

1873 (20-I) — Nou atac d'apoplexia. Se li ressenten a intervals les facultats intel·lectuals.
1873 (31-I) — Escriu al vicari general de l'orde, pare J. M. Sanvito.
1873 (23-II) — El vicari provincial, pare M. Ribé, tracta a la cúria diocesana de Vic del nomenament d'un coadjutor per al pare Coll.

1874 (20-IV) — Confirmat com a director de la congregació.
1874 (20-VI) — Subdelega les funcions de director de la congregació en el pare Enrich.
1874 — Fundació a Canet de Mar, hospital (no viatja).
1874 (VIII) — Nou atac d'apoplexia.
1874 (20-IX) — Trasllat a la casa asil de sacerdots de Vic.

1875 (30-I) — Fundació a Sant Joan d'Horta (no hi és present).
1875 (II) — Nou atac d'apoplexia a la casa asil de sacerdots.
1875 (2-IV) — Mor a la casa asil a dos quarts de nou del matí.
1875 (2-IV) — Trasllat del cadàver a l'església de la casa mare.
1875 (4-IV) — Funeral a la catedral de Vic, i inhumació del cadàver al cementiri municipal.

1888 (21-XII) — Trasllat de les seves despulles a l'església de la nova casa mare.

1912 (V) — Se celebra el centenari del seu naixement.

1930 (3-III) — Obertura del procés de canonització a Vic.

1956 — Centenari de la congregació.

1979 (29-IV) — Beatificat per Joan Pau II a la basílica vaticana.

2009 (11-X) — Canonització per Benet XVI a la plaça de Sant Pere del Vaticà.